

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Katja Čibašek

Strokovni razvoj socialne delavke skozi
proces praktičnega učenja

Primer sodelovanja z družino s številnimi izzivi

MAGISTRSKO DELO

Ljubljana, 2017

PODATKI O MAGISTRSKEM DELU

Ime in priimek: Katja Čibašek

Naslov magistrskega dela: Strokovni razvoj socialne delavke skozi proces praktičnega učenja: Primer sodelovanja z družino s številnimi izzivi

Mentorica: doc. dr. Nina Mešl

Somentorica: doc. dr. Liljana Rihter

Kraj: Ljubljana

Leto: 2017

Število strani: 208 **Število prilog:** 3 **Število slik:** 0 **Število tabel:** 0

Ključne besede: družine s številnimi izzivi, teoretska znanja, procesi socialne delavke, delovni odnos, osebno vodenje, soustvarjanje rešitev, travme

Povzetek: Magistrsko delo raziskuje proces dela z družino s številnimi izzivi. V delu so predstavljeni dejavniki, ki prispevajo k zaustavitvi procesa podpore in pomoči, možni procesi socialne delavke in članov družine znotraj delovnega odnosa, teoretska znanja za delo z družinami s številnimi izzivi in proces razvoja travme, njene značilnosti in vplivi na življenje ljudi s travmatsko izkušnjo.

V raziskovalnem delu sem izvedla študijo primera sodelovanja z družino s številnimi izzivi. Analizirala sem zapise srečanj z družino, zapise o doživljanju dela z družino s številnimi izzivi ter izvedla intervju z mamo družine s številnimi izzivi.

Raziskava je pokazala uporabnost elementov delovnega odnosa in konceptov socialnega dela, saj vzdržujejo proces dela na način, ki odgovarja na dejanske probleme družine in zadovoljuje kompleksne potrebe družine, udeleženi krepijo občutek vrednosti vztrajanja v procesu podpore in pomoči, krepijo uporabnikovo osebno podporo, da bi zmožni spremembe, zadovoljujejo potrebe uporabnika tukaj in zdaj ter ozaveščajo uporabnika z njegovim načinom vzpostavljanja odnosov in spodbujajo k izbiranju novih načinov ravnanj za doseg želenega cilja.

Raziskava je pokazala tudi povezanost osebnih odzivov socialne delavke z vzpostavljanjem in vzdrževanjem delovnega odnosa in dejavnike, ki prispevajo k prekinjanju dela ter dejavnike, ki prispevajo k pomembnim premikom v procesu dela v smeri soustvarjanja rešitev.

Title: Professional development of social worker through a process of practical learning: A case of collaboration with multi-challenged family

Key words: multi-challenged families, theoretical knowledge of work with families, social worker's processes, work relationship, personal conduct, co-creating solutions, trauma

Summary: The research subject in my master's thesis is the process of working with a multi-challenged family. In the thesis the factors that stop the process of help and support, the possible processes that may occur between the social worker and the family members within their work relationship, theoretical knowledge of working with multi-challenged family and the process of developing trauma, its characteristics and influence on people with traumatic experience are presented.

In my research I did a case study of working with a multi-challenged family. I analysed my observation records of our meetings, my perceptions of working with the family and I conducted an interview with the mother of the multi-challenged family.

The research showed the applicability of the work relationship elements and the concepts of social work because they maintain the work process in a way that responds to the actual family problems and satisfies their complex needs. These elements strengthen the feeling of importance to persevere with the support and help process, strengthen the client's personal support to make changes, they satisfy the client's needs here and now as well as make him aware of the ways of establishing relationships and encourage him or her to choose new ways of behaviour to achieve the objective.

The research also showed the connection between the social worker's personal responses and the establishing and maintaining work relationship and the factors that contribute either to the stopping of the process or making a significant shift towards the co-creating solutions.

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

MAGISTRSKO DELO

Strokovni razvoj socialne delavke skozi proces praktičnega učenja

Primer sodelovanja z družino s številnimi izzivi

Mentorica: doc. dr. Nina Mešl

Somentorica: doc. dr. Liljana Rihter

Avtorica: Katja Čibašek

Ljubljana, 2017

PREDGOVOR

Družine s številnimi izzivi so zaradi preteklih, trenutnih izzivov in nezadovoljenih potreb na različnih življenjskih ravneh izpostavljene ranljivosti in tveganju. Potrebujejo pomoč pri konkretnih praktičnih problemih, pri krepitvi osebne podpore ter pri vzpostavljanju mehanizmov za črpanje virov moči iz okolice. Težave na osebni in medosebni ravni so pogosto vzrok nastanka in/ali vzdrževanja konkretnega, praktičnega problema (Vries, Bouwkamp 2002: 108). Zaradi pomanjkljive osebne podpore lahko do dela na osebnih procesih družine s številnimi izzivi doživljajo odpor ter pogosto ne vedo, kaj bi potrebovale, da bi lahko razrešile svoj problem. Zaradi vedno novih izzivov in občutka nemoči nimajo izoblikovane prošnje, je le ta minimalizirana ali se ne sklada z opaženimi problemi (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 299, Madsen 2007: 87).

Nalogo nas, socialnih delavk pri delu z družinami s številnimi izzivi, torej vidim v pomoči pri ustavljanju začaranega kroga pomanjkanja virov, zapostavljenosti v družbi in neuspešnih poskusov reševanja problemov. Pomembna je naša naravnost k vzpostavljanju osebnega stika, da bi lahko ustvarili zaupanje in občutek varnosti ter zgradili zadovoljujoč odnos kot model za njihovo nadaljnje sklepanje zadovoljujočih odnosov. Z vzpostavljanjem osebnega odnosa in potrjevanjem teže problemov, s katerimi se soočajo, krepimo osebno podporo članov družine, a žal ostajanje tam zanje in priznavanje teže njihovih stisk za družine s številnimi izzivi ni dovolj. V vrtincu nenehno spreminjajočih se izzivov nujno potrebujejo vztrajno usmerjanje v delo, v uresničljivo ter pomoč, da bi med številnimi nenehno spreminjajočimi izzivi obdržali želeno smer dela.

Žal kljub zavedanju kompleksnosti situacije družin s številnimi izzivi in nujno potrebne pomoči veliko družin ostaja nepodprtih, pri čemer je odgovornost za to naložena prav njim, ljudem v stiski.

Možno oviro pri tem vidim v težavi, ki jo socialnim delavkam predstavlja prevzemanje dela odgovornosti za zaustavitev procesa pomoči. Razlog za zaustavitev procesa pomoči je lahko nereflektirana sočutna utrujenost (Figley 2002 v Walsh 2006: 177) socialnih delavk, ki nastane kot posledica pretirane angažiranosti in/ali neozaveščenega emocionalnega umika (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 182, Madsen 2007: 17) kot način samozaščite pred bolečino, ki jo v socialnih delavkah zbujajo mnoge stiske družin ter morebitno njihovo neodobravanje sodelovanja v procesu podpore in pomoči. Del razloga za zaustavitev procesa pomoči, ki se navezuje na pretirano angažiranost socialnih delavk, lahko predstavlja pomanjkanje vzdrževanja želene smeri dela. Socialne delavke zaradi številnih izzivov, s katerimi se družine

soočajo, lahko zapadejo v hitenje in skrbno zadovoljevanje vsake izražene ali prepoznane potrebe družine s številnimi izzivi, kar lahko privede do izgorelosti, pomanjkanja udeležnosti članov družine ter pomanjkanja instrumentalne definicije problema kot temeljne opore za nadaljnje raziskovanje možnih izbir ravnanja, da bi dosegli želene izide.

Še en možni razlog za zaustavitev procesa podpore in pomoči pa vidim v pomanjkanju zmožnosti socialne delavke za prevzemanja odgovornosti za vodenje delovnega procesa pomoči. Da torej zna ubesediti svoje doživljanje situacije tukaj in zdaj, potrebe, pričakovanja in ustvarja možnosti izbire ter spodbuja proces pogajanja. Menim, da lahko osebno vodenje ljudem v poklicih pomoči predstavlja še posebej oteženo nalogo. Lahko so prepričani, da morajo pomagati – kar je njihova naloga, a ne obveznost – ne iščejo, kar sami potrebujejo v odnosu, ne zahtevajo tistega, kar se jim zdi dobro, pazijo na to, kaj potrebujejo drugi od njih in na ta način blokirajo sebe, ker menijo, da so tam za druge (Vries, Bouwkamp 2002: 83, 85). Možna potreba pomagajočega lahko sovпада z uporabnikovo nemočjo (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 158).

V teoretičnem delu najprej predstavim značilnosti družin s številnimi izzivi ter značilne odzive socialnih delavk pri delu z družinami s številnimi izzivi, ki razloge za ustavitev procesa psihosocialne podpore in pomoči postavi v širši kontekst. Temu sledi razlaga možnih procesov socialnih delavk pri delu z družino s številnimi izzivi, razlaga pogostih načinov odzivanja članov družine s številnimi izzivi ter razlaga teoretskih znanj za delo z družinami s številnimi izzivi. V zadnjem delu pa se zaradi vpliva pogostih travmatičnih izkušenj, s katerimi lahko pridejo v stik socialne delavke pri delu z družinami s številnimi izzivi, posvetim razlagi procesa razvoja travm, medgeneracijskega prenašanja ter njenega vpliva na vzpostavljanje zadovoljujočih odnosov ljudi z izkušnjo travme.

V empiričnem delu prikažem primer sodelovanja z družino s številnimi izzivi. Analiziram uporabnost teoretskih znanj pri delu z družino s številnimi izzivi ter analiziram, na kakšen način so osebni odzivi socialne delavke povezani z vzpostavljanjem in vzdrževanjem delovnega odnosa. Poleg zapisanega raziščem, kateri dejavniki prispevajo k prekinjanju procesa dela v smeri soustvarjanja zelenih izidov ter kateri dejavniki prispevajo k pomembnim premikom v procesu dela v smeri soustvarjanja zelenih izidov.

V delu termin socialni delavec uporabljam v obliki ženskega spola, ki je pogostejše zastopan v tem poklicu. Termin je zamenljiv tudi z moško obliko.

Vseskozi uporabljam izraz »družine s številnimi izzivi« (Melo, Alarcao 2011), saj ta družine ne določa kot problematične, temveč kot družine, ki so zaradi preteklih, trenutnih izzivov in nezadovoljenih potreb na različnih življenjskih ravneh izpostavljene ranljivosti in tveganju. Želim torej poudariti, da so družine s številnimi izzivi »veliko več kot problemi, s katerimi se soočajo« (Kodele, Mešl 2016: 13).

Ob citiranju avtorjev, ki uporabljajo termin terapija, sem le tega zaradi doslednega citiranja obdržala, ga pa vsakokrat lahko zapišemo v jeziku socialnega dela torej kot delovni odnos, ki ga tudi sicer uporabljam v zapisanem delu.

V delu pišem o procesih socialne delavke, članov družine znotraj delovnega procesa pomoči. Izraz proces v tem kontekstu uporabljam za opredelitev doživljanja posameznika, njegovega razmišljanja, zaznavanja potreb ter njegove izmenjave teh informacij z okolico in zadovoljevanje potreb v njej. Gre torej za posameznikove načine ravnanja s seboj, način doživljanja sebe, način zadovoljevanja prepoznanih potreb ter način zadovoljevanja potreb v sodelovanju z drugimi oziroma načine vzpostavljanja odnosov z drugimi.

Zahvala

... vsem, s katerimi sem se na svoji poti srečala in ste tako vplivali na smer mojega raziskovanja.

... družini, s katero sem sodelovala, ker sem z vami pridobila dragocene izkušnje.

... mentorici doc. dr. Nini Mešl za ponujeno možnost vključitve v projekt Pomoči družinam v skupnosti in priložnosti za mojo profesionalno-osebno rast.

... mentoricama doc. dr. Nini Mešl in doc. dr. Liljani Rihter za usmerjanje, prilagajanje, spodbujanje in razumevanje.

... svoji družini, da lahko ob vas osebno rastem ter za potrpežljivost in pomoč v času mojega raziskovanja.

... staršem in babi za vso podporo in pomoč, ki mi jo nudite v času študija.

KAZALO

1	TEORETIČNI UVOD	1
1.1	Značilnosti družin s številnimi izzivi	1
1.2	Značilnosti stroke socialnega dela in značilni odzivi socialnih delavk	4
1.3	Kako in kje se proces pomoči pogosto zaustavi?	8
1.4	Procesi socialne delavke pri delu z družino s številnimi izzivi	9
1.4.1	Ravnanje z neozaveščenimi odzivi pomagajočih v procesih podpore in pomoči	11
1.4.2	Kako socialna delavka skrbi zase pri delu z družinami s številnimi izzivi	12
1.5	Procesi članov družine s številnimi izzivi znotraj delovnega odnosa	14
1.5.1	Pomanjkanja osebne podpore posameznika s številnimi izzivi	15
1.5.2	Upiranje spremembam, ohranjanje stabilnosti ali samovarovanje	17
1.5.3	Avtomatizacija odzivov članov družine s številnimi izzivi in njihova nezmožnost prilagoditve spreminjajočim se situacijam	19
1.6	Teoretska znanja za delo z družinami s številnimi izzivi	21
1.6.1	Vprašanje neenakomerno razporejene moči	21
1.6.2	Povezovanje s skupnostjo	22
1.6.3	K celostni podpori naravnano socialno delo	23
1.6.4	Odnosna naravnost	25
1.6.5	Ločevanje ljudi od problemov in normalizacija	28
1.6.6	Širjenje možnosti izbire družinskih članov pri soočanju s številnimi izzivi	29
1.6.7	Vizualizacija možnih ravnanj družinskih članov pri soočanju s številnimi izzivi	30
1.6.8	Delovni odnos kot varen prostor za pridobivanje novih izkušenj	32
1.6.9	Eksperimentalna naravnost	33
1.6.10	Razumevanje procesa razvoja travme, prepoznavanje njenih značilnosti in vplivov na življenja travmatiziranih	36
1.6.11	Zdravljenje in možni prispevki socialne delavke	45

2	OPREDELITEV PROBLEMA.....	48
2.1	Problem in cilji raziskave.....	48
3	METODOLOGIJA	50
3.1	Vrsta raziskave.....	50
3.2	Merski instrumenti in viri podatkov	50
3.3	Populacija in vzorčenje	50
3.4	Zbiranje podatkov	51
3.5	Obdelava in analiza podatkov	52
4	REZULTATI.....	53
4.1	Uporaba teoretskih znanj	53
4.1.1	Vabilo v delovni odnos ter usmerjanje dela k oblikovanju delovnih tem.....	53
4.1.2	Raziskovanje instrumentalne definicije problema in raziskovanje možnih izbir ravnanj za doseg želenih ciljev	55
4.1.3	Etika udeležnosti	59
4.1.4	Osebnostno vodenje.....	62
4.1.5	Delo na drugi ravni	66
4.1.6	Znanje za ravnanje	66
4.1.7	Koncept soprisotnosti.....	67
4.1.8	Perspektiva moči.....	69
4.2	Povezava osebnih odzivov socialne delavke z vzpostavljanjem in vzdrževanjem delovnega odnosa.....	72
4.3	Dejavniki, ki prispevajo k prekinjanju procesa dela v smeri soustvarjanja želenih izidov, in dejavniki, ki prispevajo k premikom v procesu dela	75
5	RAZPRAVA.....	78
5.1	Uporabnost elementov delovnega odnosa in konceptov, ki jih uporabljamo v socialnem delu	78

5.2	Povezava osebnih odzivov socialne delavke z vzpostavljanjem in vzdrževanjem delovnega odnosa.....	83
5.3	Dejavniki, ki prispevajo k prekinjanju procesa dela v smeri soustvarjanja zelenih izidov, in dejavniki, ki prispevajo k premikom v procesu dela	85
6	SKLEPI.....	87
6.1	Uporabnost teoretskih znanj pri vzpostavljanju in vzdrževanju delovnega odnosa ...	87
6.2	Povezava odzivov socialne delavke z vzpostavljanjem in vzdrževanjem delovnega odnosa	89
6.3	Dejavniki, ki prispevajo k prekinjanju procesa dela v smeri soustvarjanja zelenih izidov.....	90
6.4	Dejavniki, ki prispevajo k premikom v procesu dela v smeri soustvarjanja zelenih izidov.....	90
7	PREDLOGI.....	92
8	LITERATURA	93
9	PRILOGA	97
9.1	Analiza zapisov srečanj.....	97
9.2	Analiza zapisov o doživljanju dela in refleksij	166
9.3	Analiza intervjuja.....	177
10	POVZETEK.....	206

1 TEORETIČNI UVOD

1.1 Značilnosti družin s številnimi izzivi

Da bi lahko kot pomagajoči z zadovoljstvom sodelovali skupaj z družinami s številnimi izzivi, z njimi vzpostavili in zgradili zadovoljujoč odnos, odgovorili na njihove potrebe in jim pomagali pri ustavljanju začaranega kroga pomanjkanja virov, zapostavljenosti v družbi in neuspešnih poskusov reševanja problemov, je pomembno, da si lahko predstavljamo, kaj pomeni biti in živeti s številnimi izzivi v nenaklonjenih okoliščinah. Walsh (2006: 252) temu pravi razumeti, kako družine postanejo preobremenjene, nepodprte, ranljive zaradi preteklih, trenutnih izzivov in nezadovoljenih potreb.

Za te družine je torej značilno kopičenje materialnih in socialnih problemov, ki so zakoreninjeni v njihovem pogosto podedovanem nizkem socialno-ekonomskem položaju, ki ga je po mnenju Vries in Bouwkamp (2002: 123) skoraj nemogoče spremeniti na ravni posameznika. Z nakopičenimi problemi, ki so nastali kot posledica velikega števila neuspešnih poskusov reševanja problemov, so te družine, kot pravi Walsh (2006: 252), postale preobremenjene in destabilizirane. Iz ravnovesja jih je pahnila revščina, na kar opozarjata Melo in Alarcao (2011), iz katere je težko izstopiti, saj se navadno prenaša iz generacije v generacijo. »Življenjske možnosti so žalostne« (Garbarino 1997 v Walsh 2006: 252, avtoričin prevod), kar pomeni težko preživljanje z nizkimi dohodki, podstandardna stanovanja, prehranjevanje s cenovno ugodno in s tem premalo bogato hrano, neprimerna medicinska nega in s tem povezane zdravstvene težave in oteženo konkuriranje na trgu delovne sile. K žalostnim možnostim se pripnejo še težave s koriščenjem pravic iz javnih sredstev (Kodele, Mešl 2016: 43, Vrse, Bouwkamp 2002: 123) in tako družine začnejo živeti tako blizu roba preživetja, da jih vsaka kriza, pa naj bo to izguba službe, bolezen ali nasilje, ogrozi do te mere, da se potopijo v finančno brezno (Walsh 2006: 252), ki pa se še poglobi z razhajanjem partnerjev in s tem delitvijo družine in njenih dohodkov. Mame samohranilke morajo, da obdržijo zaposlitev, ob nezadostnih sredstvih in možnostih preobremenjene premagati številne ovire. Ob tem pa so pogosto označene kot nemotivirane in nefunkcionalne (Walsh 2006: 166–167). K zapisanim obremenitvam lahko torej dodamo še obremenitve, ki nastajajo z etiketiranjem, diskriminacijo in marginalizacijo.

Poleg zgoraj naštetih zunanjih stresorjev družine bremenijo notranji stresorji, ki pa so lahko odgovor na zunanje stresorje ali pa vplivajo na njihov razvoj. Eden z drugim so torej prepleteni

in povezani in tu je razlog trajnih, zakoreninjenih in težko spremenljivih družinskih izzivov. En velik izziv družini predstavljajo pretekle in v sedanost prenešene izkušnje zanemarjanja in zapostavljenosti v ožji in širši družbi. Bouwkamp in Bouwkamp (2014: 297–299) govorita o zanje značilnih nekonstruktivnih interakcijah med člani, ki jih vidim kot posledico pomanjkanja varne navezanosti in z njo povezanega pomanjkanja občutka lastne vrednosti. Iz teh občutij pomanjkanja podpore in zapostavljenosti so razvili prepričanje, da so na vseh področjih prikrajšani.

Poleg pomanjkanja podpore, ki bi jo družinski člani potrebovali za zadovoljevanje svojih osnovnih potreb, se, kot zapiše Walsh (2006: 252), ob reaktivizaciji preteklih travm in izgub, kar je značilno za družine s številnimi izzivi, začenejo nove krize. Družina v takšnih razmerah ni zmožna razrešiti njenega razvojnega izziva življenjskega cikla in spoji frustracijo, nastalo zaradi nezmožnosti prilagoditve na spremembo v ciklu s trenutnimi krizami, s katerimi se sooča (Walsh 2006: 253–254, Walsh 2003: 404). Pri čemer so lahko »bratje in sestre na robu družinskega življenja in pogosto postanejo nestrpni opazovalci družinske drame« (Walsh 2006: 274, avtoričin prevod). Družinski nerazrešeni razvojni izzivi lahko popačijo vloge, zabrišejo generacijske razlike in oblikujejo številne vzorce nekonstruktivnih interakcij. Ob tem pa moramo razumeti, da se ti stresni dogodki in stiske družinskih članov čez čas kopičijo znotraj več generacij, kar vpliva na družino na način, da se v družini začnejo pojavljati simptomi in katastrofični strahovi, ki so nastali iz takšnih izkušenj (Walsh 2006: 254). Tu želim poudariti, da se poleg stisk in stresnih dogodkov iz generacije v generacijo prenašajo tudi nekonstruktivni interakcijski vzorci. Starši, ki so nepodprti, s pomanjkanjem znanja in izkušenj, s težavo oblikujejo zadovoljive odnose v svoji novonastali družini.

S spodletelimi poskusi obvladati ogromno problemov, ki jih niso sami povzročili in ki presegajo njihovo kontrolo, kot so oblikovati zadovoljujoče odnose v družini ter razrešiti finančne krize, družinski člani niso razvili občutka, da bi lahko sami dosegli želene spremembe. Obupali so, se vdali in se naučili biti nemoči. Seligman (1992 v Mešl 2013: 352) nemoč opredeli kot psihološko stanje, ki pogosto nastane kot posledica dogodkov, ki jih nismo mogli obvladati. Večkratni izpostavljenosti premagujoči izkušnji se poistovetijo s stanji tesnobe in nemoči. »Odločijo« se, da so nemočni in še naprej dokazujejo to viktimizacijo sebi in drugim (Levine 2015: 127). In čeprav je na določene dogodke mogoče vplivati, družinski člani z naučeno nemočjo vse situacije posplošijo, jih doživljajo kot neobvladljive in prepričani so, da njihovo vedenje ne vpliva na izid (Reyes 2011 v Mešl 2013: 353–354, Levine 2015: 127).

Posledice naučene nemoči se kažejo med drugim kot: počasnejše reševanje problemov, več neuspehov pri izpolnjevanju nalog, vztrajanje pri neproduktivnih strategijah (Maier et al. 2000 v Mešl 2013: 352), imunske spremembe, telesne bolezni ter odsotnost agresivnega vedenja (Mešl 2013: 353–354). Mešl (2013: 359) zapiše, da »naučena nemoč ovira ljudi, da bi izrazili svoje vire, aktivno sodelovali pri reševanju težav in dosegli svoje cilje«. Da bi ljudje torej lahko presegli naučeno nemoč, je pomembno razumeti ta naučeni pesimizem in družini omogočiti prostor, da doživi uspeh. To pa pomeni nuditi prostor, kjer bodo povabljeni k prevzemanju vloge aktivnih udeležencev v projektu podpore in pomoči, kjer bodo prejeli pomoč pri soočanju s preobsežnimi bremenmi, da se bodo čutili zmožne zavzeti aktivno vlogo pri njihovem razreševanju (Mešl 2013: 354–355), ter prostor, kjer bodo na razviden način lahko slišali svoje vire, spretnosti, zmožnosti vplivanja, da si bodo moč dovolili izkusiti in si z uspelimi poskusi spremenili prepričanje o svoji nemoči.

Vries in Bouwkamp (2002: 123) zapišeta, da je za družine z nizkim socialno-ekonomskim statusom značilno, da lahko več kot en član trpi za kakšno boleznijo, resnimi čustvenimi problemi, odvisnostjo, nasiljem ali spolno zlorabo. Na podlagi svojih izkušenj bi tu dodala, da je zanje lahko značilno tudi samopoškodovalno vedenje in z njim povezana depresija ter učne in vzgojne težave otrok. Zaradi množice izzivov, s katerimi se družine soočajo, pa zadovoljujoči odnosi z otroki ne predstavljajo več najpomembnejšega izziva, ki ga je treba razrešiti. Učne in vzgojne težave otrok starši doživijo celo kot dodatno oteževanje že tako obremenjene družinske situacije. Sem mnenja, da se odzive otrok napačno interpretira, in sicer kot nesprejemljive, potrebne popravila in tako otroci, kljub prizadevanjem, da bi ljudje slišali, kaj potrebujejo, ostanejo neslišani in nepodprti. Zaradi nezanesljive navezanosti otrok in njihove nezmožnosti oblikovati smiseln odnos, pa, kot zapiše Herman (1992 v Boyd Webb 2003: 318), začnejo svetovanje s polno dvomov in sumov o svetovalčevih motivih in zmožnostih pomagati.

Eden izmed razlogov, ki sovpliva na to, da družine ostanejo nepodprte, je njihova značilna nezaupljivost do pomoči in storitev. Zgoraj sem zapisala, da družine s številnimi izzivi iz izkušenj zanemarjanja in zapostavljenosti v družbi izoblikujejo prepričanje, da so na vseh področjih prikrajšane. Pogosto se zgodi, da se kot pripadniki nižjega razreda doživljajo kot žrtve drugih in da imajo ob večkratnih izkušnjah zavrnitve in izključenosti občutek, da drugi sprejemajo odločitve mimo njih. Bojijo se, da bo ogrožena njihova pravica do samostojnega odločanja in da bodo oblasti izvedle intervencije brez njihove privolitve (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 299). To nezaupanje, ki izhaja iz pogosto podedovanih zgodb izključenosti,

nemoči in obupa, se prenaša skozi generacije in družine, redko na lastno pobudo zaprosijo za pomoč. Proces pomoči se pogosto začne šele, ko problem opazijo institucije, s katerimi so v stiku, kot so šola, osebni zdravnik, svetovalnica, policija (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 298–299).

Vries in Bouwkamp (2002: 123) zapišeta, da za družino »prošnja za strokovno pomoč pomeni zadnji in zelo težak korak v dolgotrajnem procesu reševanja problemov«. Da torej ob izgubi upanja, da lahko še kaj spremenijo, z občutki vdanosti v usodo povsem pasivno poiščejo pomoč. Pri čemer zaradi vedno novih izzivov in občutka nemoči družine nimajo izoblikovane prošnje ali je le ta minimalizirana, se ne sklada z opaženimi problemi ali je zreducirana na določenega družinskega člana (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 299, Madsen 2007: 87).

1.2 Značilnosti stroke socialnega dela in značilni odzivi socialnih delavk

V tem delu bom zapisala značilnosti in odzive stroke socialnega dela na specifiko dela z družinami s številnimi izzivi. Socialne delavke in ustanove, v katerih delujemo, skupaj z družinami oblikujemo procese podpore pomoči. Zato je za razumevanje dinamike vzpostavljenih odnosov in potreb obeh strani, ki nastajajo ob takem delu, pomembno spoznati, kako delo z družinami s številnimi izzivi vpliva na socialne delavke in kaj lahko v njih vzbudi oziroma kakšne odzive lahko privabi.

Značilnost stroke socialnega dela je zagotovo razpršena pomoč družini, ki z razdelitvijo na različna področja onemogoča vzpostavitev osebnega stika in s tem zadovoljujočega odnosa s člani družine ter brani socialne delavke pred prevzemom odgovornosti za razvoj procesa pomoči (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 301). Z vidika preobremenjenih strokovnih delavk, ki z nezadostnimi viri in podporo delajo s prevelikim številom primerov (Walsh 2006: 286), je način razpršenosti storitev zanje rešilna bilka, ki jim pomaga pri odtujitvi od družine in njenih stisk ter jim omogoča prelaganje odgovornosti za neuspešen proces pomoči. Kratkoročno bi v tem za strokovne delavke lahko bila rešitev, a izkušnje preobremenjenosti, nezmožnosti vzpostaviti stik, pomanjkanje napredka, vse to dolgoročno navadno močno ogrozi občutek kompetentnosti in lastne vrednosti pomagajočega.

Frustracija, ki nastaja zaradi preobremenjenosti delavk in pomanjkanje časa in prostora za vzpostavitev stika in zadovoljujočega odnosa z družino, se krepi z občutji nemoči. Socialne delavke pri delu s kompleksnimi družinskimi situacijami namreč lahko podvomijo, če so sploh lahko na kakšen način družini s številnimi izzivi v pomoč (Walsh 2006: 255). Družine se zdijo hvaležne za naše usmeritve, a vendar se zdi, da nam ne sledijo (Madsen 2007: 87) in po izteku

pomoči pogosto zdrsnejo nazaj v stare vzorce (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 313). Hkrati pa ob številnih izzivih kljub našemu prizadevanju za ohranjanje smeri dela, družino vedno znova zadane nova kriza in počutimo se, kot da smo spet na začetku (Madsen 2007: 17). Tako poleg izgube občutka o naši kompetentnosti pri družinah težko prepoznamo njene sposobnosti za premagovanje izzivov. S težkimi občutki, da delo, ki ga opravljamo, presega naše znanje in sposobnosti ter izgubljanje upanja, da se družinam, preplavljenim s problemi, da pomagati in da so želene spremembe možne, lahko, kot zapiše Madsen (2007: 17), zdrsne v resignacijo, ravnodušje oziroma se vdamo v usodo. Po mojem mnenju v primeru ravnodušja zavestno doživimo pomanjkanje kompetenc, medtem ko pri odmiku občutij nemoči in brezupa ne zaznamo. Tako se v stiski skušamo zavarovati pred obupom, da ne znamo, da nam ni uspelo in nezavedno »začnemo iskati poti, da sebe zaščitimo pred bolečino« (Madsen 2007: 18, avtoričin prevod). »Pozabimo« vrniti klic družini, se čutimo olajšane, ker nam odpade srečanje (Walsh 2006: 287) in se na tak prikrit način začnemo umikati, da bi preživeli. Temu pojavu pravimo »sindrom oddaljenosti« (Vries, Bouwkamp 2002: 84) in takrat nevarnost predstavlja izguba stika z uporabnikom (Madsen 2007: 16). Obremenjeni z lastnimi emocionalnimi reakcijami, ki jih stiske družine vzbudijo v socialni delavki, se le te usmerijo na to, kako obdržati lastno čustveno ravnotežje (Culter 1958 v Vries, Bouwkamp 2002: 90–91), pri čemer zmanjka prostora za uporabnika. Socialna delavka iz osebnih razlogov – zaradi osebnih točk, na katere pritiska uporabnik – ne prenese uporabnikovega problema in po besedah Bouwkamp in Bouwkamp (2014: 182) iz gole samozaščite preide v distanco.

Socialna delavka se z umikom lahko odzove na samem začetku dela z družino, in sicer zaradi močnega pritiska stisk, s katerimi se družina sooča. Lahko pa se z umikom odzove sredi procesa dela, ko izgubi veselje do dela in se izčrpa zaradi njene prvotne pretirane angažiranosti pri prevzemanju odgovornosti za reševanje nakopičenih družinskih problemov. Drugi značilen odziv socialnih delavk pri delu z družinami s številnimi izzivi je torej pretirana angažiranost. »Terapevt, ki dela z družinami s številnimi izzivi, lahko precej pritiska nase, da bi bil družini v pomoč.« (Madsen 2007: 2, avtoričin prevod) Socialna delavka lahko torej družino vidi kot zelo ranljivo, preobremenjeno, njeno delovanje pa omejeno. Tako sočutno pristopa k družinskim stiskam, da nehote začanja dojemati družino kot nezmožno za aktivno reševanje problemov. Socialna delavka torej podcenjuje družinske zmožnosti vplivanja in skrbi jo, da so premalo opremljeni, da bi poskrbeli zase (Walsh 2006: 255, Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 336). Ker je za družine s številnimi izzivi značilno, da iščejo skrben in ljubezniv pristop in poslušanje enačijo s »skrbjo za« socialna delavka s prepričanjem, da mora pomagati in da je le

ona odgovorna za razrešitev problemov (Vries, Bouwkamp 2002: 84–85), svojo vlogo vidi v tem, da omogoči uporabniku izkušnjo, da je razumljen (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 176). Postavlja si torej visoke zahteve in vzpostavlja osebni odnos, ki je s strani družine sicer visoko cenjen, a sam po sebi ne zadošča za delo v smeri reševanja problema. Socialna delavka se boji, da bi družinskim članom, rekla kaj, kar bi jih lahko prizadelo, ali naredila nepopravljivo napako in tako se članom razdaja s stalno usmerjenostjo na njihove potrebe. Na ta način lahko svojo vlogo zreduce le na skrb za drugega (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 174) in poruši svoje ravnovesje med avtonomnostjo in povezanostjo. Zapisanemu odzivu pravimo »sindrom pomaganja« (Vries, Bouwkamp 2002: 84) ali »sočutna utrujenost« (Figley 2002 v Walsh 2006: 177, avtoričin prevod).

Sindrom pomaganja in oddaljenosti sta po mojem mnenju odraz pomanjkanja avtonomije socialne delavke. Socialna delavka ima težave z lastnim občutkom zase, s skrbjo zase ter pri osebnem odzivanju v procesu pomoči. Je spretna pri vzpostavljanju osebnega stika, saj ves čas in prostor namenja uporabniku in njegovi izkušnji slišnosti, ker pa ima težave s prepoznavanjem lastnih potreb v odnosu z uporabnikom ali le te odriva na stran, ni zmožna prevzeti vodstva in dejavno vplivati (Vries, Bouwkamp 2002: 147–148). Pomanjkanje odgovornosti za vodenje privede do ustavitve delovnega procesa pomoči. Socialna delavka ni zmožna biti zgled v tem, kako se izpostaviti, povedati svoje mnenje, prevzeti odgovornost (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 306) in družino prikrajša za pomembne nove izkušnje, ki so zanje nujno potrebne pri aktivnem premagovanju izzivov. Zato ne moremo reči, da družini manjka motivacije. Socialni delavki manjka osebna avtoriteta (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 306) in z njo povezana odgovornost za osebno vodenje. Bouwkamp in Bouwkamp (2014: 336) problem vidita v strokovnih delavcih, ki si ne upajo uporabiti lastne moči in menita, da včasih niti niso več v stiku z njo. Menim, da gre torej za znati in si upati se osebno odzivati, da bi s tem poskrbeli zase in ostajali tam zanje ter da bi naše vodenje imelo učinke na uporabnikovo doživljanje sebe in svojih sposobnosti soočanja s številnimi izzivi.

Socialna delavka s svojo težavo pri osebnem odzivanju in vodenju delovnega procesa skrbi izključno za uporabnika, postane preodgovorna na način, da prevzema nase uporabnikovo odgovornost. Meni, da je uporabnik že dovolj pretrpel in želi ga zaščititi pred novimi negativnimi izkušnjami (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 176). S spodbujanjem odvisnosti pa proces pomoči lahko postane obremenjujoč in neproduktiven, saj družinski člani postanejo manj zaupljivi v svoje lastne sposobnosti (Walsh 2006: 287). Ali kot zapišeta Bouwkamp in Bouwkamp (2014: 176): »Prevelika skrb nakoplje toliko problemov kot premajhna.« Kajti

družina ve, kaj rabi spremeniti v življenju, če le znamo ceniti njihov doprinos (Walsh 2006: 255).

Kljub znanju in prizadevanjem, da bi uporabnikom omogočili izkušnjo, kako poskrbeti zase, kako dejavno vplivati in prevzeti odgovornost, je to za ljudi v poklicih pomoči otežena naloga. Sprva, ker imamo potrebo po tem, da nas nekdo potrebuje (Corey, Corey 2011: 6) in ker smo se kot otroci naučili dajati prednost potrebam drugih in odrivati svoje. Walsh (2006: 287) pravi, da smo se v zgodnjem obdobju življenja naučili prevzeti predpostavljeno vlogo skrbi za druge družinske člane in da lahko ranljivi uporabniki pritiskajo na naša lastna nagnjenja, da jih rešimo. Ali z drugimi besedami – strokovnjakova potreba po pomaganju sovpada z uporabnikovo nemočjo (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 158). S svojo izrazito potrebo po tem, da nas nekdo potrebuje – če je le ta neozaveščena in nereflektirana – lahko spodbudimo uporabnikovo odvisnost (Corey, Corey 2011: 6). Poleg tega pa je naše zadovoljstvo odvisno od tega, koliko smo pomagali, koliko je uporabnik zadovoljen s svojim življenjem. Socialni delavci postanemo odvisni od uporabnikovega zadovoljstva z življenjem, pri čemer uporabniku naložimo težko breme, saj postane odgovoren za zadovoljstvo obeh (Vries, Bouwkamp 2002: 75).

Bouwkamp in Bouwkamp (2014: 171–172) zapišeta, da uporabnik, ki je odraščal z zanemarjajočim staršem, hrepeni po zaščitniškem, skrbnem staršu in teži k ljubečem zlitju, kar pri socialni delavki izvabi potrebo po zaščiti drugih. In čeprav si prizadeva postaviti meje, so le te lahko napačno razumljene, in sicer kot da ji je vseeno zanj. Socialna delavka pa s prepričanjem, da mora pomagati – kar je njena naloga, a ne obveznost – ne išče, kar sama potrebuje v odnosu, ne zahteva tistega, kar se njej zdi dobro, pazi na to, kaj potrebujejo drugi od nje in na ta način blokira sebe, ker meni, da je tam za druge in da v odnosu ne sme delati napak (Vries, Bouwkamp 2002: 83, 85).

Značilnost socialnih delavk je torej potreba po skrbi za druge in njihovo oteženo ohranjanje ravnovesja med skrbjo zase in za drugega. Ob pomanjkanju skrbi zase se težko osebno odzivajo in prevzemajo odgovornost za vodenje delovnega procesa pomoči. V primeru, da jim njihova potreba po tem, da so nekomu v pomoč, ni razvidna in ostane nereflektirana, je za socialne delavke pri oteženem delu z družinami s številnimi izzivi značilno, da se odzovejo s pretirano angažiranostjo. Pri čemer ob pomanjkanju osebnega vodenja niso zmožne dejavno vplivati. Kasneje se zaradi pretirane angažiranosti, da bi dosegle želene spremembe, ko se le te ob pomanjkanju delovnega odnosa ne morejo zgoditi, iz obupa, izčrpanosti in nemoči zaščitijo ter se čustveno odmakneno.

1.3 Kako in kje se proces pomoči pogosto zaustavi?

Bouwkamp in Bouwkamp (2014: 311) zelo pomembno opozorita, da se proces pomoči zaustavi zaradi procesa odtujitve pri obeh straneh, tako pri družini kot pri socialni delavki.

Družina se iz pomanjkanja podpore in občutij zapostavljenosti doživlja kot žrtev drugih. Boji se, da bo ogrožena njena pravica do samostojnega odločanja in da bodo oblasti brez njene privolitve izvedle z zakonom določene postopke. Vsa ta nezaupljivost izhaja iz podedovanih zgodb izključenosti, nemoči ter prav tako iz ponavljajočih se negativnih interakcij in nekoristnih izkušenj s številnimi sistemi. Tako družina s spoznanjem, da se pomoči ne more izogniti, iz zaščite oblikuje preživetvene strategije, da se člani obranijo pred nadaljnjim sodelovanjem s strokovnjaki in celo razvijejo zdrav sum na storitve socialnih organizacij (Walsh 2006: 273). »Razvijejo vedenje in postopke, kako imeti vse te socialne delavke v pesti.« (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 305)

Socialne delavke pa zaradi nenaklonjenih okoliščin, ki jim zaradi razpršenosti pomoči otežujejo vzpostavljaje osebnega stika in prevzemanje odgovornosti, zaradi preobremenjenosti in pomanjkanja avtonomije in z njo povezane avtoritete, zaradi iztrošenosti osebnih virov in izkušenj nemoči vede ali nevede predajo ravnodušju. Iz tako zahtevnega primera dela podvomijo v lastne spretnosti in spretnosti družine in postopoma izgubijo upanje, da je družinam s številnimi izzivi moč pomagati. Socialne delavke tako izgubijo pričakovanja, da so še zmožne dejavno vplivati in se usmerijo izključno na družino, od katere pa prav tako ne pričakujejo več veliko (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 311).

Kljub zapisanemu pa mnogo socialnih delavk uspe ustvariti okoliščine, da presežejo začetni družinski odpor oziroma samoobrambo pred pomočjo. Prav tako obupane družine, prepričane, da želene spremembe niso mogoče, se povsem vdane v usodo čez čas prepustijo pomoči stroke. Socialna delavka tako s priskrbo materialnih stvari družini vzpostavi zaupanje in na podlagi čustvene skrbi za družinske člane uspe zgraditi zadovoljujoč osebni odnos z družino. Lahko pa se zgodi, da se čez čas zaradi obsežnosti dela z družino in zaradi svoje morebitne pretirane angažiranosti in odgovornosti, da »reši« družino, izčrpa do te mere, da izgubi veselje do dela in morda celo podvomi v svojo izbiro poklica. Z zapostavljanjem skrbi za obnavljanje lastnih virov moči oslabi svojo osebno odpornost. Družina si v tem času prejemanja čustvene naklonjenosti socialne delavke morda opomore do te mere, da uvidi želeno prihodnost in si nazaj pridobi kanček upanja, da jim ob pomoči socialne delavke lahko uspe. Predstavljam pa si, da socialna delavka ob pomanjkanju odgovornega prevzemanja skrbi zase, osebnega

odzivanja in prevzemanja odgovornosti za vodenje proces dela zaradi pomanjkanja osebnih virov in pomanjkanja napredka zaustavi proces pomoči. Zdi se, kot da je pripravila hranljivo zemljo, a ji je zmanjkalo moči, da bi družini z osebnim vodenjem omogočila, da bi pognala korenine.

Odgovornost za ustavitev procesa pomoči pa naj bo na začetku ali med procesom pomoči, vidim izključno na strani stroke socialnega dela. Stroka se po mojem mnenju odgovornosti zaveda in se trudi z novimi spoznanji in praktičnimi izkušnjami spremeniti prakso specifičnega dela z družinami s številnimi izzivi. Trudi se iznajti nove načine, kako še pomagati družinam, na kakšne načine se jim približati, kako v širši skupnosti poiskati vire, a menim, da premalo pozornosti posveča procesom socialne delavke znotraj delovnega procesa pomoči in s tem njeni osebno-profesionalni rasti. Kako poskrbeti za druge, se ljudje v poklicih pomoči učimo že od malih nog, družine s številnimi izzivi, poleg drugih skupin uporabnikov pa nam sedaj dajejo priložnost, da se začnemo učiti tudi, kako v odnosih poskrbeti zase.

1.4 Procesi socialne delavke pri delu z družino s številnimi izzivi

Izhajajoče iz svoje želje po učenju vzpostavljanja ravnovesja med skrbjo zase in skrbjo za druge, sem prišla do spoznanja, da potrebujem najprej več vedeti o procesih, ki se v meni odvijajo pri delu z družino. Spraševala sem se, ali ne znam skrbeti zase ali pri delu z družino s številnimi izzivi nisem zmožna poskrbeti zase zaradi preobremenjenosti z lastnimi emocionalnimi reakcijami, ki jih stiske družine vzbujajo v meni. Pri raziskovanju tega vprašanja sem prišla do naslednjih pomembnih spoznanj.

Prvo spoznanje govori o nalogi socialne delavke, da bi lahko dejavno vplivala na uporabnika. Bouwkamp in Bouwkamp (2014: 187) zapišeta, da naj bi bila socialna delavka sposobna ljubeče skrbeti za svojega notranjega otroka, ljubeče ravnati s seboj in skrbeti za lastne potrebe. Sposobna naj bi bila torej ozavestiti svoje ranljivosti, omejitve, jih sprejeti ter prepoznati in delovati v skladu z zadovoljevanjem lastnih potreb. Po mnenju avtorjev ima socialna delavka znotraj procesa pomoči potrebo po avtonomiji in povezanosti dobro uravnoteženo in zna reflektirati učinke uporabnikovega vedenja nase. Zmožna je torej ozavestiti lastne odzive, ki jih v njej zbujajo uporabniki, da bi bila zmožna dejavno vplivati. Uporabniku, družini s številnimi izzivi, je zmožna nastaviti ogledalo, v katerem bodo družina in posamezniki v njej zagledali resničnega sebe. Ker je zmožna poleg lastnih odzivov prepoznati tudi odzive uporabnikov, jim bo lahko pomagala pri ozaveščanju in prostem izbiranju novih načinov vzpostavljanja odnosov in povezovanja (Joyce, Sills 2001: 143). Da pa je socialna delavka zmožna razumeti

uporabnikove načine vzpostavljanja odnosov, čustvovanja, odzivanja, mora aktivno delati na tem, da ostaja odprta, ranljiva in iskrena do sebe, sicer bo zgrešila moč, ki jo ima v procesu podpore in pomoči (Corey, Schneider Corey, Callanan 2003: 38, 47).

Drugo spoznanje govori o procesu socialne delavke znotraj delovnega procesa pomoči in kakšna je njegova funkcija. Proces socialne delavke se vzpostavi v delovnem odnosu, ki ga skupaj oblikujeta oba akterja, tako uporabnik kot socialna delavka, ter drug na drugega medsebojno vplivata na način, da projicirata svojo preteklost, spomine, izkušnje, pričakovanja, predstave v izmenjave v trenutku sodelovanja (Joyce, Sills 2001: 142). V odnosu z drugim imamo, na podlagi preteklih izkušenj bivanja v odnosu, vnaprejšnje predstave o tem, kako je biti v odnosu z drugim ter kako bo drugi ravnal z nami. Na pretekle izkušnje se upiramo iz potrebe po organizaciji sveta (Joyce, Sills 2001: 142), da bi ga lahko razumeli, predvideli in lažje delovali v njem. V primeru, da ne posodabljammo preteklih izkušenj z novimi, da torej nismo več odprti za nove možnosti, si izoblikujemo fiksno predstavo o tem, kako je biti in ravnati v odnosu z drugimi. Ne glede na nove izkušnje pa skozi ta filter oblikujemo izkušnjo preko naših pričakovanj (Joyce, Sills 2001: 142).

Če to znanje prenesemo na socialno delavko in uporabnika, lahko rečemo, da drug v drugem stimulirata reakcije, kakršne pričakujeta. Iz tega naslova je za socialno delavko v delovnem odnosu z uporabnikom pomembno, da se vpraša, ali gre za njen lastni prenos načina bivanja v odnosu z nekom in če je temu tako, da to rešuje izven dela z uporabnikom (Joyce, Sills 2001: 150–151). Uporabnikovo prenašanje pričakovanega vedenja na socialno delavko pa socialni delavki predstavlja glavno orodje. Predstavlja ji velik vir informacij o uporabnikovih v preteklosti oblikovanih in še vedno aktivnih interakcijah, ki jih prinaša tukaj in zdaj v odnos z njo (Joyce, Sills 2001: 154). S prepoznavanjem teh interakcij lahko dejavno vpliva, sooča z namenom uporabnikove ozaveščenosti o njegovih vplivih na odnos in z namenom širjenja možnosti izbiranja drugačnega delovanja.

Tretje spoznanje predstavlja vloga zavedanja in nezavedanja naših odzivov na uporabnikov način vzpostavljanja odnosov, ki ga prinaša v delovni odnos. Po mojem mnenju je pri tem najtežje biti zmožen take stopnje ozaveščenosti o svojem načinu vzpostavljanja odnosov, odzivanja, reagiranja, da lahko ločimo med odzivi, ki so se v nas pojavili, ker se nas je zgodba, reakcija uporabnika dotaknila in s tem sočustvujemo in med odzivi, ki so se v nas pojavili zaradi spomina na naše pretekle težke izkušnje. V primeru, da se odzivov, ki so se v nas vzbudili zaradi preteklih težkih izkušenj, ne zavedamo in prenašamo odgovornost za to na uporabnika, govorimo o disfunkcionalnem kontratransferu, prenosu in posledica tega je, da v

proces podpore in pomoči ne morejo ničesar prispevati in da se proces pomoči ustavi (Vries, Bouwkamp 2002: 250). Dejavno ne moremo vplivati, ker v tem primeru odvrčamo uporabnike stran od raziskovanja konfliktov, ki jih sami nismo zmožni prepoznati (Corey, Schneider Corey, Callanan 2003: 37). V primeru, da se odzivov, ki so se v nas zbudili zaradi naših preteklih težkih izkušenj tekom srečanja, zavemo, je pomembno, da jih raziščemo, ubesedimo kot naše osebne odzive (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 188), sprejmemo uporabnikove reakcije, ki so jih vzbudili naši odzivi, se opravičimo za napako ter pri tem ostajamo, kar se da sprejemajoči do samega sebe (Joyce, Sills 2001: 153). Ni nam treba biti popolni, da bi lahko pomagali (Bouwkamp in Bouwkamp 2014, Vries, Bouwkamp 2002, Corey, Schneider Corey, Callanan 2003, Joyce, Sills 2001). »Kolikor je »ranjenih« delov v nas, prav toliko je »zdravih« delov, ki nas vodijo, da postanemo pomagajoči« (Corey, Schneider Corey 2011: 7, avtorčin prevod). Naša lastna nepopolnost celo daje uporabnikom občutek, da zanje nismo nedosegljivo visoko nad njimi in pripomore k vzpostavljanju enakovrednejšega odnosa (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 194). Poleg tega pa ravno osebno odzivanje omogoča stik z uporabnikom in je nepogrešljivo za dejavno vplivanje. Čeprav nam ni treba biti popolni, pa moramo za svoja ravnanja prevzemati odgovornost. Moramo stremeti k čim večji stopnji ozaveščenosti o naravi naših osebnih izzivov, o njihovem vplivu na druge v odnosih pomoči ter o vplivu na naše strokovno delo. V primeru udejanjanja kontratransfernih odzivov pa le te uporabnikom ubesedimo kot svoja lastna in se zanje upravičimo.

1.4.1 Ravnanje z nezaveščenimi odzivi pomagajočih v procesih podpore in pomoči

V mnogih pogledih proces podpore in pomoči predstavlja ogledalo, v katerem socialne delavke lahko zagledajo odtis izkušenj iz svojega življenja (Corey, Schneider Corey, Callanan 2003: 37). Pri ljudeh v poklicih pomoči se lahko pokažejo dokaj pogoste osebne potrebe in z njimi povezani odzivi, ki so značilne za pomagajoče. Naj jih nekaj naštejemo: potreba po pozornosti, po biti cenjen, sprejet, po tem, da te drugi odobravajo, da vidijo lasten napredek, da so pretirano zaščitniški, da ne smejo narediti napake, da so pretirano prijazni, ustrežljivi, da konstanto izražajo odobravanje, da se zlivajo z občutji uporabnika (Corey 2009: 22–21, 30, Corey, Schneider Corey, Callanan 2003: 50). Odzivanje pomagajočega na način, da je pretirano zaščitniški, lahko izhaja iz njegovih osebnih globokih strahov. S pretiranim zaščitništvom uporabnika odvrča od lastnih bolečih izzivov. Pomagajoči, ki se izogiba soočanj iz strahu, da uporabnik tega ne bi prenesel, lahko izvira iz svetovalčevega strahu pred svojo jezo in odnos ostane na ravni prijateljskega pogovarjanja (Corey, Schneider Corey, Callanan 2003: 50). Značilno je tudi, da pomagajoči pogosto vidijo sebe v svojih uporabnikih, se z njimi

identificirajo do te mere, da niso zmožni več ločevati med lastnimi občutki in občutki uporabnika (Corey, Schneider Corey, Callanan 2003: 51). Ne znajo postaviti meje, se zlijejo z uporabnikom in njegova občutja občutijo kot svoja lastna. Zapisani možni odzivi pomagajočih so nam torej lahko iztočnice za osebno raziskovanje in ozaveščanje svojega delovanja v odnosih. Hkrati pa nas spominjajo na to, da kot pomagajoči nismo nič »bolj zdravi« od svojih uporabnikov, temveč smo se le naučil oziroma smo v procesu učenja skrbeti za svoje odzive, ki jih poganjajo pretekle težke izkušnje (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 195).

1.4.2 Kako socialna delavka skrbi zase pri delu z družinami s številnimi izzivi

Ko se socialna delavka zaveda procesov, ki se odvijajo tako pri njej kot pri uporabniku, menim, da tudi lažje ozavešči, kaj znotraj odnosa potrebuje, na kakšen način bo zadovoljila to potrebo ter kako naj poskrbi zase izven odnosa z uporabnikom.

Socialna delavka znotraj delovnega odnosa skrbi zase na način, da ostaja samosvoja, da ni nič drugega kot odprta, osebna in na odnose usmerjena predstavitev sebe (Vries, Bouwkamp 2002: 237). Ostaja zvesta sama sebi, svojim občutkom, vrednotam, mnenjem in je pozorna, da ne ostaja pridružena uporabnikovim v sedanosti neučinkovitim vzorcem ravnanja v odnosih. Ne glede na to, da si pusti, da uporabnik vpliva nanjo in se v odnosu z njim ves čas spreminja, ostaja zvesta svoji »jaz-osti (Vries, Bouwkamp 2002: 237).

To je še posebej pomembno pri nastanku motenj v odnosu s člani družine s številnimi izzivi, in sicer da se socialna delavka motenj ne prestraši, ostaja prisotna v odnosu in se osebno odzove (Čačinovič Vogrinčič et al. 2009: 111–112). Da torej ubesedi svoje doživljanje situacije tukaj in zdaj, potrebe, pričakovanja in ustvarja možnosti izbire ter spodbuja proces pogajanja. Pri tem pa z uporabnikom raziskuje, kako so motnje v odnosu povezane z uporabnikovim vzorcem ravnanja v odnosih (Čačinovič Vogrinčič et al. 2009: 113).

Ob raziskovanju uporabnikovih vzorcev ravnanja v odnosih se uporabniki lahko počutijo ogrožene in izražajo negativne občutke v zvezi s socialno delavko in njenim načinom ravnanja v delovnem odnosu (Čačinovič Vogrinčič et al. 2009: 114). Ob tem lahko socialne delavke občutijo nelagodje, nemoč, jezo.

Poleg uporabniških odzivov na soočanje s strani socialne delavke glede nefunkcionalnih vzorcev vzpostavljanja odnosov, nelagodje socialne delavke lahko doživljajo tudi ob pridruževanju uporabniku v njegovem doživljanju stiske. Ob vključevanju uporabnikovega doživljanja stiske v svoj svet doživljanja se z njim poveže in lahko postane globoko prizadeta z uporabnikovo bolečino (Corey, Schneider Corey, Callanan 2003: 58). Kako močno, menim,

da je odvisno, koliko je socialna delavka zmožna obdržati svojo mejo in ločevati med seboj in drugim. Kakorkoli, aktivirani boleči spomini resonirajo z lastnimi izkušnjami socialne delavke (Corey, Schneider Corey, Callanan 2003: 58). In prav tako uporabnikovo vzpostavljanje odnosov resonira na nek način z izkušnjami socialne delavke (Čaćinović Vogrinčič et al. 2009: 114). Stare rane se odprejo in če kontratransferni izzivi socialne delavke niso ozaveščeni ali je teh odzivov veliko ima vse to boleč vpliv na socialno delavko ter po besedah Čaćinović Vogrinčič in drugih (2009: 114) zmanjša prožnost odzivanja. Da bi se izognili temu in pustili uporabnikom, kar je njihovo, in vzeli tisto, kar je naše, se rabimo naučiti, kako »spustiti« uporabnika in mu dovoliti, da sam sprejme, kar je njegovega. Socialne delavke pa ohranjamo »pozicijo soudeležnosti v procesu nastajanja motenj in soodgovornosti pri njihovem razreševanju« (Čaćinović Vogrinčič et al. 2009: 115). Najbolj terapevtska stvar je biti polno prisoten med srečanjem, kot smo le lahko (Corey 2009: 32), da omogočamo novo izkušnjo bivanja v odnosu, da dajemo zgled, kako se lahko o motnjah v odnosu odkrito pogovarjamo (Čaćinović Vogrinčič et al. 2009: 115,116) ter hkrati uporabnikom pustimo, da prevzamejo odgovornost za svoja življenja in izbiranje izven srečanj (Corey 2009: 32).

Ker v odnosih pomoči pomagajoči zelo veliko dajemo, je pomembno ozvesti, da ne moremo neprekinjeno dajati in pri tem nič dobivati v zameno. Prevzeti moramo odgovornost, da prepoznavamo utrujenost in izčrpanost in da v skladu s tem poskrbimo zase. Čeprav bi si želeli, da nam drugi izkažejo spoštovanje in priznavanje, da cenijo to, kar delamo, si moramo občutek vrednosti dati sami. V realnosti veliko uporabnikov ne bo izražalo, da cenijo naša prizadevanja, nekateri niti ne bodo naredili spremembe v svojih življenjih (Corey, Schneider Corey 2011: 6). Na nas je, da si krepimo odpornost, ki prav tako kot uporabnikova temelji na povezovanju z nam pomembnimi ljudmi, s sodelovanjem s kolegi, s podpornim delovnim sistemom, s sodelovanjem v vrstniški skupini (Walsh 2006: 175). Pomembno je tudi, da izberemo delovno mesto, ki ponuja možnost za uspeh, za profesionalni in osebni razvoj, da delamo stvari, ki nam predstavljajo izziv. Walsh (2006: 287) pri tem dodaja še, da nam zagotavljajo primerno plačilo, vire, sredstva, za delo, da smo zaposleni vključeni v odločanje ter da sprejemajo naše vrednote. Zelo pomembno se mi zdi, da lahko izbiramo težavnost primerov dela, ki smo jim glede na naše omejitve še lahko kos, da lahko vzdržujemo nenehno osebno rast in občutek kompetentnosti, s čimer se izognemo nevarnosti za izgorelost. Ter da ob tem pišemo zapise srečanj in jih redno pregledujemo, s čimer lahko spremljamo lastno učinkovitost in zadovoljstvo (Joyce, Sills 2001: 95). Yalom (2017: 65) iz predpostavke, da je terapevtov najbolj dragocen inštrument njegova osebnost, priporoča vključitev v osebno terapijo. Osebna

izkušnja nam namreč lahko pomaga iskreno pogledati na naše osebne motive za izbiro poklica pomagajočega, na naše nezadovoljene potrebe, na načine, kako ravnamo v odnosih itn. Poleg podpore znotraj sveta pomagajočih si je pomembno varovati svoj privatni, osebni čas za aktivnosti in odnose, ki nas odpeljejo stran iz težkih življenjskih zgodb (Joyce, Sills 2001: 95, Walsh 2006: 215).

Za konec se mi zdi še pomembno izpostaviti opozorilo Coreya, Schneider Coreya in Callanana (2003: 65), da veliko strokovnjakov na področju duševnega zdravja ni primerno pripravljenih na soočanje z izzivom vzdrževanja lastne vitalnosti in dodajajo, da se morajo poučiti o nagradah in frustracijah, nevarnostih, ki jih prinaša poklic pomagajočega, sicer so izpostavljeni večjemu tveganju za izgorelost, in sicer zaradi nerealističnih pričakovanj.

Poglavje o procesih socialne delavke pri delu z družino pa zaključujem s predpostavljanjem, da smo si pomagajoči v poklicih pomoči pogosto izbrali ta poklic, ker je pomagati drugim posledica naše kreativne prilagoditve v otroštvu, kjer smo skrbeli za druge tudi z namenom, da bi pridobili pozornost nam pomembnih drugih. In morda ne znamo skrbeti zase v odnosu z družino, hkrati pa k težavam pri učenju skrbi zase pripomorejo še naše lastne emocionalne reakcije, ki jih stiske družin s številnimi izzivi vzbujajo v nas. Predpostavljam, da če ne bomo kmalu pri delu z njimi začeli skrbeti zase, jim čez čas ne bomo imeli več kaj osebnega dati.

1.5 Procesi članov družine s številnimi izzivi znotraj delovnega odnosa

Tekom učenja vzdrževanja ravnovesja med skrbjo zase in za drugega v odnosu z družino s številnimi izzivi so mi bila, poleg razumevanja osebnih odzivov socialne delavke, v veliko pomoč nova spoznanja o načinih odzivanja ljudi s številnimi izzivi. Razumevanje odzivov ljudi mi omogoča širši vpogled v dogajanje znotraj našega odnosa ter so mi v pomoč pri prepoznavanju njihovih potreb, ki stojijo za njihovimi odzivi.

Odzive družine sem si razlagala na način, ki je v meni vzbudil še večjo potrebo po skrbi zanje. Zaznala sem zame mnoge nefunkcionalne interakcije med člani ter njihove nezaveščene potrebe, ki sem jih želela razrešiti. Zapadla sem v iskanje tistega, kar je zame potrebno pri družini »popraviti« in zaradi veličine tega pozabila na skrb zase. Odzvala sem se s pretirano skrbjo in prevzela odgovornost za njihova življenja. Kasneje pa sem s svojo ozaveščeno potrebo po skrbi zase v odnosu z družino in z njenim udejanjanjem spregledala njihovo pomanjkanje osebne podpore in prav tako nisem odgovorila v skladu z njihovo potrebo. Nisem razumela, da družina še ni pripravljena na spremembe in da za začetek potrebuje spoštljivega zaveznika, ki je kljub skrbi zase tam zanje.

Zaradi pomena razumevanja potreb članov družine spodaj naštevam nova spoznanja, ki prispevajo k svetovalčevemu spremljanju stopnje uporabnikove osebne podpore, kar socialnim delavkam omogoča lažje prilagajanje načina zadovoljevanja lastnih potreb v odnosu z uporabniki.

1.5.1 Pomanjkanja osebne podpore posameznika s številnimi izzivi

Pri opisovanju zaustavljanja procesa pomoči sem zapisala, da se družine zdijo hvaležne za naše usmeritve, a vendar se zdi, kot da nam ne sledijo. Pri raziskovanju tega pojava sem prišla do novega spoznanja o pomanjkanju osebne podpore članov družine s številnimi izzivi. Pri delu z družino sem se spraševala o njenem odporu do odnosnih sprememb in sprememb na ravni posameznika. Težila sem k spreminjanju interakcij med člani in k spremembam v ravnanju posameznikov, družina kot celota in posamezniki v njej pa so težili k ohranjanju stabilnosti. Spoznala sem, da se posamezniki s številnimi izzivi od ostalih ljudi, ki so prišli po pomoč, razlikujejo po tem, da imajo bolj krhko osebno podporo. Menim, da imamo vsi do določene mere načet občutek zase, a hkrati nismo obremenjeni s številnimi izzivi, ki občutja nemoči in sramu še povečujejo. Eden od razlogov za bolj krhko osebno podporo vidim v nevarni navezanosti, ki je pogosto značilna za družinske člane s številnimi izzivi. Nevarna navezanost je za posameznika travmatična in ključno vpliva na njegovo psihično stabilnost (Rozman 2015: 51, 108). K temu pa dodajam še ne nepomemben razlog, in sicer dolgotrajna izpostavljenost revščini, ki je po svojih značilnostih za posameznike prav tako travmatična (Rozman 2015: 36). Ti ljudje pod ekstremnim stresom niso zmožni zgraditi veliko osebne podpore (Joyce, Sills 2001: 90).

Pri osebni podpori gre za posameznikovo sposobnost izbiranja med osebno podporo in podporo okolja. Osebno podporo med drugim predstavljajo učinkovite strategije soočanja in kreativne prilagoditve ter močan občutek identitete. Podporo okolja pa predstavljajo intimni odnosi, ljubeča družina in prijatelji, potrjevanje s strani drugih, izpopolnjujoča zaposlitev, prijetne prostočasne aktivnosti (Joyce, Sills 2001: 83). Posameznikov občutek osebne podpore se začne oblikovati v otroštvu, ko se okolje odziva nanj z dovolj konstantno ljubečo skrbjo in potrjujočo uglasitvijo (Joyce, Sills 2001: 83). Gre torej za varno zavetje navezanosti, kjer se otrok uči zadovoljevanja potreb, iskanja stika in delovanja odnosov, s čimer oblikuje občutek zase ter predstavo o drugih in svetu (Rozman 2015: 108). V primeru nezanesljivega odzivanja okolja na otroka (kar je značilno za družine s številnimi izzivi) pa otrok ni zmožen razviti enotnega občutka sebe (Joyce, Sills 2001: 90–91). Oseba je tako v pomanjkanju podpore okolja – ljubeče

skrbi in potrditev – ter hkrati v pomanjkanju osebne podpore, ki se zaradi pomanjkanja podpore okolja ni zmogla razviti. Oseba ni zmogla razviti zavedanja lastne identitete, ocene lastne vrednosti, vzpostavljanja meja v odnosih, samozavesti in samozadostnosti ter samoregulacije čustev (Rozman 2015: 51). Vzpostavijo se vzorci nezdravega navezovanja, ker so pomembni drugi čustveno nezanesljivi ali nedostopni (Rozman 2015: 51).

Ob tem zaradi pomanjkanja osebne podpore in podpore okolja člani družine s številnimi izzivi lahko doživljajo močna občutenja sramu (Sills, Lapworth, Desmond 2012: 116). Sram oseba izkusi, ko ne zmore najti oziroma prejeti dovolj podpore, ki bi vodila do zadovoljitve njenih potreb (Tomkins 1963 v Lee, Wheeler 1996: 9). Situacija nezadostne podpore okolja se torej ponavlja, oseba svoje potrebe razume kot nepravne, takšne, kakršnih ne bi smela imeti ali bi si jih morala zadovoljiti sama. S tem oseba ponotranji prepričanje, da je z njo, ki kljub neodobravanju čuti obstoječe potrebe, nekaj narobe. Njene potrebe niso primerne in zato sebe razume kot neprimerno. Sram tako izkusi kot nepotrditev svojega obstoja in potrditev brezvrednosti, neprimernosti, nesprejemljivosti (Joyce, Sills 2001: 93). Ta ne »navadni« občutek sramu, ki služi temu, da svoje vedenje prilagodimo družbeno sprejemljivemu, Rozman (2015: 161) označi za travmatski ali toksični sram in je kot tak nevzdržen. Oseba pri občutenju tega nevzdržnega sramu izgubi glas za svoje potrebe, jih zanika in ne prepozna (Lee, Wheeler 1996: 9) in se na tak način zavaruje pred ponovno zavrnitvijo. Tako so posameznikova glavna prepričanja o sebi, o svetu, njihovi načini delovanja in vzorci navezovanja pogosto oblikovani okrog varovanja sebe pred nadaljnjo bolečino ali prekinitvijo (Joyce, Sills 2001: 91). Z drugimi besedami oseba z občutenjem nevzdržnega sramu izgubi občutek za lastne potrebe, zase in, po mnenju Rozman, svojo identiteto (2015: 163–164).

Iz tega vidika lahko razumemo odzive nepodprtih otrok družin s številnimi izzivi. V zanje stresnih situacijah, na primer v posredni ali neposredni izpostavljenosti nasilju, bodo otroci s težnjo po preživetju izdelali strategijo, kako se zaščititi ter prebroditi osebne stiske (Oaklander 2007a: 56–59). Naredili bodo vse, kar pač lahko, da preživijo. Razpon odzivov je širok, a otroci, žrtve nasilja, se navadno odzovejo s protestiranjem, s šolo povezanimi problemi, pretiranim jokom in strahom, umikom, oklepanjem, agresivnostjo, anksioznostjo, depresijo samopoškodovanjem (Boyd Webb 2003: 318). Ker se družinska intima popači – ljudje, ki naj bi zanj skrbeli in jih varovali, jih ogrožajo – so otroci tako zmedeni, da je zanje, kot zapiše Oaklander (2007b: 36), omejitev sebe in potlačitev čustev edini način, da preživijo. Odrežejo se torej od sebe in se borijo z močnimi občutki krivde in jeze. Krivijo se za razdor družine in za svojo nezmožnost preprečitve nasilja nad njegovo ljubljeno osebo, doživljajo jezo in nasilne

maščevalne fantazije ob sočasnem doživljanju strahu, nemoči ter težijo k zaščiti ljubljene osebe (Oaklander 2007b: 36, Boyd Webb 2003: 327). Najtežje je otrokom v okolju, kjer so njihovi odzivi označeni za nesprejemljive, potrebne popravila in tako otroci, kljub prizadevanjem, da bi jih ljudje slišali in prepoznali njihove potrebe, na katere opozarjajo, ostanejo neslišani in nepodprti.

Zaradi pomanjkanja osebne podpore in neznosnih občutkov sramu se člani družine upirajo spremembam, vse dokler ne vzpostavijo primarne ravni osebne podpore (Joyce, Sills 2001: 91). Težijo torej k ohranjanju stabilnosti in se z nerazumevanjem upirajo socialnemu delu, usmerjenemu na uvid (Fiselier 1982 in Mayer, Timms 1970 v Vries, Bouwkamp 2002: 102). Zdi se torej hvaležni za našo pomoč, a mi žal ne uspemo slediti njihovim potrebam, saj je, kot pravita Joyce in Sills (2001: 90), edino okolje, torej vzpostavljen odnos z nekom, pomoč, ki jo še posebej na začetku potrebujejo. Uvid v lastna nefunkcionalna ravnanja so zmožni šele kasneje ob dovolj veliki osebni podpori.

1.5.2 Upiranje spremembam, ohranjanje stabilnosti ali samovarovanje

Ob pisanju prejšnjega odstavka v meni zelo odzvanja misel, da: »Spoštljiva terapija vsebuje proces trkanja na vrata in čakanje, da si povabljen, kot pa zlomiti vrata, udreti in pričakovati, da bomo sprejeti odprtih rok.« (Alan Jenkis 1996 v Madsen 23–24, avtorčin prevod) Zame trkanja na vrata in čakanje pomeni ostajanje tam zanje, vzpostavljanje zaupnega odnosa, da se bo posameznik lahko osebno okrepil do te mere, da me bo lahko povabil k sebi, da bo zmožel prenesti soočanje, ki bo nastalo ob skupnem delu. V tem delu zlomiti vrata, udreti in pričakovati, da bomo sprejeti odprtih rok pa zaznam svojo potrebo po pomoči drugim, po pomoči tam, kjer jaz menim, da jo potrebujejo, kjer spregledam njihovo pomanjkanje osebne podpore, da bi se lahko pripravili na spremembe. In posameznik se tu iz samoobrambe upre udiranju v njegove procese, načine, kako ravna s samim seboj, kako zadovoljuje potrebe in vzpostavlja odnose z drugimi in se na vse pretege trudi, da bi obdržal svojo osebno strukturo.

Pri odporu je pomemben naš način, kako ga razumemo. Pomembno se mi zdi, da ga razumemo kot interakcijski proces med socialno delavko in uporabnikom. Naš odziv namreč oblikujemo na podlagi tega, kako razumemo odpor in tvegamo veliko, če minimaliziramo naš prispevek k temu (Madsen 2007: 88, 91). Če smo v odnosu radovedni in razumemo procese upiranja kot posledico varovanja sebe pred razpadom in kot pomanjkanje osebne podpore in podpore okolice, ne bomo, kot pravi Steve de Shazer (1988 v Madsen 2007: 95), poskušali zmotiti, preprečiti posameznikovih poskusov vzdrževanja stabilnosti. Potem jih bomo razumeli, jim

ponujali potrjevanje ter s tem prispevali h krepitvi osebne podpore in v nadaljevanju prispevali h kontinuiranemu procesu spreminjanja.

Poleg spoznanja o sooblikovanju upora pred spremembami pri upiranju pomembno vlogo igrajo pretekle izkušnje družine s socialno delavko in njihove vnaprejšnje predstave o procesu pomoči kot o nečem ponižujočem, neprijetnem. Izkušnje podrejenosti v odnosu z njim pomembnim drugim oblikujejo pričakovanja. Izkušnje neodobravanja ter pomanjkanje podpore okolice pa so razlog močnih občutenj sramu in manjvrednosti. Člani družine s številnimi izzivi so se torej poistovetili s prepričanju o lastni neprimernosti in nemoči. Pridobili so fiksno predstavo o tem, da je svet slab in nevreden zaupanja. Tudi otroci niso izjema. Zaradi nezanesljive navezanosti in nezmožnosti oblikovati smiselni odnos začnejo svetovanje s polno dvomov in sumov o svetovalčevih motivih in zmožnostih pomagati (Herman 1992 v Boyd Webb 2003: 318).

Walsh (2006: 273) naš prispevek v odnosu z družinami s številnimi izzivi vidi v vztrajanju v odnosu z družinskimi člani, ki se niso prostovoljno odločili za pomoč, da bi pridobili zaupanje in sprejemanje. Madsen (2007: 98) pa predlaga, da znotraj delovnega odnosa ubesedimo in z radovednostjo pogledamo na učinke zgodovinskih odnosov članov družine. Poleg trkanja na vrata in čakanja, da smo povabljeni, lahko torej prispevamo na način, da pretekle izkušnje bivanja v odnosu naredimo družini razvidne ter jim ponudimo novo izkušnjo, kjer bodo lahko pridobili pomembno drugačno izkušnjo sebe.

Tako, kot je težko ustvariti okoliščine, da presežemo odpor na začetku sodelovanja, je prav tako težko ustvariti okoliščine, da presežemo upiranje članov družine pred prenehanjem sodelovanja. Ob zaključevanju delovnega odnosa se lahko pri članih družine aktivirajo intenzivna čustva preteklih bolečih izgub, še posebej tistih, ki jih niso načrtovali (Walsh 2006: 279). Pomembno je torej razumeti, da proces zaključevanja lahko podžge spomine na zapustitev in prepričanje, da so neljubljeni, nevredni in krivi za odhod ljubljene osebe. Da se člani družine ne bi krivili za prenehanje sodelovanja in da ne bi občutili, da nam je vseeno zanje, je pomembno, da pričakujemo tovrstni odziv, da skupaj z družino raziščemo razburjenje in zastoje v procesu ločevanja ter jim pomagamo, da proces zaključevanja ne vidijo kot znak njihovega neuspeha ali nevrednosti (Walsh 2006: 279).

1.5.3 Avtomatizacija odzivov članov družine s številnimi izzivi in njihova nezmožnost prilagoditve spreminjajočim se situacijam

Zapisala sem, da družinam s številnimi izzivi kronično primanjkuje osebne podpore. Da bi prebrodili stisko, ki je nastajala v neodzivnem, nepodpirajočem okolju, so oblikovali določene strategije preživetja. Vzpostavili so značilne vzorce delovanja in odzivanja na okolje. V tem poglavju podrobneje predstavljam nastanek vzorcev delovanja ter omejenost ljudi ob tem.

Odzive avtomatiziramo, oblikujemo v vzorec, ko se v nekem življenjskem obdobju naučimo zadovoljevati potrebe na način, ki je uspešen dovolj, da ta način postane naš običajen odziv na dano situacijo (Joyce, Sills 2001: 112). To avtomatizirano odzivanje se pojavlja kot rezultat travmatičnih okoliščin, pogosteje pa kot rezultat ponavljajočega omejevanja s strani okolja, ki ni odobraval našega določenega vedenja in je odobraval druga (Sills, Lapworth, Desmond 2012: 68). Pri ponavljajoči omejenosti s strani okolja smo posledično našo potrebo po nečem bili primorani zadovoljevati le na določen način sodelovanja z okoljem. Na način, ki ga je okolje odobraval. Ta način smo avtomatizirali, oblikovali vzorec in s tem tvegali mnoge druge načine sodelovanja. Ti izbrani načini odzivanja so postali načini reševanja našega življenja, zato avtomatizirano odzivi niso nič slabega. Ravno nasprotno. Predstavljajo sposobnost posameznika, da oblikuje preživetvene strategije in si s tem ohrani življenje. Problem nastane, ko se okolje spremeni, sami pa se spremembam v okolju zaradi avtomatizacije odziva nismo zmožni prilagoditi. Naš način zadovoljevanja potrebe ostane nespremenjen, a hkrati tudi neuporaben za trenutno novo nastalo situacijo.

Avtomatizirani odzivi ali vzorci so lahko načini vstopanja v odnos s pomembnimi drugimi, lahko so prepričanja o sebi, o svetu. Madsen (2007: 71) problematičnim interakcijskim vzorcem, prepričanjem pravi problematične življenjske zgodbe, ki so vgrajene v kulturne specifikke ali pričakovanja o tem, kakšni naj bi bili, kar je vzeto iz samoumevnih, nereflektiranih predpostavk. Problematičnost vidi v tem, da nas omejujejo pred skrbjo za izkušnje, ki bi lahko bile drugače uporabne za nas (Madsen 2007: 69). Pravi, da se razumevanje naših življenj oblikovalo skozi življenjske zgodbe ali pripovedovanja. Le te pa postanejo problematične, ker imajo omejujoč efekt (Madsen 2007: 6). »Organizirajo naše polje izkušenj in spodbujajo selektivno pozornost« (Madsen 2007: 68, avtorčin prevod). Pridobimo torej fiksne predstave o tem, kdo smo in kaj zmoremo. Primer takega pojava je naučena nemoč, kjer so ljudje prepričani v lastno nemoč, ki jo vedno znova skušajo dokazati sebi in drugim.

Na podoben način kot Madsen, Sills, Lapworth, Desmond (2012: 69) menijo, da na nas močno vplivajo naše pretekle izkušnje. Izkušnje, ki jih imamo, pomen, ki jim pripisujemo in način, kako se nanj odzivamo, so pogosto vzorci naših odzivanj, ki so se začeli v zgodnjem otroškem obdobju kot »kreativne prilagoditve« našemu svetu. Ti vzorci postanejo fiksirani in tako močan del nas, da se ne zavedamo, da jih pravzaprav sami izbiramo. Problem je torej v fiksaciji, v tem, da vidimo svoj vzorec odzivanja kot edini možen in smo tako nezmožnosti prilagoditve.

Ob tem, kar sem zapisala, lahko razumemo, da naših odzivov ne moremo ločevati na zdrave, nezdrave, funkcionalne, nefunkcionalne, problematične. Walsh (2003 v Mešl 2008: 89–90) pri pojmovanju »normalne družine« pomembno zapiše, da so interakcije na določeni sistemski ravni za družino funkcionalne in na drugi disfunkcionalne. Vsi odzivi so potencialno »zdravi« in jih je edino možno presoati v relaciji s trenutno situacijo, v kateri se je posameznik znašel (Joyce, Sills 2001: 113).

Problem nastane, kadar odzive fiksiramo, oblikujemo vzorec in se ne znamo prilagoditi trenutni situaciji. Zapremo si številne možne drugačne načine ravnanja. To se zgodi, ko se na podlagi prepričanj oblikujejo odzivi in omejujejo alternativne možnosti npr. glede reševanja problema, zdravljenja in prepričanja o vlogah – kdo naj bi naredil nekaj v zvezi s problemom (Madsen 2007: 63). Vzorci znotraj družine postanejo tako močni, da zasedejo velik del odnosa in močno vplivajo na izkušnjo bivanja v odnosu z drugim (Madsen 2007: 58). Družinski sistem prepričanj prav tako vpliva, in sicer na družinski pogled na krize, na trpljenje in možnosti. V ponavljajočih neuspehih namreč ljudje posplošijo prepričanje, da se slabe stvari vedno zgodijo njim in kar koli bi naredili, ne bi bilo pomembno. Walsh (2006: 130, 132, avtoričin prevod) pravi, da jih »obup oropa pomena, namena in smisla prihodnjih možnosti«.

Walsh (2006: 130) v nadaljevanju pravi, da stiska v času kriznih dogodkov in dolgotrajnih izzivov generira krizo smisla in potencialno prekinitev prilagoditve. Osebe so torej s fiksiranimi odzivi nezmožne prilagoditve. In ravno zmožnost prilagoditve, v čemer Walsh (2003: 403) vidi ključ do družinske odpornosti, je še posebej pomembna za družine s številnimi izzivi. Njihova življenjska situacija se nenehno spreminja in ravno odpornost na spremembe, zmožnost prilagajati se, imeti široko paleto možnih odzivov omogoči izbiro odzivov, ki jih bo privedla do zadovoljitve potreb.

V navezavi na poglavje o pomanjkanju podpore, značilne za člane družine s številnimi izzivi, lahko zapišem, da je zanje poleg mnogih drugih značilen vzorec zanikanja in neprepoznavanja lastnih potreb kot obrambni mehanizem pred ponovno zavrnitvijo, nadaljno bolečino. Iz

potrebe po preživetju v neodzivajočem in nepodpirajočem okolju, kjer niso zmogli zadovoljiti svojih potreb, so razvili ta obrambni mehanizem, ki pa jih je kasneje oropal zmožnosti fleksibilne prilagoditve na spreminjajoče se nove situacije.

1.6 Teoretska znanja za delo z družinami s številnimi izzivi

Poleg razumevanja in prepoznavanja za družine s številnimi izzivi značilne načine vstopanja v odnose ter potrebe, ki stojijo za temi načini, je pomembno vedeti, kakšen je lahko naš prispevek k pomoči pri zadovoljevanju njihovih potreb. Poznati načine zadovoljevanja potreb in pomene tega, kar dajemo, pomembno vpliva na konstanten občutek vrednosti socialne delavke, tega, kar počne, in si s tem ohranja upanje in smisel v delo, ki ga opravlja. V ta namen v tem poglavju predstavljam teoretska znanja za delo z družinami s številnimi izzivi ter njihove vplive na posameznike v družini, na družino kot celoto ter na razvijajoči se delovni odnos.

1.6.1 Vprašanje neenakomerno razporejene moči

V tem poglavju se osredotočam na širši kontekst dela, kjer na izkušnjo bivanja v odnosu vpliva družbena stratifikacija.

Na proces uporabnikovega upiranja spremembam in sodelovanja v procesu pomoči torej pomembno prispevajo družbene predstave o strokovnjakih, ljudeh uglednih poklicev, ki v ljudeh vzbujajo občutja podrejenosti in manjvrednosti. Gre torej za razlikovanje v družbenih razredih, ki jim pripadata socialna delavka in uporabnik in kjer nastaja neenakovredno razporejena moč. Socialna delavka in njena kultura zavzemata dominantno pozicijo, kar se odraža v medsebojnih interakcijah. Hkrati pa kultura uporabnika zavzema marginalizirano pozicijo, ki je pogosto spregledana (Madsen 2007: 25).

Velik odpor pri uporabnikih povzroča določanje, razvrščanje, determiniranje. Hitro lahko zapademo v napačno razmišljanje, da vemo, kdo so ljudje, da govorimo isti jezik in da so njihove samoumevne predpostavke enake našim. Te vrste upiranja z željo po samodeterminiranju se na žalost pogosto interpretira kot patološki osebni odpor do storitev (Madsen 2007: 99). Madsen (2007: 26) in nasploh zagovorniki socialnega konstrukcionizma (Šugman Bohinc 2010: 63) predlagajo, da stopimo v življenja uporabnikov z radovednostjo in da poskušamo raziskati, kako izgleda svet z njihove perspektive. Hkrati znotraj delovnega odnosa naslovimo temo neenako razporejene moči in njenih vplivov na posameznika in odnos.

Odpor do storitev nastaja tudi iz institucionalnega konteksta, v katerem se osebe znajdejo, ko poiščejo pomoč. Institucionalni kontekst močno poudarja hierarhijo, briše razlike med

posamezniki, vzpostavlja v naprej določen potek dela in onemogoča, da bi se osebe v instituciji zares srečale. Vpliva institucij na posameznika se danes vedno bolj zavedamo in strokovnjaki raziskujejo načine, kako preseči ovire, ki jih prinaša institucionalni kontekst. Med drugimi Madsen (2007: 36) in Walsh (2006: 280–282) predlagata srečevanje v procesu podpore in pomoči na domačih tleh, prostorih, kjer biva družina. Tam socialne delavke stopimo izza svojih profesionalnih vlog, kjer smo primorane priznati svojo negotovost in se soočiti z lastno ranljivostjo (Madsen 2007: 38), omejitvami in nemočjo. Ta kontekstualni element izravnava hierarhijo (Madsen 2007: 37). Vlogo eksperta zamenjamo za vlogo gosta, ki kdaj zadihan zamuja na srečanje, pri čemer se družina sprašuje o »resničnem« razlogu za njegovo zamujanje (Madsen 2007: 36). Naše interakcije z uporabniki postanejo bolj človeške, odnos se humanizira in nastane več prostora za »srečati se«. »Struktura srečanja v družini domačem okolju predstavlja majhen otok umirjenega v morju nemira.« (Walsh 2006: 282, avtoričin prevod) S tem ko tvegamo avtentičen stik z uporabnikom, z njegovimi bolečimi izkušnjami, pa tvegamo tudi stik z lastno bolečino in pridobimo priložnost za osebno rast (Madsen 2007: 38). Pomen srečanja v procesu podpore in pomoči na domačih tleh vidim tudi v priložnosti bolj direktnega potrjevanja družinskih izkušenj (Madsen 2007: 37), kar je, kot sem zapisala, izrednega pomena za krepitev manjkajoče osebne podpore družinskih članov. Z drugimi besedami – pridružiti se uporabniku tam, kjer je (Čačinovič Vogrinčič), da najdemo način sodelovanja z družino, kot pa da pričakujemo, da bodo oni sledili nam. Storitve torej prilagajamo uporabniku (Madsen 2007: 37) ali, kot pravi Walsh (2006: 169, 256), oblikujemo v družino usmerjeno storitev, s pomočjo katere izboljšujemo komunikacijo, dostopnost storitev in njihovo usklajevanje med sistemi.

1.6.2 Povezovanje s skupnostjo

Pomembno naslednje teoretsko znanje poudarja pomen spodbujanja članov družine k povezovanju s skupnostjo, k učenju iskanja podpore iz okolja. Zapisala sem, da si ljudje lahko okrepimo osebno podporo s pridobivanjem podpore iz okolice. Sprva okolico, iz katere člani družine lahko črpajo podporo, predstavlja socialna delavka, ki vzpostavlja varen prostor za rast in spreminjanje. V tem odnosu s socialno delavko člani družine vzpostavljajo varen vzorec navezovanja, kar predstavlja model za nadaljnje sklepanje odnosov z okoljem, model za krepitev osebne podpore s pomočjo virov, ki jih ponuja okolje. En del zdravljenja torej predstavlja pomikanje iz svetovalnih srečanj na interakcije, ki jih uporabnik vzpostavlja v svojem naravnem okolju (Madsen 2007: 281). Delovne teme srečanj člani družine prenesejo v

svoja realna življenja, jih tam preizkušajo in pridobivajo nove izkušnje sebe v odnosih s pomembnimi drugimi.

Razvijanje skupnosti, ki podpira nova življenja, je pomembno, ker zaradi stigmatizacije, zadrege, sramu problemi pretrgajo povezave s pomembnimi drugimi in krepijo izolacijo (Madsen 2007: 249–250). Proces podpore in pomoči v relaciji socialna delavka – uporabnik ta proces izolacije le še krepi. Da bi se torej družine lahko same vzdrževale in uspešno dosegle izzive, poleg podpore okolice, ki jo v eksperimentalnem okolju nudi socialna delavka, potrebujejo podporo s strani njihovega realnega življenjskega okolja (Walsh 2006: 169).

Socialna delavka naj si torej prizadeva s člani družine raziskovati, kdo v njihovem življenju ceni in stoji za njihovimi prizadevanji, da bi razvili želeno življenje (Madsen 2007: 173). Kdo jih torej spodbuja in vidi vrednost tega, za kar se trudijo oziroma kdo bi jih spodbujal in bi videl vrednost tega, če bi bil prisoten. Lahko gre namreč le za virtualno prisotnost. Pomembno je, da člani družine priključijo v spomin zaveznika in s pomočjo ozaveščene prisotnosti zaveznika raziskujejo recipročne prispevke drug drugega (Madsen 2007: 255, 258). Torej zgodbe o tem, kaj zaveznik je oziroma še prispeva v njihova življenja in kaj lahko oni prispevajo v življenje zaveznika. S pomočjo tako imenovanega »izzvanega družabnika« (Joyce, Sills 2001: 87–88, avtoričin prevod) si člani družine v času stresa lahko predstavljajo njegovo podpirajočo držo in s tem krepijo svojo osebno podporo. Zamislijo si lahko družabnikove kvalitete, ki jih potrebujejo v svoji težki situaciji, si predstavljajo njegovo prisotnost pri premagovanju izzivov ter si zamislijo, kaj bi jim rekel v podporo. Pomembne so priče, ki priznavajo njihova življenja in članom družine omogočajo izkušnjo, da pomembno recipročno prispevajo v življenja drugih (Madsen 2007: 267, 272).

1.6.3 K celostni podpori naravnano socialno delo

Izhajajoč iz holističnega pristopa (Parlett 1991: 69) gledamo na posameznika celostno. Pozorni smo nanj, na njegove procese, načine ravnanj s seboj, načine zadovoljevanja potreb in vzpostavljanja odnosov z drugimi, na kontekst, njegovo okolje, na situacijo, v kateri je. Pozorni smo na vse, kar v danem trenutku kreira njegovo realnost. Zame je to zelo pomembno metodično izhodišče za delo z družinami s številnimi izzivi, saj mi kot socialni delavki predstavlja velik izziv. Družine s številnimi izzivi potrebujejo pomoč na vseh področjih, na osebni, socialni, ekonomski. Potrebujejo pomoč pri konkretnih praktičnih problemih ter pri krepitvi osebne podpore in vzpostavljanju mehanizmov za črpanje virov moči iz okolice. Težave na osebni in medosebni ravni so pogosto vzrok nastanka in/ali vzdrževanja

konkretnega, praktičnega problema (Vries, Bouwkamp 2002: 108). Hkrati pa ljudje s pomanjkljivo osebno podporo pogosto niso zmožni sprememb na osebni ravni in do dela na procesih, načinih ravnanj s seboj, načinih zadovoljevanja potreb ter načinih vzpostavljanja odnosov z drugimi doživljajo odpor iz samovarovanja pred razpadom osebne strukture. Uvid v procese, v načine delovanja, odzivanja, ravnanja te osebe s številnimi izzivi ne vidijo kot take, ki bi razrešile njihovo trenutno situacijo.

Problem vidim v usmerjenosti socialnih delavk v svetovanje, ki temelji na uvidu, in predpostavljajo, da imajo posamezniki dovolj osebne podpore, da jim bo tovrstno svetovanje v pomoč. Pri čemer ne zaznavajo lastnega deleža ob uporabnikovem predčasnem odhodu. Lahko gre za močno usmerjenost socialnih delavk k mobilizaciji, k pomoči v obliki konkretne podpore, oskrbe in pozabljajo na pomen reševanja osebnih problemov in pomen dela na drugi ravni (Čačinovič Vogrinčič 2006: 26), ki vzdržujejo konkretne probleme. Lahko pa gre za naravnost k združevanju obeh vrst pomoči, a sočasno težavo s časovno prilagoditvijo uporabnikovim procesom prilagajanja spremembam in stopnjo osebne podpore. Z omenjeno naravnostjo socialne delavke lahko zapadejo v pretirano materialno skrb in nase prevzemajo odgovornost za njihova življenja ter v odnosu pozabljajo na skrb zase. Z zavedanjem o pomenu sočasnega dela na osebni ravni, pa pozabijo na prvotno potrebo uporabnika po okrepitvi osebne podpore, da bi zmogel spremembe na osebni ravni. Ob tem pa so socialne delavke močno časovno omejene, kar predstavlja še dodatno oviro pri celostno naravnem delu.

Iz potreb po tem, da bi sledila družini, se ji pridružila v odnosu, tam kjer družina je in hkrati prevzela vodstvo nad procesom psihosocialne podpore in pomoči, spodaj razlagam, kako lahko z družino s številnimi izzivi celovito pristopamo k sodelovanju. Mnenja sem torej, da družine s številnimi izzivi najprej potrebujejo nekaj oprijemljivega, usmerjenost socialne delavke na konkretni problem. Vries in Bouwkamp (2002: 108) pravita, da je s konkretno pomočjo in praktičnimi nasveti pristop socialne delavke bolj prepričljiv, da vzbuja večje zaupanje in da konkretno podporo uporabniki doživljajo kot priznanje njihove življenjske situacije. Z nudenjem konkretne podpore torej ponujamo priznavanje, ki pa je že način krepitve posameznikovega osebnega procesa podpore. V tem času nudenja oskrbe pravzaprav sočasno gradimo intimen, na zaupanju temelječ odnos. Ostajamo tam zanje, da bi člani družine lahko vzpostavili varen vzorec navezovanja kot model za nadaljnje sklepanje odnosov z okoljem. Tu sem se sama ujela v past hitenja, zato menim, da je še posebej v tem času pomembno skrbeti za časovno usklajenost s prilagajanjem družine na spremembe in stopnjo osebne podpore ter potrpežljivo vztrajati v vzdrževanju stika z njimi. Čeprav se nam zdi, da jim nismo v pomoč,

je ostajanje tam zanje zelo dragoceno in največ, kar jim lahko damo. Sčasoma bodo uporabniki zaradi vzpostavljenega zaupanja, ki se je oblikovalo s konkretno pomočjo socialne delavke, zmožni v pogovoru omeniti tudi težave na osebni ravni in bili pripravljeni na spremembe in rast. Tovrstno pomoč uporabnik potrebuje na nedirektiven način, podpirajoče–usmerjujoče (Vries, Bouwkamp 2002: 102), kjer bo uporabnik še zmožel zdržati spremembe na osebni ravni.

Ob tem pa ne smemo pozabiti, da vsaka še tako zelena sprememba vrže do sedaj delujoč sistem iz ravnovesja. Vse novo postane negotovo. Člani družine še niso prepričani, ali jim novi načini odzivanja resnično ustrezajo in prinašajo zadovoljitev. Z drugačnimi medsebojnimi interakcijami pridobivajo nove izkušnje sebe, ki se morajo integrirati in za to potrebujejo čas in veliko varnega prostora, da se vse to lahko zgodi. Člani družine pridobivajo na osebni podpori in prav tako se počasi znajo obrniti po pomoč k okolici. Takrat pa so ponovno lahko pripravljeni na odkrivanje novih delov sebe.

V tem poglavju želim torej izpostaviti spretnost socialne delavke, ki glede na naravo družinskih potreb, njihove spreminjajoče se osebne podpore, prilagajanja na spremembe ter integriranja novih izkušenj sebe, spretno uporablja različne vrste pomoči. Z ozaveščenim družinskim procesom spreminjanja, njihovim spreminjajočim se potrebam ter lastnim potrebam, ki vzniknejo v odnosu z družino, socialna delavka prilagaja načine zadovoljevanja lastnih potreb in s prevzemom vodstva dejavno vpliva na rast in razvoj družine.

1.6.4 Odnosna naravnost

Pomen odnosnega je v tem, da so spremembe na osebni ravni možne edino v odnosu z drugim. Šele ko smo v stiku z drugim, nečim novim, drugačnim, v odnosu do drugega spoznavamo sebe (Perls 1992: 152). Osebnost je nekaj, kar oblikujemo sami v socialnih interakcijah z drugimi (Madsen 2007: 22). In naloga nas socialnih delavk je, da preko vzpostavljanja medsebojnega odnosa pomagamo kreirati realnost drugih (Parlett 1991: 68–91).

Na začetku sodelovanja z družino je pomembno vzpostaviti varno zatočišče, da bi člani družine zmogli deliti težka občutja (Walsh 2006: 137). Zaradi pomanjkanja podpore je pomembna podpora socialne delavke, ki jo zagotavlja preko začetnih dogovorov o sodelovanju. Dogovorimo se, kdaj se bomo srečevali, kako pogosto, koliko časa bo trajalo naše srečanje, kakšna so pričakovanja in želeni cilji, ki jih želimo doseči. Pomembno je zgraditi strukturo, ki bo prispevala k občutku varnosti udeležениh (Madsen 2007: 170).

Poleg zapisanega podpora predstavljajo vzpostavljene meje, vzpostavljen delovni odnos ter dialoškost (Joyce, Sills 2001: 89). Kako globok in kako hitro se vzpostavi delovni odnos je odvisno od uporabnikovih preteklih izkušenj zaupanja v odnosih, njegove samoodgovornosti ter zmožnosti socialne delavke nuditi potrjevanje in avtentično odzivanje na uporabnika. Še posebej pri delu z uporabniki z izkušnjami neslišnosti vzpostavljanje delovnega odnosa terja veliko časa in lahko občasno niha v smislu oslabitve zaupanja (Joyce, Sills 2001: 42).

Zaupanje poglobljamo z občutljivo uglašenim dialoškim odnosom. Pomagajoči, ki ponuja dialoški odnos, teži k polni prisotnosti, razumevanju, potrjevanju in avtentičnosti. Biti polno prisoten pomeni biti pripravljen srečati se z uporabnikom in si dovoliti biti ganjen s strani uporabnika (Joyce, Sills 2001: 44).

Potrjevanje kot naslednji element dialoškosti pomeni polno sprejemati uporabnika. Zinker (1978: 6) govori o avtentični ljubezni, o ljubezni, ki jo čutijo stari starši do vnuka, vnukinje, ki za nič ne prosijo, uživajo v učenju, opazovanju in razumevanju življenjskih izkušenj takšnih, kakršne so. Socialna delavka torej uporabniku nudi izkušnjo brezpogojnega sprejemanja, kar predstavlja najpomembnejši temelj varnega občutka sebe (Joyce, Sills 2001: 46). Vzporedno s potrjevanjem pa socialna delavka ostaja zvesta sama sebi, svojim prepričanjem, vrednotam, mnenjem. Čeprav je težko ostati radoveden in sprejemajoč, ko zaznamo dogodke, ki izzovejo naše vrednote in prepričanja (Madsen 2007: 28), je pomembno delovati v skladu s svojimi vrednotami, saj pomembno vplivajo na proces podpore pomoči. Znotraj procesa dela namreč pomagamo uporabnikom, da najdejo samega sebe, da razjasnijo svoje lastne vrednote, ozavešijo odgovornost, da izbirajo, kako bodo ravnali in da prevzamejo odgovornosti za odločitve, ki jih sklepajo (Corey 2009: 23).

Poleg zapisanega v dialoškem odnosu socialne delavke poskušamo vključiti izkušnjo uporabnika v svoje področje razumevanja (Joyce, Sills 2001: 46). Poskušamo biti empatične, se vživeti v uporabnikovo zgodbo, situacijo, njegovo doživljanje. Dovolimo si vživeti se v uporabnika, dovolimo si, da se nas zgodba dotakne, a hkrati ne izgubimo sebe. Ozaveščeno imamo svojo lastno izkušnjo in prisotnost (Joyce, Sills 2001: 47).

Uporabniki v vzpostavljenem delovnem odnosu poleg zapisanega potrebujejo čutiti, da lahko povejo, kar doživljajo. Naša naloga je torej biti pripravljen odprto komunicirati in omogočati transparentnost, kar pomeni deliti z uporabnikom naše organizirane misli in predpostavke (White 1993 v Madsen 2007: 43). Iskreno naj bi ubesedili, kar bi uporabniku lahko bilo v pomoč (Joyce, Sills 2001: 50). Pogosto je zelo pomembno deliti, kaj se občasno dogaja v

socialni delavki znotraj odnosa z uporabnikom, saj s tem ostaja avtentična, kar prispeva h krepitvi osebnega stika in grajenju zaupanja. S tem ko uporabniku ubesedimo naše izkušnje, ideje, namere, uporabniki postanejo tudi bolj ozaveščeni o razlogih za naša ravnanja in so enakovrednejši udeleženci procesa podpore in pomoči (Madsen 2007: 42). K sodelovalnem načinu dela prispevamo tudi na način, da preverjamo uporabnikovo doživljanje naših ravnanj ter ga povabimo, da nam poda povratno informacijo o vplivu našega dela (Madsen 2007: 43).

Možno oviro pri odnosni naravnosti pri delu z družinami s številnimi izzivi pa vidim v tem, da smo zaradi konteksta dela izzvani k selektivni pozornosti na probleme in nepozorni na vire (Madsen 2007: 31). Pozabljamo na to, da je največ, kar jim lahko damo, to, da smo tam z njimi za njih. In šele s to držo ostajanja tam z njimi za njih in hkrati zase spontano pride naša radovednost, interes in skrb zanje. Spontano prevzamemo vlogo spoštljivega in odgovornega zaveznika, kjer »postavimo sebe v relaciji z drugim na način, da krepimo spoštovanje, povezanost, radovednost in upanje« (Madsen 2007: 10, avtoričin prevod). Ostati tam za njih in hkrati zase je bistveno ter hkrati zavedati se tega, kar dajemo. Stiske so hude, izzivov je mnogo, a kar družina v srčiki potrebuje, je oseba, na katero se lahko varno navežejo, vzpostavijo zaupanje in pridobijo novo izkušnjo sebe v odnosu z drugim.

Pomembno je vedeti, da to zahteva čas in da v začetni fazi posameznikove krepitve osebne podpore, kot pravita Joyce in Sills (2001: 91), ne poskušamo soočati. Da ne poskušamo raziskovati, kaj bi bilo dobro spremeniti, kajti tega še niso zmožni. Da bodo lahko izkusili novo izkušnjo sebe, je pomembno ponujati potrjevanje (Joyce, Sills 2001: 91). S tem bodo pridobili dovolj osebne podpore, da bodo pripravljeni na možne spremembe in prilagajanje danim situacijam. Nam socialnim delavkam pa bo drža osredotočanja na vire in potrjevanja v pomoč, da bodo uporabniki za nas postali bolj zanimiva človeška bitja, ki jih bo lažje spoštovati in ceniti (Madsen 2007: 33).

Socialne delavke poškodovane osebne podpore uporabnikov ne moremo enostavno popraviti z večanjem zavedanja in raziskovanja novih vedenjskih možnosti (Joyce Sills 2001: 91). Če torej ne bomo nagnjeni k predpostavljajanju tega, kar naj bi posamezniki potrebovali in ostali tam zanje in gradili zaupen odnos z njimi, bodo posamezniki čez čas z okrepljeno osebno podporo sami zaznali potrebe, prosili za tovrstno pomoč in se okrepljeni pripravili na spremembe.

Spreminjati smo se zmožni le v stiku z drugim. Odnos in naša dialoškost sta torej temelj našega dela in pomembno ju je vzdrževati ves čas sodelovanja. Brez odnosa, stika, potrjevanja, vživljanja v doživljanje uporabnika ter dialoške izmenjave med nami ni zmožno vplivati in

pomagati uporabniku kreirati njegovo realnost. Kako pomagamo kreirati njegovo realnost pa je močno odvisno od tega, kako sebe umestimo v odnos z uporabnikom. Torej kako razmišljamo o njem, govorimo z njim, ravnamo z njim. Naš konceptualni model (kako razmišljamo) in klinična praksa (kako ravnamo) nas pri delu z družinami postavljata v določen odnos z njimi in le to močno vpliva na to, kako družine izkusijo sebe v teh interakcijah (Madsen 2007: 21). Ob tem pa moramo vedeti, da odnos z uporabnikom sokreiramo, torej vnašamo vanj tudi svojo realnost, svojo bolečino, strah, veselje in pomembno je, da se naših procesov in načinov odzivanja zavedamo, da lažje uporabnikom nastavimo ogledalo, v katerem bodo lahko zagledali resničnega sebe.

1.6.5 Ločevanje ljudi od problemov in normalizacija

Pri usmerjanju procesa psihosocialne podpore in pomoči si pomagamo s prepoznanimi, ne več uporabnimi vzorci delovanja članov družine. Osredotočenost na vzorce pomeni navodilo, na kaj vplivamo, kaj delamo razvidno v delovnem odnosu (Madsen 2007: 62). Naslavljamo odzivanje posameznikov in ne določamo, kdo so posamezniki, temveč jim pomagamo razumeti, kako ravnajo v odnosu do sebe in drugih. Z drugimi besedami poskušamo ločevati ljudi od problemov, kar opisuje koncept Epstona in Whita (1990 v Madsen 2007: 10). Osredotočamo se torej na vzorec delovanja, zato je naša perspektiva posameznik ali družina v odnosu z vzorcem. Z govorom o vedenju namesto o ljudeh privabimo več sočutja, minimaliziramo obsojanje in krivdo ter blažimo samostigmatizacijo. Na ravni družine pa se družinski člani lažje združijo skupaj k spreminjanju vzorca kot pa drug drugega (Madsen 2007: 62). Prav tako pa je manj stigmatizirajoče, če kot nefunkcionalne določimo njihove interakcijske vzorce kot pa družino samo (Walsh 2003 v Mešl 2008: 90).

Pri tem vzorce lahko tudi normaliziramo na način, da postavimo omejujoče vzorce vedenja posameznika, njegovo omejitev v širši družbeni, kulturni kontekst (Madsen 2007: 71), s čimer pomagamo razširiti njegovo perspektivo, da bi videl svoje težave razumne v luči stiske, kot normalen odziv na nenormalen dogodek (Walsh 2006: 132, 148). Na ta način lajšamo krivdo in sram, se borujemo proti izolaciji, zmanjšamo patologiziranje in spodbudimo osebno aktivno angažiranost, da bi se uprli spremembam (Madsen 2007: 71, Walsh 2006: 132).

Ob tem Walsh (2006: 174) opozarja na problem normalizacije resnično destruktivnih družinskih vzorcev, kot so nasilje, spolne zlorabe, ki so pogosti odzivi na pretekle težke izkušnje posameznikov. Moje razmišljanje ob tem je, da ne glede na družbeno determiniranost, zaznamovanost s preteklimi težkimi, travmatičnimi izkušnjami je za odrasle ljudi pomembno

prevzemanje samoodgovornosti do ravnanja v odnosih s soljudmi. Lahko si predstavljam, da je prevzemanje samoodgovornosti za nastale situacije, ki presegajo zmožnosti ljudi, da se z njimi soočajo, zelo težka naloga. A vseeno menim, da smo mi tisti, ki kot odrasli vplivamo na soljudi in mi izbiramo, kadar pustimo, da drugi vplivajo na nas. In pomen samoodgovornosti vidim predvsem v osredotočanju na uresničljivo, na to, kaj lahko spremenimo, da ne ostajamo pri pritoževanju nad drugimi in situacijami, v katerih smo se znašli.

Zato menim, da posamezniki potrebujejo pomoč pri prevzemanju odgovornosti za lastna življenja in naj bo normalizacija njihovih omejitev le način postavljanja situacije, v kateri so se znašli, v širši kontekst in ne kot prenašanje odgovornosti na pretekle doživete težke izkušnje.

1.6.6 Širjenje možnosti izbire družinskih članov pri soočanju s številnimi izzivi

Poleg naslavljanja nefunkcionalnih avtomatiziranih vzorcev delovanja članov družine, v procesih podpore in pomoči skrbimo za širjenje možnosti izbire odzivov v spreminjajočih se situacijah, da bi prispevali k fleksibilnejši prilagoditvi, uspešnejšem zadovoljevanju potreb ter okrepljeni družinski odpornosti.

Zgoraj sem zapisala, da so člani družine v zgodnjem otroškem obdobju na podlagi kreativne prilagoditve v nepodpirajočem okolju oblikovali določene nespremenljive vzorce odzivanja. Ker vzorce vidijo kot edine možne, ostajajo nezmožni prilagoditve spreminjajočim se situacijam. Vsi različni odzivi so potencialno zdravi, njihovo primernost pa je mogoče presojati le v relaciji s trenutno situacijo. Nalogo socialnih delavk tako vidim v širjenju možnosti izbire odzivov v dani situaciji, v krepitvi odpornosti, v iskanju izjem (Shazer, Kim Berg 1997 v Čačinovič Vogrinčič 2006: 41). Pomembna je fleksibilnost posameznika in družine kot celote, da reorganizirajo vzorce interakcij (Walsh 2006: 134), da ne ostanejo ujeti s strani vzorca, temveč so se zmožni upreti zaradi številnih drugačnih izkušenj, ki jih še imajo drug z drugim (Madsen 2007: 59). »Cilj ni izpostaviti moč in vire ali ponuditi novo in izboljšano zgodbo, vendar izpostaviti dogodke, ki so izpadli iz dominantne zgodbe.« (Madsen 2007: 8, avtoričin prevod)

Ne gre za destabilizacijo neželenega vzorca in fiksacijo želenega, kot nas učijo pojmi sinergetike (Šugman Bohinc 2011: 62–69). Na ta način trenutno želeni odziv fiksiramo, kar nas bo čez čas v spremenjenih situacijah ponovno omejevalo. Pomembno je razširiti alternativne možnosti, med katerimi bomo v novih situacijah vnovič izbirali ter sočasno širili seznam izbir. Delovni odnos naj postane prostor, kjer imajo uporabniki priložnost reflektirati svojo zgodbo, se odločiti, ali te zgodbe resnično ustrezajo njim in sprejeti zgodbe, ki nudijo

več izbire in možnosti (Madsen 2007: 7). Da torej uporabniki razmislijo, v katerih okoliščinah njihove zakoreninjene predstave ustrezajo njim, v katerih ne ustrezajo in kako bi sebe še drugače opredelili. Na ta način uporabniki v interakciji s socialno delavko kontinuirano gradijo svojo identiteto (Madsen 2007: 50). Ob tem je pomembno, da kot socialne delavke skrbno izbiramo, na katere pripovedi uporabnika se bomo odzvale in na kakšen način ter s tem prispevale k uporabnikovem širšem zavedanju sebe. Da bodo razvili zavedanje kdo so, kako živijo in kako so v odnosu do sveta, da bodo lahko preko zavedanja izbrali odziv, ki je zanje v določeni situaciji potreben (Sills, Lapworth, Desmond 2012: 69).

Ker so stari, ukoreninjeni vzorci domači in preizkušeni načini zadovoljevanja življenjsko pomembnih potreb, jih je za družine s številnimi izzivi zelo težko opustiti. Ob raziskovanju alternativnih možnosti se bodo neizogibno reaktivirala občutja tesnobe in strahu, ki so povezana s preteklo kreativno prilagoditvijo (Joyce, Sills 2001: 131).

1.6.7 Vizualizacija možnih ravnanj družinskih članov pri soočanju s številnimi izzivi

Družine s številnimi izzivi si s fiksacijo odzivov zaprejo številne možne drugačne načine ravnanja. Ostanjejo zakrčene v tem, kar poznajo, v svojih odzivih, medsebojnih interakcijskih vzorcih, prepričanjih o sebi in svojih zmožnostih. Postanejo nezmožni prilagoditve, kar pa je posebej zanje izrednega pomena. Zgoraj sem zapisala pomen ozaveščanje, da družina in posamezniki v njej prepoznajo svoje vzorce delovanja, svoja prepričanja in omejenosti ob tem, da skupaj z nami razmišljajo o možnih drugih načinih odzivanja, o še drugih predstavitev sebe, sedaj pa izpostavljam pomen vizualizacije možnih izbir.

O pomenu vizualizacije možnih izbir piše Madsen (2003: 126, 2007: 126), ki govori o pomoči družinam na način, da bi zagledali novo prihodnost, zelene smeri v življenju. V svojem delu citira Watersa in Lawrenca (1993 v Madsen 2007: 125), ki menita, da je eden od velikih primanjkljajev večine terapij pomanjkanje proaktivne vizije, torej kaj ljudje potrebujejo premakniti naprej namesto občutka, kaj morajo odstraniti. In izpostavlja kratko, v rešitev usmerjeno terapijo, ki se je prav tako iz poudarjanja, kaj moramo spremeniti, usmerila v poudarjanje, kako bo spremenjeno stanje izgledalo (Berg, de Shazer 1985 v Madsen 2007: 125). Čačinovič Vogrinčič (2006) citira Pfeiffer – Schauppa (1995): »Če ne veš, kam hočeš priti, se ti ni treba bati, da bi kdaj prispel« in izpostavlja pomen raziskovanja in zastavljanja jasno formuliranih ciljev. V raziskovanju, načrtovanju in organiziranju dolgoročnega plana Madsen (2007: 127–128) vidi možnost izzvati manjkajoče družinsko upanje, da so spremembe možne.

Avtorji torej pomen pripisujejo raziskovanju, kako bi še drugače ravnali, težijo torej k širjenju izbiri in spodbujajo družine in posameznike v njej, da bi zagledali želeno smer, da bi si znali predstavljati in s tem lahko preverili, ali alternativna možnost zanje predstavlja možno izbiro ravnanja. Zame je ob tem pomembno raziskati tudi scenarije, ki nam vzbujajo strah, katerih se otepamo in si jih ne bi izbrali kot želene. S tem ko raziskujemo, kaj najhujšega bi se lahko zgodilo, ko si predstavljamo to najhujše, se lahko znebimo strahu ob uvidu, da bi tudi ta najhujši scenarij preživeli. Morda lahko za nas celo ta sprva najhujši scenarij postane ena izmed možnih izbiri.

Glede zastavljanja in jasnega formuliranja, načrtovanja cilja menim, da je posebej za ljudi s številnimi izzivi, s pomanjkljivo osebno podporo izrednega pomena. Menim, da potrebujejo rešilne bilke, na katere se lahko opirajo, da vzdržujejo smisel sledenja želenim ciljem in ohranjajo upanje, da so spremembe možne. Zanje to predstavlja velik prostor varnosti. Na ta način lahko tudi preverjamo učinkovitost našega dela, merimo prehojene korake in proslavljamo dosežke. Hkrati pa se sprašujem in ponujam možnost za razmislek, v kolikšni meri je skrbno načrtovanje in sledenje zastavljenim ciljem družini v pomoč in v kolikšni meri ovira njihovo sledenje trenutnim situacijam in ohranjanje fleksibilnosti. Menim namreč, da je ob raziskanih številnih možnih alternativah prav tako pomembno ponižno ostati v negotovosti, se odzivati na trenutke tukaj in zdaj in spremljati, kako se bo situacija, v kateri se je družina znašla, razvila. Kako se bo situacija razvila, družina ne ve, ve le, da se bo.

Morda je pomembno načrtovati majhne možne korake in hkrati ostajati odprti za vse raziskane alternativne možnosti. K rešitvi usmerjeni terapevti zaključujejo z zelo odprtimi, ustvarjalnimi nalogami, ker verjamejo, da bodo ljudje zase našli najbolj ustvarjalno pot (Berg, Steiner 2003: 7–8). Madsen (2007: 149–150) celo predlaga ravnovesje med fleksibilnostjo in fokusom. Izpostavlja nenehno spreminjanje vsakodnevnih izzivov, kjer se lahko zgodi, da se družine čutijo prisiljene nemudoma reagirati, se prožno prilagajati in posledično se ujamejo v začarani krog neizprosnih kriz. Avtor predlaga vzdrževanje fokusa, proaktivne vizije, s pomočjo katere povabi družine, da bi stopile korak nazaj, torej izven nenehnih trenutnih kriz. Pomen zapisanega vidim v tem, da kot socialne delavke tekom številnih kriz nismo le ciljno usmerjene in močno angažirane, da vsako novonastalo krizo poskušamo razrešiti, temveč da ostajamo odprti za številne možne načine razreševanja vsakodnevnih kriz, pri čemer ohranjamo smer našega delovanja. Ali se bomo bolj nagibali k načrtovanju in doseganju vsakodnevno spreminjajočih se ciljev ali k ostajanju v negotovosti in sočasni usmerjenosti k izoblikovani

viziji, pa je odvisno od posameznikove osebne podpore in njegove potrebe po strukturi, ki mu vseskozi ponuja občutek varnosti.

Ohranjanje ravnovesja med načrtovanjem prihodnosti in predajanjem odgovornosti uporabniku, da sam med raziskanimi možnimi ravnanji izbere zanj za tisti trenutek najbolj uporabno, je pomembna sposobnost socialne delavke, da bi bila lahko v pomoč in podporo članu družine s številnimi izzivi, ki si ni zmožen zamisliti prihodnosti. Nekaterim se vprašanje o možni prihodnosti sliši žaljivo in povsem brez stika. Lahko je posledica travmatičnih izkušenj, ko imajo ljudje občutek, da je zanje prihodnost le omejena in kratka (Rozman 2015: 79). Ostajajo namreč zamrznjeni v izkušnji travmatiziranosti, izgubijo vez s sedanostjo in ves čas doživljajo nevarnost, kot da le-ta še vedno traja (Rozman 2015: 75). Nekateri družine imajo težave stopiti izven problemsko naravnanih zgodb (Madsen 2007: 134), težave z zakoreninjeno predstavo o tem, da jim ni pomoči in da spremembe niso možne.

1.6.8 Delovni odnos kot varen prostor za pridobivanje novih izkušenj

Zapisala sem, da sebe kreiramo v odnosu z drugim, in sicer na podlagi odzivov, ki jih imava drug na drugega. Zato za uporabnike ostajanje v odnosu s pomagajočim predstavlja možnost za pridobivanje novih izkušenj sebe in povezanosti z drugimi. Nenazadnje se človeškega vedenja učimo z zgledi in izkušnjami (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 173). Kar potrebujemo, je prostor, »prostor za nove zgodbe« (Madsen 2003: 208, avtoričin prevod), za učenje in pridobivanja socialnih veščin, priložnosti za izkušnjo samospoštovanja in ravnanja s spoštovanjem drugih (Čačinovič Vogrinčič 2006: 52–53). Potreben je podpirajoč prostor za naslednji majhen korak, ki ga uporabnik lahko naredi tukaj in zdaj v odnosu s pomagajočim. Delovni odnos naj tako predstavlja »možnost preizkušanja novih načinov bivanja«, saj naj bi bil to eden od največjih zdravilnih dejavnikov v svetovanju (Shmukler 1999 v Joyce, Sills 2001: 98).

Socialno delo odnos med uporabnikom in socialno delavko znotraj procesa psihosocialne podpore in pomoči opredeli kot delovni odnos (Čačinovič Vogrinčič et al. 2009: 7). Odnos, kjer se proces pomoči vzpostavi na način usmerjenosti v delo, v skupno raziskovanje uresničljivega, v raziskovanje načina udejanja uresničljivega ter v preverjanje doseženega. V pomoč pri vzpostavljanju *delovnega* odnosa so nam vabilo v delo, kjer preko dogovora o sodelovanju (Čačinovič Vogrinčič 2006: 18) povabimo uporabnike v skupno raziskovanje želenega; raziskovanje potrebe uporabnika oziroma raziskovanje instrumentalne definicije

problema (Lüssi 1991 v Čačinovič Vogrinčič 2006: 18) ter osebno vodenje (Bouwkamp, Vries 1995 v Čačinovič Vogrinčič 2006: 18) kot osebno odzivanje na dogajanje tukaj in zdaj.

Poleg *delovnega* odnosa pa v socialnem delu odnos pomoči definiramo kot *izvirni, delovni, projekt* pomoči, kjer gre vsakokrat za poseben, skupaj ustvarjen odnos z uporabnikom in ki teče v času in je usmerjen k želenim razpletom, v raziskovanje želenega, v soustvarjanje najmanjših možnih korakov ter v proslavljanje doseženega (Čačinovič Vogrinčič et al. 2009: 15–16).

1.6.9 Eksperimentalna naravnost

»Možnost preizkušanja novih načinov bivanja« je zame ključno. Imeti možnost preizkušati se, raziskovati in biti odprt za to, kar bo novega nastalo. Potreben je prostor, ki uporabniku in socialni delavki predstavlja varnost, nato pa dovoljenje za učenje, za eksperimentiranje, raziskovanje. »Poskusiti novo vedenje in videti, kaj se zgodi« (Mackewn 1994 v Sills, Lapworth, Desmond 2012: 125, avtoričin prevod). Pri čemer ni časa za popolnost, kot pravi Oaklander (2007b) otrokom, ko jih spodbuja k različnim načinom izražanja, in menim, da je vedno čas in priložnost, da spremenimo svoje ravnanje, če smo za predhodno spoznali, da ni v skladu z nami. Pomembno se mi zdi izpostaviti razliko med našo naravnostjo, da moramo doseči želeno in med tem, da preizkušamo želeno in gledamo, kaj se zgodi. Prva menim, da ne dopušča napak in nas zato spravlja v zakrčen položaj, druga pa nam daje možnost, da eksperimentiramo in ob tem, kot pravi Mackewn (1997 v Sills, Lapworth, Desmond 2012: 125), ne stremimo k določenemu izidu.

Za družine s številnimi izzivi menim, da je eksperimentalna ali raziskovalna naravnost pomembna pri soočanju s stisko. Da ob vseh pretresih niso obremenjeni z neuspehom, temveč ostajajo odprti za številne možnosti, ki jih v varnem odnosu preizkušajo, da bi v dani situaciji izbrali najboljšo zase. »Pri spoprijemanju s stisko lahko največ naredimo, če krize preoblikujemo v izziv in jih s tem naredimo razumljive in obvladljive.« (Walsh 2006: 132, avtoričin prevod) Razumljive na način, da z eksperimentalno naravnostjo večamo zavedanje in obvladljive, da omogočamo raziskovanje in razvijanje novega vedenja in spretnosti (Joyce, Sills 2001: 98). Kadar je uporabnik nezmožen videti drugačne možnosti za rešitev problema, na raziskovalen neobremenjujoč način skupaj s socialno delavko eksperimentira z različnimi alternativami, ob tem pa se mehča v svojih fiksnih predstavah o sebi, svetu, v svojih zakoreninjenih vzorcih vedenja in si odpira možnosti rešitve (Joyce, Sills 2001: 98).

Eksperimentiranje lahko vidimo tudi v luči energizatorja, ki mobilizira uporabnike, da sledijo svojim lastnim smerem (Sills, Lapworth, Desmond 2012: 134).

Poleg večanja zavedanja in spodbujanja k izgubljanju uporabnikovih fiksnih predstav, vzorcev vedenja in k širjenju možnosti izbire, delovni odnos družini in posameznikom v njej omogoča učenje, kako ravnati v odnosu drug z drugim, kako naj ravna starš v odnosu z otrokom, brat, sestra s sorojencem itn. Pomagajoči je družini lahko pomemben sopotnik, ki z zgledom tukaj in zdaj pokaže, kako ravnati, se odzivati drug na drugega, deliti svoja občutja, komunicirati, se pogajati, ostajati avtonomen in hkrati povezan.

Soočenje

Pri eksperimentalni naravnosti lahko ravnamo na način, da uporabnika povabimo v eksperiment, kjer poizkuša npr. izraziti doživljanje preko izraznih tehnik, eksternalizira problem, zaigra igro vlog, se prepusti vodeni fantaziji, ponovi in glasno izreče določene besede, je pozoren na svoje telesne odzive (Sills, Lapworth, Desmond 2012: 129–130), lahko pa se enostavno z eksperimentalno naravnostjo odzivamo na uporabnika. Slednje bi sama poimenovala osebno odzivanje na način soočenja. Vplivanje na način, ko izhajamo iz sebe, iz trenutka tukaj in zdaj, ko se v stiku s sabo odzovemo na uporabnika in v negotovosti z radovednostjo raziskujemo, kaj se bo zgodilo. Podelimo torej osebni odziv, ki ga je uporabnik vzbudil v nas in s tem prispevamo k več razvidnosti.

O soočenju sta Vries in Bouwkamp (2002: 228) napisala, da predstavlja jedro procesa spremembe v uporabniku. Pravita, da je pogoj za soočenje dober odnos z uporabnikom, iz katerega govori skrb socialne delavke zanj, da se uporabnika sooča s konkretnim vedenjem v situaciji »tukaj in zdaj« in dodajata, da s čvrstim odnosom z uporabnikom ne bo težko popraviti napačnega soočenja (2002: 230–232, 244). Kar je pomembno, je biti pozoren na uporabnikove reakcije, saj le na ta način lahko odkrijemo, kako soočenje učinkuje nanj (Vries, Bouwkamp 2002: 231). Ker uporabniki ne morejo sami prenesti pritiska soočenja, nujno potrebujejo pomoč iz okolja in svojo osebno podporo. Socialna delavka torej lahko sooča do tiste stopnje, kolikor lahko sama ponudi dejanske podpore (Vries, Bouwkamp 2002: 230–231), in dodajam, da mora hkrati biti pozorna tudi na stopnjo uporabnikove osebne podpore. Globoki eksperimenti, med katere lahko umestimo soočenje, pa niso primerni med časom uporabnikovih težkih življenjskih razmer (Sills, Lapworth, Desmond 2012: 128). Ker so družine s številnimi izzivi večino časa v težkih življenjskih razmerah, moramo biti zelo pozorni na raven njihove osebne podpore in biti prožni v prilagajanju intenzitete soočenja. »Tempo in učinkovitost

terapevtskega procesa nista odvisna le od tega, kaj vse zmore terapevt, temveč od tega, kaj zmore družinska skupina s terapevtom« (Kempner 1981 v Vries, Bouwkamp 2002: 244). Kajti pri raztresenih, nestabilnih uporabnikih lahko soočenje kaos le poveča, kar je nevarno in je takrat bolje uporabnike pomiriti. Ne glede na odziv uporabnika na soočenje pa je naloga socialne delavke, da proces, ki ga je začela, tudi zaokroži (Vries, Bouwkamp 2002: 230–231). Socialna delavka je pri izbiranju s čim bo uporabnika soočila, kako se bo odzvala, svobodna. Svobodno uporablja sebe, svoje odzivanje na uporabnika, kar predstavlja del pritiska psihosocialne podpore in pomoči (Whitaker in Napier 1977 v Vries, Bouwkamp 2002: 229). Z uporabo intuicije s tem, kar je v njej trenutno prisotno, oblikuje odzive, kar privede do zmede, negotovosti, ki pa je po mnenju Vries in Bouwkamp (2002: 235) potreben element, da nekoga odpreš za nove prispevke. V nadaljevanju zapišeta, da gre pri soočenju pravzaprav za preverjanje hipotez, za skok v neznano in da uporabnikova reakcija določa, ali hipoteze zanj držijo (Vries, Bouwkamp 2002: 243). Ob tem pa je poleg prisotnosti socialne delavke v trenutku tukaj in zdaj pomemben kriterij, da posameznik zdrži soočenje ta, da je tudi sama osebna, prisotna, v stiku sama s seboj (Vries, Bouwkamp 2002: 244).

Zgoraj sem zapisala, da je za soočenje pomembna podpora socialne delavke uporabniku in osebno odzivanje v situaciji »tukaj in zdaj«. Da bi kot socialne delavke čim bolj podrobno izrazile, kdo smo v določenem trenutku in kaj doživljamo v odnosu z drugim, da torej nismo pripravljene zgubiti sebe in hkrati ne izgubiti drugega, si lahko pomagamo s tehniko popolnega sporočila (Vries, Bouwkamp 2002: 238, 240). S popolnim sporočilom lahko kot socialne delavke svoje potrebe in opažanja avtonomno izražamo, ne da bi ob tem pretrgale odnos z uporabnikom. S pomočjo omenjene tehnike lažje v trenutnih situacijah izbiramo med tem, da se pridružimo uporabniku in se vračamo k sebi. Ob tem pa dajemo pomembne zgled, kako skrbeti zase in hkrati za druge, kar je za ljudi, ki poiščejo psihosocialno pomoč, pomemben izziv (Vries, Bouwkamp 2002: 240).

Proces odzivanja na uporabnika in soočanja čez čas poteka na način, da socialna delavka zaupa svoji intuiciji, svojim odzivom na uporabnika, svoja spoznanja vplete v pogovor, si dovoli, da se je zgodba, odzivi uporabnika dotaknejo in jih vključi v svoje razumevanje uporabnikove stvarnosti. Na ta način ima socialna delavka možnost se empatično odzvati, kar je po Whitakerju (1988 v Vries, Bouwkamp 2002: 236) nujen pogoj za izkustveno usmerjeno delovanje. Sočasno ob zlitju z uporabnikom in njegovim doživljanjem stiske pa je socialna delavka zmožna zaznati razlike med seboj in uporabnikom in iz pridruženosti preiti nazaj k sebi, oziroma kot pravi (Čačinovič Vogrinčič 2006: 50), ostaja v interpoziciji. Podlaga za

soočanje tako postanejo razlike, ki jih socialna delavka zazna med seboj in uporabnikom (Vries, Bouwkamp 2002: 236).

Pri soočanju uporabnik pride v stik s sabo, s svojo novo izkušnjo, za tem pa se zapre vase, da bi lahko sprejel, dal smisel in vgradil vase to novonastalo izkušnjo (Sills, Lapworth, Desmond 2012: 132). Potrebuje priložnost in prostor, da integrira svoje novo spoznanje. Za čas uporabnikovega produktivnega molčanja je značilen telesni mir, gibi, kot so vzdigovanje glave in presedanje pa nakazujejo zaokrožitev uporabnikovega notranjega procesa. V tem času je smiselno preveriti, kako je uporabnik s tem, kar je doživel (Vries, Bouwkamp 2002: 245). Ob tem pa ne smemo pozabiti preveriti lastnih vzgibov in namenov soočanja, kajti občutki, s katerimi ga soočaš, so lahko odraz omejitev socialne delavke in ne uporabnikovih (Vries, Bouwkamp 2002: 233).

V primeru, da uporabnik težko prenese intenziteto soočanja, pa je značilno površno pritrjevanje, nemočno vedenje, nemir, potrlost, smeh. Uporabnik izgublja stik s samim sabo in s socialno delavko (Vries, Bouwkamp 2002: 247). V tem primeru pa je naša prva naloga, da se usmerimo k ponovnem vzpostavljanju zaupnega, na priznavanju temelječega odnosa.

1.6.10 Razumevanje procesa razvoja travme, prepoznavanje njenih značilnosti in vplivov na življenja travmatiziranih

Da bi lahko dejavno vplivali, da bi članom družine s številnimi izzivi lahko še kaj osebnega dali, menim, da socialne delavke pri delu z njimi rabimo vedeti, kako travmatične izkušnje družinskih članov, s katerimi pridemo v stik, vplivajo na proces pomoči in na nas pomagajoče.

Poglavje o travmah odpiram tudi zaradi travmatičnih izkušenj, ki jih je doživljala gospa iz moje raziskave.

Čeprav beseda travma danes spada v vsako gospodinjstvo (Levine 2015: 34, Rozman 2015: 122), so družine s številnimi izzivi zanje še posebej ranljive. Neodvisno od travmatičnih enkratnih ali ponavljajočih se dogodkov, ki pri osebi povzročajo tako visoko stopnjo nemira in stresa, da presega njeno sposobnost sprejemanja in integriranja čustev in občutkov (Rozman 2015: 33), sta za preprečevanje mentalnih zdravstvenih problemov pomembna kvaliteta zgodnjega navezovanja in uglašenosti (Van der Kolk 2014: 121–122). Menim, da družine s številnimi izzivi pogosto nimajo izkušnje varnega navezovanja in so tako prikrajšani za učenje vzpostavljanja konstruktivnih interakcij med člani. Zaradi trajnih, zakoreninjenih in težko spremenljivih družinskih izzivov, ki so kot taki travmatski, je zanje značilno dolgotrajno izčrpavanje in brezizhodnost (Rozman 2015: 36). Stresne izkušnje celo vplivajo na izražanje

genov in raziskave so pokazale izrazito različne epigenetske profile socialno privilegiranih (Van der Kolk 2014: 152). Že samo mamina izpostavljenost stresu v času nosečnosti onemogoča otrokovo uravnavanje stresa, ki ga uravnava s pomočjo mame in postane preobčutljiv na stres (Sunderland 2009). Tako so ljudje, izpostavljeni hudemu stresu, zaradi slabih izkušenj in načina vzgoje ter prirojene preobčutljivosti na stres manj odporni na posledice travme (Rozman 2015: 39). Večja verjetnost je torej, da bodo travmatizirani in pridobili uničujoče simptome. Preko simptomov travme in zaradi nezmožnosti varnega navezovanja pa se le ta prenese iz staršev na otroke. Določene družine lahko zaznamuje tako močno, da se tudi tisti člani družine, ki niso neposredno udeleženi, počutijo bolj ranljive (Rozman 2015: 123, Walsh 2006: 160).

Za družine s številnimi izzivi so torej, poleg oslabiljenje odpornosti pred posledicam travmatičnih dogodkov, značilne tako imenovane relacijske ali odnosne travme. Te nastajajo v zgodnjem otroštvu na ravni medosebnih odnosov in škodljivo vplivajo na razvoj otrokove osebnosti. Mednje štejemo tudi telesno, čustveno in izobraževalno zanemarjanje (Rozman 2015: 39–40). Čeprav travmatični enkratni dogodki pridobivajo več pozornosti, sta, kot zapiše Van der Kolk (2014: 87–88), kronična emocionalna zloraba in zanemarjanje lahko enako uničujoča kot fizična zloraba in spolno nadlegovanje.

Glede na to, da so relacijske travme močno prisotne v družinah s številnimi izzivi, se mi zdi pomembno izpostaviti uničujoče posledice travmatičnih izkušenj na posameznikov optimalni osebnostni razvoj, da bi kot socialne delavke razumele vpliv odzivov travmatiziranih družinskih članov na proces dela ter na nas socialne delavke, ki smo pogosto lahko edine priče težkih zgodb.

Socialna delavka lahko postane globoko prizadeta z uporabnikovo bolečino, z aktiviranimi bolečimi spomini, ki rezonirajo z njenimi lastnimi izkušnjami (Corey, Schneider Corey, Callanan 2003: 58). Stare rane se odprejo in če kontratransferni odzivi socialne delavke niso ozaveščeni ali je teh odzivov veliko, ima vse to boleč vpliv na socialno delavko. Pojavi se precejšnje tveganje za tako imenovano deljeno ali nadomestno travmo (McCann, Pearlman 1990 v Cvetek 2009: 163). S tem, ko se socialna delavka pridruži uporabniku, da bi vključila njegovo doživljanje v svoje področje razumevanja, deljeno izkusi čustva in odzive travmatiziranega, kar je razlog za ranljivost socialne delavke za travmatizacijo z uporabnikovim materialom (Cvetek 2009: 165). Empatično pridruževanje torej povečuje ranljivost socialne delavke za razvoj deljene travme.

Da bomo razumeli svoje odzive, ki jih travmatizirani vzbujajo v nas, naše močne emocionalne reakcije, izčrpanost od tem ter se lahko soočili s svojimi omejitvami z lastno nemočjo pri delu s travmatiziranim, spodaj predstavljam razvoj relacijskih travm ter uničujoče posledice, ki jim sledijo.

Povezovanje kot najpomembnejše varovalo

Najpomembnejše varovalo in temelj za smiselno in zadovoljujoče življenje je občutiti varnost ob sočloveku. Biti zmožen čutiti se varnega z drugimi ljudmi je morda edini najpomembnejši aspekt mentalnega zdravja (Van der Kolk 2014: 79). Biti slišan, viden in občutiti, da nas nekdo nosi v mislih in srcu, ta globok občutek varnosti in recipročne povezanosti (Van der Kolk 2014: 79), je torej pomemben. Navezujemo se na druge z namenom, da bi preživel v nevarnem svetu. Gre za evolucijski način maksimiranja preživetja (Johnson 2002: 36), in sicer se prestrašeni najprej instinktivno obrnemo po pomoč in podporo k drugemu in iščemo udobje, ki ga nam lahko nudijo ljudje okrog nas (Van der Kolk 2014: 80). Naša prva strategija v nevarnosti je težnja po socialnem sodelovanju in šele nato gremo k primitivnejšim oblikam bega ali boja in nazadnje se poslužimo zamrznitve, kar je funkcija plazilskih možganov (Van der Kolk 2014: 80).

Poleg varovanja pred nevarnostjo je cilj navezanosti še razvoj posameznikovih sposobnosti (Rozman 2015: 108). Z odraščanjem se postopno učimo skrbeti zase tako fizično kot čustveno, pri čemer prvo učno izkušnjo v skrbi zase dobimo iz izkušnje negujočega skrbnega odnosa (Van der Kolk 2014: 110), kjer pomembno vlogo igra dostopnost in odzivnost nam pomembnega drugega (Johnson 2002: 39). Vsi spomini na ta odnos, telesni spomin maminega dotika, dojenja, njenega čustvenega stanja, vse to kasneje tvori matrico, s pomočjo katere kasneje v življenju prepoznavamo ljubezen (Rozman 2015: 109), vzpostavljamo odnose in iščemo zatočišče in varnost, ko nam preti nevarnost.

Umanjkanje izkušnje varnosti v odnosu s pomembnim drugim

Žal veliko ljudi te izkušnje varnosti ob nekom nima. Van der Kolk in Judith Herman (2014: 141) sta v raziskavi pokazala, da zgodovina spolne ali fizične zlorabe pri ljudeh napoveduje ponavljajoče samomorilske poskuse in rezanje ter sta s pomočjo posebej oblikovanih vprašalnikov izvedela, da se ljudje s težavami s samomorilnim vedenjem kot otroci ne spomnijo, da bi se ob komerkoli počutili varne. Poročali so o izkušnjah zapuščenosti, o tem, da so bili večkrat premeščeni iz kraja v kraj in nasploh prepuščeni samim sebi. Van der Kolk (2014: 141–142) je na podlagi sodelovanja z njimi prišel do zaključka, da lahko ljudje s

spominom na občutek varnosti, ki so ga dolgo časa nazaj imel ob nekom, v uglašnem odnosu ponovno aktivirajo. V delovnem odnosu se bodo torej lahko odzvali na človeško prijaznost in jo registrirali kot nekaj varnega, na čimer bodo lahko zgradili zaupanje in pridobili izkušnjo varne navezanosti. Pri ljudeh, ki nimajo tega spomina na občutek ljubljenosti in varnosti, pa se receptorji v možganih, ki se odzivajo na človeško prijaznost, preprosto ne bodo razvili (Van der Kolk 2014: 141–142). To razumem kot nezmožnost prepoznavanja naklonjenosti osebe ob sebi, njene dobronamernosti in skrbi. Ne bodo zaznali, da jim je lahko varno ob bližnji osebi. Moten bo njihov naravni proces rasti in zdravljenja (Johnson 2002: 38). Hkrati pa bodo ostali brez učinkovitega modela, kako naj umirijo svoja čustva (Rozman 2015: 124). Ker nikoli niso izkusili, da nekdo skrbi zanje, jih neguje, prav tako ne bodo znali fizično in psihično poskrbeti zase. Težko bodo razvili integriran občutek sebe (Johnson 2002: 36).

Ti hudo zanemarjeni ljudje, so bili kot otroci zlorabljeni s strani pomembnih drugih in prikrajšani za najpomembnejše varovalo pred travmatizacijo. Manjkal jim je konstanten občutek varnosti in kot razvijajoča se bitja so se morali soočiti z izredno težkimi razvojnimi nalogami: navezati se na osebo, ki je nevarna ali brezbrizna; razviti občutek zaupanja v odnose, ki so nezanesljivi; sposobnost samega sebe potolažiti v okolju, ki mu ne nudi tolažbe; lotiti se in izvesti samostojno akcijo v okolju, ki od njega zahteva, da svojo voljo popolnoma podredi volji napadalca (Herman Lewis 1997). Zaradi težav pri soočanju z razvojnimi nalogami torej nastanejo »motnje v razvoju zaradi travme« (Rozman 2015: 39). In ker ne vedo, kako poskrbeti zase in pomiriti svoja razburkana čustva, si pogosto pomagajo s psihoaktivnimi sredstvi in s postopki, s katerimi spreminjajo stanje zavesti (Rozman 2015: 51).

Proces razvoja travme in njeno prisilno ponovno udejanjanje

Pri relacijski travmi, ki je nastala kot rezultat ponavljajočih se omejitev, vzrok za travmatiziranost predstavlja nedokončana težka situacija iz preteklosti, ki za travmatizirano osebo ni dosegla zadovoljivega zaključka. Joyce in Sills (2001: 130) navajata, da v primeru pomanjkanja virov, razumevanja ali podpore, da bi se oseba lahko zadovoljivo soočila s situacijo, le ta ostane nedokončana ali pa se zaključi prezgodaj. Potreba osebe ostane nezadovoljena in kasneje zanikana ter porinjena iz polja zavedanja. S pomočjo razuma torej oblikujemo prepričanje, ki podpira zanikanje (Joyce, Sills 2001: 130) oziroma kot pravi Levine (2015: 81) v primeru travmatične izkušnje, neokorteks preglasi nagonске odzive, ki bi sprožili zaključek cikla in rezultat je travmatizacija.

Otrok torej iz golega preživetja v odnosu z nenaklonjenimi odraslimi kot preživetveno strategijo uporabi zanikanje sebe in svojih potreb. Ker zaradi pomanjkanja podpore in razumevanja travmatične situacije, le te otrok ni zmožen zaključiti ali jo zaključi prezgodaj, ne more priti do zadovoljitve svoje potrebe. Otrok naravni odziv zaradi motnje izkušnje, ki nastane ob nezaključeni situaciji, izklopi in ga zamenja z določenim drugačnim vedenjem (Sills, Lapworth, Desmond 2012: 68). Namesto odziva, ki bi posamezniku omogočil zadovoljitev potrebe, le to zanika in se odzove na način, ki ni v skladu z njegovo nezadovoljeno potrebo.

Zaradi umanjkanja zadovoljitve potreb začnejo na plan prihajati simptomi. Simptomi težijo po zaključitvi nedokončane travmatične situacije ali zaključitvi nezadovoljenih potreb, ljudje pa težijo k ignoriranju le teh iz strahu pred ponovnim soočanjem z grozo. Zadrževanje, odlašanje z zadovoljitvijo potreb posamezniku pobira veliko energije in osebne podpore (Sills, Lapworth, Desmond 2012: 67). In čez čas neuslišani simptomi ne vplivajo zgolj na mentalne vidike posameznikove izkušnje, temveč pridobijo celoten nadzor nad njimi (Levine 2015: 128). Telo bo težilo k zaključevanju situacije na način, da bo to situacijo prisilno ponavljalo (Sills, Lapworth, Desmond 2012: 67). V močnih senzacijah namreč telo znova in znova žene k nadaljevanju nezaključenega, kot da se travma ta trenutek dogaja. »Zdi se, kot da se oseba nezavedno še vedno bori, da bi našla način, kako se soočiti z grozo, ki jo prvotno obremenjuje.« (Joyce, Sills 2001: 130, avtoričin prevod) oziroma kot pravi Rozman (2015: 100), se nezavedno vrača na izhodišče, ker želi končno enkrat zmagati v bitki, ki jo je prvič izgubila.

Levine (2015: 128–135) na primeru človeka, ki so ga kot otroka topli, razloži ponovno udejanjanje travme in pravi, da ta otrok kot odrasla oseba skuša vsakič znova pridobiti nazaj občutek opolnomočenja. Ker se je kot otrok, ki se ni zmozel braniti, počutil premaganega in osramočenega, sedaj išče pravico in se maščuje, ker je bil ponižan in osramočen. Njegova potreba, da bi udaril, ni torej nič drugega kot travmatski simptom. Ta nezaveden proces, ki osebi za trenutek sicer prinese občutek olajšanja in občutek nadzora nad situacijo, se oseba zatem ponovno počuti nemočno in v pomanjkanju nadzora (Rozman 2015: 99). Nasilno vedenje torej prinese začasno olajšanje in občutek ponosa, a ker ni prišlo do biološke sprostitve, živčni sistem ostaja visoko aktiviran, travmatična situacija se ne zaključi, vrne se občutenje sramu in ljudje so prisiljeni poiskati edino olajšanje, ki ga poznajo – še več nasilja. Ko se temu pridruži še zloraba alkohola ali drog, motnje hranjenja, samopoškodovanje, se vzpostavi začaran krog, značilen za zasvojenosti (Rozman 2015: 99). Zasvojenost vseh vrst pa je, po mnenju Rozman (2015: 137), končni rezultat kronične travmatiziranosti.

Medgeneracijski prenos travme

Travma je zmožna nadaljevati samo sebe (Levine 2015: 17), in sicer se prenaša preko posledic, ki jih travma pusti na človeku. Preko simptomov travme in nezmožnostjo varnega navezovanja se prenese iz staršev na otroke.

Van der Kolk (2014: 119–120) povzema raziskavo Lyons-Ruth, ki je v zgodnjih osemdesetih letih izvedla longitudinalno študijo, v kateri je snemala interakcije med mamami in njihovim dojenčkom pri šestih, dvanajstih in osemnajstih mesecih ter jo ponovila, ko so bili otroci stari pet in sedem ali osem let. Vsi otroci so prihajali iz visoko tveganih družin: vsi so bili izpostavljeni revščini in polovico mam je bilo samohranilk. Čeprav je raziskava etično vprašljiva in mi je žal družin, zajetih v raziskavo, ki so za namen razvoja stroke bili prikrajšani za pomoč in podporo, raziskavo zaradi prikaza medgeneracijskega prenosa travme vseeno navajam.

Van der Kolk (2014: 119-120) torej glede na pregled videoposnetkov interakcij med mamami in otroki, ki so bili zajeti v raziskavi, pravi, da se ni zdelo, da se mame namerno ne bi odzivale na svoje otroke in pričakovale, da otroci poskrbijo za njihove potrebe, temveč da enostavno niso vedele, kako biti uglasen s svojim otrokom in da so otroci postali bolj in bolj neutolažljivi, mračni ali se upirali svojim neuglašnim mamam. Mame so ob tem postajale vse bolj frustrirane, premagane in nemočne v svojih interakcijah. Na podlagi tega je avtor prišel do odgovora, da ko enkrat mama pride do tega, da otroka ne vidi več kot partnerja v uglasenem odnosu vendar kot frustrirajočega, jeznega, odklopljenega neznanca, preide v stopnjo za ponovno zlorabo. Kot da mama podoživi en del izkušnje tarvmatiziranosti, ki jo je doživljala kot otrok, in se tako ni zmožna uglaseno odzvati na otroka, temveč se odzove nemočno ali zastrašujoče. Podobno meni Schechter in drugi (2005 v Cvetek 2009: 148), ko naj bi pri staršu šlo za zamenjavo med odnosom z otrokom in odnosom s travmatizirajočo ali travmatizirano osebo iz preteklosti, v katerem se je starš počutil nemočnega in prestrašenega. Posledica neprimerne odzivanja je lahko ponovna travmatizacija pri otroku.

Po osemnajstih letih, ko so bili otroci iz raziskave Lyons-Ruth (v Van der Kolk 2014: 120) stari dvajset let, je raziskovalka ponovila študijo, da bi videla, kako se soočajo z izzivi življenja. Postali so mladi odrasli z nestabilnim občutkom sebe, s samopoškodovalno impulzivnostjo (pretirano zapravljanje, promiskuitetni spolni odnosi, zloraba drog, nepremišljena vožnja, kompulzivno prenašanje), neprimerno in intenzivno jezni, se ponavljajoče samomorilsko vedli. Van der Kolk (2014: 120) povzema, da je imel emocionalni umik globok in dolgotrajen

vpliv, saj sta se emocionalna oddaljenost in zamenjava vlog specifično povezali z agresivnim vedenjem proti sebi in drugim.

V kasnejšem obdobju življenja se torej travma prenaša na način, da travmatizirani ljudje postanejo iskalci drame in senzacij (Rozman 2015: 39). Kompulzivno ponavljajo in uprizarjajo ponovitev dogodka ali interakcijske vzorce ter si izbirajo zanje nevarne ljudi za partnerje (Rozman 2015: 124–125). Partnerje prepoznajo kot »primerne« igralce, s pomočjo katerih bodo lahko uprizorili dramo svojega otroštva in udejanjali vlogo, ki jim je bila kot otrokom dodeljena. Čustveno intenzivnost, ki je značilna za travmatske vezi, zamenjajo za intimnost (Rozman 2015: 152).

Vpliv travme na življenja travmatiziranih

V tem poglavju predstavim, kaj vse ljudem z izkušnjo travme otežuje pridobivanje izkušenj občutkov varnosti, da bi povezani z drugimi, polno in izpopolnjujoče živeli. Predstavim splošne simptome travm vseh vrst, pri čemer bolj podrobno opredelim simptome, ki so nastali kot posledica ponavljajočih se omejitev oziroma relacijske travme.

Odrekanje delom sebe

Zgoraj sem zapisala, da osebe z izkušnjo travme ali ponavljajočih se omejitev, potrebe, ki jih zaradi pomanjkanja virov, razumevanja ali podpore niso mogle zadovoljiti, zanikajo ter jih porinejo iz polja zavedanja. Kasneje se, zaradi zanikanja in izkrivljanja pri sebi zaznanih potreb, simptomov ali telesnih reakcij, komaj ali sploh ne zavedajo. Simptomi se jim zdijo povsem nepovezani, skrivnostni (Joyce, Sills 2001: 130).

Van der Kolk (2014: 89–90, 102) je pri raziskovanju tega pojava slikal možgane travmatiziranih in prepoznal le rahlo aktivacijo dela možganov, ki je odgovoren za osnovno orientacijo in samovarovalno vedenje. Ljudje z izkušnjo travme se torej postopno odpovedujejo delom sebe. Kot otroci so se odpovedovali delom sebe iz potrebe po naklonjenosti odraslih, kot odrasli pa zaradi konstantnega bombandiranja opozoritvenih signalov ali drugače rečeno simptomov, ki jih poskušajo nadzorovati na način, da jih ignorirajo in omrtvičijo (Van der Kolk 2014: 96–97). Travmatizirani osebi se vedno bolj spreminja osebnost in s postopnim odpovedovanjem lastnim občutenjem postaja lutka, ki jo zlahka upravljajo vse avtoritete, ali pa postane upornik proti vsemu in vsakomur (Rozman 2015: 164).

Cena odpovedovanja samemu sebi je ta, da ljudje psihološko postanejo nezmožni vzpostavljanja kontakta in navezovanja (Levine 2010: 110, Van der Kolk 2014: 102). Funkcije socialnega vključevanja so ogrožene in osebi se zmanjša zmogljivost sprejemanja empatije in

podpore. Težko torej razbere pozitivna čustva iz obrazov in gest drugih ljudi (Levine 2010: 110). Oropani so intimnosti, po kateri hrepenimo vsi. Iz strahu pred vsem tako postopno postajajo vedno bolj izolirani in sami.

Nezanemarljivo vlogo pri oteženem sodelovanju z okolico pa predstavlja tudi stigmatizacija žrtve s strani okolice. Arambašić (2000: 31) opozarja na pričakovanja in želje okolice, da »naj bo žrtvi že enkrat bolje«. Okolica žrtev težko sprejema iz nelagodja, ki ga vzbuja žrtvina težka zgodba, saj nas spominja na našo občutljivost na nepričakovane težke dogodke. Nekateri čutijo nelagodje celo iz občutka soodgovornosti za storjeni zločin. Posledica vzbujanja neprijetnih občutij okolici je primanjkovanje njene močno potrebne podpore (Arambašić 2000: 31).

Odtisi travme

Travma se ne zapiše le v posameznikovo zgodovino, temveč prav tako v posameznikov razum, možgane in telo. Je odtis, ki ga je pustila travmatična izkušnja na človeku (Van der Kolk 2014: 21). Bolj kot so zgodnji, težki, dalj trajajoči ali ponavljajoči se dogodki, dalj časa in z bolj negativnimi posledicami se bo travmatizirana oseba soočala (Rozman 2015: 34–35).

Ena od posledic tega je, da se ljudje počutijo, »kot da je zanje prihodnost le omejena in kratka« (Rozman 2015: 79). Niso si zmožni zamisliti prihodnosti in načrtovati, kaj vse bi v življenju še želeli doseči. Ker so ujeti v situacijo življenje ali smrt, zanje nič več nima smisla, izgubijo občutek namena in smeri ter postanejo oropani domišljije (Van der Kolk 2014: 92, 95–96). Lahko si predstavljamo, kako težko je članom družine s številnimi izzivi, ki so se vsakodnevno primorani odločati o življenjsko pomembnih stvareh, si zastavljati cilje in jih udejanjati.

Značilno je občutenje kronične nemoči. Levine opisuje občutenja popolne imobiliziranosti, ohromelosti, ki ostaja kot delček občutka zamrznitve (Levine 2015: 108–109). Orientacijski in obrambni odzivi postanejo tako fiksirani in oslabljeni, da imajo posamezniki težave s polnim sodelovanjem in doseganjem želenih ciljev (Levine 2015: 122–123). Ko so večkrat zaporedoma podvrženi premagujoči izkušnji, se, kot sem zapisala v poglavju značilnosti družin s številnimi izzivi, poistovetijo s stanji tesnobe in nemoči, na številne načine dokazujejo viktimizacijo ter se vdajajo občutkom nemoči, celo ko gre za situacije, s katerimi so se zmožni soočiti. Pomembno novo spoznanje pa je, da se razburjenje tako močno poveže z negibnostjo, da posameznik ni zmožen ločevati med njima. Tako se počuti imobiliziranega in nemočnega vsakokrat, ko čuti razburjenje, pa čeprav okrepljen z adrenalinom in fizično zmožnostjo, da najde izhod in odide (Levine 2015: 122–123).

Drug učinek visoko aktiviranega stanja zaradi nezmožnosti sprostitve energije in zadovoljitve potrebe pa je občutenje kronične nevarnosti v svojem lastnem telesu. Zame novo in šokantno pri tem je, da se imunski sistem preživelega, ki je postal preobčutljiv in nagnjen k obrambi, brani tudi takrat, ko ta ni potrebna in napade telesu lastne celice (Van der Kolk 2014: 127). Ker ima telo težave z ločevanjem med varnim in nevarnim, začne napadati samo sebe in tako oseba zboli za avtoimuno boleznijo (Van der Kolk 2014: 126–127). Levine (2015: 82–83) podobno opisuje vzgib intenzivne napadalnosti, ki ga oseba obrne proti sebi. Pravi, da se oseba ob začetku vznikanja iz negibnosti pogosto ujame v svoj lastni strah pred burno aktivacijo in svojim morebitnim nasiljem. Namesto, da bi si dovolila sprostiti nabito energijo, jo zadržuje iz strahu pred nasiljem do sebe in drugih. Ta zadržana jeza privzame obliko anksiozne depresije in raznih simptomov postravmatskega stresa. Zaradi iztirjenega mehanizem za presojo, kaj je varno, nevarno in zadrževanja groze, besa in občutij nemoči, osebe doživljajo svet v skrajnostih in se še težje soočajo s številnimi izzivi.

Vpliv uporabnikovih travmatičnih izkušenj in njihovih odtisov na odnos s pomagajočim

Pri značilnih odzivih članov družine s številnimi izzivi sem zapisala, da pogosto razpolagajo z minimalno količino osebne podpore, kar jih postavlja v še ranljivejši položaj. Zaradi nezmožnosti vzpostavljanja kontakta in navezovanja se postopoma vedno bolj izolirajo. Ko potreba po povezanosti postane neznosna, težijo k vzpostavljanju čedalje bolj nerealnih in lahko nevarnih odnosov, kjer z željo po zadovoljitvi prvotno nezadovoljene potrebe ponovno uprizarjajo travmatično izkušnjo. Raziskovanje teh prilagoditvenih vzorcev in prispevanje k širjenju možnosti izbire, da bi lahko izbrali načine odzivanja, ki bi zadovoljili nezadovoljene potrebe, pomagajočim predstavlja velik izzivi.

V tem delu na kratko povzemam avtorja Levina (2010: 109–112), ki zelo nazorno razloži, zakaj terapija, v našem primeru socialno delo, pri delu s travmatiziranimi lahko spodleti.

Avtor opozarja na učinke, ki jih ima terapevtova naravnost k vzpostavljanju pozitivnega in potrjujočega odnosa, s katero želi okrepiti klienta. Pravi, da na ta način terapevt prispeva k naraščanju klientove odvisnosti od terapevta. In ob zaključevanju delovnega odnosa ali zaustavitvi procesa pomoči, na kar opozarja tudi Walsh (2006: 279), postanejo klientovi, v našem primeru uporabniki občutki zapuščenosti in neprimernosti neznosni. Prav takšne občutke lahko uporabniki doživljajo ob nestrinjanju socialne delavke, njenih komentarjih, ki se slišijo kritični (Joyce, Sills 2001: 90).

Razlog, zakaj je temu tako, Levin (2010: 109–112) pripisuje klientovi zmanjšani zmožnosti prepoznati, sprejeti in se odzvati na terapevtovo ponujeno toplino, empatijo, razumevanje. Terapevtova pozitivna čustva in odnos, ki jih zagotavlja, klient celo lahko zazna kot potencialno ogrožajoča. Posledično lahko terapevtovo nenamerno pritiskanje na občutljiva mesta povzroči razpad odnosa in zaustavitev procesa podpore in pomoči. Levin (2010: 109–112) o terapevtu v procesu dela s travmatiziranim pa pravi, da se bo lahko počutil zmedenega, nemočnega, neprimerne in se čutil razočaranega nad sabo.

Avtor izhoda iz zgoraj zapisanih težav v odnosu med travmatiziranim in socialno delavko vidi v tem, da socialna delavka najprej prispeva k zaključitvi prekinjenega procesa zadovoljevanja potreb, ki bo prispeval k zmožnosti uporabnika, da vzpostavi stik in začne prejemati podporo.

1.6.11 Zdravljenje in možni prispevki socialne delavke

Ker travma postopoma z vsemi svojimi simptomi prispeva k izolaciji posameznika, je recipročna povezanost ključnega pomena. Pomembno je ponovno povezovanje z ljudmi, kjer v kontekstu odnosov lahko izkusijo fizično in emocionalno varnost, vključujoč varnost pred občutji sramu, pred svarili ali obsojanjem ter opogumljanje, da lahko prenesejo soočenje in predelajo realnost tega, kar se jim je dogajalo (Van der Kolk 2014: 210). Varovalni dejavnik predstavlja tudi izražanje skrbi in razumevanje (Solarovič 2005). Vzpostaviti torej prostor in varovati ogromno časa, da se bodo ljudje lahko počasi prepričali, da je varno. Da bodo to varnost občutili na najgloblji ravni, se lahko predali v objem varnega odnosa s pomagajočim in si dovolili povezati s spomini nemoči iz preteklosti (Van der Kolk 2014: 210). Z drugimi besedami si bodo lahko v svetovalnem odnosu, ki predstavlja posebno obliko navezanosti (Rozman 2015: 198), pridobili izkušnjo varne navezanosti. Pri ponovnem vzpostavljanju recipročne povezanosti pa ne smemo pozabiti na vključitev žrtvi pomembnih ljudi, s katerimi se počutijo varne. Ne nazadnje travmatični dogodek, čeprav individualni, odzvanja v mreži odnosov, vpliva na druge in lahko predstavlja del terapevtskih prizadevanj za celjenje (Walsh 2006: 160–161).

Poleg večanja kapacitete vzpostavljanja odnosov s socialno delavko in s pomembnimi drugimi, je pomembno prispevati k preoblikovanju njihovega konstantnega zaznavanja nevarnosti (Van der Kolk 2014: 86). Najprej, da podelimo z njimi znanje kot znanje za ravnanje (Rosenfeld 1993 v Čacinovič Vogrinčič et al. 2009: 9), ki ga imamo o travmah in njenih uničujočih posledicah, da bodo razumeli, kaj se jim dogaja, da so njihovi simptomi povsem značilni odzivi na doživeto travmatično izkušnjo in da prispevamo k občutku prevzemanja nadzora nad

situacijo. Sočasno pa skrbimo za več razvidnosti, da bodo lahko ozavestili, kaj so v tem trenutku tukaj in zdaj v sedanjosti in krepili kvaliteto njihove vsakdanje izkušnje.

Iz zapisanega lahko razberemo, da velik del procesa zdravljenja predstavlja zavedanje samega sebe. Je prvi in bistveni korak, kjer se oseba nauči tolerirati občutek, ki ga čuti (Van der Kolk 2014: 125). Razumevanje senzacij ljudem ne pomaga pri kontroliranju le teh, zato notranje zavedanje telesa predstavlja pomemben korak k osvoboditvi preteklosti (Levine 2015: 35). Dokler je oseba prekomerno vznburjena, se ne more učiti iz izkušenj. Ne more prenesti trenutnih neznosnih občutij, kar privede do ponovne travmatizacije (Van der Kolk 2014: 209).

Ni nujno, da spominjanje travmatičnih dogodkov travme razreši (Levine 2015: 31–32, Van der Kolk 2014: 194). S ponovnim spominjanjem brez okrepljene osebne podpore lahko huda čustvena bolečina travmatiziranih celo, kot že zapisano, povzroči retravmatizacijo (Levine 2015: 31–32). Poleg soočanja s travmatičnim dogodkom pa se je pomembno soočiti tudi s posledicami pomanjkanja zrcaljenja, uglašenosti in prejemanjem konstantne skrbi in naklonjenosti (Van der Kolk 2014: 121–122), torej s posledicami ponavljajočih se omejitev in nezmožnosti zadovoljitev potreb.

Levin (2015: 56) pomemben korak pri zdravljenju travm vidi v postopnem spoprijemanju s somatičnim doživljanjem. Rešitev za premagovanje travme ne vidi v neposrednem soočanju, temveč v naših nagonskih odzivih in izpostavlja, da empatija in topel terapevtski odnos nista dovolj. Odkriti je torej treba odziv, ki je bil blokiran (Levine 2010: 45, 73). Podobno meni Van der Kolk (2014: 209), ki pravi, da je pomembno zavedanje o tem, kako telo preko emocij in spominov odpira možnosti za sprostitve senzacij in impulzov, ki so jih travmatizirani nekoč blokirali z namenom, da bi preživel.

Na tem mestu se mi zdi pomembno izpostaviti, da rekonstrukcija travme ni nikoli povsem končana (Herman Lewis 1997) oziroma da zaključek nedokončane situacije ne bo nikoli polno dosežen (Joyce, Sills 2001: 138). Navedeni avtorji poudarjajo, da je nerealistično pričakovati popolne ozdravitve vseh učinkov težke izgube, pomanjkanja ali zlorabe, da bodo novi izzivi prebudili dimenzije travmatičnih izkušenj in da bodo na določenih področjih ljudje vedno ranljivi. Levin (2015) pa izpostavlja, da telo samo teži k ozdravljanju, in ko enkrat znamo prepoznati načine, s katerimi se telo poskuša ozdraviti, bomo lahko zaključili biološki cikel travmatične izkušnje.

Menim, da socialne delavke posedujemo znanje in kvalitete, kako se povezati in vzpostaviti potrjujoč odnos, v katerem bodo uporabniki lahko pridobili izkušnjo varne navezanosti ter da

podelimo znanje o travmah in njenih uničujočih posledicah, s čimer skrbimo za več razvidnosti in prispevamo k večanju uporabnikovega zavedanja o doživljanju tukaj in zdaj. Poleg tega socialno delo izhaja iz načinov ravnanj, ki jih prav tako poudarja na razumevanju travme temelječ pristop. Omenjeni pristop izhaja iz principov vzpostavljanja varnosti, zaupanja, omogočanja izbire, sodelovanja ter perspektive moči. Na razumevanju travme temelječ pristop poudarja fiziološko, psihološko in čustveno varnost tako za strokovnjake kot za preživele ter slednjim omogoča izkušnjo ponovnega vzpostavljanja občutka kontrole in moči (Hopper, Bassuk & Olivet 2010, v <http://traumainformedoregon.org/wp-content/uploads/2016/01/What-is-Trauma-Informed-Care.pdf>).

Naše omejitve pa vidim predvsem v zmožnosti spodbujanja postopnega spoprijemanja s somatskimi doživljanji, da bi uporabniki lahko zaključili proces nedokončanih zadovoljitev potreb. Zavedati se omejitev in zmožnosti, kaj lahko uporabnikom damo, je po mojem mnenju izrednega pomena. Da bodo uporabniki vedeli, kaj lahko pričakujejo od nas in česa ne, ter da bomo sami imeli realistična pričakovanja glede načrtanih zelenih izidov, je pomembno, da omejitve in zmožnosti znotraj delovnega odnosa ubesedimo in naredimo razvidne.

2 OPREDELITEV PROBLEMA

Pri delu z družino s številnimi izzivi se proces psihosocialne podpore in pomoči pogosto zaustavi (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 311), odgovornost pa naloži ljudem v stiski. Značilni razlog za nezmožnost socialnih delavk, da bi prevzele svoj del odgovornosti za zaustavitev procesa, je njihova nereflektirana sočutna utrujenost (Figley 2002 v Walsh 2006: 177), ki nastane kot posledica pretirane angažiranosti in/ali neozaveščenega emocionalnega umika (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 182, Madsen 2007: 17), kot način samozaščite pred bolečino, ki jo v socialnih delavkah zbuja mnoge stiske družin. Kar najbolj pogrešam pri sebi in svojem delu z družino s številnimi izzivi, je pomanjkanje zavedanja procesov, ki jih v meni vzbujajo odzivi članov družine ter pomanjkanje na praksi temelječega raziskovanja, s pomočjo katerega bi pridobila uvide v lastne kompetence, omejitve in priložnost za nadaljnje raziskovanje nepoznanega, s čimer bi si zagotavljala kontinuiran strokovni razvoj.

Rešitev torej vidim v raziskovanju in ozaveščanju procesov in z njimi povezanih odzivov socialnih delavk pri delu z družino s številnimi izzivi ter v kompetentni raziskovalni praksi. V kompetentni raziskovalni praksi s pomočjo na praksi temelječega raziskovanja reflektiramo uporabljena teoretska znanja, smo zmožni diskutirati o njihovih zaslugah in omejitvah, se seznanimo z načini iskanja informacij za pomoč pri delu z določenim uporabnikom ter se naučimo pridobiti podatke za namen podpiranja naših praktičnih izkušenj (Wheeler, Elliott 2008 v Bager-Charleson 2014: 1).

Z raziskavo tako želim prikazati strokovni razvoj socialne delavke skozi proces praktičnega učenja. Zanima me, kako so uporaba teoretskih znanj in osebni odzivi socialne delavke povezani z vzpostavljanjem in vzdrževanjem delovnega odnosa s člani družine s številnimi izzivi ter kateri dejavniki prispevajo k prekinjanju procesa dela v smeri soustvarjanja zelenih izidov oziroma prispevajo k pomembnim premikom v procesu delu v smeri soustvarjanja zelenih izidov.

2.1 Problem in cilji raziskave

Zastavljam si naslednja vprašanja, na katera želim v raziskavi odgovoriti:

1. Na kakšen način je uporaba teoretskih znanj povezana z vzpostavljanjem in vzdrževanjem delovnega odnosa s člani družine s številnimi izzivi?
2. Na kakšen način je uporaba osebnih odzivov socialne delavke povezana z vzpostavljanjem in vzdrževanjem delovnega odnosa s člani družine s številnimi izzivi?

3. Kateri dejavniki prispevajo k prekinjanju procesa dela v smeri soustvarjanja zelenih izidov?
4. Kateri dejavniki prispevajo k pomembnim premikom v procesu dela v smeri soustvarjanja zelenih izidov?

3 METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna, saj »... sestavljajo osnovno izkustveno gradivo zgolj besedni opisi« (Mesec 2009: 85). Osnovno izkustveno gradivo predstavljajo subjektivni podatki, pridobljeni z nudenjem psihosocialne podpore in pomoči na srečanjih z družino s številnimi izzivi.

Glede na uporabnost je raziskava aplikativna, saj se bo izvajala »... za neposredne potrebe prakse« (Mesec 2009: 85) z namenom, da bi odkrili možne dejavnike, ki so povezani z (ne) uspešnostjo dela.

Glede na stopnjo procesa spoznavanja pa je raziskava poizvedovalne narave. Gre za študijo primera, ki temelji na praktičnih izkušnjah dela z družino. Poizvedovalne raziskave predstavljajo uvod v spoznavanje nekega področja problematike in seznanimo se z osnovnimi značilnostmi le te. Značilna je uporaba različnih postopkov pridobivanja podatkov, kot so analiza dokumentov, razgovori s sodelujočimi, opazovanje z udeležbo ter se lahko zadovoljimo z zgolj kvalitativnimi opisi. Poleg zapisanega je značilnost študije primera kot vrste poizvedovalne raziskave preučevanje enega samega primera pojava ali procesa, s pomočjo katerega skušamo spoznati njegove osnovne značilnosti z namenom postavitve hipotez, ki bi jih preverili za vse tovrstne pojave (Mesec 2009: 80).

3.2 Merski instrumenti in viri podatkov

Merski instrument raziskave predstavljajo vodila za izvedbo nestandardiziranega intervjuja, ki so mi bila v pomoč pri vodenju pogovora z mamo družine s številnimi izzivi. Vodila so razdeljena na štiri dele, in sicer se v prvem delu smernice za vodenje nanašajo na raziskovanje uporabnosti soustvarjalnega procesa podpore in pomoči. V drugem delu se smernice nanašajo na morebitne spremembe v procesu podpore in pomoči, v tretjem na raziskovanje doživljanja procesa podpore in pomoči, v četrtem pa na raziskovanje za člana družine s številnimi izzivi pomembnih kompetenc socialne delavke.

Vire podatkov predstavljajo zapisi srečanj, zapisani v naprej oblikovanem obrazcu ter zapisi o doživljanju procesa dela z družino s številnimi izzivi.

3.3 Populacija in vzorčenje

Populacijo predstavljajo družine s številnimi izzivi, ki so poiskale pomoč socialne delavke, vzorec pa predstavlja družina, ki se sama opredeljuje kot štiričlanska družina in jo sestavljajo

mama, sin, starejša hči in mlajša hči. Zaradi varovanja osebnih podatkov družine bom tudi v nadaljevanju ostala pri formulaciji mama, sin, starejša in mlajša hči.

Z družino sem prišla v stik preko projekta Pomoč družinam v skupnosti: soustvarjanje sprememb za zmanjševanje socialne izključenosti in krepitev zdravja (http://spds.fsd.uni-lj.si/o_projektu/, dne 19. 3. 2017), ki ga je Fakulteta za socialno delo poleg drugih dveh fakultet izvajala s pomočjo navezave z Zvezo prijateljev mladine Ljubljana Moste Polje. S strani ZPM sem 22. 3. 2016 dobila kontakt mame in jo poklicala ter se prvič z njo na njenem domu sestala 30. 3. 2016. Takrat je mama izrazila željo po sodelovanju z mano in dogovorili sva se za redne obiske na njenem domu, ki naj bi potekali enkrat tedensko in trajali dve uri. V primeru bolezni ali neprestavljivih obveznosti smo srečanje predstavili na naslednji teden. Tekom sodelovanja sva se glede na potrebe družine in mojih zmožnosti dogovorili, da bova kljub mojemu zaključku obvezne prakse nadaljevali s sodelovanjem vse dokler ne zaključim magistrskega študija.

3.4 Zbiranje podatkov

Uporabila sem sekundarne vire podatkov, ki so bili zbrani s sprotnim zapisovanjem zapisov srečanj, ki sem jih zapisala v naprej oblikovanem obrazcu. Obrazec je razdeljen na faze pogovora, na koncepte socialnega dela, ki sem jih v procesu podpore in pomoči uporabila, ter se zaključil z zapisom refleksije dela. Zapisre srečanj sem zapisovala v obdobju med 30. 3. 2016 in 5. 4. 2017. Zapisre srečanj sem redno po vsakem srečanju zapisala in jih pošiljala mentorici na fakulteti, Nini Mešl. Komentarji mentorice na zapise srečanj so mi predstavljali dodatno vodilo pri obdelavi empiričnega gradiva. Z mentorico sem se redno srečevala na mentorskih srečanjih, kjer smo se pogovarjali o vprašanjih in dilemah v zvezi z mojim ravnanjem v procesu podpore in pomoči družini s številnimi izzivi ter o možnih načinih ravnanja v bodoče.

Poleg zapisov srečanj sem zbirala zapise o doživljanju dela z družino s številnimi izzivi, ki so nastajali med enim in drugim srečanjem, ko sem brala teorijo za pripravo na naslednje srečanje in pripravo teoretičnega uvoda za magistrsko delo. Zapisala sem svoja doživljanja ob reflektiranju dotedanjega dela glede na v literaturi prebrana zame nova spoznanja o delu z družino s številnimi izzivi.

Poleg sekundarnih podatkov sem primarne podatke zbrala s pomočjo nestandardiziranega spraševanja. Nestandardiziran intervju sem izvedla z mamo družine s številnimi izzivi, ki je potekal dne 19. 4. 2017 na njenem domu.

Pripravljenost za sodelovanje mame povezujem s tem, da sva skupaj sodelovali leto dni in da mi je na mojo prošnjo želela pomagati.

Poglobljeni intervju z mamo sem snemala z računalniškim programom, saj sem se tako lahko osredotočila na vodenje razgovora. O tem sem jo predhodno obvestila in ji dala možnost, da snemanje odkloni. Poglobljeni intervju je trajal 60 minut.

Na ovire pri pridobivanju podatkov sem naletela pri izvajanju intervjuja z mamo. Na splošno menim, da sem zaradi potrebe po vzpostavljanju osebnega stika in ustvarjanja okoliščin, kjer bo mama lahko ubesedila, kar misli, in ne nečesa, za kar predvideva, da bi jaz želela slišati, uporabljala usmerjujoča vprašanja. Čeprav je bil namen pogovora z njo tudi poglobljen razmislek o procesu najinega dela in odnosa, sem s tem vseeno vplivala na njene odgovore.

3.5 Obdelava in analiza podatkov

Zbrane podatke sem obdelala s pomočjo kvalitativne analize. Zapise srečanj sem analizirala ločeno. Relevantne dele zapisa srečanj sem razčlenila na enote kodiranja, ki sem jim določila pojme in jih v vnaprej oblikovano razpredelnico razvrstila glede na temo, na katero se izjave nanašajo. Sorodne pojme sem torej združila v kategorije in jih v razpredelnici hierarhično uredila. Ločeno sem z enakim postopkom analizirala zapise o doživljanju dela ter zapis intervjuja. Nato sem rezultate, pridobljene z analizo vseh virov podatkov, med seboj primerjala tako znotraj posameznih izbranih delov zapisov srečanj kot tudi med različnimi viri podatkov. Analiziranje znotraj posameznih tem se mi zdi bolj pregledno, iz zapisanih kod pri pojmih pa je še vseeno razvidno, za kateri vir podatkov gre in možne razlike v izjavah. Podatki, pridobljeni z osnim kodiranjem, so zapisani v prilogi magistrskega dela. Zapise srečanj ter podatke, pridobljene z odprtim kodiranjem, zaradi varovanja podatkov hranim v osebnem arhivu in so na vpogled dostopni raziskovalcem.

4 REZULTATI

Rezultate predstavljam v treh sklopih. Najprej pišem o uporabi teoretskih znanj, nato o povezavi osebnih odzivov socialne delavke z vzpostavljanjem in vzdrževanjem delovnega odnosa in na koncu o dejavnikih, ki prispevajo k prekinjanju procesa dela v smeri soustvarjanja želenih izidov in dejavnikih, ki prispevajo k premikom v procesu dela.

Zaradi večje preglednosti na koncu vsakega podpoglavja s poudarjeno pisavo naredim povzetek dobljenih rezultatov.

4.1 Uporaba teoretskih znanj

4.1.1 Vabilo v delovni odnos ter usmerjanje dela k oblikovanju delovnih tem

Ker **nisem eksplicitno uporabljala dogovora o sodelovanju**, ne morem preveriti uporabnosti tega elementa delovnega odnosa. Kar sem uporabljala, je bilo **vabilo v delovni odnos, ki predstavlja del elementa delovnega odnosa, kjer se dogovarjamo o delu**. Nisem se pa **eksplicitno s člani družine dogovarjala o tem, kako bomo drug z drugim sodelovali**. V nadaljevanju zato pišem o vabilu v delovni odnos, ki predstavlja vabilo k delu, k skupnem oblikovanju instrumentalne definicije problema, ki se formira po določeni dialoški izmenjavi z uporabnikom.

Z raziskavo sem ugotovila, da sem **pri polovici srečanj usmerjala delo v oblikovanje delovnih tem** (ZS17-2/*Ker sem si želela dela z družino in me je skrbelo, da bi ostali le pri zgodbah o tem, kaj vse ni v redu, sem mamu vprašala, kaj bi želela, da je današnja delovna tema./*) in **pred tem udeležene povabila v delovni odnos** (ZS14-1/*Po uvodnem pogovoru in poslušanju njenih težkih preteklih zgodb o nasilju sem mamu povabila k delu. Sprva je povedala, da ji je že to v veliko pomoč, da sem pri njej in da se lahko z mano pogovarja, deli svoje izkušnje. S tem sem se strinjala, hkrati pa ji ubesedila, da si želim in potrebujem to, da se premakneva naprej, da pogledava, kaj še lahko narediva v teh dneh/*).

Srečanja, kjer sem **delo usmerjala k oblikovanju delovnih tem in udeležene povabila k delu**, se od **srečanj, kjer tega nisem naredila, razlikujejo** v tem, da sem se **osredotočila na raziskovanje možnih izbir ravnanj za doseg želenih ciljev** (glej poglavje Raziskovanje instrumentalne definicije problema in raziskovanje možnih izbir ravnanj za doseg želenih ciljev) (pri srečanjih na začetku procesa dela) ali osredotočila na **raziskovanje instrumentalne definicije problema** in na **raziskovanje možnih izbir ravnanj za doseg želenih ciljev** (pri srečanjih v sredi in na koncu procesa dela).

Ko udeleženi nisem povabila v delovni odnos, smo proces podpore in pomoči na večini srečanj začeli s pogovorom o stiskah iz preteklega tedna in nismo izoblikovali delovnih tem (ZS3-1/Dogovora o sodelovanju danes ponovno nisva sklenili./je imela močno potrebo, da mi pove, kaj vse se ji dogaja in kako naporno ji je bilo./).

V večini teh srečanj sem zgolj vzdrževala osebni stik, se osebno odzivala ter na srečanjih proti koncu procesa dela osebno vodila ter ravnala iz perspektive moči. V večini srečanj z udeleženi nisem raziskovala uresničljivega v smeri zelenih ciljev.

Pri treh srečanjih nam je, kljub temu, da družine na začetku srečanja nisem povabila v delovni odnos, uspelo vztrajati pri delu na zeleni delovni temi. K vzpostavljanju in vzdrževanju smeri dela je pri omenjenih treh srečanjih prispevala osredotočenost na potrebe udeleženi v danem trenutku ter preusmerjanje iz opisovanja situacije k raziskovanju uresničljivega, pri čemer smo instrumentalno definicijo problema raziskali že na predhodnih srečanjih.

Vabilo v delovni odnos torej ocenjujem kot uporaben del elementa dogovora o sodelovanju, saj pomembno prispeva k oblikovanju delovnih tem, k oblikovanju instrumentalne definicije problema in raziskovanju uresničljivega v smeri zelenih ciljev. Poleg vabila pa k oblikovanju delovnih tem, torej k oblikovanju instrumentalne definicije problema in raziskovanju uresničljivega v smeri zelenih ciljev, prispeva tudi osredotočenost socialne delavke na potrebe udeleženi tukaj in zdaj ter njeno usmerjanje k raziskovanju uresničljivega na podlagi predhodno izoblikovanih definicij problema.

V procesu dela sem zaznavala udobje ob poslušanju zgodb (ZS6-19/Opazila sem, kako me te zgodbe odnesejo in kako mi je bolj udobno poslušati te zgodbe in jih priznavati – v smislu, da so res težke, da so se ji dogajale krivice, kot pa da bi začeli delati v smeri zadovoljevanja njenih potreb/) in s težavo usmerjala delo k raziskovanju instrumentalne definicije problema (ZS4-30/Veliko tem je in veliko jih nekako zgrabim, nobene pa nama ne uspe pripeljati do točke, kjer bi izluščile naslednje najmanjše možne korake v smeri rešitev./) ter predvsem k soustvarjanju rešitev. Udobje ob poslušanju zgodb sem zaznala, ko sem v procesu dela prepoznala vzorec hitrega menjavanja tem, ki kljub vplivanju na mamino razmišljanje ni prispevalo k večjemu premiku (ZS6-9/Ko sva takole govorili o večih zgodbah na enkrat, skakali iz ene na drugo, vmes sem z vprašanji sicer hotela vplivati na njeno drugačno razmišljanje (na primer o vplivu, ki ga ima, o svoji moči itd.), ampak večjega premika ni bilo. Vse je bilo nekako razmetano. Malo delali tu, malo tam).

Z odzivanjem na vsako ubesedeno stisko, kjer sem priznavala teže situacije, krepila moč udeleženi, se osebno odzivala, pri tem pa pozabljala na pomen oblikovanja in vzdrževanja smeri dela, **sem se prilagajala številnim izzivom družine** (ZS20-17/Ugotovila sem, da sem se res zelo prilagodila njihovim številnim izzivom in tako prilagajala teme glede na njihove trenutne potrebe, a potrebno je tudi obdržati fokus dela .../).

V zadnjem delu procesa dela sem se na srečanjih **bolj zavedala pomanjkanja vzdrževanja smeri dela**. Med srečanji sem **zaznala menjavanje delovne teme** (ZS24-10/Potem je mama prešla na temo, da ima težavo v odnosu z mlajšo hčerjo ... Tu sem vedela, da sva skočili na novo temo, a se mi je zdelo, da je prav, da ji tu nudim podporo./), a tega **nisem ubesedila**. Predpostavljam, da zaznane menjave delovne teme nisem ubesedila zaradi svoje predstave o tem, da je moja naloga uporabniku omogočiti prostor, da lahko ubesedi, kar želi in da mu s tem omogočam občutek slišanosti.

Izjemoma mi je na začetku procesa dela **uspelo ubesediti mamino menjavanje teme**. Menim, da je k temu **prispevala meni pomembna delovna tema o maminem soočanju s samomorilnim vedenjem in kako naj ravna v odnosu z otroki ob tem**. Ko je mama omenjeno delovno temo prekinila z opisovanjem še ene stiske, sem lahko **menjavanje delovne teme uspela ubesediti** (ZS4-27/Ob tem sem ubesedila, da je to še ena tema, o kateri bi govorili in preverila, kaj želi, da se prvo lotiva in izbrala je temo o iskanju strategij, da bi bili njeni otroci za pikico bolj pomirjeni./).

Z raziskavo sem ugotovila, da sem tekom procesa dela imela težave s hitrim menjavanjem delovnih tem, ki niso prispevale k večjim premikom. Na ta način sem se prilagajala številnim izzivom družine in izgubila smer dela. Ko sem prepoznala vzorec menjavanja delovnih tem, sem menjavanje le teh uspela ubesediti članom družine, ko smo delali na zame in za družinske člane pomembni delovni temi.

4.1.2 Raziskovanje instrumentalne definicije problema in raziskovanje možnih izbir ravnanj za doseg želenih ciljev

Zaradi **podrobnega pregleda uporabnosti elementa instrumentalne definicije problema in soustvarjanja rešitev** ga obravnavam ločeno. Posebej zapišem rezultate uporabnosti instrumentalne definicije problema in uporabnosti soustvarjanja rešitev.

V analizi sem svoja **ravnanja, ki so prispevala k soustvarjanju rešitev** z namenom večje razvidnosti, **kako** sem z družino **soustvarjala rešitve, poimenovala kot raziskovanje možnih izbir ravnanj za doseg želenih ciljev**. S tem terminom želim poudariti pomen večanja možnih izbir ravnanj, med katerimi uporabnik lahko glede na situacijo, v kateri se znajde, vsakič znova izbere tisto ravnanje, ki ga privede do zadovoljitve potrebe. Zaradi razvidnejšega načina, kako sem udeleževala del elementa soustvarjanja rešitev, v nadaljevanju uporabljam izraz raziskovanje možnih izbir ravnanj za doseg želenih ciljev.

Z uvedbo novega izraza ne želim zmanjšati vrednost temeljnih konceptov, specifičnih za socialno delo, ali prevpraševati njihovo uporabnost. Gre le za moj poskus umeščanja do sedaj naučenega strokovnega znanja v svoj trenutni način doživljanja in razumevanja sveta.

Z raziskavo sem ugotovila, da sem pri tretjini srečanj **vzpostavljala in vzdrževala delovni odnos s pomočjo raziskovanja instrumentalne definicije problema ter iskanja možnih izbir ravnanj za doseg želenih ciljev**. Na **posameznih srečanjih raziskovanje instrumentalne definicije problema ter iskanja možnih izbir ravnanj za doseg želenih ciljev ni bilo potrebno**, ker sva **srečanja namenili preverjanju doseženih ciljev** (ZS8-5/Mama je//izpostavila izkušnjo z lastnico in na vprašanje, kako ji je uspelo, da ji je 20 eur plačala manj, je odgovorila, da ... Vprašala sem jo, kaj je bilo tokrat drugače, da je žaljivke prenesla in mama pravi, »sedaj vem, da mi nič ne more« in na vprašanje, kaj še je bilo drugače, je povedala »močna sem, ker vem, da bom šla ven iz tega stanovanja«./), **načrtovanju preizkušanja doseganja ciljev in preizkušanju uresničljivega**.

Ugotovila pa sem, da sem pri posameznih srečanjih **izpustila raziskovanje in oblikovanje instrumentalne definicije problema in proces podpore in pomoči usmerjala v raziskovanje možnih izbir ravnanj za doseg ciljev**. Kljub povabilu udeleženi v **delovni odnos, oblikovanih delovnih temah in osebem vodenju**, nisem usmerjala procesa dela k oblikovanju instrumentalne definicije problema. Raziskovanje in oblikovanje instrumentalne definicije problema sem v večini izpustila na začetku procesa dela.

Pri posameznih srečanjih, kjer sem **zaznala pomanjkanje oblikovanja instrumentalne definicije problema**, sem **iz svoje radovednosti vprašala mamo**, kako skrbi zase, kdo iz njenega življenja ceni oziroma bi cenil, za kar se v življenju trudi, kar je **potencialno prispevalo k oblikovanju instrumentalne definicije problema in raziskovanju možnih**

izbir ravnanj v smeri zelenih ciljev. Pri posameznih srečanjih, kjer sem zaznala pomanjkanje oblikovanja instrumentalne definicije problema, pa sem sama **predpostavljala in preverila potrebe** udeleženi.

K **pomanjkanju oblikovanja instrumentalne definicije problema** je prispevalo **pomanjkanje oblikovane prošnje s strani družine** in sočasno **moja težnja k opozarjanju na stvari, kjer bi morebiti potrebovali pomoč** (ZS20-9/Morda je za to krivo tudi to, da na začetku mama ni imela pričakovanj in sem jaz vlekla iz nje, kje vse bi potrebovala pomoč in potem sem jaz opozarjala na stvari, kjer bi morebiti potrebovali pomoč./). **Pomanjkanje oblikovanih instrumentalnih definicij problema** je **povzročilo** to, da nama **ni uspelo začrtati naslednjih najmanjših možnih korakov v smeri rešitve** (ZS4-30/Veliko tem je in veliko jih nekako zgrabim, nobene pa nama ne uspe pripeljati do točke, kjer bi izluščile naslednje najmanjše možne korake v smeri rešitev./).

Razlog za izpuščanje skupnega oblikovanja instrumentalne definicije problema vidim v **hitenju pri zadovoljevanju številnih potreb družine.** Prepoznala sem torej svojo **naravnost k hitrim iskanjem rešitev**, kjer sem **pozabila na mamino udeležnost** pri raziskovanju instrumentalne definicije problema ter **se hitro usmerila v raziskovanje možnih izbir ravnanj za dosego zelenih ciljev.** Menim, da sem predpostavljala, kje družina potrebuje mojo pomoč.

Proti koncu procesa dela sem ob **raziskani instrumentalni definiciji problema** zaznala **zadovoljstvo** (ZS20-10/Prav vesela sem, da imamo sedaj jasno sliko, kam želimo priti./) in **ob tem čutila olajšanje.** Razlog za zadovoljstvo in olajšanje pripisujem **jasni sliki, kam želimo priti, ter razbremenjenosti od nenehnega iskanja predpostavljenih potreb družine.**

Proces dela sem **pretežno vodila v smeri raziskovanja možnih izbir ravnanj za dosego zelenih ciljev** (ZS7-9/Potem sem rekla, da torej meni, da tega ne bi mogla narediti, da pa me zanima, kaj pa bi lahko, da bi pa hkrati zaščitila svoje otroke pred psihičnim nasiljem, kar si želi in je izpostavila v čudežnem vprašanju .../) in pred tem pri večini srečanj udeležene povabila k delu in usmerjala delo k oblikovanju delovnih tem.

Raziskovanje možnih izbir ravnanj za dosego zelenih ciljev je prispevalo k **vzdrževanju delovnega odnosa.** Poleg priznavanja teže situacije družine s številnimi izzivi in raziskovanja moči in virov članov družine sem s pomočjo raziskovanja uresničljivega ravnanja v smeri zelenih ciljev prispevala **k vztrajanju pri delu.**

Pri posameznih srečanjih, kjer sem preskočila raziskovanje instrumentalne definicije problema, sem v večini tudi **sama predlagala možne načine ravnanja v smeri iskanja rešitev** iz razloga kot pri predpostavljajanju potreb članov družine. Sama sem torej **predpostavljala, kaj bo zanje najboljši način ravnanja za dosego cilja** in tako nisem uspela oblikovati dela po meri družine.

Tekom procesa dela sem **zaznala pomen razvidnosti možnih izbir ravnanja za dosego cilja**. S tem, ko sem z mamo raziskovala možna različna ravnanja za dosego želenega cilja, sem **prispevala k premagovanju maminega občutka omejenosti in pomanjkanja vplivanja na izzive, s katerimi se sooča** (ZS5-16/*Potem sva raziskali, kdaj je imela te slabe izkušnje in ali se to še vedno dogaja.*//*Tu se mi je zdelo pomembno, da sva ubesedili, da je v preteklosti imela slabe izkušnje in da jih sedaj z novo socialno delavko nima, da kar ji ostaja, je njen strah, nezaupanje zaradi preteklih izkušenj*/). Poleg omenjenega sem ob raziskovanju uspešnosti izbrane možne izbire, ko sem raziskovala, kaj je bilo tokrat drugače v ravnanju z lastnico stanovanja, **zaznala svojo spretnost v raziskovanju možnih izbir ravnanj za dosego želenih ciljev**, s čimer sem **krepila svoje občutke kompetentnosti**.

Tako kot sama ocenjujem uporabnost raziskovanja uresničljivega in s tem usmerjenost v delo, v soustvarjanje želenih izidov, prav tako **mama vidi vrednost tega**. Sočasno mama sicer **usmerjenost v delo doživlja kot siljenje in drezanje**, kar pomeni, da **delo vsekakor predstavlja napor**. Kljub doživljanju napora ob delu, mama **drezanje opredeli kot vztrajanje in ostajanje tam zanj** (IM-9/*To je tisto drezanje*//*ko si mene spraševala, meni je to šlo na živce.*//*Ampak meni je bilo to všeč, da si ti vztrajala, da me nisi pustila.*/), (IM-59/*In če ti ne bi vztrajala, jaz ne bi nič naredila.*/), **kot priganjanje**, za kar je bila **ob opravljenem delu vesela in počutila se je koristno**. Od procesa podpore in pomoči mama sicer **pričakuje poslušanje njenih stisk** in ne zdi se ji potrebno raziskovanje možnih izbir ravnanj za dosego želenih ciljev, a sočasno **izpostavi svoj strah pred tem, da bi jo le poslušala**. Proces podpore in pomoči **doživlja kot konkretno delo** (IM-46/*Ne samo, da si mi rekla. močna si, zmogla boš, ampak da si prišla s papirjem in rekla, poglej, tole moraš narediti, tukaj bi bilo treba poklicati.*/) **ter kot spodbudo k samostojnemu delu** (IM48/*Ti si meni dejansko dajala spodbudo, da grem danes sama tja. A vidiš, sedaj sem zmožna spet it v šolo in težit, pa spet sem to mogla urediti, pa to pa tist.*/).

Z raziskavo sem ugotovila, da sem tekom procesa dela pri posameznih srečanjih preskočila raziskovanje instrumentalne definicije problema in sama predpostavljala potrebe članov družine ter se hitro usmerila v raziskovanje možnih izbir ravnanj za

dosego želenih ciljev. Ponekod sem sama predlagala tudi možne načine ravnanja za dosego želenih ciljev. Prepoznala sem torej svojo naravnost k hitrim iskanjem rešitev in tako nisem uspela oblikovati dela po meri družine.

Raziskovanje instrumentalne definicije problema ocenjujem kot uporabno, saj je prispevalo k opredeljevanju najmanjših možnih korakov v smeri rešitve, k jasni sliki, kam želimo priti, ter k moji razbremenjenosti od nenehnega predpostavljanja možnih potreb članov družine.

Raziskovanje možnih izbir ravnanj za dosego želenih ciljev ocenjujem kot uporabno, saj je prispevalo k vzpostavljanju *delovnega* odnosa. Raziskovanje možnih izbir ravnanj za dosego želenih ciljev je prispevalo k premagovanju maminega občutka brezizhodnosti in k občutku vplivanja na izzive, s katerimi se sooča.

Mama vrednost dela v procesu podpore in pomoči vidi v tem, da je pridobila občutek, da ostajam tam zanjo, zaupanje, da ji bom v konkretno pomoč in podporo, ob delu se je počutila koristna ter v spodbudi k samostojnem delu.

4.1.3 Etika udeležnosti

Z raziskavo sem ugotovila, da sem pri večini srečanj v določenih odzivih na mamino pripovedovanje in ravnanje udejanjala koncept etike udeležnosti. Odziv socialne delavke v procesu dela razumem kot spodbujanje uporabnikovega raziskovanja potrebe tukaj in zdaj, spodbujanje večanja zavedanja uporabnikovega načina vzpostavljanja odnosov in zadovoljevanja potreb ter spodbujanje k raziskovanju možnih načinov ravnanj za dosego želenih ciljev. Pri nekaterih odzivih, kjer bi bilo ravnanje na način udeležnosti vseh potrebno, pa koncepta etike udeležnosti nisem udejanjala.

Pogosto **koncepta etike udeležnosti nisem udejanjala pri odzivanju** na mamino pripovedovanje in ravnanje, ko mi **ni uspelo načrtati delovnega okvirja**. Takrat sem predlagala možne delovne teme, ubesedila način dela na način, kaj jim lahko dam, pri priskrbi, ko sem naredila razvidno, katere že znane možne izbire ima družina na voljo, ko sem mamino soočila s svojim videnjem njenega načina ravnanja z otroki, ko sem podelila razmišljanje ali predlagala možne zbirne ravnanja za dosego želenih ciljev. Šlo je za **pomanjkanje preverjanja, kaj od povedanega člani družine lahko vzamejo zase, kaj lahko sami prispevajo k rešitvi** ter za **predpostavljanje potrebe članov družine**.

Pri **odzivanju** na mamino pripovedovanje in ravnanje **znotraj začrtanega delovnega okvirja** pa sem s **pomočjo oblikovane delovne teme udejanjala koncept etike udeležnosti**.

Občasno **pri odzivanju** na mamino pripovedovanje in ravnanje **znotraj delovnega okvirja nisem udejanjala koncepta etike udeležnosti** na način **preverjanja**, kaj udeleženi od povedanega lahko vzamejo zase. Izjemoma sem imela **težave pri udejanjanju etike udeležnosti znotraj delovne teme iskanja stanovanja**, ko sem mami predala odgovornost za izbor **možnega načina ravnanja za doseg želenega cilja**. Iz nelagodja ob soočanju mame z mojo izčrpanostjo z iskanjem možnih načinov ravnanja za doseg cilja (*ZS20-4/Ker je bilo vzdušje napeto, tudi zaradi tega, ker sem postavila svojo mejo in ji povedala, da moči in energije za kaj drugega kot to nimam, nisva vedeli, kaj bi še rekli./*) pri mami **nisem uspela preveriti, kako je s tem, kar sem ji povedala**, in v nadaljevanju je **nisem vključila v pregled do takrat doseženih ciljev**.

Pri določenih srečanjih izjemoma **nisem zaznala pomanjkanja udejanjanja etike udeležnosti**. Šlo je za srečanja, na katerih **se nismo pogajali za instrumentalno definicijo ali za raziskovanje možnih izbir ravnanj za doseg želenih ciljev**, temveč smo se dogovarjali o preizkušanju uresničljivega, preizkušali uresničljivo ali preverjali način doseganja ciljev.

Koncepta etike udeležnosti pri raziskovanju instrumentalne definicije problema in možnih načinov ravnanja za doseg želenega cilja občasno nisem udejanjala tekom celotnega procesa dela. Razlogi za **neudejanjanje koncepta etike udeležnosti pri iskanju instrumentalne definicije problema in raziskovanju možnih izbir ravnanja za doseg cilja** so v tem, da sem težila k hitremu razreševanju številnih izzivov, s katerimi se družina srečuje, in **pozabila na pomen skupnega dela v smeri iskanja rešitev** (*ZS20-19/Mislilim tudi, da je povsem logično, da sem zapadla v to, ker se družina srečuje s številnimi izzivi in sem težila k temu, da se jih čim več razreši, a pozabila sem, da moram delati z njimi in ne na njih (kot delo na primeru)/*).

V zadnjem delu procesa pomoči sem **zaznala premik v ravnanju udeležnosti vseh** pri raziskovanju instrumentalne definicije problema in ugotovila, da sem se **na začetku procesa pomoči osredotočala na predpostavlanje njihovih potreb in potencialnih definicij problema in pomanjkljivo skrbela za svoje potrebe znotraj delovnega odnosa**. V zadnjem delu pa sem **odgovornost za prispevek k oblikovanju instrumentalne definicije problema prepustila družini in skrbela tudi za svoje potrebe v delovnem odnosu** (*ZS22-14/Torej*

sprva sem bila bolj udeležena v tem, da sem skrbela za to, kaj delati, kako in premalo dopustila družini, da je v tem udeležena. In hkrati sem bila manj udeležena v tem, da bi skrbela zase v odnosu z družino. Sedaj pa vse bolj postajam pozorna, da dajem prostor za odgovornost družine, da pove, kam želijo priti, na čem želijo delati z mano in hkrati dajem prostor v našem odnosu za svoje potrebe./).

Proti koncu procesa dela, z udeleženo mame pri raziskovanju instrumentalne definicije problema, kjer sva skupaj izoblikovali instrumentalno definicijo problema in je mama z mojo pomočjo raziskovala možne načine ravnanj za doseg cilja, **nama je uspelo vzpostaviti delovni odnos po meri potreb družine. Delali sva tam, kjer me mama potrebuje** (ZS22-12/*Vedno bolj postajam pozorna na to, da dam prostor mami, da izrazi, kar ima tisti čas, ko sem tam, za izraziti, ubesediti./Tako tudi skrbim, da se premikava naprej z njenim tempom in da delava tam, kjer meni, da me potrebuje./*). Sočasno nama je proti koncu procesa dela uspelo vzpostaviti delovni odnos tudi po meri mojih potreb (*več pri osebem vodenju*).

Kljub **pomanjkanju udeležnosti mame** pri raziskovanju instrumentalne definicije problema in raziskovanju možnih načinov ravnanja za doseg cilja, **mama usmerjanje dojema kot svetovanje** in pravi, da svetovanja ni doživljala kot vsiljevanje mnenja.

Mama prepoznava svojo udeležnost v procesu podpore in pomoči, in sicer **pri udejanjanju raziskanih možnih izbir ravnanja za doseg želenega cilja** (IM-56/*(... ko si mi sporočila, da si se pozanimala to pa to, to lahko narediš./naredila en korak ali pa eno stopničko. Pa sem čez ene štirinajst dni stopila pa na drugo stopničko, pa tretjo, pa tako naprej./*), (IM-58/*(Pa si rekla, pojdi na občino in vprašaj. Pa si bila pri meni, pa si mi dala telefon, pa sem jaz klicala. Si rekla, ne bom jaz, daj ti pokliči. Pa čeprav je bilo meni zelo težko, da jaz kličem, pa govorim, ampak sem to naredila./*) in **na način, da se je psihično dvigovala in se družila z ljudmi** (IM-57/*Psihično sem se dvigovala, da nisem ležala, da nisem bila zaprta. Pa si rekla, lahko greste na igrišče pa ste tam, pa smo šli na bazen skupaj, kar je bilo meni vau. Pa bila sem med ljudmi, ker veš, da sem se izogibala./*).

Rabo koncepta etike udeležnosti je omogočal vzpostavljen delovni okvir in izoblikovana delovna tema. Rabo koncepta etike udeležnosti je oteževala naravnost socialne delavke k hitremu razreševanju številnih izzivov družine ter nelagodje socialne delavke ob soočanju uporabnice.

Uporaba koncepta etike udeležенosti je prispevala k vzpostavljanju delovnega odnosa po meri mame. Z udeležеностjo mame pri oblikovanju instrumentalne definicije problema je nastalo dovolj prostora tudi za zadovoljevanje mojih potreb znotraj delovnega odnosa.

4.1.4 Osebno vodenje

Pri procesu dela sem v prvi polovici srečanj zaznala **pomanjkanje osebnega vodenja**. Tako sem se **le osebno odzivala** na način, da sem **ubesedila svoje doživljanje procesa dela, izrazila potrebo po skupnem udejanjanju izbranega ravnanja za dosego cilja** ter ubesedila **osebno izkušnjo** za namen priznavanja teže situacije tu in zdaj (*ZS11-7/Najprej sem ubesedila, da se morda grozno sliši, da se moramo nekaj skupaj pomeniti, da ju morda skrbi, da bosta kregana, da se sama spomnim, ko smo doma imeli družinske sestanke in kako so bili pogosto mučni, ker smo se spraševali, kaj smo spet narobe naredili./*) ter za namen širjenja možnih izbir ravnanja za dosego cilja.

Pri tem pa sem prav tako prepoznala **pomanjkanje osebnega odzivanja, kjer bi ubesedila svoje potrebe in osebno se nisem odzivala, ko sem doživljala nelagodje ob maminem nelagodju** pri določanju trajanja sodelovanja.

Predpostavljam, da je **k temu prispevalo** prepoznano **pomanjkanje zaznavanja svojih potreb znotraj procesa dela** (*ZS3-17/Od tam sem odšla, tako kot do sedaj, z neko energijo, z načrtom, koga vse bom poklicala, kaj vse bom priskrbela, da bi nudila pomoč mami in njeni družini. Doma pa opažam, da je vse skupaj zame zelo stresno./*), (*ZS29-9/Opazila sem, da me je spet popadla pretirana skrb zanjo in brez pomisleka pritrdila temu, da bom šla z njo na Društvo za nenasilno komunikacijo ter na sodišče. Nič nisem ubesedila, kako dolgo pa jaz mislim biti tam zanjo in kdaj svojo vlogo predati komu drugemu./*).

Pomanjkanje prepoznavanja in udejanjanja svojih potreb znotraj delovnega odnosa pa povezujem s prepoznano **obremenjenostjo z močnimi emocionalnimi odzivi ob poslušanju težkih zgodb družine** (*ZS21-8/... sem prišla do tega, da sem pravzaprav ves ta čas do sedaj mirila sebe, ko sem poslušala njene težke zgodbe .../*).

Poleg zaznavanja potreb sem imela **težave pri njihovem udejanjanju**. **Spraševala sem se o svojih sposobnostih za prepoznavanje in postavljanje osebnih meja** (*DZ2-2/Uf, hvala za te občutke. Morda pa imam ta vir moči, da bom počasi začutila, kje je moja meja, da si jo bom lahko postavila./*), **ko sem zapisovala svoje doživljanje o prenasičенosti s problemi** (*DZ2-1/Čutim prenasičенost z vsemi problemi – s svojimi, s problemi družine. Občutek imam, kot da je piskrček poln in roka iz njega nakazuje stop, polno, počakaj, da bo v njem spet kaj prostora.*

Ljudi okrog sebe lahko le poslušam, izrazim sočutje, a jih ne sprejemam v svoj piskrček in ne morem iskati alternativnih rešitev. Danes ne. Počakajte, da se moj piskrček sprazni./) in počutila sem se **nemočno pri postavljanju osebnih meja ob osredotočenosti na področja, kjer sem mami lahko v pomoč** (ZS5-23/Hkrati pa opažam, da grem pri delu z njo pogosto preko sebe. Tam se čutim, kot da ne bi bila čisto trezna in samo razmišljam, kaj bi ji lahko še vse nudila, ko pa pridem domov, pa vidim, da je to zame preveč./).

Razlog pomanjkanja osebnega vodenja pripisujem svoji **nezmožnosti prepoznavanja lastnih procesov**, kot so prepoznavanje potreb tukaj in zdaj, odzivov na poslušanje težkih zgodb družine ter identifikacije z mamo in posledično doživljanje njene stiske kot svoje lastne, kar je prispevalo k moji naravnosti k hitremu razreševanju stiske družine. Iz nezavedne preobremenjenosti z neprepznanim dogajanjem znotraj delovnega procesa podpore in pomoči nisem uspela prepoznati odzivov mame, s čimer nisem prispevala k ozaveščanju mame o njenih načinih vzpostavljanja odnosov in njenih načinih soočanja z izzivi.

V zadnji četrtini procesa dela mi je **uspelo osebno voditi** proces podpore in pomoči in **osebno sem se odzivala na dogajanje v delovnem odnosu**. Poleg lastnih odzivov sem **uspela prepoznati odzive članov družine** (ZS17-14/Povedala sem jim, da spoštujem to, za kar se bodo odločili, kako bodo ravnali, da gotovo oni najboljše vedo, kaj je zanje dobro in izpostavila, da jaz vidim v tem podobno zgodbo zgodbi, da se je mama bala in ni prosila za pomoč, da se je čutila manjvredno in da si ni upala vzeti to, kar ji pripada/) in se **na osebni način odzivala dogajanju**, s čimer sem usmerjala proces dela.

Ubesedila sem motive za usmerjanje (ZS25-19/Mama je začela, da res ne želi. Rekla sem, da sprejemam to, da jim je zelo težko, da o tem še ne morejo govoriti, da morda potrebujejo več časa in mogoče bodo bolj počasi začeli govoriti o tej temi, a meni je pomembno, da ta tema postane razvidna./) in ubesedila, **kaj potrebujem za delo** (ZS26-8/rekla, da prav, da bom prinesla stvari kot danes, a da želim, da je mama zraven, da bi skupaj ustvarjali//To mojo željo je mama sprejela./), da sem lahko usmerjala proces podpore in pomoči.

Poleg zapisanega sem **zadovoljevala svoje potrebe po skrbi zase, po usmerjanju pogovora v pregled doseženih najmanjših možnih korakov in ostajala zvesta svojim občutkom, vrednotam, mnenjem**. Ob premiku v prepoznavanju potreb in njihovem udejanjanju ter **osebnem vodenju sem doživljala zadovoljstvo** (ZS25-28/Res mi je super občutek, ko lahko nekaj naredim, ker se meni zdi pomembno, da nisem ves čas na preži in pazim, na njih, na njihove želje, potrebe in se sprašujem, ali bodo prenesli./).

Razlog zmožnosti udejanjanja elementa osebnega vodenja pripisujem prepoznavanju in zadovoljevanju potreb po skrbi zase, po usmerjanju pogovora v pregled doseženih najmanjših možnih korakov ter po zagovarjanju svojih vrednot in mnenj. Prepoznavanje potreb znotraj procesa dela mi je omogočilo to, da sem ubesedila, kaj potrebujem za delo, kaj so moji motivi za usmerjanje procesa dela ter zaznavanje in ozveščanje odzivov članov družine pri vzpostavljanju odnosov ter pri soočanju z izzivi.

Ne glede na premik v osebnem vodenju procesa mi je **težave vseeno predstavljalo odzivanje, ko sem z mamo izgubila smer dela zaradi njenega preskakovanja iz teme na temo. Nisem se osebno odzivala ob doživljanju nelagodja v odnosu z mamičino prijateljico in njenim agresivnim verbalnim odzivom** (ZS18-8/Prijateljica je tudi mene z vso jezo v sebi, ker se mami dogajajo krivice, spraševala, ali je to normalno, kar ji počne lastnica stanovanja in kako gre samo navzdol in zakaj se ji mama preda, zakaj, zakaj. Ker je bila kar malo napadalna in ker sem jo videla prvič, mi je bilo kar neprijetno usmerjati pogovor./) **ter ob maminem agresivnem vedenju v odnosu z mlajšo hčerko** (ZS18-15/Pred tem je mlajšo hči zelo jezilo, da je mama ni slišala, ni dala bombona in celo, da jo je udarila (mama mlajšo hči) po tem, ko ji je mlajša hči vrgla v glavo kuli. Ob tem pa je mami še prijateljica svetovala, kako naj trdno prime mlajšo hčer. Jaz sem opazovala ter z vsemi čari animirala mlajšo hčer, da se je pomirila./). Težave sem imela s tem, da **nekaterih prepoznanih potreb po skrbi zase v odnosu z mamo ter potreb po soočanju z njenim neprimernim ravnanjem v odnosu z otroki nisem mogla ubesediti iz strahu, da mama ubesedenega ne bi prenesla, bi se začela dojemati, kot da je slaba mama in da bi z njo izgubila stik. Predpostavljam, da je k strahu prispevalo moje dojemanje soočanja kot nekaj neprijetnega in ogrožajočega za ohranjanje občutka lastne vrednosti.**

Da mama mojega osebnega odziva na dogajanje v odnosu ne bi prenesla in bi moj odziv doživela kot znak prekinjanja odnosa, potrjuje mamin odziv na moje ubesedeno doživljanje njene nedosegljivosti. Mama se je odzvala z željo po menjavi teme (IM-26/Dobro, bodi jezna, zmenjeno. Naslednje vprašanje./), **prizadelo jo je, počutila se je krivo** (IM-29/(Kako sem doživela, kaj si mi povedala) prizadelo me je//počutim se krivo/) in **moje ubesedeno doživljanje je doživela kot prekinjanje odnosa** (IM-33/Ja (Kot da sva sedaj prekinile odnos, ker si jezna name)./).

Ko mame nisem soočila s prepoznanim načinom odzivanja v odnosu z otroki, nisem prispevala k ozaveščanju maminega načina vzpostavljanja odnosa z otroki, torej procesa podpore in pomoči nisem osebno vodila.

Kasneje, s soočanjem mame s tem, da je agresivno vedenje do otrok nekaj, česar si ne želi (ZS25-22/Vmes se je še mlajša hči razjezila, ker ni dobila telefona v roke in je ob tem po nesreči udarila mamo v obraz in mama se je močno razjezila in jo udarila nazaj.//Mami sem rekla, da vem, da res ne želi tega početi mlajši hčeri in rekla, poglej, kako se nabira in da je ona prva tista, ki si tega ne želi, saj je ravno to doživljala doma. Mama je rekla, da je res, da res, da potem pa kar znori./) je **prišlo do premika** na način, da sem mami pomagala pri **ozaveščanju načina vzpostavljanja odnosov**.

Soočanje mame z mojo izčrpanostjo zaradi iskanja možnih načinov ravnanja za doseg cilja in s predajo odgovornosti za iskanje možnih načinov ravnanj za doseg cilja je **prispevalo k premiku v delovnem odnosu na način maminega prostega izbiranja novih načinov ravnanj za doseg želenih izidov**.

Osebnostno vodenje je **prispevalo** tudi k prepoznavanju zadovoljstva ob zadovoljevanju potrebe po usmerjanju procesa pomoči (ZS25-28/Res mi je super občutek, ko lahko nekaj naredim, ker se meni zdi pomembno, da nisem ves čas na preži in pazim, na njih, na njihove želje, potrebe in se sprašujem, ali bodo prenesli./) in predpostavljam, da je posledično **prispevalo k občutku vrednosti vztrajanja v procesu podpore in pomoči**.

Rabo elementa osebnega vodenja je ovirala moja identifikacija z mamo in doživljanje njenih stisk kot svoje lastne. Posledično nisem bila zmožna prepoznati lastnih potreb ter odzivov znotraj procesa pomoči, kar pa je oviralo prepoznavanje odzivov mame in je onemogočalo dejavno vplivanje.

Rabo elementa osebnega vodenja je oviralo doživetje vpliva soočanja kot nekaj izključno ogrožajočega za mamin občutek lastne vrednosti in ne kot nekaj, kar ob zadostni osebni podpori uporabnika lahko privede do olajšanja zaradi prepoznanega načina ravnanja v odnosih ali pri soočanju z izzivi.

Rabo elementa osebnega vodenja je omogočalo prepoznavanje mojih potreb znotraj procesa dela ter to, da sem ubesedila, kaj potrebujem za delo in kaj so moji motivi za delo.

Element osebnega vodenja je **prispeval k ozaveščanju mame z njenim načinom vzpostavljanja odnosov in k prostem izbiranju novih načinov ravnanj za doseg želenega cilja**.

Element osebnega vodenja je **prispeval k mojem doživljanju zadovoljstva ob usmerjanju procesa in posledično k občutku vrednosti vztrajanja v procesu podpore in pomoči**.

4.1.5 Delo na drugi ravni

Pri procesu dela sem udejanjila **delo na drugi ravni**, ki je **prispevalo k ozaveščanju načina odzivanja mame v odnosu do otrok, k razvidnosti možnih načinov ravnanja v odnosu z otroki** (ZS15-7/Današnje srečanje smo namenili kopanju v bazenu v bližnji okolici. Večino časa sva imeli sproščene pogovore o vsakodnevnih temah. V družino sem prispevala z zgledom, kako ravnam s svojima otrokoma, in z zgledom pokazala, kako lahko ravna z mlajšo hčero/), **k spodbujanju komunikacije med družinskimi člani** (ZS11-12/Povzela sem, da torej starejša hči meni, da potrebuje v naprej določene zadolžitve, da bi lahko bila spoštljiva do mame, ko jo prosi, da opravi neko gospodinjsko delo. Sin pa je povedal, da se mu to zdi smiselno in da si želi, da naredimo seznam. Mama se je s tem tudi strinjala.//Potem smo začeli z oblikovanjem seznama./).

Mama o procesu dela na drugi ravni skupaj z otroki pravi, da ji je pomembno (IM-51/... Pomembno mi je bilo, da smo skupaj z otrokoma govorili. Tako kot pri pogovoru o playstationu. Bilo mi je zelo dobro, a grozno mi je bilo slišati želje sina./) in da sedaj **drug drugega spodbujajo h komunikaciji** (IM-52/... sedaj včasih rečem starejši hčeri, reči bratu to pa to. Sin reče hčeri, daj reči mami to pa to. Take imamo sedaj.//Govorimo tako, kot smo s tabo, a preko posrednika./).

Delo na drugi ravni je poleg že omenjenega ozaveščanja načinov ravnanja v odnosih prispevalo k spodbujanju komunikacije med člani družine.

4.1.6 Znanje za ravnanje

Koncept znanje za ravnanje sem **udejanjala na način**, da sem **predstavila družino kot sistem, razložila pojav travme in njenih posledic in ubesedila, kdo je zdrav odrasli**, s čimer sem naredila teme bolj razvidne, **spodbudila mamo k razmišljanju, da si je določene pojave osmislila in k večanju zavedanja, kako doživlja sebe.**

Koncept znanje za ravnanje sem **udejanjala ob tem, ko sem mami krepila moč s tem, da sem naredila razvidno njeno moč ter njene prispevke v družino ter sočasno, ko sem podelila osebne izkušnje, kako ravnati v odnosu z otroki. Mama mojo podelitev znanja z njo označuje kot uporabno, kot priložnost za učenje** (ZS24-12/Mama je rekla, da ji je super, da jo usmerjam, ker tega znanja nima.// Slišala sem, kot da se res želi učiti in tudi na moje vprašanje, kako ji je to slišati, je rekla, da ji je všeč, da se kaj nauči./).

Koncept znanje za ravnanje je prispeval k spodbujanju maminega osmišljanja določenih pojavov, s katerimi se sooča, ter k širjenju njenega občutka sebe. Mami predstavlja priložnost za učenje.

4.1.7 Koncept soprisotnosti

Z raziskavo sem ugotovila, da sem **udejanjala koncept soprisotnosti na način zavzetega poslušanja** (ZS21-3/*Ob tem, ko mi je tožila, kaj vse se ji dogaja in se ji je dogajalo, ko je bila bolna, nisem želela nič komentirati. Želela sem ji le prisluhniti in ji izraziti sočutje ter razumevanje. Tudi ko se je ustavila, sem pustila trenutkom tišine, da napolnijo prostor. Dobila sem občutek, kot da ji danes prvič resnično pomagam, da resnično slišim težo njenih pripovedovanj in da jim dovolim, da obstajajo. Da torej ne hitim v to, kaj iz tega lahko naredimo v dobrem. Tudi po trenutkih tišine sem dobila občutek, da je mama ogromno razmišljala./*), ki je **prispevalo k oblikovanju časa in prostora, da je mama ubesedila stisko. Mama kot pozitivni vidik dela ocenjuje priložnost, da je ubesedila stisko, težave** (IM-8/*Pričakovala sem, da bom takrat na srečanju dobila)Pogovor s tabo, ki mi je manjkal, da sem ti lahko povedala, kako mi je potekal teden, ali pa katere težave imam že spet.//Ker ko sem se s tabo pogovarjala, sem zraven dajala tudi ven iz sebe, da mi je bilo lažje.//Ti si meni kakšno tako besedo rekla, da si me malo dvignila, da nisem vse črno gledala./*), **to, da sem jo poslušala** (IM-63/*Zato se je mene tudi to dotaknilo (ko si nas poslušala in se zamislila). Da si se postavila v mojo kožo, da nisi zavijala z očmi, da si oseba, ki ima občutke, ne da si hladna.//In čedalje bolj sem se ti odpirala, se s tabo pogovarjala, čedalje bolj pogovarjala o vseh stvareh./*). **Kot pozitivni vidik odnosa mama ocenjuje sprejetost** (IM-35/*Meni je bilo super, da si ti mene sprejela med svojo družino, da smo taborili, da si ti pekla z mojimi otroki pizzo./*) **in razumevanje** (IM-36/*Najin odnos je meni bil super.//To, da me razumeš, ker tudi tiste zelo grde stvari sem tebi govorila./Zato ker sem čutila, da me poslušáš./*).

Koncept sopristnosti sem **udejanjala z raziskovanjem in zadovoljevanjem potreb članov družine tukaj in zdaj** (ZS18-16/*Starejša hči je torej prišla nasmejana domov in povedala, da gre danes na rojstni dan k sošolki, ki ji je dala telefon, nima pa vabila, ker ga je izgubila. Mamina prijateljica jo je najprej zelo sumničavo pogledala//in ji rekla, da naj se ne izmišljuje. Prav tako sumničava je bila mama in jo vprašala, kje bo pa dobila darilo zanjo//Starejša hči je rekla, da bo sama nekaj ustvarila//Mama je rekla, »A ti veš, h komu greš na rojstni dan?«//Starejša hči je vsa žalostna rekla, da ja, nato pa šla v sobo in se zjokala. Šla sem za njo, kjer sem najprej ubesedila, da mora biti težko, če ji niso verjeli, nato pa sva ubesedili, kaj*

si želi, in dala sem ji vedeti, da ji verjamem, kar je povedala/), kar je **prispevalo k ozaveščanju trenutnih potreb članov družine k njihovem zadovoljevanju** in s tem k **želenem odzivanju hčere na njene prepoznane potrebe in na okolje, da so prišli do želene rešitve**. Pri reflektiranju procesa dela sem v **kontekstu razreševanja družinskega konflikta prepoznala, da družini v tistem trenutku več prispevam z udejanjanjem koncepta soprisotnosti kot ravnanja na način priskrbe** (ZS18-18/Tu sem ponosna nase, da kljub temu, da se me je pripetljaj zelo dotaknil, da sem se v avtu na poti domov zjokala zaradi sočutja do starejše hčere, da sem ohranila trezno glavo in si rekla, da lahko zanje največ naredim, da usmerjam pogovor in ga delam razvidnega, kot pa da sama prispevam za darilo za sošolko./). **Razlog, zakaj mi je uspelo v tem trenutku uporabiti koncept soprisotnosti**, pripisujem predhodnemu učenju iz izkušenj, kjer sem s težnjo po pomoči družini hitela z **zadovoljevanjem njihovih potreb na način priskrbe in prepoznala, da s tem načinom pogosto prekoračim osebne meje** (ZS15-8/Zadnjič so se mi otroci zelo zasmilili, ko je povedala, da je sin želel iti po nakupovalnih vozičkih preverit, če je kdo kak evro pozabil, da bi nabral za karto za bazen. Zato sem jim jaz takrat dala denar, da so čez vikend lahko šli z mamino prijateljico na bazen. Danes pa opažam, da sem s tem prekoračila svojo mejo.//Mislim, da se bom naslednjič morala zelo potruditi, da bom ravnala v skladu s svojimi možnostmi in mejami. Ne želim, da se zaradi tega najin odnos skrha./), ob tem pa **ne prispevam k ozaveščanju načinov ravnanj članov družine v medsebojnem odnosu**. Tokrat sem se z **zavedanjem tega, kaj jim želim dati in česa ne, zadržala pred tem, da hčerki dam denar za nakup darila**. Ob reflektiranju pa sem prepoznala, da sem z **udejanjanjem koncepta soprisotnosti prispevala na način zadovoljevanja potrebe hčere v trenutku tukaj in zdaj**, da je **zatem sama zmogla izbrati način, kako bo prišla do rešitve**, kar ji je na koncu tudi uspelo.

Sočasno sem **zaznala pomanjkanje udejanjanje tega koncepta**. Z **otrokoma nisem raziskovala njune potrebe v trenutku tukaj in zdaj**. Namesto tega sem ubesedila osebno izkušnjo bivanja z njima v trenutku tukaj in zdaj in zaradi njunega nelagodja zaključila **z delom** (ZS25-20/sem rekla, da je čas potekel, da pa me zanima, kako jim je bilo na današnjem srečanju.//Sin ni vedel, kaj bi rekel, starejša hči tudi ne, mami ju je silila, a nista vedela. Potem sem rekla, če lahko jaz povem in naredila sem povzetek, kako mi je bilo./). Predpostavljam, da je **k temu prispeval moj strah pred zadovoljevanjem potrebe po izpostavitvi za družinske člane neželene teme božiča, prevpraševanje, ali gre pri tem za zadovoljevanje moje**

potrebe po pogovoru o tej temi ter **prilagajanje potrebama otrok**. S pomanjkanjem koncepta soprisotnosti nisem prispevala k vzpostavljanju stika z otroki.

K rabi koncepta soprisotnosti je prispevalo učenje iz izkušnje o neuporabnosti hitrega zadovoljevanja potreb družine na način priskrbe v kontekstu razreševanja družinskega konflikta. K rabi koncepta soprisotnosti je prispevala izkušnja vrednosti prispevka tega koncepta v primerjavi z izkušnjo vrednosti prispevka priskrbe.

Rabo koncepta soprisotnosti na način zadovoljevanja potreb tukaj in zdaj je oviral strah pred morebitno uporabo procesa pomoči za zadovoljevanje lastnih potreb in zaradi prilagajanja potrebam članov družine.

Koncept soprisotnosti je prispeval k oblikovanju časa in prostora, da so člani družine lahko ubesedili stisko, da so se čutili slišani in razumljeni. Prispeval je k ozaveščanju trenutnih potreb članov družine, k zadovoljevanju potreb članov družine tukaj in zdaj in k temu, da so člani družine samostojno izbirali način zadovoljevanja potrebe ter izbirali način ravnanja za doseg želenega cilja.

4.1.8 Perspektiva moči

Perspektivo moči sem udejanjala s priznavanjem teže mamine stiske, z raziskovanjem osebne podpore, z razvidnostjo moči, z razvidnostjo prispevkov članov družine v družinsko skupnost, s tem, ko sem situacijo postavila v širši kontekst, s priskrbo, s komplimentom, z raziskovanjem želja, s preokvirjanjem.

Ne glede na potrebo mame, da mi ubesedi svoje stiske, sem v njeno pripovedovanje vnašala svoj pogled na prepoznavanje njene moči, s pomočjo katerega sem njeno moč krepila in vplivala na smer njenega pripovedovanja. V primerjavi z osebnim vodenjem in opozarjanjem na mamino ravnanje v odnosih z drugimi, sem si **na način opozarjanja na vire moči upala vplivati in vstopati v mamino pripovedovanje o stiski**. Predpostavljam, da je **k temu prispevalo moje dojetje** soočanja kot nekaj neprijetnega in ogrožajočega za ohranjanje občutka lastne vrednosti in **opozarjanje na vire moči kot nekaj, kar potrjuje občutek vrednosti**.

Mama dobro ocenjuje vidik dela glede doživljanja sebe. Opaža, da je sedaj močnejša, ubesedi potrebe, z ljudmi ohranja odnose in meni, da so **k temu prispevali pogovori z mano**. Delo s perspektive moči je torej **prispevalo h krepitvi maminega občutka sebe, k širjenju ideje, kdo vse je in kaj prispeva v življenja drugih**.

Mama kot pozitivni vidik dela ocenjuje podpiranje glede prihodnosti (*IM-2/podpiranje s tvoje strani glede prihodnosti, iz danes na jutri/*), **iskanje nečesa, kar ima zanj smisel** (*IM-3/Najboljši je bil vrtiček na balkonu.//prav sproščeno je bilo vse.//tisti paradižnik, tista solata, ko si potem kar trgal, šel na balkon, na svoj vrt.//kot en majhen otrok v peskovniku./ /Zato ker si prav poskusila nekaj narediti, kar me veseli. Pogovarjali sva se, koliko me te rože veselijo, koliko me vrt veseli in kaj me najbolj veseli//dala si mi veliko dela, da sem morala potem veliko zalivati./*). **Delo iz perspektive moči je torej prispevalo k ohranjanju upanja glede prihodnosti in k ohranjanju občutka smisla.**

Poleg prispevka, ki ga prinaša koncept perspektive moči, pa **izpostavljam njegovo zahtevnost v udejanjanju**. V raziskavi sem ugotovila, da sem **z naravnostjo po krepitevi moči mame prispevala k odvzemanju moči na način prevzemanja odgovornosti zanj in delala, kar bi lahko mama sama naredila** (*ZS3-16/Opažam, da ji odvezem moč, ko sva se dogovorili, da se bom jaz pozanimala glede stanovanja, pa čeprav vidim, da sama veliko ve, katera stanovanja so na voljo (neprofitna, občinska)/*). **Da sem mami odvezemala moč s prevzemanjem odgovornosti zanj, sem opazila na srečanju, kjer sem se večkrat odzvala na način, da sem skrbela za mamino dobro počutje. Mami sem odvezemala moč tudi, ko sem se že zavedala svojega prevzemanja odgovornosti zanj, a zaradi svoje osredotočenosti na to, kaj ji jaz lahko nudim, sem vseeno ravnala na način odvzemanja moči** (*ZS5-10/sem ji omenila, da sem razmišljala, če bi želeli imeti majhen vrtiček na balkonu in bi si tako sami pridelali nekaj zelenjave.//Žal sem bila tam še zelo v tem, kaj jim jaz lahko pomagam in sem na glas razmišljala, kje bi kaj lahko pridobila za njih. V prihodnje želim še enkrat načeti to temo, da bi skupaj pogledali, kaj lahko katera prispeva./*).

Predpostavljam, da je **k prevzemanju odgovornosti družine prispevalo moje doživljanje družine kot šibke in da močno potrebujejo mojo pomoč tako pri raziskovanju instrumentalne definicije problema kot pri raziskovanju možnih izbir ravnanj za doseg želenih ciljev in sočasno moja potreba po tem, da me nekdo potrebuje ter potreba po hitrem razreševanju stisk družine, ki sem jih doživljala kot svoje. S pomanjkanjem osebnega vodenja, kjer bi prepoznala svojo potrebo po tem, da sem komu v pomoč, prepoznala svojo naravnost k prevzemanju odgovornosti, prepoznala odzive mame po neprevzemanju odgovornosti, mami nisem pomagala pri ozaveščanju in izbiranju novih načinov doseganja ciljev**. Nisem ravnala iz perspektive moči, temveč vztrajala pri več istega.

Tekom procesa sem znotraj delovnega odnosa **prepoznala izoblikovan vzorec najinih interakcij**. Zaznala sem svoj prispevek k prevzemanju odgovornosti za mamó (ZS20-18/... *In ko sem tako prevzela odgovornost nad vsem (pa čeprav niso prosili za to), so se tudi oni odzvali na to s tem, da vse meni prepuščajo./*), **prepoznala njeno moč, da prevzame odgovornost** (ZS26-2/Pomislila sem tudi, kako z lahkoto je klicala (mama), brez da bi se močno tresla in da je morda k temu prispevalo moje sporočilo zadnjič, da želim, da sama kliče. *In vidim, da zmore in da ima toliko moči, volje in spretnosti, da prevzame odgovornost za to in sama pokliče./*), **ozavestila možnost, da bo družina ob mojem prenehanju prevzemanja odgovornosti zanje doživljala grozo in strah** (ZS20-20/Morda se ob tem počutijo varno, a groza in strah je zanje misel, da bo ta varnost v določenem času prekinjena/) ter **prepoznala potrebo po vračanju odgovornosti in s pomočjo osebnega vodenja prispevala k večji udeleženi in angažiranosti mame, da prevzame svoj del odgovornosti za dosego želenih ciljev**.

Potrebo po vračanju odgovornosti in po pomoči družini, kjer me potrebuje, sem **prepoznala**, ko sem mami **predala odgovornost za raziskovanje možnih izbir ravnanj za dosego želenih ciljev** ter z njo naredila pregled nad tem, kaj vse sva že dosegli, in raziskala, na katerih področjih me še potrebuje.

Rabo koncepta perspektive moči je omogočilo osebno vodenje, s pomočjo katerega sem šele prepoznala, na kaj naj vplivam in z vplivanjem na prepoznano krepila moč družine.

Ko je bila mama v izrazitem pomanjkanju osebne podpore, je krepitev moči pomenila priznavanje in opozarjanje na njene vire in moči. Ob okrepljeni osebni podpori je mami krepitev moči predstavljalo soočanje z njenimi neučinkovitimi vzorci ravnanja v odnosih. Omenjeno **prilagajanje koncepta perspektive moči stopnji mamine osebne podpore je omogočalo prepoznavanje njene moči**.

Rabo koncepta perspektive moči je oviralo pomanjkanje zavedanja, da je treba krepitev moči prilagajati glede na stopnjo uporabnikove osebne moči in predvsem pomanjkanje prepoznavanja spreminjanja uporabnikove osebne podpore. Rabo koncepta je oviralo pomanjkanje zavedanja, da soočanje lahko predstavlja način uporabnikove krepitve moči.

Ostajanje pri rabi koncepta perspektive moči le na način priznavanja in opozarjanja na vire in moči ter nezmožnost prilagajanja koncepta glede na mamino spreminjanje osebne podpore sta povzročali moja potreba po tem, da sem skrbela za mamino dobro počutje

ter moja predpostavka, da lahko mamin občutek lastne vrednosti krepim le na način priznavanja in opozarjanja na njene vire in moči. Poleg tega je nezmožnost prilagajanja koncepta vzdrževalo moje dojemanje družine kot šibke, s čimer sovpada moja potreba po tem, da me nekdo potrebuje (kar prepoznam predvsem pri delu na konkretnih problemih), ter potreba po hitrem razreševanju stiske družine, saj stisko družine doživljam kot svojo lastno.

Koncept perspektive moči prispeva h krepitvi uporabnikovega občutka sebe, k širjenju ideje, kdo vse je ter kaj prispeva v življenja drugih.

Koncept perspektive moči prispeva k uporabnikovi zmožnosti samostojnega zadovoljevanja potreb ter izbiranja možnih načinov ravnanja za doseg želenega cilja.

4.2 Povezava osebnih odzivov socialne delavke z vzpostavljanjem in vzdrževanjem delovnega odnosa

Pri procesu dela sem **zaznala potrebo po tem, da me nekdo potrebuje** (ZS1-19/Odšla sem tudi z mislijo, da bom tu lahko delala socialno delo. Nekako sem se počutila koristno, kar mi je zelo dobro delo./), (DZ4-2/Sočasno pa zaznavam potrebo po tem, da me nekdo potrebuje, s čimer sama prispevam k odvisnosti družine od moje pomoči./), kar **potrjuje zgoraj izpostavljena težnja k opozarjanju na stvari, kjer bi člani družine morebiti potrebovali pomoč** (ZS20-9/Morda je za to krivo tudi to, da na začetku mamica ni imela pričakovanj in sem jaz vlekla iz nje, kje vse bi potrebovala pomoč in potem sem jaz opozarjala na stvari, kjer bi morebiti potrebovali pomoč./), ter **prepoznala potrebo po potrditvi** (DZ2-3/Kot da bi jaz potrebovala družino za potrditev sebe, da sem v redu. To pa dobim, ko govorim o podobnostih v izkušnjah – mojih in izkušnjah družine.//Ne iz njihove zgodbe preverjati svojo zgodbo, če je v redu./).

Zapisani **potrebi povezujem** s prepoznano **potrebo po prevzemanju odgovornosti za družino** (ZS1-17/se trenutno zelo čutim odgovorno, da jo čim bolj in čim prej oskrbim./) ter s **prepoznanim vzorcem prevzemanja odgovornosti za družino** (DZ1-1/Veliko sem prevzela nase. Šla sem do Gabi z vprašanjem, ali dovolj dobro delam in ali z dovolj hitrim tempom, da se bo družina zmazala (mama s samomorilnim vedenjem). Kot da je to le moja odgovornost./).

Prepoznan vzorec **prevzemanja odgovornosti za družino povezujem** z **doživljanjem obremenjenosti z močnimi emocionalnimi odzivi** (ZS3-18/Čutim večjo utrujenost, ki jo jaz povezujem s tem, da se veliko časa ukvarjam s to družino. Pa ne v smislu, da ves čas klicarim

in iščem različne oblike pomoči, ampak zgodba družine, moj način dela z njo močno vsakodnevno zaposluje moje misli./), (ZS3-19/Pri družini me tudi ne pretresejo močno kakšne njihove misli, stavki, izkušnje, ker (mislim da nezavedno) vem, da moram biti tam močna in tista, ki nudim in skupaj z njimi iščem pomoč. Doma pa tega ne potrebujem več in me kakšna njihova misel, izkušnja, beseda zelo pretrese in žalosti./). **Obremenjenost z močnimi emocionalnimi odzivi povezujem s hitenjem z zadovoljevanjem potreb članov družine in skrbjo za dobro počutje mame**, s čimer sem posledično skrbela tudi za svoje dobro počutje (ZS3-10/sem ubesedila, da mi jo je bilo težko zapuščati, ko ji je bilo težko zaradi skrbi, kaj bo z njimi, ko ... //Da si želim, da bi se pogovorili, kaj glede tega potrebuje, da bi bila za pikico lahko malo bolj mirna in malo manj obremenjena s tem./), (ZS13-14/Po tem dogovoru je mamica žarela in velikokrat ponovila, da se zelo veseli in menim, da je dobila kar nekakšen zagon, za kar sem vesela, ker menim, da bom s tem prispevala k njenemu boljšemu počutju./) ter **veliko govorila** (ZS21-8/...sem prišla do tega, da sem pravzaprav ves ta čas do sedaj mirila sebe, ko sem poslušala njene težke zgodbe, na način, da sem veliko govorila in posledica je bila, da je mama sama začela skrbeti zame in tako pomoč sploh ni bila zanjo, ampak zame./), kar je spodbudilo mamo k skrbi za moje dobro počutje. **Prepoznano potrjuje mamino mnenje, da je k delu prispevala na način, da je preverjala moje doživljanje.**

Ker v prvem delu procesa pomoči **nisem imela ozaveščene potrebe po tem, da sem nekomu v pomoč, potrebe po potrditvi ter po prevzemanju odgovornosti**, in ker se nisem zavedala identifikacije s člani družine, sem se **odzvala s pretirano angažiranostjo**, na način prevzemanja odgovornosti družine za iskanje rešitev, na način **hitrega odzivanja na številne potrebe** družine, težila k zadovoljevanju le teh, skrbela za dobro počutje mame, veliko govorila, **mami vzbujala skrb zame**. S svojo **pretirano angažiranostjo** sem **pozabila na udeležnost članov družine** pri raziskovanju instrumentalne definicije problema in pri raziskovanju možnih ravnanj za dosego cilja.

S **pretirano angažiranostjo** sem imela **manj pregleda nad dogajanjem v procesu podpore** in pomoči, kar mi je **oteževalo dejavno vplivanje**, kjer bi prispevala k ozaveščanju vzorca maminega načina zadovoljevanja potreb.

Prevzemanje odgovornosti družine je oviralo mojo skrb za **prepoznavanje in zadovoljevanje svojih potreb znotraj delovnega odnosa** (glej element osebnega vodenja).

Identifikacija s člani družine mi je **oteževala postavljanje osebnih meja v odnosu s člani družine** (ZS5-23/Hkrati pa opažam, da grem pri delu z njo pogosto preko sebe. Tam se čutim, kot da ne bi bila čisto trezna in samo razmišljam, kaj bi ji lahko še vse nudila, ko pa pridem

domov, pa vidim, da je to zame preveč./). **Identifikacija s člani družine je oteževala dejavno vplivanje na člane družine iz strahu pred tem, da bi ogrozila njihov občutek lastne vrednosti (glej element osebnega vodenja).**

Poleg omenjenega sem pri procesu dela **doživljala nalagodje ob soočanju iz strahu pred povzročanjem škode zaradi morebitnega izrabljanju procesa pomoči za zadovoljevanje lastnih potreb** (ZS21-11/*In že dolgo časa se sprašujem, od kje meni potreba po tem, da pomagam drugim in zakaj je ta tako močna in ali ne gre pri dajanju pomoči drugim za celjenje svojih ran. Koliko tega je še v redu za odnos z uporabnikom in ali ne gre že za delanje škode ali dodatno dajanje bremena uporabniku, ki mora sedaj skrbeti še zame./*) ter **doživljala nelagodje ob soočanju** mame z mojo izčrpanostjo z iskanjem možnih načinov ravnanja za doseg cilja ter **hitro zaključevala procesa dela z otroki iz strahu pred morebitno uporabo procesa pomoči za zadovoljevanje lastnih potreb** (glej koncept soprisotnosti).

Strah pred morebitno nastalo škodo ob soočanju in strah pred morebitnim nezavednim izrabljanjem procesa pomoči za zadovoljevanje lastnih potreb je v nadaljevanju procesa dela oviral udeležnost članov družine.

Na podlagi **pomanjkanja zavedanja potrebe** po tem, da sem nekomu v pomoč, po pozornosti in pomanjkanja zavedanja prevzemanja odgovornosti družine sklepam, da sem **prispevala k odvisnosti družine od moje pomoči** (DZ4-2/*Sočasno pa zaznavam potrebo po tem, da me nekdo potrebuje, s čimer sama prispevam k odvisnosti družine od moje pomoči./*) (glej koncept perspektive moči).

Kasnejše **zavedanje prevzemanja odgovornosti za družino in predaja odgovornosti mami** za dosego zelenih ciljev je **prispevalo k moji razbremenjenosti od nenehnega iskanja predpostavljenih potreb** ter k **izoblikovani jasni sliki, kam želimo priti** (glej koncept perspektive moči).

Kasnejše **zavedanje obremenjenosti z močnimi emocionalnimi odzivi**, ki jih je v meni vzbujalo pripovedovanje o stiski družine, **moje identifikacije s člani družine** in posledično **zmožnost določene diferenciacije od članov družine** je **prispevalo k zmožnosti dejavnega vplivanja, zadovoljevanja potreb članov družine tukaj in zdaj** ter k **mojemu občutku vrednosti vztrajanja v procesu podpore in pomoči.**

4.3 Dejavniki, ki prispevajo k prekinjanju procesa dela v smeri soustvarjanja zelenih izidov, in dejavniki, ki prispevajo k premikom v procesu dela

Z raziskavo sem ugotovila, da lahko k prekinjanju procesa dela v smeri soustvarjanja zelenih izidov prispeva **pretirana angažiranost** socialne delavke in posledično **oddaljevanje od dela s pomanjkanjem angažiranosti v smeri soustvarjanja zelenih rešitev**.

Sprva sem v procesu dela zaznala svoj **vzorec hitrega odzivanja na številne potrebe družine s pomanjkljivo udeležенostjo mame iz svoje potrebe po prevzemanju odgovornosti, potrebe po tem, da sem družini v pomoč in zaradi obremenjenosti z močnimi emocionalnimi odzivi, ki jih je v meni zbujalo pripovedovanje stisk članov družine**. V drugi polovici sem v procesu dela zaznala **prenasičenost s problemi ter odpor do dela z družino** (ZS24-16/Ta teden, ko sem prebirala literaturo, sem prišla do uvida, ki sicer ni nič novega, me je pa v trenutku zelo zbolelo in pretreslo. Nekako sem se upala vprašati, kako doživljam to, da hodim k družini in začutila sem odpor. Imam občutek, kot da si tega ne dovolim, ker tega pa res ne smem čutiti./). V tem času sem se **čutila nekompetentno za delo, ki sem ga opravljala** (DZ3-5/Razmišljam, da je zame prevelik izziv in socialno delo sem mi zdi zelo naporno in izčrpavajoče. Zdi se mi prevelik zalogaj in zdi se mi, da temu nisem kos./) **in prepoznala načine odzivanja, kjer sem se oddaljevala od dela v smeri soustvarjanja zelenih rešitev kot posledico pretirane angažiranosti** (ZS24-17/Torej prišla sem do tega, da sem se na začetku vrgla v delo in posledično sem se čutila preobremenjeno. Na delu je sindrom pomaganja. Ker pa je bilo zame to preobremenjujoče in ko sva z mamo raziskali, da me potrebuje le pri pridobivanju stanovanja, sem si oddahnila in svoja prizadevanja zreducirala le na birokratska dela. Kot da se nisem želela ukvarjati z odnosni med nami, med družinskimi člani. Kot da gre za sindrom distanciranja./). **Doživljala sem nezadovoljstvo ob delu** (DZ3-4/Ne rada hodim tja, čakam, da dve uri, ko sem tam, mineta. Moje delo mi ni več v zadovoljstvo./).

Moji **odzivi**, ki so **prispevali k prekinjanju procesa dela**, so **potreba po tem, da me nekdo potrebuje, potreba po potrjevanju, obremenjenost z močnimi emocionalnimi odzivi ob poslušanju zgodb o stiskah družine, naravnost k hitremu iskanju rešitev ter težnja k prevzemanju odgovornosti**.

K prekinjanju procesa dela je prispevalo pomanjkanje elementa raziskovanja instrumentalne definicije problema in koncepta etike udeležенosti, ki sem jih zaradi svojih

odzivov, pretirane angažiranosti in hitrega sklepanja o pomoči, ki jo potrebujejo, pomanjkljivo udejanjala.

S kasnejšim **ozaveščenimi odzivi na način pretirane angažiranosti in oddaljevanja od procesa dela** v smeri soustvarjanja želenih izidov, ko sem **skrbela za vračanje odgovornosti družini**, za njihovo **udeležnost pri raziskovanju instrumentalne definicije problema** in ko sem **pomagala članom družine ozaveščati interakcijski vzorec o prevzemanju odgovornosti, o izražanju mame, da je nemočna**, sem prispevala k premikom v procesu soustvarjanja rešitev. **Prispevala sem k angažiranosti mame, da prevzame svoj del odgovornosti za doseg želenih ciljev**, ter jo spodbudila k soudeležnosti pri oblikovanju definicije problema.

Dejavniki, ki prispevajo k premikom v procesa dela, so torej **element osebnega vodenja**, ki me je spodbujal k **prepoznavanju in udejanjanju svojih potreb znotraj procesa dela**, da sem lahko **prepoznala svoj vzorec pretirane angažiranosti in posledičnega oddaljevanja**, element **raziskovanja instrumentalne definicije problema in raziskovanja možnih izbir ravnanj za doseg želenih ciljev**, koncept **etike udeležnosti**, z uporabo katerih sem **prispevala k delu tam, kjer me člani družine potrebujejo**, kar jih spodbuja k vztrajanju v odnosu, **prepoznavanje stopnje osebne podpore mame, ki omogoča prilagajanje udejanjanja perspektive moči kot podporo pri doseganju želenih ciljev**.

Osebni procesi, ki so **prispevali k premikom v procesu dela**, so **zmožnost diferenciacije s člani družine, zavedanje in udejanjanje potreb znotraj delovnega odnosa, prepoznavanje odzivov, ki jih v meni sprožajo družinski člani**.

Poleg pretirane angažiranost kot **pomemben dejavnik k prekinjanju procesa dela** v smeri soustvarjanja želenih izidov **prispeva** prepoznan **oblikovan prijateljski odnos z mamo** (ZS16-6/Opazila sem, da so se najine vloge, moja in mamina, začela male spreminjati. Pri mami čutim, da si želi vedno več prispevati v najin odnos, kajti vse pogosteje me sprašuje, kako sem jaz, oziroma preveri, kako sem, ko vidi, da nisem najboljše razpoložena. Mislim, da si zelo želi prijateljstva, jaz pa mislim, da moram zelo paziti, da je, kadar delamo, moja vloga pomagajočega, in da sem, kadar se družimo, v vlogi prijateljice do meje, ko se še dobro počutim./). **Razlog za oblikovanje prijateljskega odnosa** vidim v prepoznani **težavi z osebnim vodenjem, s strahom pred tem, da mama ne bo prenesla soočanj, z razumevanjem soočanja kot nekaj, kar ogrozi uporabnikov občutek lastne vrednosti, s**

potrebo po skrbi za njeno dobro počutje, s prepoznano potrebo po prilagajanju potrebam članov družine ter težavo z diferenciacijo. Na ta način nisem nič novega prispevala v življenje družine na ravni medosebnih odnosov in vzorcev načinov zadovoljevanja potreb in soočanja s številnimi izzivi.

K prekinjanju procesa dela je prispevalo **pomanjkanje osebnega odzivanja, elementa osebnega vodenja, koncepta soprisotnosti.**

S kasneje **prepoznanim oblikovanim prijateljskim odnosom**, ko sem začela **ostajati zvesta sebi in se v skladu s tem odzivala**, začela dejavno vplivati na način pomoči pri ozaveščanju mame o njenih načinih vzpostavljanja odnosov in njenem prostem izbiranju novih načinov ravnanj za dosego želenih izidov, sem **prispevala k spreminjanju interakcijskega vzorca z mamo** (*ZS27-12/Plaši me najin odnos, ki ga mama razume kot zelo prijateljskega in od mene pričakuje, da igram vlogo prijateljice, meni pa ni do tega.//ko skrbim, da ostajam to, kar sem, in se v skladu s tem odzivem, menim, da ji to ni všeč in bi me rada spremenila. Kot da si želi nazaj tisto Katjo, ki je bila čez vse sočutna, poslušala neskončne zgodbe in verjela v to, da uporabniku mora zagotoviti potrebo po tem, da pove, ne glede na svoje potrebe. To, da hkrati skrbim tudi zase, mi je nadvse všeč in čeprav sem se malo ustrašila, ko je rekla, da tega ne smem početi, sem si mislila, ali sem lahko to, kar sem, in iz tega sem ji potem obrazložila svoje ravnanje in se ji opravičila, če je tako doživela moj odziv, kot ga je pri njeni nekdanji socialni delavki./*) **ter posledično k premikom v procesu soustvarjanja rešitev, k vzpostavljanju delovnega odnosa.**

Dejavnik, ki prispeva k premikom v procesa dela, je torej **osebno odzivanje** socialne delavke in v skladu s tem **element osebnega vodenja in koncept soprisotnosti.**

Moji procesi znotraj delovnega procesa pomoči, ki so prispevali k premikom v procesu dela, so zmožnost diferenciacije s člani družine, zavedanje in udejanjanje potreb znotraj delovnega odnosa, prepoznavanje odzivov, ki jih v meni sprožajo družinski člani.

5 RAZPRAVA

5.1 Uporabnost elementov delovnega odnosa in konceptov, ki jih uporabljamo v socialnem delu

Element **raziskovanje instrumentalne definicije problema prispeva k opredeljevanju najmanjših možnih korakov v smeri rešitve, k jasni sliki, kam želimo priti.** Zastavljanje in jasno formuliranje, načrtovanje cilja, je posebej za ljudi s številnimi izzivi, s pomanjkljivo osebno podporo izrednega pomena. Potrebujejo rešilne bilke, na katere se lahko opirajo, da **vzdržujejo smisel sledenja želenim ciljem in ohranjajo upanje, da so spremembe možne.** Socialna delavka pa na ta način lahko **preverja učinkovitost dela,** meri prehojene korake, kar pomembno vpliva nanjo, da **verjame, da je lahko družini s številnimi izzivi v pomoč** (Walsh 2006: 255).

Socialna delavka se lahko kljub prizadevanju za ohranjanje smeri dela **zaradi kompleksne narave dela z družinami s številnimi izzivi,** ki jo vedno znova zadane nova kriza, počuti, kot da je spet na začetku (Madsen 2007: 17). **Prilagaja se številnim izzivom družine** in se **prepušča hitrim menjavanjem delovnih tem** članov družine, kar **ne prispeva k večjim premikom, temveč k izgubi smeri dela.** Zaradi velikega števila materialnih in socialnih problemov lahko socialna delavka **teži k hitremu iskanju rešitev** in v povezavi s tem **izpušča raziskovanje instrumentalne definicije problema skupaj z družino,** se **hitro usmeri v raziskovanje možnih izbir** ravnanj za doseg želenih ciljev in ponekod celo **sama predlaga možne načine ravnanja** za doseg želenih ciljev. Ker je za družine s številnimi izzivi značilno, da **ne vedo, kaj potrebujejo, da bi razrešili svoje probleme** (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 299), se socialna delavka **lahko zadovolji z definicijo problema, ki jo je predlagala sama.** Posledično ne uspe oblikovati dela po meri družine in odgovoriti na njihove potrebe.

Element **raziskovanje instrumentalne definicije problema na način udeležенosti vseh** prispeva k **razbremenjenosti socialne delavke od nenehnega predpostavljjanja možnih potreb** članov družine. **Izkušnja preobremenjenosti** lahko namreč **dolgoročno močno ogrozi občutek kompetentnosti in lastne vrednosti** socialne delavke.

Podporo k oblikovanju instrumentalne definicije problema na način udeležенosti vseh predstavlja **vabilo v delovni odnos,** začrtan **delovni okvir** ter **osredotočenost** socialne delavke na potrebe udeležенih tukaj in zdaj. Usmerjanje socialne delavke k raziskovanju možnih izbir ravnanj za doseg želenih ciljev pomembno **prispeva k vztrajanju pri delu** ne glede

na napor, ki ga uporabniki doživljajo v procesu dela. Usmerjenost v delo **prispeva** k premagovanju uporabnikovega občutka brezizhodnosti, **k občutku vplivanja** na izzive, s katerimi se sooča, ter občutku, **da je koristen**. Občutek vplivanja na situacije, s katerimi se soočajo, je namreč za družine s številnimi izzivi izrednega pomena. Zanje je značilno, da so se iz izkušenj zanemarjanja in zapostavljenosti naučili biti nemoči. »Odločili« so se, da so nemočni, kar vztrajno še naprej dokazujejo sebi in drugim (Levine 2015: 127). Čeprav je na določene dogodke mogoče vplivati, družinski člani z naučeno nemočjo vse situacije posplošijo, jih doživljajo kot neobvladljive in prepričani so, da njihovo vedenje ne vpliva na izid (Reyes 2011 v Mešl 2013: 353–354, Levine 2015: 127). Naloga socialne delavke je torej, da z **raziskovanjem instrumentalne definicije problema na način udeležенosti vseh članov družine omogoči prostor, kjer bodo povabljeni k prevzemanju vloge aktivnih udeležencev v projektu podpore in pomoči**, kjer bodo prejeli pomoč pri soočanju s preobsežnimi bremenii, da se bodo čutili zmožne zavzeti aktivno vlogo v njihovem razreševanju (Mešl 2013: 354–355).

Rabo koncepta etike udeležенosti poleg že omenjene **naravnosti socialne delavke k hitremu razreševanju številnih izzivov družine** lahko otežuje še **nelagodje** socialne delavke **ob soočanju uporabnika** z njegovimi načini vzpostavljanja odnosov in soočanja z izzivi.

Koncept **etike udeležенosti** prispeva k **vzpostavljanju delovnega odnosa po meri uporabnika** ter k **oblikovanju prostora za zadovoljevanje potreb socialne delavke** znotraj delovnega odnosa. Oblikovanje prostora za zadovoljevanje potreb socialne delavke znotraj delovnega odnosa pri delu z družinami s številnimi izzivi je **izrednega pomena**, saj socialna delavka, ki dela z družinami s številnimi izzivi, **lahko precej pritiska nase, da bi bila družini v pomoč** (Madsen 2007: 2), družino lahko vidi kot zelo ranljivo, preobremenjeno, prepričana je, da ji mora pomagati in da je le ona odgovorna za razrešitev problemov (Vries, Bouwkamp 2002: 84–85). Socialna delavka si postavlja visoke zahteve, **članom se razdaja s stalno usmerjenostjo na njihove potrebe**, na ta način pa lahko svojo vlogo zreducira le na skrb za drugega (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 174). Pomanjkanje skrbi zase pa lahko, kot bomo videli v nadaljevanju, močno **ogrozi izredno pomembno dejavno vplivanje na družino**.

Socialna delavka naj bi bila sposobna skrbeti za lastne potrebe (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 187), da bi lahko dejavno vplivala in vodila proces podpore in pomoči. Sposobna naj bi bila prepoznati in delovati v skladu z zadovoljevanjem lastnih potreb ter ozavestiti lastne odzive, ki jih v njej zbujaa uporabnik, da bi se lahko osebno odzivala na dogajanje tukaj in zdaj in usmerjala proces dela. Ker je zmožna poleg lastnih odzivov prepoznati tudi odzive

uporabnikov, jim na ta način lahko pomaga pri ozaveščanju in prostem izbiranju novih načinov vzpostavljanja odnosov in povezovanja (Joyce, Sills 2001: 143). Rabo **elementa osebnega vodenja** torej **omogoča prepoznavanje potreb socialne delavke znotraj procesa dela** ter to, da socialna delavka **ubesedi, kaj potrebuje za delo in kaj so njeni motivi za delo**.

Oviro rabi elementa osebnega vodenja lahko predstavlja **identifikacija socialne delavke z uporabnikom** in doživljanje njegovih stisk kot svoje lastne, kar posledično privede do **nezmožnosti socialne delavke, da bi prepoznala lastne potrebe ter odzive znotraj procesa pomoči**. Neprepoznavanje lastnih potreb in odzivov pa v nadaljevanju **ovira prepoznavanje odzivov uporabnika in onemogoča dejavno vplivanje**. Ker ima socialna delavka težave s prepoznavanjem lastnih potreb v odnosu z uporabnikom ali le te odriva na stran, ni zmožna prevzeti vodstva in dejavno vplivati (Vries, Bouwkamp 2002: 147–148). **Pomanjkanje odgovornosti za vodenje privede do ustavitve delovnega procesa pomoči**. Socialna delavka družino prikrajša za pomembne nove izkušnje, ki so zanje nujno potrebne pri aktivnem premagovanju izzivov.

Rabo elementa osebnega vodenja lahko **ovira** tudi **dojemanje vpliva soočanja kot nekaj izključno ogrožajočega za uporabnikov občutek lastne vrednosti** in ne kot nekaj, kar ob zadostni osebni podpori uporabnika lahko privede do olajšanja zaradi prepoznanega načina ravnanja v odnosih ali pri soočanju z izzivi. Predpostavljam, da socialna delavka lahko dojema vpliv soočanja kot nekaj izključno ogrožajočega za uporabnikov občutek lastne vrednosti zaradi vedenja, da lahko **soočanje pri nestabilnih uporabnikih s težkimi življenjskimi razmerami povzroči še več negotovosti in kaosa**. Omenjeno drži, a da ne bi ostali brez dejavnega vplivanja in družine prikrajšali za pomembne nove izkušnje, je **ključno, da je socialna delavka zmožna prepoznati stopnjo uporabnikove osebne podpore** ter se **prožno prilagaja intenziteti soočanja**. Ter da se v primeru, da uporabnik težko prenese intenziteto soočanja, usmeri k ponovnem vzpostavljanju zaupnega, na priznavanju temelječega odnosa.

Element **osebnega vodenja prispeva k ozaveščanju uporabnika z njegovim načinom vzpostavljanja odnosov in k prostem izbiranju novih načinov ravnanj za doseg želenega cilja**. Da pretekle izkušnje bivanja v odnosu naredimo družini razvidne ter jim ponudimo novo izkušnjo vzpostavljanja odnosov, prispeva k pomembno drugačni novi izkušnji sebe in novi izkušnji bivanja v odnosu z drugimi (Madsen 2007: 58). **Prosto izbiranje novih načinov ravnanj za doseg želenega cilja pa predstavlja zmožnost prilagoditve**, v čemer Walsh (2003: 403) vidi ključ do družinske odpornosti in je še posebej pomembna za družine s številnimi izzivi. Krizni dogodki in dolgotrajni izzivi generirajo krizo smisla in potencialno

prekinitev prilagoditve (Walsh 2006: 130). Odpornost na spremembe, zmožnost prilagajati se, imeti široko paleto možnih odzivov torej uporabnikom omogoči izbiro odzivov, ki jih bo privedla do zadovoljitve potreb in zelenih ciljev.

Element **osebnega vodenja prispeva k doživljanju zadovoljstva** socialne delavke **ob usmerjanju procesa** in posledično **k občutku vrednosti vztrajanja v procesu podpore in pomoči**. Občutek socialne delavke, da je vredno vztrajati v procesu podpore in pomoči, je izrednega pomena. Zaradi težkih občutkov socialne delavke, da delo, ki ga opravlja, presega njeno znanje in sposobnosti ter zaradi izgubljanja upanja, da se družinam, preplavljenim s problemi, da pomagati in da so želene spremembe možne, lahko socialna delavka, kot zapiše Madsen (2007: 17), **zdrsne v resignacijo, ravnodušje oziroma se vda v usodo**.

Delo na drugi ravni poleg že omenjenega pomena ozaveščanja načinov ravnanja v odnosih **prispeva k spodbujanju komunikacije med člani družine**. Spodbujanje komunikacije med člani družine krepi odpornost družine s prinašanjem razvidnosti kriznih situacij, spodbuja odprto čustveno izražanje in spodbuja sodelovalno reševanje problemov (Walsh 2006: 136).

Koncept **znanje za ravnanje prispeva k spodbujanju uporabnikovega osmišljanja določenih pojavov, s katerimi se sooča, k večanju zavedanja, kako doživlja sebe**. Koncept znanje za ravnanje uporabniku **predstavlja priložnost za učenje ter krepi moč**, saj prispeva k **več razvidnosti** in posledično k **širjenju možnih izbir ravnanja za doseg želenih izidov**.

K uporabi koncepta soprisotnosti lahko **prispeva učenje na podlagi predhodne izkušnje o neuporabnosti vztrajanja v hitrem zadovoljevanju potreb družine** s priskrbo v kontekstu razreševanja družinskega konflikta. Uvid v lastna nefunkcionalna ravnanja so uporabniki zmožni šele kasneje ob dovolj veliki osebni podpori. Koncept **soprisotnosti prispeva h krepitvi osebne podpore uporabnika preko oblikovanja časa in prostora, da uporabnik lahko ubesedi stisko**, da se čuti slišane in razumljene, preko **ozaveščanja trenutnih potreb uporabnika**, preko **zadovoljevanja potreb uporabnika tukaj in zdaj**. Koncept soprisotnosti prispeva k temu, da se bo posameznik lahko osebno okrepil in zmogel spremembe. Dolgoročno torej prispeva **k uporabnikovem samostojnemu izbiranju načina zadovoljevanja potreb ter izbiranju načina ravnanja za doseg želenega cilja**. V tem vidim večjo vrednost v primerjavi s priskrbo kot enkratno vrsto pomoči, ki pa je na začetku procesa dela prav tako pomembna, saj je s konkretno pomočjo in praktičnimi nasveti pristop socialne delavke bolj prepričljiv, vzbuja večje zaupanje in uporabniki jo doživljajo kot priznanje njihove življenjske situacije (Vries in Bouwkamp 2002: 108).

Rabo koncepta soprisotnosti na način zadovoljevanja potreb tukaj in zdaj lahko **ovira usmerjenost na uporabnikove potrebe iz strahu pred morebitno uporabo procesa pomoči za zadovoljevanje lastnih potreb**. Socialna delavka se ob delu z družino s številnimi izzivi lahko boji, da bi družinskim članom kaj napačnega rekla, kar bi jih lahko prizadelo, boji se, da bi naredila nepopravljivo napako, tako se članom družine razdaja s stalno usmerjenostjo na njihove potrebe (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 174).

Rabo koncepta perspektive moči omogoča **osebno vodenje**, ki je socialni delavki v pomoč pri **prepoznavanju, na kaj naj vpliva. Z vplivanjem na prepoznano krepí moč družine. Spretnost** socialne delavke, da **prepozna vzorce interakcij oblikovanih v delovnem odnosu tukaj in zdaj, njen pregled nad dogajanjem, ji omogoča prepoznavanje stopnje uporabnikove osebne podpore**, s čimer lahko presoja o primernosti načina, s katerim krepí moč uporabnika. Tako lahko v začetku priznavanje teže situacije in priskrba predstavljata ravnanje iz perspektive moči, kar **prispeva h krepitvi uporabnikovega občutka sebe, k širjenju ideje, kdo vse je, kaj prispeva v življenja drugih, ter k ohranjanju upanja glede prihodnosti in k ohranjanju občutka smisla**. Kasneje pa ravnanje iz perspektive moči lahko predstavlja soočanje in puščanje uporabniku, da sam prevzame odgovornost, da si sestavi zeleno življenje. Koncept perspektive moči v tem primeru **prispeva k uporabnikovi zmožnosti samostojnega zadovoljevanja potreb ter izbiranja možnih načinov ravnanja za doseg želenega cilja**.

Rabo koncepta perspektive moči torej **ovira** možno **pomanjkanje zavedanja** socialne delavke, da je **potrebno krepítev moči prilagajati glede na stopnjo uporabnikove osebne moči** in predvsem **pomanjkanje prepoznavanja spreminjanja uporabnikove osebne podpore**. Rabo koncepta lahko ovira pomanjkanje zavedanja, da soočanje lahko predstavlja način uporabnikove krepitve moči.

Ostajanje pri rabi koncepta perspektive moči le na način priznavanja in opozarjanja na **vire in moči in nezmožnost prilagajanja koncepta glede na uporabnikovo spreminjanje osebne podpore** lahko **povzroča predpostavka** socialne delavke, da lahko uporabniku **občutek lastne vrednosti krepí le na način priznavanja in opozarjanja na njegove vire in moči**. Ostajanje pri rabi koncepta perspektive moči le na način priznavanja in opozarjanja na **vire in moči** lahko vzdržuje tudi **potreba socialne delavke po tem, da skrbi za uporabnikovo dobro počutje**. Krepítev moči na način soočanja, ki sprva pri uporabniku privede do neprijetnih občutij (Vries, Bouwkamp 2002: 235), je v nasprotju s potrebo socialne delavke po tem, da skrbi za uporabnikovo dobro počutje. **Nezmožnost prilagajanja koncepta**

perspektive moči lahko vzdržuje **dojemanje družine kot šibke**, da torej ne bo prenesla krepitve moči na način soočanja.

5.2 Povezava osebnih odzivov socialne delavke z vzpostavljanjem in vzdrževanjem delovnega odnosa

Raziskava potrjuje tezo avtorjev Corey in Corey (2011: 6), da se neozaveščena izrazita **potreba socialne delavke po tem, da jo nekdo potrebuje**, ter **potreba po potrditvi, kažeta v odzivu socialne delavke** pri delu z družinami s številnimi izzivi **v obliki pretirane angažiranosti** ter spodbujanju **uporabnikove odvisnosti**. Socialna delavka s potrebo po potrditvi, s tem, da je nekomu v pomoč, skrbi izključno za uporabnika, postane preodgovorna na način, da prevzema nase uporabnikovo odgovornost.

Raziskava prav tako potrjuje tezo, da **potreba socialne delavke po tem, da jo nekdo potrebuje**, sovпада z **uporabnikovo nemočjo** (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 158). Za družine s številnimi izzivi je značilna že omenjena naučena nemoč in zanje je značilno, da pomoč enačijo s »skrbjo za« (Vries, Bouwkamp 2002: 84–85), zato prevzemanje odgovornosti s strani socialne delavke in njeno pretirano angažiranost dojemajo kot nekaj, kar potrebujejo. **Uporabniki dajejo večji pomen poslušanju kot pa konkretnemu delu v smeri doseganja želenih rešitev in materialni pomoči.**

Pretirana angažiranost se kaže s **prevzemanja odgovornosti družine za iskanje rešitev, s hitrim odzivanjem na številne potrebe** družine ter zadovoljevanju le teh. K odzivu socialne delavke na način pretirane angažiranosti in prevzemanju odgovornosti družine **prispeva** še možna **nereflektirana identifikacija s člani družine**. Ker socialne delavke pogosto vidijo sebe v svojih uporabnikih, se z njimi identificirajo do te mere, da niso zmožne več ločevati med lastnimi občutki in občutki uporabnika (Corey, Schneider Corey, Callanan 2003: 51), občutja uporabnika doživljajo kot svoja lastna. Poleg tega pa tudi uporabnik, ki je odraščal z zanemarjajočim staršem, hrepeni po zaščitniškem, skrbnem staršu in teži k zlitju, kar pri socialni delavki izvabi potrebo po zaščiti drugih (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 171–172).

Nereflektirana **identifikacija s člani družine** se kaže v močni **obremenjenosti** socialne delavke z odzivi, ki jih stiske družine vzbujajo v njej in njenih odzivih na način skrbi za **uporabnikovo dobro počutje**. Možni neprepoznani močni emocionalni odzivi lahko v **uporabniku vzbujajo skrb za socialno delavko**, saj ta s potrebo po skrbi za uporabnikovo dobro počutje **uporabniku naloži težko breme, ker postane odgovoren za zadovoljstvo obeh** (Vries, Bouwkamp 2002: 75).

Zaradi obremenjenosti z močnimi emocionalnimi odzivi lahko socialna delavka **pozabi na udeležенost članov družine** pri raziskovanju instrumentalne definicije problema in pri raziskovanju možnih ravnanj za doseg cilja. Socialna delavka se **usmeri na to, kako obdržati lastno čustveno ravnotežje** (Culter 1958 v Vries, Bouwkamp 2002: 90–91), pri čemer **zmanjka prostora za uporabnika**. Sočasno pa **zaradi pretirane angažiranosti na način hitrega zadovoljevanja potreb članov družine**, ki ga socialna delavka lahko **uporablja za pomiritev lastnih močnih emocionalnih odzivov** zaradi nezmožnosti diferenciacije od članov družine, **socialna delavka težko prepozna in zadovoljuje svoje potrebe** znotraj delovnega odnosa.

Identifikacija s člani družine **otežuje postavljanje osebnih meja** v odnosu s člani družine ter **dejavno vplivanje** nanje iz **strahu** pred tem, da bi ogrozila njihov občutek lastne vrednosti. Strah socialne delavke pred dejavnim vplivanjem, natančneje soočanjem iz strahu, da uporabnik tega ne bi prenesel, **lahko izvira iz svetovalčevega strahu pred svojo jezo** (Corey, Schneider Corey, Callanan 2003: 50). Predpostavljam pa, da je socialno delavko lahko tudi **strah nelagodja, ki bi ga povzročilo pomanjkanje uporabnikovega občutka lastne vrednosti**. Ker socialna delavka v primeru zlivanja ne zmore ločiti svojega doživljanja od doživljanja uporabnika, lahko nelagodje ob soočanju doživlja kot svoje lastno.

Postavljanje osebnih meja pa je v konfluentnih odnosih **oteženo**. Ko se z nekom zlivamo, **nismo zmožni ločevati sebe od drugega in prav tako nezmožni definirati sebe, svoje potrebe** in ne nazadnje svoje meje (Sills, Lapworth, Desmond 2012: 64).

Možna **pretirana angažiranost** torej **otežuje ohranjanje smeri dela, udeležенost vseh, pregled nad dogajanjem** v procesu podpore in pomoči ter **dejavno vplivanje** socialne delavke, kjer bi prispevala k ozaveščanju vzorca uporabnikovega načina zadovoljevanja potreb in vzpostavljanja odnosov.

K zmožnosti socialne delavke, da bi lahko **dejavno vplivala** in zadovoljevala potrebe članov tukaj in zdaj, pomembno **prispeva** določena **diferenciacija** socialne delavke od članov družine. Ravno razlike, ki jih socialna delavka zazna med seboj in uporabnikom, predstavljajo podlago za soočanje (Vries, Bouwkamp 2002: 236).

K vzdrževanju delovnega odnosa prispeva **zavedanje prevzemanja odgovornosti** za družino in **predaja odgovornosti družini** za doseg zelenih ciljev. Predaja odgovornosti družini pa **prispeva k razbremenjenosti socialne delavke** od nenehnega iskanja predpostavljenih potreb članov družine in posledični **večji pozornosti socialne delavke, da**

vzdržuje jasno sliko, kam v procesu podpore in pomoči želijo priti, ter da ozavešča uporabnika z njegovim načinom vzpostavljanja odnosov in prispeva k prostem izbiranju novih načinov ravnanj za doseg zelenega cilja.

5.3 Dejavniki, ki prispevajo k prekinjanju procesa dela v smeri soustvarjanja zelenih izidov, in dejavniki, ki prispevajo k premikom v procesu dela

Proces dela z družinami s številnimi izzivi **prekinja pretirana angažiranost** socialne delavke in z njo povezano **prevzemanje odgovornosti družine** za delo v smeri soustvarjanja rešitev. Zaradi neizoblikovane prošnje družine in njihovega življenja na robu preživetja se socialna delavka lahko odzove s pretirano angažiranostjo, da bi družini pomagala zadovoljiti najosnovnejše življenjske potrebe. Z zadovoljevanjem potreb družine lahko zadovoljuje možno nereflimirano potrebo po tem, da jo nekdo potrebuje in da je nekemu lahko v pomoč, sočasno pa odgovarja na potrebo članov družine, ki si želijo ljubeče skrbi. Dejavniki, ki prispeva k prekinjanju procesa dela v smeri soustvarjanja rešitev, je torej **neozaveščen odziv socialne delavke, ki iz potrebe po tem, da jo nekdo potrebuje, spodbuja uporabnikovo težnjo po zlitju**. Socialna delavka torej ostaja pridružena uporabnikovim v sedanjosti neučinkovitim vzorcem ravnanja v odnosih.

Socialna delavka pri delu z družino s številnimi izzivi, ki se čuti odgovorno, da »reši« družino, v procesu dela zanemarija udeleženosť članov družine. **Pomanjkanje udeleženosť družine** predstavlja pomemben dejavnik pri prekinjanju procesa pomoči. Zaradi angažiranosti socialne delavke in obsežnosti dela lahko doživlja prenasíčenost s problemi in »sočutno utrujenost« (Figley 2002 v Walsh 2006: 177). Zaradi **pomanjkanja smeri dela in izoblikovane instrumentalne definícije problema družine**, ki predstavljata pomembna dejavnika pri prekinjanju procesa dela, ima lahko socialna delavka težave z občutji nekompetentnosti za delo in lahko izgublja upanje, da je družini s številnimi izzivi moč pomagati. Zaradi preobremenjenosti, občutji nekompetentnosti in **pomanjkanja upanja, da je družinam moč pomagati, se socialna delavka usmeri v to, kako obdržati lastno čustveno ravnotežje** (Culter 1958 v Vries, Bouwkamp 2002: 90–91), pri čemer **ne more ostati soprisotna. Zavzame distanco do družine in do dela v smeri soustvarjanja rešitev** in svoje delo zreducira na birokratska dela. Kljub številnim poskusom socialne delavke, da bi odgovorila na dejanske probleme družine in zadovoljila njihove potrebe, se **proces pomoči zaustavi zaradi neskladja med angažiranim delom socialne delavke in problemi družine** ali pa zaradi **pomanjkanja vzdrževanja smeri dela, ki bi zadovoljilo kompleksnejše potrebe družine**,

da bi lahko izstopile iz začaranega kroga pomanjkanja virov, zapostavljenosti v družbi in neuspešnih poskusov reševanja problemov.

Da se **proces podpore in pomoči ne razvije na raven dela v smeri krepitve osebne podpore članov družine ter v smeri ozaveščanja njihovih načinov vzpostavljanja odnosov in načina ravnanja za doseg želenih ciljev**, pa lahko vzdržuje **prijateljski odnos** med socialno delavko in člani družine. Dejavnik, ki prispeva k oblikovanju prijateljskega odnosa in posledično k nezmožnosti dejavnega vplivanja, ki bi bilo družini v pomoč pri soočanju in prilagajanju na številne spreminjajoče se izzive, predstavlja že omenjeni **strah socialne delavke pred osebnim vodenjem**. Gre torej za **strah pred soočanjem** članov družine z zanje neučinkovitimi vzorci ravnanja v odnosih, kjer **socialna delavka skrbi, da bi ogrozila uporabnikov občutek lastne vrednosti**. Predpostavljam, da **strah** pred osebnim vodenjem lahko **izvira tudi iz strahu socialne delavke pred motnjami v odnosu s člani družine**. V primeru, da se socialna delavka **motenj v odnosu prestraši**, posledično v delovnem odnosu **ne ubesedi svojega doživljanja situacije** tukaj in zdaj, **ne ubesedi svojih potreb, pričakovanj, ne ustvarja možnosti izbire ter ne spodbuja procesa pogajanja**. In najpomembneje pri tem je, **da s člani družine ne raziskuje, kako so motnje v odnosu povezane z njihovim vzorcem ravnanja v odnosih** (Čačinovič Vogrinčič et al. 2009: 113). Poleg omenjenega razvoj prijateljskega odnosa lahko spodbuja nagnjenje socialne delavke k zadovoljevanju zgolj potreb članov družine in tako teži k zadovoljevanju potrebe članov družine po tem, da nekdo ljubeče skrbi zanje.

Koliko **neekspliciten dogovor o sodelovanju prispeva k oblikovanju prijateljskega odnosa in s tem k oteževanju premikov v procesu dela**, menim, da je odvisno od tega, **kako socialna delavka razume dogovor o sodelovanju, kako ga** v skladu z razumevanjem **udejanja** in **koliko ga je zmožna avtentično udejanjiti**.

Izhajajoč iz namena psihosocialne podpore in pomoči, kjer socialna delavka predstavlja avtentičnega drugega, s katerim uporabnik lahko vzpostavlja stik in večja zavedanje o svojem načinu ravnanja s sabo in svetom, izpostavljam kot ključni dejavnik k preseganju prijateljskega odnosa čim večje zavedanje socialne delavke, kakšni so njeni načini vzpostavljanja odnosov in kakšni strahovi jo ob tem spremljajo.

Ob tem so pomembna pridobljena strokovna znanja, pri čimer poudarjam njihovo udejanjanje na avtentičen način. Avtentičnost razumem kot ravnanje na način, kjer naučeno strokovno znanje umestimo in udejanjamo v skladu s svojim način doživljanja in razumevanja sveta. Tako

lahko ravnamo v skladu s tem, kar smo, ne da sami sebe oviramo s tem, ko na silo sprejemamo in udejanjamo strokovno znanje, ne da bi ga pred tem umestili v svoj način doživljanja in razumevanja sveta. Po mojem mnenju udejanjanje pridobljenih strokovnih znanj le na omenjeni avtentičen način prispeva k premikom v procesu dela.

Socialna delavka na način prispevanja k oblikovanju prijateljskega odnosa in težnji po oblikovanju delovnega odnosa vzdržuje odnos dvojnih vlog, ki pa lahko kot neozaveščene in nereflimirane predstavljajo motnje v odnosu.

Dejavniki, ki prispevajo k premikom v proces dela, so v večini **povezani s tem, kako socialna delavka ravna s svojimi neozaveščenimi odzivi v procesu podpore in pomoči.** Koliko jih je zmožna reflektirati, jih ozavestiti in **koliko je zmožna preveriti primerno oziroma neprimerno zadovoljevanje svojih potreb v odnosih pomoči in k čemu načini zadovoljevanja teh potreb prispevajo v delovnem odnosu v smeri soustvarjanja rešitev.** V primeru zadovoljevanja potreb socialne delavke na način, ki uporabniku ne nudi psihosocialne podpore in pomoči, je pomembno, da se vpraša, ali gre za njen lastni prenos načina bivanja v odnosu z nekom in če je temu tako, da to rešuje izven dela z uporabnikom (Joyce, Sills 2001: 150–151). **K vzdrževanju procesa dela** v smeri soustvarjanja rešitev **prispevajo zmožnost socialne delavke, da zazna razlike med seboj in uporabnikom in ostane v interpoziciji** (Čačinovič Vogrinčič 2006: 50), **zavedanje in udejanjanje potreb znotraj delovnega odnosa, prepoznavanje odzivov, ki jih v socialni delavki sproža kontekst dela podpore in pomoči, osebno odzivanje socialne delavke in v skladu s tem element osebnega vodenja.** Poleg elementa osebnega vodenja pa prispevajo še element **raziskovanja instrumentalne definicije problema in soustvarjanja rešitev** ter koncept **etike udeležnosti**, ki vzdržujejo proces dela na način, da odgovarja na dejanske probleme družine in zadovoljuje kompleksne potrebe družine.

6 SKLEPI

6.1 Uporabnost teoretskih znanj pri vzpostavljanju in vzdrževanju delovnega odnosa

- Udejanjanje **vabila v delovni odnos** ter **osredotočenost** socialne delavke **na potrebe udeleženih tukaj in zdaj** in njeno **usmerjanje k raziskovanju uresničljivega** prispeva k **oblikovanju delovnih tem, k oblikovanju instrumentalne definicije problema** in **raziskovanju možnih izbir ravnanj za doseg želenih ciljev.**

- Udejanjanje **raziskovanja instrumentalne definicije problema** prispeva k opredeljevanju najmanjših možnih korakov, ki **vzdržujejo smisel sledenja želenim ciljem**, oblikujejo **jasno sliko, kam želimo priti, ohranjajo upanje, da so spremembe možne**. Raziskovanje instrumentalne definicije problema prispeva k **razbremenjenosti** socialne delavke **od nenehnega predpostavljanja možnih potreb članov družine** in posledično k občutku kompetentnosti za delo ter k ohranjanju upanja, da je družini s številnimi izzivi lahko v pomoč.
- **Raziskovanje možnih izbir ravnanj za doseg želenih ciljev prispeva k vzdrževanju delovnega odnosa, k vztrajanju pri delu**. Usmerjenost v raziskovanje možnih izbir ravnanj prispeva k **premagovanju uporabnikovega občutka brezizhodnosti, k občutku vplivanja na izzive**. Vztrajanje pri delu uporabniku **krepi občutek zaupanja, da mu je socialna delavka lahko v konkretno pomoč in podporo ter ga spodbuja k samostojnemu delu**.
- Koncept **etike udeležnosti** prispeva k **vzpostavljanju delovnega odnosa, ki odgovarja na kompleksne potrebe uporabnika ter potrebe socialne delavke znotraj delovnega odnosa** s skupnim raziskovanjem potreb za delo znotraj procesa pomoči, s skupnim raziskovanjem instrumentalne definicije problema in raziskovanjem možnih načinov ravnanj za doseg želenega izvida.
- Element **osebnega vodenja** prispeva k **ozaveščanju uporabnika z njegovim načinom vzpostavljanja odnosov in k izbiranju novih načinov ravnanj za doseg želenega cilja**. Element **osebnega vodenja** prispeva k **doživljanju zadovoljstva** socialne delavke **ob usmerjanju procesa** in posledično **k občutku vrednosti vztrajanja v procesu podpore in pomoči**.
- **Delo na drugi ravni** poleg že omenjenega pomena ozaveščanja načinov ravnanja v odnosih prispeva k **spodbujanju komunikacije med člani družine in k več razvidnosti**.
- Koncept **znanje za ravnanje** prispeva k **spodbujanju uporabnikovega osmišljanja pojavov, s katerimi se sooča, k večanju zavedanja, kako doživlja sebe**. Koncept znanje za ravnanje uporabniku **predstavlja priložnost za učenje ter krepitev moči zaradi več razvidnosti**.
- Koncept **soprisotnosti** prispeva h **krepitevi osebne podpore uporabnika preko oblikovanja časa in prostora, da uporabnik lahko ubesedi stisko, da se čuti**

slišanega in razumljenega, preko ozaveščanja trenutnih potreb uporabnika, preko zadovoljevanja potreb uporabnika tukaj in zdaj.

- Koncept **perspektive moči** prispeva h krepitvi uporabnikovega občutka sebe ter k širjenju ideje, kaj prispeva v življenja drugih. Koncept **perspektive moči** prispeva k uporabnikovi zmožnosti samostojnega zadovoljevanja potreb ter izbiranja možnih načinov ravnanja za doseg želenega cilja.

6.2 Povezava odzivov socialne delavke z vzpostavljanjem in vzdrževanjem delovnega odnosa

- **Potreba socialne delavke po tem, da jo nekdo potrebuje**, ter **potreba po potrditvi** se lahko kaže v odzivu socialne delavke pri delu z družinami s številnimi izzivi v obliki pretirane angažiranosti ter spodbujanju uporabnikove odvisnosti. **Potreba socialne delavke po tem, da jo nekdo potrebuje**, sovpada z uporabnikovo nemočjo. Neozaveščena potreba socialne delavke po tem, da jo nekdo potrebuje, spodbuja uporabnikovo težnjo po zlitju s socialno delavko. Socialna delavka ostaja pridružena uporabnikovim v sedanjosti neučinkovitim vzorcem ravnanja v odnosih in ne zmore dejavno vplivati na uporabnikovo zavedanje o neučinkovitosti njegovih vzorcev ravnanja.
- Nereflektirana identifikacija s člani družine se kaže v močni obremenjenosti socialne delavke z odzivi, ki jih stiske družine vzbujajo v njej in njenih odzivih na način skrbi za uporabnikovo dobro počutje. Zaradi obremenjenosti z močnimi emocionalnimi odzivi lahko socialna delavka pozabi na udeležенost članov družine. Usmeri se na to, kako obdržati lastno čustveno ravnotežje pri čemer zmanjka prostora za uporabnika. Socialna delavka se lahko za pomiritev lastnih močnih emocionalnih odzivov odziva na način hitrega zadovoljevanja potreb članov družine. Sočasno socialna delavka težko prepozna in zadovoljuje svoje potrebe znotraj delovnega odnosa.
- **Identifikacija s člani družine otežuje postavljanje osebnih meja** v odnosu s člani družine, ker lahko prepoznamo svoje potrebe v odnosu z uporabnikom, ko smo zmožni ločevati sebe od drugega. Identifikacija s člani družine otežuje dejavno vplivanje zaradi nezmožnosti ločevanja sebe od uporabnika in v povezavi s tem nezmožnosti osebnega odzivanja in vodenja.

6.3 Dejavniki, ki prispevajo k prekinjanju procesa dela v smeri soustvarjanja zelenih izidov

- **Pretirana angažiranost** socialne delavke in z njo povezano **prevzemanje odgovornosti družine** za delo prekinja proces dela v smeri soustvarjanja zelenih rešitev.
- **Neozaveščeni odzivi** socialne delavke, ki iz potrebe po tem, da jo nekdo potrebuje, **spodbuja uporabnikovo težnjo po zlitju**, prekinja proces dela v smeri soustvarjanja zelenih rešitev.
- **Strah** socialne delavke pred soočanjem, pred motnjami v odnosu s člani družine, **skrb** socialne delavke, da bi ogrozila uporabnikov občutek lastne vrednosti ter **težnje** socialne delavke k zadovoljevanju zgolj potreb članov družine onemogočajo osebno vodenje in prekinjajo proces pomoči. **Pomanjkanje osebnega vodenja** onemogoča pregled nad vzorcem interakcij med udeleženi v dogajanju znotraj delovnega procesa pomoči, onemogoča dejavno vplivanje ter ozaveščanje odzivov socialne delavke, da bi prepoznala svoje prispevke k vzdrževanju nefunkcionalnega vzorca pretirane angažiranosti in vzorca oblikovanja prijateljskega odnosa.
- **Pomanjkanje udeležnosti družine**, ki lahko nastane zaradi **pomanjkanja smeri dela** in **izoblikovane instrumentalne definicije problema družine**, prekinja proces dela v smeri soustvarjanja zelenih rešitev. Nastane **neskladje med angažiranim delom socialne delavke in problemi družine** ali **pomanjkanje vzdrževanja smeri dela**, ki bi zadovoljilo kompleksnejše potrebe družine.
- Zaradi **pomanjkanja upanja**, da je družinam s številnimi izzivi moč pomagati, se socialna delavka usmeri na to, kako obdržati lastno čustveno ravnotežje, pri čemer ne more ostati soprisotna. Lahko se zgodi, da zavzame distanco do družine in do dela v smeri soustvarjanja rešitev.
- **Oblikovan prijateljski odnos** onemogoča razvijanje delovnega procesa podpore in pomoči v smeri ozaveščanja uporabnikovih načinov vzpostavljanja odnosov in načina ravnanja za doseg zelenih ciljev.

6.4 Dejavniki, ki prispevajo k premikom v procesu dela v smeri soustvarjanja zelenih izidov

- **Zmožnost** socialne delavke reflektirati in ozavestiti svoje odzive, ki jih v njej sproža kontekst dela podpore in pomoči. Njena **zmožnost preverjanja** primerne

oziroma **neprimerne**ga zadovoljevanja svojih potreb v odnosih pomoči in k čemu načini zadovoljevanja teh potreb prispevajo v delovnem odnosu v smeri soustvarjanja rešitev.

- **Zmožnost socialne delavke, da prepozna razlike med seboj in uporabnikom, da lahko iz pridruženosti uporabniku ostaja zvesta sebi, svojemu doživljanju, svojim potrebam, prepričanjem, mnenjem.**
- **Elementi delovnega odnosa ter koncepti socialnega dela, ki vzdržujejo proces dela na način, da odgovarja na dejanske probleme družine in zadovoljuje kompleksne potrebe družine, da udeleženi krepijo občutek vrednosti vztrajanja v procesu podpore in pomoči, da krepijo uporabnikovo osebno podporo, da bi zmogel spremembe, da zadovoljuje potrebe uporabnika tukaj in zdaj ter da ozavešča uporabnika z njegovim načinom vzpostavljanja odnosov in spodbujajo k prostemu izbiranju novih načinov ravnanj za doseg želenega cilja.**

7 PREDLOGI

- Predlagam učenje na podlagi praktičnih izkušenj na način poglobljenega reflektiranja procesa dela, s pomočjo katerega prevprašujemo naučene elemente delovnega odnosa in koncepte socialnega dela, da bi prepoznavali njihove prispevke in omejitve pri vzpostavljanju dela v smeri soustvarjanja rešitev.
- Raziskala sem uporabnost vabila v delovni odnos, ki predstavlja del dogovora o sodelovanju. Sedaj pa **poleg raziskovanja dogovora o delu predlagam raziskovanje uporabnosti dogovarjanja z uporabnikom o tem, kako bomo sodelovali.**
- Zaradi številnih hitro spreminjajočih se izzivov, možne potrebe socialne delavke po hitrem zadovoljevanju potreb članov družine ter možne neizoblikovane prošnje družine **predlagam, da se namenja veliko časa in prostora za skupno raziskovanje instrumentalne definicije problema** ter skrb za udeležенost vseh.
- Zaradi možne spreminjajoče se stopnje osebne podpore članov družine **predlagam skrbno spremljanje procesa rasti članov družine in v skladu s tem prilagajanje koncepta perspektive moči.** Ko so družinski člani v izrazitem pomanjkanju osebne podpore, lahko krepitev moči pomeni priznavanje in opozarjanje na njihove vire in moči. Ob okrepljeni osebni podpori družinskim članom lahko krepitev moči predstavlja soočanje z njihovimi neučinkovitimi vzorci ravnanja v odnosih.
- Da bi bile socialne delavke zmožne prepoznati lastne prispevke k vzdrževanju uporabnikovih neuporabnih načinov ravnanj v odnosih ter zmožne osebnega vodenja na način ozaveščanja načinov vzpostavljanja odnosov udeleženih, **predlagam vključitev v študijski program socialnega dela določeno število ur osebnih izkušenj**, kjer bi študentke socialnega dela ozavestile svoje načine ravnanja v odnosih, svoje potrebe v procesih pomoči in z zavedanjem tega lahko presegle vzorec pretirane ali pomanjkljive angažiranosti, prevzemanja odgovornosti družine ter spodbujanja uporabnikove težnje po zlitju.

8 LITERATURA

Anderson, H. (2007). The hearth and spirit of collaborative therapy: the philosophical stance – »a way of being« in relationship and conversation. V: H. Anderson, & D. Gehart (ur.), *Collaborative therapy. Relationships and conversations that make a difference* (str. 43–62). New York, London: Routledge.

Arambašić, L. (ur.). (2000), *Psihološke krizne intervencije: psihološka prva pomoć nakon kriznih događaja*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć

Bager-Charleson, S. (2014) *Doing practice-based research in therapy: A reflexive approach*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage.

Bouwkamp, R., Bouwkamp S. (2014), *Blizu doma: priročnik za delo z družinami: ravnanje z interakcijskimi vzorci v družini, pri procesih podpore in pomoči ter na področjih psihosocialnega dela*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete: Pedagoška fakulteta: Inštitut za družinsko terapijo.

Boyd Webb, N. (2011), *Social work practice with children*. New York; London: The Guildford Press (tretja izdaja).

Corey, G., Schneider Corey, M. (2011), *Becoming a Helper*. Belmont: Brooks/Cole (šesta izdaja).

Corey, G. (2009), *Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy*. Belmont: Brooks/Cole (osma izdaja).

Corey, G., Schneider Corey, M., Callanan, P. (2003), *Issues and Ethics in the Helping Professions*. Pacific Grove: Brooks/Cole (šesta izdaja).

Cvetek, R. (2009), *Bolečina preteklosti: travma, medosebni odnosi, družina, terapija*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Čačinovič Vogrinčič, G. et al. (2009), *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo. Univerze v Ljubljani.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2006), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo. Univerze v Ljubljani.

Geldard, K., Geldard, D. (2012), *Personal counseling skills: an integrative approach*. Springfield, Illinois: Charles C Thomas.

- Herman Lewis, J. (1997), *Trauma and Recovery – The Aftermath of Violence – From Domestic Abuse to Political Terror*. New York http://unityandstruggle.org/wp-content/uploads/2016/04/Herman_Trauma-and-Recovery.pdf
- Hopper, Bassuk & Olivet (2010), *What is Trauma Informed Care*. Dostopno na <http://traumainformedoregon.org/wp-content/uploads/2016/01/What-is-Trauma-Informed-Care.pdf>
- Johnson S. (2002), *Emotionally focused couple therapy with trauma survivors: strengthening attachment bonds*. New York, London: The Guilford Press.
- Joyce, P., Sills, C. (2001) *Skills in Gestalt Counselling and Psychotherapy*. London: Sage Publications.
- Kodele, T., Mešl, N. (2016), Sodelovalni procesi socialnega dela z družino v skupnosti: krepitev odpornosti družin s številnimi izzivi. V: Kodele, T., Mešl, N. (ur.), *Družine s številnimi izzivi: soustvarjanje pomoči v skupnosti*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Lee, R.G., Wheeler, G. (eds.) (2003), *The voice of Shame: Silence and Connection in Gestalt Therapy*. USA: GestaltPress
- Levine, P. A. (2015), *Kako prebuditi tigra: zdravljenje travm: prirojena sposobnost preobrazanja izkušenj, pod katerimi klonimo*. Ljubljana: V. B. Z.
- Levine, P. A. (2010), *In an unspoken voice: how the body releases trauma and restores goodness*. California: North Atlantic Books.
- Madsen, W. C. (2007), *Collaborative Therapy with Multi-Stressed Families*. New York, London: The Guildford Press (druga izdaja).
- Madsen, W. C. (2003), *Collaborative Therapy with Multi-Stressed Families: From Old Problems to New Futures*. New York, London: The Guildford Press.
- Melo, A. T. de, & Alarcão, M. (2011), Integrated family assessment and intervention model: a collaborative approach to support multi-challenged families. *Contemporary family therapy*, 33 (4), 400–416.
- Mesec, B. (2009), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave (študijsko gradivo za interno uporabo)*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mešl, N. (2013), Od razumevanja pojava naučene nemoči k razvijanju odpornosti v socialnem delu. *Socialno delo*, 52, številka 6, str. 351–360

- Mešl, N. (2008), *Razvijanje in uporaba znanja v socialnem delu z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Oaklander, V. (2007a), *Windows to Our Children: a Gestalt therapy approach to children and adolescents*. Gouldsboro (Maine): The Gestalt Journal Press.
- Oaklander, V. (2007b), *Hidden Treasure: a map to the child's inner self*. London: Karnac.
- Parlett, M. (1991) 'Reflection on Field Theory'. *British Gestalt Journal*. 1: 68–91.
- Perls, L. (1992), *Living at the Boundary*. New York: Gestalt Journal.
- Rozman, S. (2015), *Pogum: kako preboleti travmo*. Ljubljana: Modrijan.
- Sills, C., Lapworth, P., Desmond, B. (2012), *An Introduction to Gestalt*. London: SAGE Publication.
- Solarovič, J. (2005), Raziskovanje zdravja. V: Bohak, J. in Možina, M. (ured.), *Od patogeneze k salutogenezi*. Maribor: Slovenska krovna zveza za psihoterapijo.
- Soustvarjanje pomoči družinam v skupnosti. Pomoč družinam v skupnosti: soustvarjanje zelenih sprememb za zmanjševanje socialne izključenosti in krepitev zdravja. Dostopno na: http://spds.fsd.uni-lj.si/o_projektu/.
- Sunderland, M. (2009), *Znanost o vzgoji: Praktični nasveti o spanju, joku, igri in ustvarjanju čustvenega ravnovesja za vse življenje*. Radovljica: Didakta.
- Šugman Bohinc, L. (2011), Sinergetika soustvarjanja podpore in pomoči. V: Šugman Bohinc (ur.). *Izvirni delovni projekt pomoči. Zbirka Učenci z učnimi težavami*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Šugman Bohinc, L. (2010), Od objektivizma h konstruktivizmu in socialnemu konstrukcionizmu v sistemski psihoterapiji. *Kairos. Slovenska revija za psihoterapijo*, 4 številka 1–2, str. 51–65
- Van der Kolk, B. A. (2014), *The body keeps the score: brain, mind and body in the healing of trauma*. New York: Viking.
- Vries, S., Bouwkamp, R. (2002), *Psihosocialna družinska terapija*. Logatec: Firis.
- Zinker, J. (1977), *Creative Process in Gestalt Therapy*. New York: Vintage Books.
- Walsh, F. (2006), *Strengthening Family Resilience*. New York; London: The Guildford Press (druga izdaja).

Walsh, F. (2003), *Family Resilience: Strengths Forged through Adversity*. V: Walsh, F. (ed.), *Normal family processes: growing diversity and complexity*. New York; London: The Guildford Press (tretja izdaja).

Yalom, I. D. (2017), *Darilo terapije: odprto pismo novi generaciji terapevtov in njihovim klientom*. Ljubljana: UMco.

9 PRILOGA

9.1 Analiza zapisov srečanj

ANALIZA POSAMEZNIH ZAPISOV SREČANJ – OSNO KODIRANJE

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Vabilo v delovni odnos	Vstop v delovni odnos <i>ZS1-3</i>
Manjka udeležnost vseh	Predlogi možnih delovnih tem <i>ZS1-6, ZS1-8</i>
Raziskovanje uresničljivega Manjka udeležnost vseh	Predlogi možnih izbir <i>ZS1-11</i>
Manjka udeležnost vseh Manjka osebno vodenje	Preverjanje – usmerjujoče <i>ZS1-16</i>
Perspektiva moči	Priznavanje <i>ZS1-1</i> Raziskovanje osebne podpore <i>ZS1-2</i> Podelitev razmišljanja <i>ZS1-7</i> Priskrba <i>ZS1-12, ZS1-14</i> Raziskovanje občutka sebe <i>ZS1-15</i>
Perspektiva moči Osebno vodenje	Razvidnost potrebe <i>ZS1-13</i>

Vzpostavljanje delovnega odnosa

Delovna tema	Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Kje potrebuje pomoč	Udeležnost vseh Raziskovanje definicije problema	Raziskovanje potrebe <i>ZS1-4</i>
	Perspektiva moči	Ubesedila, kaj ji lahko dam <i>ZS1-5</i>
Kaj potrebuje za boljše počutje	Perspektiva moči Udeležnost vseh Osebnostno vodenje Vzdrževanje osebnega stika	Ubeseden osebni odziv Raziskovanje potrebe tukaj in zdaj <i>ZS1-9</i>
	Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči Udeležnost vseh	Raziskovanje možnih izbir <i>ZS1-10</i>
Refleksija		
Moje potrebe	<i>Potreba po prevzemanju odgovornosti</i> <i>ZS1-17</i> <i>Potreba biti potreben</i> <i>ZS1-19</i>	
Potrebe glede rabe konceptov	<i>Potreba po usmerjenosti v uresničljivo</i> <i>ZS1-18</i>	
Zadovoljstvo ob rabi konceptov	<i>Zadovoljstvo ob usmerjenosti v uresničljivo</i> <i>ZS1-20</i>	

Vabilo v delovni odnos 1	Delovna tema 2
---------------------------------	-----------------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
Manjka udeležnost vseh 4 – predlogi			Udeležnost vseh 3

			Vzdrževanje osebnega stika 1 - raziskovanje potrebe
			Raziskovanje definicije problema 1
	Raziskovanje uresničljivega 1		Raziskovanje uresničljivega 1
Manjka osebno vodenje 1	Osebno vodenje 1		Osebno vodenje 1
	Perspektiva moči 7 – priznavanje, priskrba, podelitev razmišljanja, raziskovanje		Perspektiva moči 3 - raziskovanje možnih izbir, raziskovanje potrebe

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Manjka vabilo v delovni odnos	Vstop v delovni odnos <i>ZS2-1</i>
Osebno vodenje	Ubesedila, kaj ji lahko dam <i>ZS2-5</i>
Manjka osebno vodenje	Odziv na mamino nelagodje pri določanju trajanja sodelovanja <i>Strah pred prinašanjem sebe v odnos</i> <i>Potreba po skrbi za njeno dobro počutje</i> <i>ZS2-13</i>
Perspektiva moči	Priskrba <i>ZS2-2, ZS2-3, ZS2-4, ZS2-10, ZS2-11</i> Priznavanje <i>ZS2-6, ZS2-7</i>
Perspektiva moči Osebno vodenje	Razvidnost moči <i>ZS2-8</i> Priznavanje <i>ZS2-9, ZS2-12</i>

Refleksija

Moje doživljanje	<i>Strah pred prinašanjem sebe v odnos</i> ZS2-13
Prepoznavanje uporabnosti konceptov	<i>Ozaveščen pomen udeležnosti vseh</i> ZS2-14
Moje potrebe	<i>Potreba po skrbi za njeno dobro počutje</i> ZS2-13
Potrebe glede rabe konceptov	<i>Ozaveščena potreba po osebnem vodenju</i> ZS2-15

Manjka vabilo v delovni odnos 1	Delovna tema 0
--	-----------------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
Manjka osebno vodenje 1	Osebno vodenje 2		
	Perspektiva moči 10 – priznavanje, priskrba, razvidnost moči		

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Vabilo v delovni odnos	Vstop v delovni odnos ZS3-8
Manjka vabilo v delovni odnos	Vstop v odnos ZS3-1
Udeležnost vseh Vzdrževanje osebnega stika	Zadovoljevanje predpostavljene potrebe po udeležnosti ZS3-15
Manjka udeležnost vseh	Predlog ZS3-11

	Preverjanje potreb ZS3-14
Vzdrževanje osebnega stika	Preverjanje potreb tukaj in zdaj ZS3-12 Informacija o priskrbi ZS3-13 (<i>Potreba po skrbi za njeno dobro počutje</i>)
Vzdrževanje osebnega stika Osebno vodenje	Raziskovanje potrebe tukaj in zdaj ZS3-10 (<i>Potreba po skrbi za njeno dobro počutje</i>)
Osebno vodenje	Odziv na vabilo k sodelovanju s strokovno delavko ZS3-2
Manjka osebno vodenje	Prekinitev srečanja zaradi slabega počutja mame ZS3-3 Ponujanje možnosti telefonskega pogovora ZS3-5, ZS3-6 Odziv na mamino zahvaljevanje ZS3-7 (<i>Neprijetno ob dobljeni pozornosti in priznanju o potrebnosti</i>)
Perspektiva moči	Priznavanje ZS3-4 Priskrba ZS3-9

Refleksija	
Moje potrebe	<i>Potreba po skrbi za njeno dobro počutje</i> ZS3-10, ZS3-13
Moje doživljanje	<i>Neprijetno ob dobljeni pozornosti in priznanju o potrebnosti</i> ZS3-7 <i>Ozaveščanje obremenjenosti z močnimi emocionalnimi odzivi</i> ZS3-18, ZS3-19
Prepoznavanje ravnanja	<i>Ozaveščanje odvzemanja moči</i> ZS3-16
Pomanjkanje rabe konceptov	<i>Ozaveščanje pomanjkanja osebnega vodenja</i>

	ZS3-17
Prepoznavanje uporabnosti konceptov	<i>Ozaveščanje pomena zavedanja, kaj lahko dam in kje so moje omejitve</i> ZS3-20

Manjka vabilo v delovni odnos	Vabilo v delovni odnos	Delovna tema 0
--------------------------------------	-------------------------------	-----------------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
Manjka udeležnost vseh 2	Udeležnost vseh 1		
	Vzdrževanje osebnega stika 4 – raziskovanje potrebe tukaj in zdaj, zadovoljevanje potrebe		
Manjka osebno vodenje 4	Osebno vodenje 2		
	Perspektiva moči 2 – priznavanje, priskrba		

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Vabilo v delovni odnos	Vstop v delovni odnos ZS4-1 Ubesedila način dela, kaj jim lahko dam ZS4-2
Vabilo v delovni odnos Manjka udeležnost vseh	Ubesedila način dela, kaj jim lahko dam Manjka preverjanje ZS4-3
Manjka udeležnost vseh	
Manjka udeležnost vseh Odvzemanje moči	Priskrba ZS4-8
Osebno vodenje	Ubesedila omejitve ZS4-4

Manjka osebno vodenje	Ni odziva na pomanjkanje informiranosti o prisotnosti mlajše hčere na srečanju <i>Ozaveščena potreba po osebnem vodenju</i> ZS4-29
Vzdrževanje osebnega stika	Priznavanje ZS4-7
Perspektiva moči	Priskrba ZS4-5
Znanje za ravnanje Manjka delo na drugi ravni	Zgled, kako v odnosu z otroki ZS4-28

Refleksija	
Moje potrebe	<i>Potreba po skrbi za njeno dobro počutje</i> ZS4-6
Potrebe glede rabe konceptov	<i>Ozaveščanje potrebe po udeležnosti vseh</i> ZS4-9 <i>Ozaveščanje potrebe po osebnem vodenju</i> ZS4-10, ZS4-29 <i>Ozaveščena potreba po izboru delovne teme</i> ZS4-30

Vzpostavljanje delovnega odnosa		
Delovna tema	Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Soočanje s samomorilnim vedenjem	Osebno vodenje Vzdrževanje osebnega stika Udeležnost vseh	Priznavanje Raziskovanje potrebe ZS4-11 Odziv na opaženo mamino vedenje ZS4-24

	Manjka osebno vodenje	Odziv na mamino ostajanje na ravni klepeta <i>Ozaveščena potreba po delu tukaj in zdaj</i> ZS4-25
	Vzdrževanje osebnega stika	Radovednost Preverjanje potrebe po ubesedanju stiske ZS4-18 Preverjanje potrebe tukaj in zdaj ZS4-23
	Perspektiva moči Vzdrževanje osebnega stika	Priznavanje strategije soočanja s problemi Preverjanje predpostavljenih potreb ZS4-19
	Perspektiva moči	Priznavanje Razvidnost situacije ZS4-12, ZS4-14 Priznavanje ZS4-13
	Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči	Raziskovanje možnih izbir ZS4-20 Razvidnost možne znane izbire ZS4-21
	Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči Znanje za ravnanje	Povzemanje Ubesedila primer možne izbire ZS4-22
Kako v odnosu z otroki pri soočanju s samomorilnim vedenjem	Vabilo v delovni odnos	Vabilo k izbiri delovne teme ZS4-27
Prevpripravljanje smisla obstoja	Vzdrževanje osebnega stika	Radovednost ZS4-15 Raziskovanje potrebe ZS4-16
	Perspektiva moči Manjka udeležnost vseh Manjka osebno vodenje	Priznavanje Razvidnost situacije Določanje

		ZS4-17/
Nošenje maske	Vzdrževanje osebnega stika	Raziskovanje potrebe ZS4-26

Vabilo v delovni odnos 4	Delovna tema 3
--------------------------	----------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
Manjka udeležnost vseh 2 – manjka preverjanje		Manjka udeležnost vseh 1 - določanje	Udeležnost vseh 2
	Vzdrževanje osebnega stika 1 - priznavanje		Vzdrževanje osebnega stika 4 – raziskovanje, preverjanje potrebe, radovednost
			Raziskovanje uresničljivega 3
Manjka osebno vodenje 1	Osebno vodenje 1	Manjka osebno vodenje 2	Osebno vodenje 2
	Perspektiva moči 1 – priskrba		Perspektiva moči 8 – priskrba, priznavanje, raziskovanje, povezovanje, razvidnost
	Znanje za ravnanje 1		Znanje za ravnanje 1
	Delo na drugi ravni 1		

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv Refleksija
Vabilo v delovni odnos	Vabilo v delovni odnos ZS5-1
Vzdrževanje osebnega stika	Preverjanje predpostavljene potrebe Raziskovanje potrebe

	ZS5-2 Raziskovanje potrebe ZS5-2, ZS5-5 Raziskovanje občutka prisile ZS5-15
Oseбно vodenje	Podelitev razmišljanja ZS5-6
Manjka udeležnost vseh	Podelitev razmišljanja <i>Ozaveščena potreba po udeležnosti vseh</i> ZS5-10
Znanje za ravnanje Manjka udeležnost vseh	Podelitev razmišljanja <i>Ozaveščena potreba po preverjanju</i> ZS5-8
Znanje za ravnanje	Podelitev razmišljanja ZS5-9
Perspektiva moči	Priznavanje ZS5-4 Razvidnost moči ZS5-7 Priznavanje Razvidnost moči ZS5-14
Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči	Razvidnost možnih znanih izbir <i>Ozaveščena potreba po razvidnosti možnih znanih izbir</i> ZS5-16

Refleksija	
Moje doživljanje	<i>Ozaveščeni močni emocionalni odzivi, nezmožnost vzdrževanja meja</i> ZS5-23
Moje potrebe	<i>potreba po biti potreben</i>

	ZS5-23
Potrebe glede rabe konceptov	<i>Ozaveščena potreba po izboru delovne teme in vztrajanje pri poglobljenem delu na izbrani delovni temi</i> ZS5-21 <i>Ozaveščena potreba po pridruževanju tam, kjer je, po udeležnosti vseh</i> ZS5-20 <i>Ozaveščena potreba po udeležnosti vseh</i> ZS5-10, ZS5-19 <i>Ozaveščena potreba po razvidnosti možnih znanih izbir</i> ZS5-16 <i>Ozaveščena potreba po preverjanju</i> ZS5-8
Prepoznavanje ravnanja	<i>Ozaveščeno ravnanje o odvzemanju moči</i> ZS5-18
Iskanje novih znanj za delo	<i>Ozaveščena potreba po uporabi novih znanj</i> ZS5-22

Vzpostavljanje delovnega odnosa		
Delovna tema	Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Osebna podpora	Osebno vodenje Perspektiva moči	Razvidnost osebne podpore Razvidnost moči ZS5-11
	Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči	Razvidnost in raziskovanje možnih znanih izbir ZS5-12
	Perspektiva moči	Raziskovanje smisla življenja ZS5-13
Pričakovanja na sestanku s koordinatorko za nasilje	Vabilo v delovni odnos Udeležnost vseh Osebno vodenje	Razvidnost pričakovanj Ubesedila, kaj ji lahko dam ZS5-17

Vabilo v delovni odnos 2	Delovna tema 2
--------------------------	----------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
Manjka udeležnost vseh 2 – podelitev razmišljanja			Udeležnost vseh 1
	Vzdrževanje osebnega stika 3 – preverjanje, raziskovanje potrebe, občutka prisile		
	Raziskovanje uresničljivega 1		Raziskovanje uresničljivega 1
	Osebnost vodenje 1		Osebnost vodenje 2
	Perspektiva moči 4 – priznavanje, razvidnost		Perspektiva moči 3 - raziskovanje, razvidnost
	Znanje za ravnanje 2		

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Manjka vabilo v delovni odnos	Vstop v odnos <i>ZS6-1</i>
Manjka osebno vodenje Manjka udeležnost vseh	Odziv na mam, ko je ubesedila, da ji je sodelovanje z mano v pomoč Manjka preverjanje <i>Ozaveščeno nelagodje ob priznanju potrebnosti</i> <i>ZS6-3</i>
Perspektiva moči Manjka udeležnost vseh	Razvidnost možne znane izbire <i>ZS6-5</i>
Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči Udeležnost vseh	Preigravanje možne izbire <i>ZS6-8</i>
Znanje za ravnanje Vzdrževanje osebnega stika Manjka udeležnost vseh	Podelitev razmišljanja Raziskovanje potrebe tukaj in zdaj Manjka preverjanje

	ZS6-7
Raziskovanje definicije problema Udeležnost vseh	Preverjanje razumevanja Raziskovanje občutka vplivanja ZS6-4
Perspektiva moči	Razvidnost njenega prispevka v družino ZS6-6 Priskrba ZS6-17

Refleksija	
Moje doživljanje	<i>Ozaveščeno nelagodje ob priznanju potrebnosti</i> ZS6-3
Prepoznavanje ravnanja	<i>Ozaveščeno izogibanju delu na izbrani delovni temi</i> ZS6-19 <i>Ozaveščeno ravnanje na način udeležnosti vseh</i> ZS6-18
Usmerjanje dela k oblikovanju delovnih tem	<i>Medem, pod vplivom SFT, izpustim dogovor o sodelovanju</i>
Potrebe glede rabe konceptov	<i>Ozaveščena potreba po osebnem vodenju</i> ZS6-21

Vzpostavljanje delovnega odnosa		
Delovna tema	Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Pomanjkanje delovne teme	Vabilo v delovni odnos	Vstop v delovni odnos ZS6-2
	Osebnostno vodenje	Odziv na pomanjkanje dela na izbrani temi <i>Ubesedena potreba</i> <i>Ozaveščena potreba po izboru delovne teme in vztrajanje pri poglobljenem delu na izbrani delovni temi</i>

		ZS6-9
	Vzdrževanje osebnega stika Vabilo v delovni odnos Osebnost vodenje	Preverjanje Vstop v delovni odnos ZS6-10
	Udeležnost vseh	Predlog Preverjanje ZS6-11
	Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči Udeležnost vseh	Raziskovanje možnih znanih izbir Manjka nadaljevanje z raziskovanjem potrebe ZS6-13
	Raziskovanje definicije problema Vzdrževanje osebnega stika	Raziskovanje potrebe tukaj in zdaj ZS6-12
Varovanje otrok pred psihičnim nasiljem	Raziskovanje definicije problema Perspektiva moči Udeležnost vseh	Raziskovanje potrebe Vprašanje o čudežu ZS6-14
	Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči	Raziskovanje možnosti izbire ZS6-16
		Refleksija <i>Ozaveščena potreba po vodenju</i> ZS6-15

Manjka vabilo v delovni odnos 1	Vabilo v delovni odnos 2	Delovna tema 2
--	---------------------------------	-----------------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
Manjka udeležnost vseh 3 – manjka preverjanje	Udeležnost vseh 2		Udeležnost vseh 3
	Vzdrževanje osebnega stika 1 – raziskovanje potrebe		Vzdrževanje osebnega stika 2 – preverjanje, raziskovanje potrebe
	Raziskovanje definicije problema 1		Raziskovanje definicije problema 2

	Raziskovanje uresničljivega 1		Raziskovanje uresničljivega 2
Manjka osebno vodenje 1			Osebno vodenje 2
	Perspektiva moči 4 – razvidnost možne izbire, njenega prispevka, preigravanje možne izbire, priskrba		Perspektiva moči 3 - raziskovanje možne izbire, potrebe
	Znanje za ravnanje 1		Znanje za ravnanje 1

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Vabilo v delovni odnos	Vstop v delovni odnos <i>ZS7-1</i>
Vzdrževanje osebnega stika Perspektiva moči	Raziskovanje potrebe tukaj in zdaj <i>ZS7-2</i>
Perspektiva moči Udeleženosť vseh	Razvidnost potreb otrok <i>ZS7-4</i> Priznavanje Podelitev razmišljanja <i>ZS7-5</i>
Znanje za ravnanje	Podelila razmišljanje o deljeni travmi <i>ZS7-3</i>

Refleksija	
Potrebe glede rabe konceptov	<i>Ozaveštila potrebo po razvidnosti možne znane izbire</i> <i>ZS7-7</i> <i>Ozaveščena potreba po povezovanju s skupnostjo</i> <i>ZS7-13</i>
Moje doživljanje	<i>Strah pred tem, da se bo mama samopoškodovala</i> <i>ZS7-12</i>

Vzpostavljajte delovnega odnosa		
Delovna tema	Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Kako ravnati v odnosu z lastnico stanovanja in otroki	Vabilo v delovni odnos Osebnost vodenje	Vstop v delovni odnos Ubesedena potreba ZS7-6
	Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči Udeležnost vseh Osebnost vodenje	Raziskovanje možne izbire Predlog možne izbire Podelitev razmišljanja kako v odnosu z otroki ZS7-9 Razvidnost moči Podelite razmišljanja o možni izbiri ZS7-10
	Perspektiva moči	Raziskovanje strahu pred odzivi lastnice stanovanja ZS7-8
Pisanje prošnje	Osebnost vodenje	Priznavanje Ubesedena potreba po udeležnosti vseh ZS7-11

Vabilo v delovni odnos 2	Delovna tema 2
---------------------------------	-----------------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljajte delovnega odnosa	
	Udeležnost vseh 2		Udeležnost vseh 2
	Vzdrževanje osebnega stika 1 – raziskovanje potrebe		
			Raziskovanje uresničljivega 2
			Osebnost vodenje 4

	Perspektiva moči 3 – priznavanje, raziskovanje potrebe, podelitev razmišljanja		Perspektiva moči 3 – priznavanje, raziskovanje potrebe, podelitev razmišljanja, razvidnost
	Znanje za ravnanje 1		

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa			
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>		
Perspektiva moči	Razvidnost moči <i>ZS8-3</i>		
Vzdrževanje osebnega stika	Preverjanje potrebe tukaj in zdaj		
Udeležnost vseh	Priskrba		
Perspektiva moči	<i>ZS8-4</i>		

Refleksija	
Prepoznavanje ravnanja	<i>Prepoznavanje svoje meje in ravnanje v skladu z njo</i> <i>ZS8-6</i>
Zaznavanje	<i>Zaznala spretnost v raziskovanju možnih izbir</i> <i>ZS8-7</i>

Vzpostavljanje delovnega odnosa		
Delovna tema	Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Urejanje vrta	Vabilo v delovni odnos	Dogovor o sodelovanju <i>ZS8-1</i>
	Osebnostno vodenje Udeležnost vseh	Raziskovanje prispevka vseh <i>Ubesedena potreba</i> <i>ZS8-2</i>

Ravnanje v odnosu z lastnico stanovanja	Raziskovanje uresničljivega Preverjanje doseganja ciljev Perspektiva moči Udeležnost vseh	Raziskovanje uspešnosti izbrane možne izbire Razvidnost izbrane možne izbire Preverjanje ZS8-5
--	--	--

Vabilo v delovni odnos 1	Delovna tema 2
---------------------------------	-----------------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
	Udeležnost vseh 1		Udeležnost vseh 2
	Vzdrževanje osebnega stika 1 – preverjanje potrebe		
			Raziskovanje uresničljivega 1
			Preverjanje doseganja ciljev 1
			Osebnost vodenje 1
	Perspektiva moči 2 – priskrba		Perspektiva moči 1 – priskrba, preverjanje potrebe, razvidnost

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Perspektiva moči Osebnost vodenje	Razvidnost moči Razvidnost situacije Oseben odziv ZS9-7
Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči Osebnost vodenje	Podelitev razmišljanja Predlog možne izbire ZS9-8
Perspektiva moči	Priskrba

	ZS9-5 Razvidnost moči ZS9-6
--	--

Refleksija	
Zadovoljstvo ob delu SD	Zadovoljstvo ob delu ZS9-9

Vzpostavljanje delovnega odnosa		
Delovna tema	Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Urejanje vrta	Manjka vabilo v delovni odnos	Vstop v odnos ZS9-1
	Perspektiva moči	Razvidnost potrebe mlajše hčere ZS9-2
	Vzdrževanje osebnega stika Udeležnost vseh Perspektiva moči Delo na drugi ravni	Zadovoljevanje potrebe mlajše hčere tukaj in zdaj Zgled, kako ravnati v odnosu z otrokom ZS9-3
	Perspektiva moči Udeležnost vseh	Oblikovanje vrta <i>Zadovoljstvo ob delu</i> ZS9-4

Manjka vabilo v delovni odnos	Delovna tema 1
--------------------------------------	----------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
			Udeležnost vseh 2

			Vzdrževanje osebnega stika 1 – zadovoljevanje potrebe
	Raziskovanje uresničljivega 1		
	Osebnost vodenje 2		
	Perspektiva moči 4 – razvidnost moči, priskrba		Perspektiva moči 3 - razvidnost potrebe, zgled
			Delo na drugi ravni 1

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa Sodelovanje z drugimi strokovnimi delavci	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Manjka osebnost vodenje Perspektiva moči	Razvidnost problemske situacije Razvidnost moči <i>Manjka osebni odziv</i> <i>ZS10-1</i>
Perspektiva moči Udeležnost vseh	Razvidnost problemske situacije <i>ZS10-2</i>
Perspektiva moči	Razvidnost prehojene poti in moči <i>ZS10-4</i>

Refleksija	
Moje doživljanje	<i>Občutenje nemoči za prevzemanje osebnega vodenja</i> <i>ZS10-3, ZS10-5</i>

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
	Udeležnost vseh 1		
Manjka osebnost vodenje 1			

	Perspektiva moči 3 – razvidnost problemske situacije, prehojene poti, moči		
--	---	--	--

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Vabilo v delovni odnos	Vstop v delovni odnos <i>ZS11-1, ZS11-6</i>
Vzdrževanje osebnega stika	Raziskovanje potrebe tukaj in zdaj <i>ZS11-2</i>
Raziskovanje definicije problema Osebnostno vodenje Perspektiva moči Delo na drugi ravni	Preverjanje predpostavljene potrebe mlajše hčere Zadovoljevanje potrebe mlajše hčere Podelitev razmišljanja, kako ravnati v odnosu z otrokom <i>ZS11-5</i>
Vzpostavljanje osebnega stika Osebnostno vodenje	Pridruževanje Ubesedila svoje doživljanje situacije <i>ZS11-7</i>
Preverjanje doseganja ciljev Perspektiva moči Osebnostno vodenje	Razvidnost moči Oseben odziv Raziskovanje uspešnosti možne izbire <i>ZS11-3</i>

Refleksija	
Prevpripravljanje	<i>Razmišljanje o razlogih za spremenjeno vedenje mame</i> <i>ZS11-4</i>
Zadovoljstvo ob delu SD	<i>Zadovoljstvo ob delu</i> <i>ZS11-13</i>
Potrebe glede rabe konceptov	<i>Ozaveščena potreba po preverjanju</i> <i>ZS11-14</i>

Vzpostavljajte delovnega odnosa		
Delovna tema	Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Kako ravnati v odnosu z otroki	Vabilo v delovni odnos Udeležnost vseh	Dogovor o sodelovanju ZS11-8
	Raziskovanje definicije problema	Raziskovanje potrebe mame Preverjanje ZS11-9
	Raziskovanje definicije problema Vzdrževanje osebnega stika	Raziskovanje potrebe otrok tukaj in zdaj ZS11-10
	Osebnostno vodenje Udeležnost vseh	Podelitev razmišljanja Podelitev osebnih izkušenj Preverjanje ZS11-11
	Vzdrževanje osebnega stika Delo na drugi ravni Udeležnost vseh	Povzemanje Spodbujanje komunikacije med člani ZS11-12

Vabilo v delovni odnos 3	Delovna tema 1
--------------------------	----------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljajte delovnega odnosa	
			Udeležnost vseh 3
	Vzdrževanje osebnega stika 2 – pridruževanje, raziskovanje potrebe		Vzdrževanje osebnega stika 2 – raziskovanje potrebe, povzemanje
	Raziskovanje definicije problema 1		Raziskovanje definicije problema 2
	Preverjanje doseganja ciljev 1		

	Osebnostno vodenje 2		Osebnostno vodenje 1
	Perspektiva moči 3 – podelitev razmišljanja, razvidnost, raziskovanje uspešnosti		
	Delo na drugi ravni 1		Delo na drugi ravni 1

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Vzpostavljanje osebnega stika Delo na drugi ravni Perspektiva moči	Razvidnost potrebe mame in hčere Manjka spodbujanje komunikacije med člani družine Ubesečila predpostavljeno potrebo hčere in preverila Priznavanje potrebe mame in hčere Krepitev otrokovega glasu <i>ZS12-3</i>
Preverjanje doseganja ciljev	Preverjanje uspešnosti glede na prejšnje dogovore <i>ZS12-4</i>

Refleksija	
Zadovoljstvo ob delu SD	<i>Zadovoljstvo ob delu</i> <i>ZS12-5</i>

Vzpostavljanje delovnega odnosa		
Delovna tema	Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Izdelovanje kuhinjice	Vabilo v delovni odnos	Dogovor o sodelovanju <i>ZS12-1</i>
	Perspektiva moči Udeležnost vseh	Izdelovanje hiške Izkušnja, kako biti v odnosu drug z drugim

	Delo na drugi ravni	ZS12-2
--	----------------------------	--------

Vabilo v delovni odnos 1	Delovna tema 1
---------------------------------	-----------------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
			Udeležnost vseh 1
	Vzpostavljanje osebnega stika 1		
	Perspektiva moči 1 – razvidnost, priznavanje, krepitev glasu		Perspektiva moči 1 – izkušnja
	Delo na drugi ravni 1		Delo na drugi ravni 1
	Preverjanje doseganja ciljev 1		

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Manjka vabilo v delovni odnos	Vstop v odnos ZS13-1
Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči Udeležnost vseh	Raziskovanje možnosti izbire Razvidnost moči ZS13-2 Preverjanje možne izbire Podelitev razmišljanja Preverila, če kje potrebuje pomoč ZS13-7
Raziskovanje uresničljivega Udeležnost vseh	Predlog možne izbire Prinašanje sebe v odnos ZS13-3
Perspektiva moči	Podelitev razmišljanja ZS13-5

	Preverjanje Krepitev moči ZS13-6 Priskrba ZS13-12, ZS13-13
--	---

Refleksija	
Moje doživljanje	Prepoznavanje stiske ob misli na samopoškodovanje mame ZS13-4 <i>Občutenje tesnobe ob čakanju na klic</i> ZS13-8
Moje potrebe	<i>Potreba po skrbi za njeno dobro počutje</i> ZS13-14
Zadovoljstvo ob delu SD	Zadovoljstvo ob delu ZS13-15
Zaznavanje	Opažena kvaliteta odnosa ZS13-15

Vzpostavljanje delovnega odnosa		
Delovna tema	Raba konceptov	Odziv Refleksija
Skrb za zdravje	Vabilo v delovni odnos	Vstop v odnos ZS13-9
	Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči Udeleženosť vseh	Raziskovanje možne izbire ZS13-10
	Raziskovanje uresničljivega Preizkušanje uresničljivega	Preverjanje možne izbire Osebni odziv Udejanjanje možne izbire

	Perspektiva moči Udeležnost vseh Osebnost vodenje	ZS13-11
--	--	---------

Manjka vabilo v delovni odnos	Vabilo v delovni odnos	Delovna tema 1
--------------------------------------	-------------------------------	-----------------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
	Udeležnost vseh 3		Udeležnost vseh 2
	Raziskovanje uresničljivega 3		Raziskovanje uresničljivega 2
			Preizkušanje Uresničljivega 1
			Osebnost vodenje 1
	Perspektiva moči 6 – priskrba, preverjanje, krepitev, podelitev razmišljanja, raziskovanje		Perspektiva moči 2 raziskovanje, preverjanje, udejanjanje možne izbire

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Vabilo v delovni odnos	Vstop v delovni odnos <i>ZS14-1</i>
Perspektiva moči	Priskrba <i>ZS14-3, ZS14-16</i>

Refleksija	
Potrebe glede rabe konceptov	<i>Ne stopiti v delo – ostati pri pogovorih ZS14-2</i>
Prepoznavanje ravnanja	<i>Ozaveščeno delo, kjer sem skrbela za udeležnost vseh</i> <i>ZS14-17</i>
Zadovoljstvo ob rabi konceptov	<i>Zadovoljstvo ob podelitvi razmišljanja glede pomena medosebnega odnosa med člani družine</i>

	ZS14-18
--	---------

Vzpostavljane delovnega odnosa		
Delovna tema	Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Neprofitno stanovanje	Osebnost vodenje	Odziv na ne razvidno temo Ubesedena potreba ZS14-4
	Perspektiva moči	Priskrba ZS14-5
Skrb za zdravje	Preverjanje doseganja ciljev	Raziskovanje uspešnosti možne izbire ZS14-6
	Raziskovanje definicije problema	Raziskovanje potrebe ZS14-7
	Raziskovanje uresničljivega Udeležnost vseh Perspektiva moči	Raziskovanje možne izbire Kako ravnati v odnosu z otroki ZS14-8
	Perspektiva moči	Priskrba ZS14-9, ZS14-10
sinova potreba po prispevku k družini	Raziskovanje definicije problema Odvzemanje moči Manjka osebno vodenje	Razvidnost sinove potrebe Podelitev razmišljanja Manjka razvidnost vlog v družini ZS14-11
	Odvzemanje moči Manjka osebno vodenje	Podelitev razmišljanja Preverjanje Manjka razvidnost vlog v družini ZS14-12 Predlog o razvidnosti prispevkov posameznih članov v družini ZS14-13

Razvidnost prispevkov otrok v družino	Perspektiva moči Manjka osebno vodenje	Razvidnosti prispevkov posameznih članov v družino ZS14-14
	Perspektiva moči	Povzetek raziskanih možnih izbir ZS14-15

Vabilo v delovni odnos 1	Delovna tema 4
---------------------------------	----------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
			Udeležnost vseh 1
			Raziskovanje definicije problema 2
			Raziskovanje uresničljivega 1
		Manjka osebno vodenje 4	Osebno vodenje 1
	Perspektiva moči 2 – priskrba	Odvzemanje moči 3	Perspektiva moči 5 – priskrba, razvidnost prispevkov, raziskovanje možnih izbir, povzetek možnih izbir,
			Preverjanje doseganja ciljev 1

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Manjka vabilo v delovni odnos	Vstop v odnos Manjka dogovor o namenu pogovora ZS15-1

Refleksija

Potrebe glede rabe konceptov	<i>Ozaveščena potreba po opolnomočenju otrok in raziskovanju, kako ravnati v odnosu z očetom</i> ZS15-6 <i>Ozaveščena potreba po skrbi za prepoznavanje svoje meje,</i> ZS15-8
Prepoznavanje uporabnosti konceptov	<i>zavedanje pomena osebnih mej za delovni odnos</i> ZS15-8

Vzpostavljanje delovnega odnosa		
Delovna tema	Raba konceptov	Odziv
		Refleksija
Razvijanje maminega občutka identitete	Udeleženosť vseh Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje definicije problema	Preverjanje maminega občutka identitete ZS15-2
	Znanje za ravnanje Perspektiva moči Manjka udeleženosť vseh	Podelitev razmišljanja o družini kot sistemu Odvračanje stran od prevzemanja odgovornosti ZS15-3
	Odvzemanje moči Manjka udeleženosť vseh	Določanje, kaj naj naredi Ni preverjanja ZS15-4
	Perspektiva moči	Raziskovanje širine občutka identitete Priznavanje ZS15-5
Kako biti v odnosu z otroki	Perspektiva moči Delo na drugi ravni	Zgled, kako ravnati v odnosu z otroki ZS15-7

Manjka vabilo v odnos	Delovna tema 2
-----------------------	----------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
		Manjka udeležnost vseh 2 - določanje	Udeležnost vseh 1
			Vzdrževanje osebnega stika 1 – preverjanje občutka identitete
			Raziskovanje definicije problema 1
			Perspektiva moči 3 – podelitev razmišljanja, raziskovanje širine občutka identitete , zgled
			Znanje za ravnanje 1
			Delo na drugi ravni 1

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Manjka vabilo v delovni odnos	Vstop v odnos Dogovor o taborjenju in kopanju ZS16-1
Manjka vabilo v delovni odnos Manjka udeležnost vseh Osebnostno vodenje	Vstop v odnos Soočanje o načinu maminega ravnanja z otroki Manjka preverjanje ZS16-4
Delo na drugi ravni Perspektiva moči	Zgled, kako ravnati v odnosu z otroki Opazovanje njenega ravnanja v odnosu z otroki ZS16-2
Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči	Predlog, kako se pogajati z otroki - predlog možne izbire Preverjanje ZS16-5

Refleksija	
Zaznavanje	<i>Ozaveščen napor pri delu</i>

	ZS16-3 <i>Ozaveščanje oblikovanja prijateljskega odnosa</i> ZS16-6
--	--

Manjka vabilo v odnos 2	Delovna tema 0
-------------------------	----------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
Manjka udeležnost vseh 1 – manjka preverjanje			
	Raziskovanje uresničljivega 1		
	Osebno vodenje 1		
	Perspektiva moči 2 – zgled, predlog možne izbire		
	Delo na drugi ravni 1		

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Vabilo v delovni odnos Osebno vodenje Udeležnost vseh	Vstop v delovni odnos Ubesedena potreba ZS17-1
Vabilo v delovni odnos Osebno vodenje	Vabilo v delovni odnos Ubesedena potreba ZS17-2
Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči Manjka udeležnost vseh	Širjenje možnosti izbire - prilagajanje na vzpostavljanje novih odnosov Manjka preverjanje ZS17-3

Refleksija

Potrebe glede rabe konceptov	<i>Ozaveščena potreba po vzpostavljanju osebnega stika in raziskovanju potreb otrok</i> <i>ZS17-25</i> <i>Ozaveščena potreba po varovanju prostora za otroke</i> <i>ZS17-26</i>
-------------------------------------	--

Vzpostavljanje delovnega odnosa		
Delovna tema	Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Prispevki članov družine na dopustu	Raziskovanje definicije problema	Raziskovanje potrebe <i>ZS17-4</i>
Obdarovanje	Manjka osebno vodenje Vzdrževanje osebnega stika	Odziv na mamino ubesedeno novo potrebo Manjka odziv na menjavo teme Priznavanje teže izkušnje, ko te nekdo zatoži <i>ZS17-5</i>
	Vzdrževanje osebnega stika	Sprejemanje potreb članov družine <i>ZS17-19</i>
	Raziskovanje definicije problema Perspektiva moči Vzdrževanje osebnega stika	Raziskovanje potreb članov družine Krepitev otrokovega glasu Priznavanje sinove potrebe Priznavanje mamine potrebe <i>ZS17-6</i>
	Manjka nadaljnje raziskovanje definicije problema Manjka perspektiva moči Manjka osebno vodenje Manjka udeležnost vseh	Raziskovanje potrebe Manjka čudenje nad visoko oceno Manjka raziskovanje kaj ocena predstavlja <i>ZS17-20</i>
	Vzdrževanje osebnega stika Manjka nadaljnje raziskovanje definicije problema Manjka osebno vodenje	Raziskovanje potrebe tukaj in zdaj Manjka vztrajanje v raziskovanju <i>ZS17-21</i>

	Perspektiva moči Vzdrževanje osebnega stika Osebno vodenje	Krepitev moči Oseben odziv Razvidnost načina odzivanja <i>ZS17-14</i>
	Perspektiva moči Vzdrževanje osebnega stika Manjka udeležnost vseh	Krepitev moči Sprejemanje potreb članov družine Manjka preverjanje <i>ZS17-16</i>
	Perspektiva moči Osebno vodenje	Razvidnost sinovega prispevka <i>ZS17-7</i>
	Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči Delo na drugi ravni Udeležnost vseh	Spodbujanje komunikacije med člani Razvidnost mamine možnosti zadovoljevanja sinovih potreb Preverjanje, kako je sin s tem <i>ZS17-8</i>
	Raziskovanje uresničljivega Osebno vodenje Perspektiva moči	Podelitev razmišljanja Ubesedila osebno izkušnjo Predlog možne izbire <i>ZS17-9</i>
	Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči	Raziskovanje možnih izbir <i>ZS17-10, ZS17-12</i> Predlog možne izbire <i>ZS17-11</i> Preverjanje možne izbire <i>ZS17-13</i>
	Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči Manjka udeležnost vseh	Primer možnega načina ravnanja v odnosu z očetom Opremljanje Manjka preverjanje <i>ZS17-15</i> Razvidnost možne znane izbire Manjka preverjanje <i>ZS17-17</i> Predlog raziskovanja možne znane izbire

		Manjka preverjanje ZS17-18
	Manjka osebno vodenje Manjka vabilo nazaj v delovni odnos	Izguba vodstva ZS17-22
Prispevki članov družine na dopustu	Vodenje Manjka vzdrževanje osebnega stika z otrokom Manjka raziskovanje definicije problema otroka Manjka delo na drugi ravni	Vabilo nazaj k prvo izrečeni delovni temi Preverjanje sprejemanja potrebe drugega člana Manjka raziskovanje potrebe otroka tukaj in zdaj ZS17-23
	Raziskovanje uresničljivega Manjka vzdrževanje osebnega stika Manjka udeležnost vseh Manjka delo na drugi ravni	Raziskovanje možnega prispevka Predlog možnega prispevka Preverjanje Manjka raziskovanje potrebe tukaj in zdaj ZS17-24

Vabilo v odnos 2	Manjka vabilo v delovni odnos 1	Delovna tema 2
------------------	---------------------------------	----------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
Manjka udeležnost vseh 1 – manjka preverjanje	Udeležnost vseh 1	Manjka udeležnost vseh 2 - določanje	Udeležnost vseh 1
		Manjka vzdrževanje osebnega stika 2 – manjka raziskovanje potrebe tukaj in zdaj	Vzdrževanje osebnega stika 6 – priznavanje, raziskovanje, sprejemanje potreb, krepitev moči
		Manjka raziskovanje definicije problema 3	Raziskovanje definicije problema 2
	Raziskovanje uresničljivega 1		Raziskovanje uresničljivega 10
	Osebno vodenje 2	Manjka osebno vodenje 4 – manjka odziv, manjka čudenje, manjka vodenje	
	Perspektiva moči 1 – raziskovanje možne izbire	Manjka perspektiva moči 1 – čudenje	Perspektiva moči 13 – priznavane, krepitev moči, raziskovanje možne

			izbire, krepitev otrokovega glasu, razvidnost
		Manjka delo na drugi ravni 2	Delo na drugi ravni 1

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Manjka vabilo v delovni odnos	Vstop v delovni odnos <i>ZS18-1 (Strah pred prinašanjem sebe v odnos), ZS18-7</i>
Osebno vodenje	Odziv na mamino potrebo po ostajanju v odnosu Ubesedena potreba <i>ZS18-4</i>
Manjka osebno vodenje	Odziv na mamino potrebo po prevozu hrane <i>Manjka ubesedena potreba</i> <i>ZS18-3</i> Odziv na mamino potrebo po ostajanju v odnosu <i>Manjka ubesedena potreba</i> <i>ZS18-5</i> Odziv na prijateljičino agresivno naravnostjo <i>ZS18-8 (Strah pred prinašanjem sebe v odnos)</i>
Manjka delo na drugi ravni Manjka osebno vodenje	Ni odziva na mamino nasilno vedenje Manjka soočanje <i>ZS18-15</i>

Perspektiva moči Manjka udeležnost vseh Manjka delo na drugi ravni Manjka osebno vodenje	Priznavanje Podelitev razmišljanja <i>ZS18-19</i>
Perspektiva moči	Priskrba <i>ZS18-2</i> Razvidnost moči <i>ZS18-6</i>

Refleksija	
Moje doživljanje	<i>Strah pred prinašanjem sebe v odnos</i> <i>ZS18-1, ZS18-8</i> <i>Stiska ob nepriznavanju potrebe hčerke</i> ZS18-18
Prepoznavanje uporabnosti konceptov	<i>Ozaveščen pomen dela tukaj in zdaj</i> ZS18-18 <i>Ozaveščen pomen udeležnosti vseh</i> <i>ZS18-20, ZS18-21</i>

Vzpostavljanje delovnega odnosa		
Delovna tema	Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>

Pridobivanje stanovanja	Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči Osebnostno vodenje	Priznavanje Vabilo v raziskovanje možnih izbir ZS18-9 Preverjanje možne izbire ZS18-10
	Perspektiva moči	Priskrba ZS18-11
	Perspektiva moči	Povzetek dogovorov ZS18-14
Ravnanje v odnosu z lastnico	Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči Osebnostno vodenje	Priznavanje Vabilo v raziskovanje možnih izbir ZS18-12
	Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči	Razvidnost možne znane izbire ZS18-13
	Perspektiva moči	Povzetek dogovorov ZS18-14
Darilo za sošolko	Raziskovanje definicije problema Perspektiva moči Udeležnost vseh	Priznavanje Raziskovanje potrebe tukaj in zdaj ZS18-16

	Vzdrževanje osebnega stika	
	Raziskovanje uresničljivega Perspektiva moči Udeležnost vseh Vzdrževanje osebnega stika	Raziskovanje možnih izbir Podelitev razmišljanja ZS18-17

Manjka vabilo v delovni odnos 1	Delovna tema 3
---------------------------------	----------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
Manjka udeležnost 1			Udeležnost vseh 3
			Vzdrževanje osebnega stika 3 – priznavanje, podelitev razmišljanja
			Raziskovanje definicije problema 1
			Raziskovanje uresničljivega 5
Manjka osebno vodenje 5	Osebno vodenje 1		Osebno vodenje 3
	Perspektiva moči 3 – razvidnost, priznavanje, priskrba		Perspektiva moči 9 – priznavanje, povzetek, priskrba, raziskovanje možne izbire,
Manjka delo na drugi ravni 2			

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa Sodelovanje z drugimi strokovnimi delavci	
Raba konceptov	Odziv Refleksija
Vabilo v delovni odnos	Dogovor o namenu in načinu sodelovanju

Udeležnost vseh	ZS19-1
Perspektiva moči Osebnost vodenje	Prevzem vodenja Razvidnost moči ZS19-2
Razvidnost definicije problema Raziskovanje uresničljivega Osebnost vodenje Perspektiva moči Manjka nadaljnje raziskovanje uresničljivega Manjka udeležnost vseh Manjka vzdrževanje vodenja	Razvidnost potrebe Predlog možne zbir Podelitev razmišljanja Razvidnost moči Oseben odziv Manjka nadaljevanja raziskovanja možnih izbir ZS19-6
Osebnost vodenje Vzdrževanje osebnega stika	Odziv na opaženo mamino potrebo
Osebnost vodenje Perspektiva moči	Odziv na doživljanje na sestanku Oseben odziv Razvidnost neravnovesja moči ZS19-8

Refleksija	
Moje doživljanje	Strah pred potrebo po osebnem odzivu ZS19-9
Zadovoljstvo ob ravnanju	Zadovoljstvo ob osebnem odzivanju in zadovoljevanju svojih potreb znotraj delovnega odnosa ZS19-10

Vzpostavljane delovnega odnosa Sodelovanje z drugimi strokovnimi delavci		
Delovna tema	Raba konceptov	Odziv Refleksija
Kaj lahko ZPM prispeva k pridobitvi stanovanja	Osebnost vodenje Razvidnost definicije problema	Prevzem vodenja Razvidnost potrebe

		Ubesejena potreba ZS19-3
Obvestilo o plačanih položnicah s strani ZPM	Razvidnost definicije problema Raziskovanje uresničljivega Manjka osebno vodenje	Razvidnost potrebe Ubesejena potreba Predlog možne izbire Manjka pogajanje Manjka osebni odziv ZS19-4
Vračilo potnih stroškov	Razvidnost definicije problema Udeležnost vseh	Razvidnost potrebe Ubesejena potreba ZS19-5

Vabilo v delovni odnos 1	Delovna tema 3
--------------------------	----------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
Manjka udeležnost vseh 1	Udeležnost vseh 1		Udeležnost vseh 1
	Vzdrževanje osebnega stika 1		
	Raziskovanje definicije problema 1		Razvidnost definicije problema 3
Manjka nadaljevanje raziskovanja uresničljivega 1	Raziskovanje uresničljivega 1		Raziskovanje uresničljivega 1
	Osebno vodenje 4	Manjka osebno vodenje 1 – manjka odziv	Osebno vodenje 1
	Perspektiva moči 3 - razvidnost		

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv Refleksija
Manjka vabilo v delovni odnos	Vstop v odnos ZS20-1

Osebnostno vodenje	Prinašanje sebe v odnos
Udeležnost vseh	Ubesedena potreba
	Oseben odziv
	ZS20-16

Refleksija	
Moje doživljanje	<i>Olajšanje ob spoznanju, kje me potrebujejo in kje ne</i> ZS20-8 <i>Ozaveščen občutek odgovornosti za pomoč, kot jo jaz vidim</i> ZS20-8 <i>Olajšanje ob novih spoznanjih za delo</i> ZS20-22
Pomanjkanje rabe konceptov	<i>Ozaveščeno pomanjkanje dela na raziskovanju njihove definicije problema</i> ZS20-9 <i>Ozaveščanje potreba po vračanju odgovornosti za delo</i> ZS20-21
Potrebe glede rabe konceptov	<i>Ozaveščena potreba po udeležnosti vseh</i> ZS20-19
Zaznavanje	<i>Ozaveščanje svojega prispevka k oblikovanem vzorcu interakcij z mamo</i> ZS20-18 <i>Ozaveščena posledica ob prenehanju izoblikovanega vzorca prevzemanja odgovornosti za delo</i> ZS20-20 <i>Ozaveščen napor ob delu – ob pogajanju in dogovarjanju</i> ZS20-14
Iskanje novih znanj za delo	<i>Ozaveščena potreba po držanju fokusa dela</i> ZS20-17
Zadovoljstvo ob rabi konceptov	<i>Zadovoljstvo ob raziskani definiciji problema</i> ZS20-10 <i>Zadovoljstvo ob prinašanju sebe v odnos</i> ZS20-15

Vzpostavljane delovnega odnosa		
Delovna tema	Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Iskanje stanovanja	Raziskovanje definicije problema Osebnost vodenje Udeležnost vseh	Ubesedena potreba po razvidnosti potrebe glede pridobivanja stanovanja Ubesedena potreba Preverjanje ZS20-2
	Raziskovanje uresničljivega Osebnost vodenje Udeležnost vseh	Predlog možne izbire Podelitev razmišljanja Oseben odziv Predaja odgovornosti Ubesedila, kaj ji lahko dam in kaj ne Vabilo v raziskovanje uresničljivega ZS20-3
	Manjka vzdrževanje osebnega stika Manjka udeležnost vseh Manjka nadaljnje raziskovanje uresničljivega	Prekinitev dela Manjka raziskovanje potrebe tukaj in zdaj Manjka preverjanje ZS20-4
Evalvacija dela in še potrebna pomoč	Preverjanje doseganja ciljev Perspektiva moči Manjka udeležnost vseh	Razvidnost doseženih zelenih izidov ZS20-5
	Osebnost vodenje Perspektiva moči Vzdrževanje osebnega stika Dogovor o preizkušanju uresničljivega Manjka udeležnost vseh	Priznavanje Ubesedena potreba Oseben odziv Razvidnost situacije Dogovor o preizkušanju izbrane možne izbire Manjka preverjanje ZS20-6
	Vabilo v delovni odnos Udeležnost vseh	Razvidnost priložnostnega dela in pomanjkanja dela na izbranih temah Vabilo v delo po izbranih temah

		ZS20-7
	Raziskovanje definicije problema Udeležnost vseh	Razvidnost potreb <i>Olajšanje ob spoznanju, kje me potrebujejo in kje ne</i> <i>Ozaveščen občutek odgovornosti za pomoč, kot jo jaz vidim</i> ZS20-8
Iskanje stanovanja	Vabilo v delovni odnos Udeležnost vseh	Vstop v delovni odnos Preverjanje potrebe ZS20-11
	Manjka udeležnost vseh Odvzemanje moči Manjka osebno vodenje	Zadovoljevanje njene potrebe Manjka osebni odziv Manjka njen prispevek ZS20-12, ZS20-13

Manjka vabilo v delovni odnos 1	Vabilo v delovni odnos 1	Delovna tema 2
--	---------------------------------	-----------------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
	Udeležnost vseh 1	Manjka udeležnost vseh 4	Udeležnost vseh 5
		Manjka vzdrževanje osebnega stika 1 – manjka raziskovanje potrebe tukaj in zdaj	Vzdrževanje osebnega stika 1 – priznavanje
			Raziskovanje definicije problema 2
		Manjka nadaljnje raziskovanje uresničljivega	Raziskovanje uresničljivega 1
			Dogovor o preizkušanju uresničljivega 1
	Osebno vodenje 1	Manjka osebno vodenje 1	Osebno vodenje 3
			Perspektiva moči 2 – razvidnost, priznavanje

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Manjka vabilo v delovni odnos	Vstop v odnos <i>ZS21-1</i>
Perspektiva moči	Priskrba <i>ZS21-2</i>
Vzdrževanje osebnega stika Perspektiva moči	Soprisotnost Priznavanje <i>Občutek resničnega poslušanja</i> <i>ZS21-3</i> Soprisotnost Priznavanje <i>ZS21-7</i>
Perspektiva moči Udeleženosť vseh	Raziskovanje osebne podpore Razvidnost moči <i>ZS21-4</i> Razvidnost moči <i>ZS21-5</i>
Načrtovanje preizkušanja uresničljivega Perspektiva moči Udeleženosť vseh	Načrtovanje udejanjanja izbrane izbire Razvidnost moči delovnega odnosa vseh udeleženi <i>ZS21-6</i>

Refleksija	
Prepoznavanje ravnanja	<i>Občutek resničnega poslušanja</i> <i>ZS21-3</i>
Zaznavanje	<i>Ozaveščanje svojih emocionalnih odzivov na poslušanje težkih zgodb in vpliv teh odzivov na odnos</i> <i>ZS21-8, ZS21-9</i>
Moje doživljanje	<i>Občutenje nekompetentnosti za delo z družino s številnimi izzivi</i> <i>ZS21-10</i>

Prevpraševanje	<i>Razmišljanje o svoji potrebi po pomoči drugim</i> ZS21-11
----------------	---

Manjka vabilo v delovni odnos	Delovna tema 0
--------------------------------------	----------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
	Udeležnost vseh 3		
	Vzdrževanje osebnega stika 2 - soprisotnost		
	Načrtovanje preizkušanja uresničljivega 1		
	Perspektiva moči 6 – razvidnost, priznavanje, priskrba		

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Perspektiva moči	Priskrba ZS22-1, ZS22-8
Udeležnost vseh Raziskovanje definicije problema	Soprisotnost Prostor za raziskovanje potrebe tukaj in zdaj ZS22-4
Osebno vodenje	Podelitev razmišljanja glede moči, ki jo ima Oseben odziv ZS22-5 Odziv na mamino prošnjo Ubesejena potreba <i>Prinašanje sebe v odnos</i> ZS22-11
Perspektiva moči	Priskrba

Osebnostno vodenje	Oseben odziv Ubesedena potreba <i>Prinašanje sebe v odnos</i> ZS22-9 Oseben odziv Podelitev razmišljanja Razvidnost moči Razvidnost potreb ZS22-10
Raziskovanje uresničljivega Manjka raziskovanje definicije problema Manjka udeležnost vseh	Predlog možne izbire Manjka raziskovanje potrebe ZS22-6
Manjka vzdrževanje osebnega stika Manjka udeležnost vseh Manjka raziskovanje definicije problema	Podelitev razmišljanja Manjka raziskovanje potrebe tukaj in zdaj ZS22-7

Refleksija	
Moje doživljanje	<i>Strah pred prinašanjem sebe v odnos</i> ZS22-3
Prepoznavanje ravnanja	<i>Prinašanje sebe v odnos</i> ZS22-9, ZS22-11, ZS22-17 <i>Opažen premik na ravni udeležnosti mame</i> ZS22-12 <i>Opažen premik na ravni svoje udeležnosti</i> ZS22-13 <i>Opažen premik na ravni soudeležnosti</i> ZS22-14
Zaznavanje	<i>Ozaveščanje omejitev</i> ZS22-15 <i>Opaženo učenje iz odnosa z mamo</i> ZS22-18
Moje potrebe	<i>Potreba biti potreben</i>

	ZS22-16, ZS22-18
--	------------------

Vzpostavljanje delovnega odnosa		
Delovna tema	Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Vzpostavljanje delovnega odnosa Klic na občino	Vabilo v delovni odnos	Vstop v delovni odnos <i>ZS22-2</i>
	Preizkušanje uresničljivega Manjka osebno vodenje Manjka udeležnost vseh Odvzemanje moči	Udejanjanje možne izbire Manjka osebni odziv <i>Strah pred prinašanjem sebe v odnos</i> <i>ZS22-3</i>

Vabilo v delovni odnos 1	Delovna tema 1
---------------------------------	----------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
Manjka udeležnost vseh 2	Udeležnost vseh 1	Manjka udeležnost vseh 1	
	Manjka vzdrževanje osebnega stika 1 – manjka raziskovanje potrebe tukaj in zdaj		
Manjka raziskovanje definicije problema 2	Raziskovanje definicije problema 1		
	Raziskovanje uresničljivega 1		
			Preizkušanje uresničljivega 1
	Osebno vodenje 4	Manjka osebno vodenje 1	
	Perspektiva moči 4 – priskrba, razvidnost	Odvzemanje moči 1	

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Perspektiva moči	Priskrba <i>ZS23-2</i>

Vzpostavljanje delovnega odnosa		
Delovna tema	Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Vzpostavljanje delovnega odnosa Pisanje življenjepisa in prošnje	Vabilo v delovni odnos	Dogovor o sodelovanju <i>ZS23-1</i>
	Preizkušanje uresničljivega Perspektiva moči	Udejanjanje možne izbire Širjenje občutka sebe <i>ZS23-3</i>

Vabilo v delovni odnos 1	Delovna tema 1
--------------------------	----------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
			Preizkušanje Uresničljivega 1
	Perspektiva moči 1 - priskrba		Perspektiva moči 1 – širjenje občutka sebe

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Manjka vabilo v delovni odnos	Vstop v odnos

	ZS24-1
Osebno vodenje Razvidnost doseženih ciljev	Oseben odziv Razvidnost udejanjenih možnih izbir ZS24-2
Perspektiva moči	Priznavanje ZS24-3
Perspektiva moči Raziskovanje definicije problema	Razvidnost načina odzivanja Predlog možne izbire ZS24-14
Osebno vodenje Manjka udeležnost vseh Manjka vzdrževanje osebnega stika Manjka raziskovanje definicije problema	Oseben odziv Podelitev razmišljanja Manjka preverjanje Manjka raziskovanje potrebe tukaj in zdaj ZS24-4
Osebno vodenje Vzdrževanje osebnega stika	Oseben odziv Ubesedena potreba Preverjanje ZS24-5
Osebno vodenje Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje uresničljivega	Podelitev osebne izkušnje, kako v odnosu z otroki Predlog možne izbire Preverjanje ZS24-11 Podelitev osebne izkušnje, kako v odnosu z otroki Raziskovanje možnih izbir Preverjanje ZS24-12
Osebno vodenje	Oseben odziv Ubesedila omejitve Razvidnost potrebe Predlog delovne teme ZS24-6 Osebni odziv

	Soočanje ZS24-7 Osebnostni odziv Ubesedena potreba ZS24-15
Manjka osebno vodenje Manjka raziskovanje definicije problema	Podelitev razmišljanja Manjka vabilo nazaj k delovni temi ZS24-8 Manjka raziskovanje potrebe ZS24-9
Manjka osebno vodenje	Manjka odziv na opaženo <i>Ozaveščeno menjavanje delovnih tem</i> ZS24-10
Znanje za ravnanje	Podelitev razmišljanja, kako v odnosu z otroki ZS24-13

Refleksija	
Moje doživljanje	<i>Ozaveščen odpor do dela z družino</i> ZS24-16 <i>Ozaveščen strah pred doživljanjem odpora do dela z družino</i> ZS24-16
Prepoznavanje ravnanja	<i>Opažanje prepoznavanje osebnih potreb in osebnega vodenja</i> ZS24-19 <i>Ozaveščeno menjavanje delovnih tem</i> ZS24-10
Zavedanje	<i>Ozaveščen sindrom pomaganja</i> <i>Ozaveščen sindrom distanciranja</i> ZS24-17 <i>Sprejemanje doživljanja odpora kot priložnost za učenje</i> ZS24-18 <i>Opažanje humanizacije odnosa</i> ZS24-20

Manjka vabilo v delovni odnos 1	Delovna tema 0
--	----------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
Manjka udeležnost vseh 1			
Manjka vzdrževanje osebnega stika 1 – preverjanje, raziskovanje potrebe tukaj in zdaj	Vzdrževanje osebnega stika 3 - preverjanje		
Manjka raziskovanje definicije problema 2	Raziskovanje definicije problema 1		
	Raziskovanje uresničljivega 2		
	Razvidnost doseženih ciljev 1		
Manjka osebno vodenje 3	Osebno vodenje 8		
	Perspektiva moči 2 – priznavanje, razvidnost		
	Znanje za ravnanje 1		

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Vzdrževanje osebnega stika	Odziv na slabo počutje mame Soprisotnost ZS25-1
Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje definicije problema	Soočanje Raziskovanje potrebe ZS25-2
Osebno vodenje	Oseben odziv ZS25-3
Vabilo v raziskovanje uresničljivega	Radovednost Manjka raziskovanje potrebe

Manjka raziskovanje definicije problema	ZS25-4
Manjka osebno vodenje Vzdrževanje osebnega stika	Manjka osebni odziv <i>Skrb zase ob močnem emocionalnem odzivu</i> Soprisotnost ZS25-5
Perspektiva moči Raziskovanje uresničljivega	Priznavanje Razvidnost udejanjene možne izbire ZS25-6
Raziskovanje definicije problema Udeleženosť vseh	Raziskovanje potrebe ZS25-7
Raziskovanje uresničljivega Manjka udeleženosť vseh	Predlog možne izbire Manjka preverjanje ZS25-8

Refleksija	
Prepoznavanje uporabnosti konceptov	<i>Ozaveščanje pomena soočanja</i> ZS25-25 <i>Ozaveščanje pomena vzpostavljanja stika z otroki in raziskovanje njihovih potreb</i> ZS25-31 <i>Ozaveščen pomen dela na drugi ravni</i> ZS25-32
Zaznavanje	<i>Ozaveščanje procesa nenehnega iskanja meja</i> ZS25-35
Zadovoljstvo ob ravnanju	<i>Zadovoljstvu ob zadovoljevanju osebnih potreb znotraj odnosa</i> ZS25-26, ZS25-28
Zadovoljstvo ob rabi konceptov	<i>Zadovoljstvo ob delu na drugi ravni</i> ZS25-30
Prepoznavanje ravnanja	<i>Skrb zase ob močnem emocionalnem odzivu</i> ZS25-5

	<i>Ozaveščanje soustvarjanja</i> ZS25-27 <i>Prepoznavanje prisotnosti</i> ZS25-33, ZS25-34
Moje doživljanje	<i>Strah pred zadovoljevanjem svojih potreb znotraj odnosa pomoči</i> ZS25-29

Vzpostavljanje delovnega odnosa		
Delovna tema	Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Praznovanje Božiča	Vabilo v delovni odnos Osebnost vodenje Vzdrževanje osebnega stika Udeležnost vseh	Predlog delovne teme Opis opaženega Oseben odziv na opaženo Preverjanje ZS25-9
	Vabilo v delovni odnos Osebnost vodenje Udeležnost vseh	Vstop v delovni odnos Oseben odziv Preverjanje ZS25-10
	Osebnost vodenje Udeležnost vseh	Ubesedena potreba po komunikaciji Preverjanje Osebnost odziv ZS25-11
Praznovanje sinovega uspeha	Osebnost vodenje Manjka udeležnost vseh Perspektiva moči Vzdrževanje osebnega stika	Oseben odziv na opaženo Namen srečanja Manjka preverjanje Razvidnost sinove moči Soprisotnost ZS25-12
	Preverjanje doseganja ciljev Raziskovanje definicije problema	Preverjanje možne znane izbire Preverjanje predpostavljene potrebe

	Udeležnost vseh	ZS25-13
	Osebno vodenje Vzdrževanje osebnega stika Udeležnost vseh	Preverjanje predpostavljene potrebe Oseben odziv Sprejemanje potrebe ZS25-14
	Osebno vodenje Udeležnost vseh	Odziv na opaženo Dogovor o časovnem okvirju ZS25-15
Praznovanje hčerinega uspeha	Perspektiva moči Delo na drugi ravni Udeležnost vseh Vzdrževanje osebnega stika med člani	Razvidnost moči hčere Spodbujanje komunikacije med člani Raziskovanje potrebe tukaj in zdaj Podelitev osebne izkušnje ZS25-16
Praznovanje Božiča	Osebno vodenje	Predlog delovne teme Ubesedena potreba ZS25-17
	Osebno vodenje Raziskovanje uresničljivega Manjka udeležnost vseh	Podelitev razmišljanja Razvidnost pomena sodelovanja - razvidnost možne znane izbire ZS25-18
	Vzdrževanje osebnega stika Osebno vodenje	Sprejemanje potreb članov Oseben odziv Ubesedena potreba ZS25-19
	Udeležnost vseh Osebno vodenje Manjka vzdrževanje osebnega stika	Preverjanje Osebni odziv Manjka raziskovanje potrebe tukaj in zdaj ZS25-20
Kako v odnosu z otroki	Perspektiva moči Raziskovanje uresničljivega Delo na drugi ravni	Razvidnost načina odzivanja Predlog možne izbire ZS25-21
	Perspektiva moči	Razvidnost načina odzivanja

	Delo na drugi ravni	ZS25-22, ZS25-24
	Perspektiva moči Delo na drugi ravni Raziskovanje uresničljivega Manjka preizkušanje uresničljivega	Razvidnost potreb članov Zgled, kako ravnati v odnosu z otroki – predlog možne izbire Manjka spodbujanje komunikacije med člani - manjka udejanjanje možne izbire ZS25-23

Vabilo v delovni odnos 2	Delovna tema 4
--------------------------	----------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
Manjka udeležnost vseh 1	Udeležnost vseh 1	Manjka udeležnost vseh 2	Udeležnost vseh 8
	Vzdrževanje osebnega stika 3 – soprisotnost, soočanje	Manjka vzdrževanje osebnega stika 1 - manjka raziskovanje potrebe tukaj in zdaj	Vzdrževanje osebnega stika 4 – soprisotnost, raziskovanje potrebe tukaj in zdaj, preverjanje, sprejemanje potrebe
Manjka raziskovanje definicije problema 1	Raziskovanje definicije problema 2		Raziskovanje definicije problema 1
	Raziskovanje uresničljivega 3		Raziskovanje uresničljivega 3
		Manjka preizkušanje uresničljivega 1	
Manjka osebno vodenje 1	Osebno vodenje 1		Osebno vodenje 10
	Perspektiva moči 1 – razvidnost, priznavanje		Perspektiva moči 5 – razvidnost
			Delo na drugi ravni 4

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv Refleksija
Osebno vodenje Vzdrževanje osebnega stika	Oseben odziv Ubesejena potreba

	Preverjanje ZS26-1
Perspektiva moči	Priznavanje ZS26-3
Osebnostno vodenje Raziskovanje definicije problema	Oseben odziv na opaženo Preverjanje predpostavljane potrebe ZS26-4

Refleksija	
Zadovoljstvo ob ravnanju	<i>Zadovoljstvo ob prinašanju sebe v odnos</i> ZS26-9
Zaznavanje	<i>Prepoznavanje moči mame za prevzemanje odgovornosti</i> ZS26-2 <i>Ozaveščanje omejitev</i> ZS26-10
Prevpripravljanje	<i>Razmišljanje o pomanjkanju razvidnosti različnih potreb in pogajanje</i> ZS26-11

Vzpostavljane delovnega odnosa		
Delovna tema	Raba konceptov	Odziv Refleksija
Praznovanje Božiča	Osebnostno vodenje Vzdrževanje osebnega stika	Oseben odziv Ubesedena potreba Radovednost ZS26-5 Odpiranje prostora Podelitev osebne izkušnje ZS26-6
	Vzdrževanje osebnega stika	Radovednost ZS26-7

	Osebnostno vodenje	Oseben odziv Ubesejena potreba ZS26-8
--	---------------------------	--

Manjka vabilo delovni odnos 1	Delovna tema 1
--------------------------------------	----------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
	Vzdrževanje osebnega stika 1 – preverjanje		Vzdrževanje osebnega stika 3 – radovednost
	Raziskovanje definicije problema 1		
	Osebnostno vodenje 2		Osebnostno vodenje 3
	Perspektiva moči 1 - priznavanje		

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Manjka vabilo v delovni odnos	Vstop v odnos <i>Potreba po odzivanju na dogajanje tukaj in zdaj</i> ZS27-1
Osebnostno vodenje	Oseben odziv Ubesejena potreba ZS27-2
Manjka vzdrževanje osebnega stika	Manjka soprisotnost Manjka radovednost ZS27-3 Neprimeren osebni odziv ZS27-5
Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje definicije problema	Preverjanje doživljanja tukaj in zdaj ZS27-4
Vzdrževanje osebnega stika	Priznavanje

	ZS27-6
Osebno vodenje Raziskovanje definicije problema Vzdrževanje osebnega stika	Oseben odziv Raziskovanje potrebe tukaj in zdaj Priznavanje Soprisotnost ZS27-7
Perspektiva moči Manjka raziskovanje definicije problema	Podelitev razmišljanja – širši kontekst Manjka raziskovanje izražene potrebe potrebe ZS27-8
Manjka vabilo v delovni odnos	Vstavljanje ob temi ZS27-9
Perspektiva moči	Preokvirjanje ZS27-10
Znanje za ravnanje Osebno vodenje	Podelila razmišljanje Ubesedila, kaj ji lahko dam Ubesedila omejitve ZS27-11

Refleksija	
Zaznavanje	<i>Ozaveščanje spreminjanje interakcijskega vzorca v odnosu z mamo</i> ZS27-12 <i>Ozaveščanje vpliva spremembe v interakcijskem vzorcu</i> ZS27-12
Prepoznavanje ravnanja	<i>Razlikovanje maminih potreb v odnosu od tega, kar ji jaz želim dati</i> ZS27-13
Potrebe glede rabe konceptov	<i>Potreba po odzivanju na dogajanje tukaj in zdaj</i> ZS27-1 <i>Ozaveščena potreba po soprisotnosti in radovednosti</i> ZS27-14

Manjka vabilo v delovni odnos 2	Delovna tema 0
--	----------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
Manjka vzdrževanje osebnega stika 1 - manjka radovednost, soprotnost	Vzdrževanje osebnega stika 3 - preverjanje, priznavanje, soprisotnost		
Manjka raziskovanje definicije problema 1	Raziskovanje definicije problema 2		
	Osebnost vodenje 3		
	Perspektiva moči 2 – podelitev razmišljanja, preokvirjanje		
	Znanje za ravnanje 1		

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Perspektiva moči	Priskrba <i>ZS28-7</i>

Refleksija	
Prepoznavanje ravnanja	<i>Ozaveščeno usmerjanje</i> <i>ZS28-8</i>
Moje doživljanje	<i>Ozaveščena moja potreba po zaključevanju sodelovanja</i> <i>ZS28-9</i>
Zadovoljstvo ob rabi konceptov	<i>Zadovoljstvo ob delu na udeležnosti vseh</i> <i>ZS28-10</i>

Vzpostavljanje delovnega odnosa
--

Delovna tema	Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Iskanje zaveznika in njegov prispevek	Vabilo v delovni odnos	Vstop v delovni odnos Dogovor o časovnem okvirju in namenu ZS28-1
	Osebno vodenje Perspektiva moči	Oseben odziv Ubesedena potreba Raziskovanje zaveznika ZS28-2
	Perspektiva moči	Razvidnost moči ZS28-3
	Raziskovanje uresničljivega	Raziskovanje možne izbire ZS28-4
	Raziskovanje uresničljivega Osebno vodenje Manjka udeležnost vseh	Predlog možne izbire ZS28-5
	Osebno vodenje Vzdrževanje osebnega stika	Oseben odziv Preverjanje predpostavljene potrebe ZS28-6

Vabilo v delovni odnos 1	Delovna tema 1
---------------------------------	----------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
		Manjka udeležnost vseh 1	
			Vzdrževanje osebnega stika 1 – preverjanje
			Raziskovanje uresničljivega 2
			Osebno vodenje 3

	Perspektiva moči 1 - priskrba		Perspektiva moči 2 – razvidnost, raziskovanje zaveznika
--	--------------------------------------	--	--

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa	
Raba konceptov	Odziv <i>Refleksija</i>
Manjka vabilo v delovni odnos	Dogovor o namenu srečanja <i>ZS29-1</i>
Osebnostno vodenje	Oseben odziv Ubesejena potreba <i>ZS29-2</i>
Osebnostno vodenje Manjka osebnostno vodenje	Ubesejena potreba po razvidnosti Manjka oseben odziv na to, da je bila nedosegljiva <i>ZS29-3</i>
Perspektiva moči	Razvidnost moči <i>ZS29-4</i>
Vzdrževanje osebnega stika	Soprisotnost Priznavanje <i>ZS29-5</i>
Manjka osebnostno vodenje Manjka raziskovane uresničljivega	Manjka osebni odziv na njeno prošnjo Manjka raziskovanje načina sodelovanja <i>ZS29-6</i> Manjka moj odziv Manjka ubesejena potreba Manjka vztrajanje pri raziskovanju načina sodelovanja <i>ZS29-7</i>

Refleksija	
Moje doživljanje	<i>Obremenjenost z močnimi emocionalnimi odzivi</i> <i>ZS29-8</i>

	<i>Želja po zaključku sodelovanja</i> ZS29-10
Pomanjkanje rabe konceptov	<i>Pozabljanje prinašanja sebe v odnos</i> ZS29-8
Prepoznavanje ravnanja	<i>Ozaveščanje pretirane skrbi zanjo</i> ZS29-9 <i>Pozabljanje na svoj potrebe</i> ZS29-9

Manjka vabilo v delovni odnos 1	Delovna tema 0
--	----------------

Ni vzpostavljanja delovnega odnosa		Vzpostavljanje delovnega odnosa	
	Vzdrževanje osebnega stika 1 – soprisotnost, priznavanje		
Manjka raziskovane uresničljivega 2			
Manjka osebno vodenje 3	Osebno vodenje 2		
	Perspektiva moči 1 - razvidnost		

ZAPISI SREČANJ ODNOSNO KODIRANJE

Zapis Srečanja	ZS1	ZS2	ZS3	ZS4	ZS5
Vabilo v delovni odnos	1	0	1	4	2
Št. delovnih tem	2	0	0	4	2
Št. delovnih tem, kjer sem uporabila vsaj enega izmed naslednjih konceptov: Raziskovanje definicije, ali uresničljivega, ali načrtovanje, udejanjanje uresničljivega ali preverjanja ciljev ali delo na drugi ravni	1	0	0	1	1
Delovna tema koncepti	Udeleženos Vzdrževanje osebnega stika	/	/	Udeleženos Manjka udeleženos vseh	Udeleženos Raziskovanje uresn. Osebno vodenje

	Raziskovanje definic Raziskovanje uresn. Osebnno vodenje Perspektiva moči			Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje uresn. Osebnno vodenje Perspektiva moči Znanje za ravnanje	Perspektiva moči
Ni delovne teme koncepti	Manjka udeležnost vseh Raziskovanje uresn. Osebnno vodenje Manjka osebnno vodenje Perspektiva moči	Manjka osebnno vodenje Osebnno vodenje Perspektiva moči	Udeležnost Manjka udeležnost vseh Vzdrževanje osebnega stika Manjka osebnno vodenje Perspektiva moči	Manjka udeležnost vseh Vzdrževanje osebnega stika Osebnno vodenje Perspektiva moči Znanje za ravnanje Delo na drugi ravni	Manjka udeležnost vseh Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje uresn. Osebnno vodenje Perspektiva moči Znanje za ravnanje

	ZS6	ZS7	ZS8	ZS9	ZS10 Sodel. z drug. s.d.
Vabilo v delovni odnos	2	2	1	0	0
Št. delovnih tem	2	2	2	1	0
Št. delovnih tem, kjer sem uporabila vsaj enega izmed naslednjih konceptov: Raziskovanje definicije, ali uresničljivega, ali načrtovanje, udeležanje uresničljivega ali preverjanja ciljev ali delo na drugi ravni	2	1	1	1	0
Delovna tema koncepti	Udeležnost Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje definic	Udeležnost Raziskovanje uresn. Osebnno vodenje Perspektiva moči	Udeležnost Raziskovanje uresn. Preverjanje doseganja ciljev Osebnno vodenje	Udeležnost Vzdrževanje osebnega stika Perspektiva moči Delo na drugi ravni	/

	Raziskovanje uresn. Osebnno vodenje Perspektiva moči Znanje za ravnanje		Perspektiva moči		
Ni delovne teme koncepti	Udeležnost Manjka udeležnost vseh Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje definic Raziskovanje uresn. Manjka osebnno vodenje Perspektiva moči Znanje za ravnanje	Udeležnost Vzdrževanje osebnega stika Perspektiva moči Znanje za ravnanje	Udeležnost Vzdrževanje osebnega stika Perspektiva moči Delo na drugi ravni	Raziskovanje uresn. Osebnno vodenje Perspektiva moči	Udeležnost Manjka osebnno vodenje Perspektiva moči

	ZS11	ZS12	ZS13	ZS14	ZS15
Vabilo v delovni odnos	3	1	1	1	0
Št. delovnih tem	1	1	1	4	2
Št. delovnih tem, kjer sem uporabila vsaj enega izmed naslednjih konceptov: Raziskovanje definicije, ali uresničljivega, ali načrtovanje, udeležanje uresničljivega ali preverjanja ciljev ali delo na drugi ravni	1	1	1	1	2
Delovna tema koncepti	Udeležnost Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje definic Osebnno vodenje	Udeležnost Perspektiva moči Delo na drugi ravni	Udeležnost Raziskovanje uresn. Preizkušanje uresničljivega Osebnno vodenje Perspektiva moči	Udeležnost Raziskovanje definic Raziskovanje uresn. Preverjanje doseganja ciljev	Udeležnost Manjka udeležnost vseh Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje definic Perspektiva moči Znanje za ravnanje

	Delo na drugi ravni			Osebnost vodenje Manjka osebnost vodenje Perspektiva moči Delo na drugi ravni	Delo na drugi ravni
Ni delovne teme koncepti	Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje definic Preverjanje doseganja ciljev Osebnost vodenje Perspektiva moči Delo na drugi ravni	Vzdrževanje osebnega stika Preverjanje doseganja ciljev Perspektiva moči Delo na drugi ravni	Udeležnost Raziskovanje uresn. Perspektiva moči	Perspektiva moči	/

	ZS16	ZS17	ZS18	ZS19 Sodel. z drug. s.d.	ZS20
Vabilo v delovni odnos	0	2	0	1	1
Št. delovnih tem	0	2	3	3	2
Št. delovnih tem, kjer sem uporabila vsaj enega izmed naslednjih konceptov: Raziskovanje definicije, ali uresničljivega, ali načrtovanje, udeležanje uresničljivega ali preverjanja ciljev ali delo na drugi ravni	0	2	3	3	2
Delovna tema koncepti	/	Udeležnost Manjka udeležnost vseh Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje definic Raziskovanje uresn.	Udeležnost Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje definic Raziskovanje uresn. Osebnost vodenje Perspektiva moči	Udeležnost Raziskovanje definic Raziskovanje uresn. Osebnost vodenje Manjka osebnost vodenje	Udeležnost Manjka udeležnost vseh Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje definic Raziskovanje uresn. Dogovor o preizkušanju uresn.

		Manjka osebno vodenje Preverjanje doseganja ciljev Perspektiva moči Delo na drugi ravni			Osebno vodenje Manjka osebno vodenje Perspektiva moči
Ni delovne teme koncepti	Manjka udeležnost vseh Raziskovanje uresn. Osebno vodenje Perspektiva moči Delo na drugi ravni	Manjka udeležnost vseh Udeležnost Raziskovanje uresn. Osebno vodenje Perspektiva moči	Manjka udeležnost vseh Osebno vodenje Manjka osebno vodenje Perspektiva moči	Udeležnost Manjka udeležnost vseh Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje definic Raziskovanje uresn. Osebno vodenje Perspektiva moči	Udeležnost Osebno vodenje

	ZS21	ZS22	ZS23	ZS24	ZS25
Vabilo v delovni odnos	0	1	1	0	2
Št. delovnih tem	0	1	1	0	4
Št. delovnih tem, kjer sem uporabila vsaj enega izmed naslednjih konceptov: Raziskovanje definicije, ali uresničljivega, ali načrtovanje, udejanjanje uresničljivega ali preverjanja ciljev ali delo na drugi ravni	0	1	1	0	4
Delovna tema koncepti	/	Manjka udeležnost vseh Manjka osebno vodenje Preizkušnje uresn.	Preizkušanje uresn. Perspektiva moči	/	Udeležnost Manjka udeležnost vseh Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje definic Raziskovanje uresn. Osebno vodenje

					Perspektiva moči Delo na drugi ravni
Ni delovne teme koncepti	Udeleženos Vzdrževanje osebnega stika Načrtovanje preizkušanja uresn. Perspektiva moči	Udeleženos Manjka udeleženos vseh Raziskovanje definic Raziskovanje uresn. Osebnno vodenje Perspektiva moči	Perspektiva moči	Veliko št. Tem Manjka udeleženos vseh Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje definic Raziskovanje uresn. Osebnno vodenje Manjka osebnno vodenje Perspektiva moči Znanje za ravnanje	Udeleženos Manjka udeleženos vseh Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje definic Raziskovanje uresn. Osebnno vodenje Manjka osebnno vodenje Perspektiva moči

	ZS26	ZS27	ZS28	ZS29
Vabilo v delovni odnos	0	0	1	0
Št. delovnih tem	1	0	1	0
Št. delovnih tem, kjer sem uporabila vsaj enega izmed naslednjih konceptov: Raziskovanje deifinicije, ali uresničljivega, ali načrtovanje, udejanjanje uresničljivega ali preverjanja ciljev ali delo na drugi ravni	0	0	1	0
Delovna tema koncepti	Vzdrževanje osebnega stika Osebnno vodenje	/	Manjka udeleženos vseh Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje uresn. Osebnno vodenje Perspektiva moči	/
Ni delovne teme koncepti	Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje definic	Vzdrževanje osebnega stika Raziskovanje definic	Perspektiva moči	Vzdrževanje osebnega stika Osebnno vodenje

	Osebnostno vodenje Perspektiva moči	Osebnostno vodenje Perspektiva moči Znanje za ravnanje		Manjka osebnostno vodenje Perspektiva moči
--	--	--	--	---

Vabilo v delovni odnos in oblikovane delovne teme	
Ni vabila, ni delovne teme (29 vseh)	8 x (ZS2, ZS16, (ZS21, ZS24, ZS26, ZS27, ZS29 – druga polovica srečanj)), (ZS10 – sodel. z drugimi s. d.)
Je vabilo, ni delovne teme (29 vseh)	1 x (ZS3)

Vabilo v delovni odnos in oblikovane delovne teme	
Ni vabila, je delovna tema (29 vseh)	3 x (ZS9, ZS15, ZS18)
Je vabilo, je delovna tema (29 vseh)	17 x (ZS1, ZS4, ZS5, ZS6, ZS7, ZS8, ZS11, ZS12, ZS13, ZS14, ZS17, ZS20, ZS22, ZS23, ZS25, ZS28), (ZS19 – sodel. z drugimi s. d.)

Uporaba elementov delovnega odnosa in konceptov	Zapis srečanja	
Osebnostno vodenje Raziskovanje definicije problema Raziskovanje uresničljivega (Udeležnost vseh razen ZS24)	9 x ZS1, ZS6, ZS14, ZS18 ZS19, ZS20, ZS22, ZS24, ZS25 1/3	29 vseh srečanj
Je delovna tema, je vabilo k delu Osebnostno vodenje Raziskovanje definicije problema Raziskovanje uresničljivega Udeležnost vseh Perspektiva moči	6 x ZS1, ZS6, ZS14, ZS19, ZS20, ZS25	17 x (ZS1, ZS4, ZS5, ZS6, ZS7, ZS8, ZS11, ZS12, ZS13, ZS14, ZS17, ZS20, ZS22 ZS23, ZS25, ZS28), (ZS19 – sodel. z drugimi s. d.) vseh srečanj z izoblikovano delovno temo in vabilom k delu
Je delovna tema, ni vabila k delu Osebnostno vodenje Raziskovanje definicije problema Raziskovanje uresničljivega	1 x ZS18	3 x (ZS9, ZS15, ZS18) vseh srečanj z izoblikovano delovno temo in ni vabila k delu

Udeležnost vseh Perspektiva moči		
Ni delovne teme, je vabilo k delu Osebnost vodenje Raziskovanje definicije problema Raziskovanje uresničljivega Udeležnost vseh	/	1 x (ZS3) vseh srečanj z ne izoblikovano delovno temo in z vabilom k delu
Ni delovne teme, ni vabila k delu Osebnost vodenje Raziskovanje definicije problema raziskovanje uresničljivega Manjka udeležnost vseh	1 x ZS24	8 x (ZS2, ZS16, (ZS21, ZS24, ZS26, ZS27, ZS29 – druga polovica srečanj)), (ZS10 – sodel. z drugimi s. d.) vseh srečanj z ne izoblikovano delovno temo in ni vabila k delu
Deli pogovorov, kjer ni delovne teme Osebnost vodenje Raziskovanje definicije problema raziskovanje uresničljivega Udeležnost vseh	ZS19, ZS22, ZS25	

Uporabljen element oz. koncept	Zaporedna številka zapisa srečanja																													
Osebnostno vodenje	1	2		4	5	6	7	8	9		11		13	14		16	17	18	19	20		22			24	25	26	27	28	29
Manjka osebnostno vodenje	1	2	3			6				10				14			17	18	19	20		22			24	25				29
Udeležnost vseh	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15		17	18	19	20		22				25				
Manjka udeležnost vseh	1		3	4	5	6									15	16	17	18	19	20		22			24	25			28	
Vabilo v delo	1		3	4	5	6	7	8			11	12	13	14			17		19	20		22	23			25			28	

vedenjem). Kot da je to le moja odgovornost./		
Zapis o doživljanju dela 2 (po ZS20)		
DZ2-1/Čutim prenasíčenost z vsemi problemi - svojimi problemi družine. Občutek imam, kot da je piskrček poln in roka iz njega nakazuje stop, polno, počakaj, da bo v njem spet kaj prostora. Ljudi okrog sebe lahko le poslušam, izrazim sočutje, a jih ne sprejemem v svoj piskrček in ne morem iskati alternativnih rešitev. Danes ne. Počakajte, da se moj piskrček sprazni./	Zaznavanje prenasíčenosti s problemi. DZ2-1	Zaznavanje
DZ2-2/Uf, hvala za te občutke. Morda pa imam ta vir moči, da bom počasi začutila, kje je moja meja, da si jo bom lahko postavila./	Prevpraševanje sposobnosti za prepoznavanje in postavljanje osebnih meja. DZ2-2	Prevpraševanje
DZ2-3/Kot da bi jaz potrebovala družino za potrditev sebe, da sem v redu. To pa dobim, ko govorim o podobnostih v izkušnjah – mojih in izkušnjah družine./Ne iz njihove zgodbe preverjati svojo zgodbo, če je v redu./	Potreba po potrditvi DZ2-3	Moje potrebe
DZ2-4/Biti tam za družino in vnašati osebno izkušnjo, če vem, da je družini lahko kako v pomoč./	Ozaveščen pomen uporabe osebnih izkušenj za namen terapevtskega vplivanja DZ2-4	Prepoznavanje uporabnosti konceptov
Zapis o doživljanju dela 3 (po ZS23)		
DZ3-1/Ne znam postavljati mej, ne vem	Zaznavanje težave s prepoznavanjem in udejanjanjem mej	Prepoznavanje ravnanja

<i>kaj hočem in česa ne. Sem empatična z ljudmi, se z njimi zlivam, želim jim vse ustreči, čeprav tega NOČEM!//</i>	DZ3-1 <i>Zaznavanje težave s prepoznavanjem in zadovoljevanjem svojih potreb</i> DZ3-1	
<i>DZ3-2/Opazila sem, da mi je odleglo, ko sem izvedela, kje me potrebuje./</i>	<i>Doživljanje olajšanja ob tem, da me družina potrebuje le za dve stvari.</i> DZ3-2	Moje doživljanje
<i>DZ3-3/Svoje delo sem zreducirala na birokratsko delo, do ostalega pa sem zavzela distanco./</i>	<i>Zaznavanje birokratizacije dela</i> DZ3-3 <i>Zaznavanje zavzemanja distance</i> DZ3-3	Zaznavanje
<i>DZ3-4/Ne rada hodim tja, čakam da dve uri, ko sem tam, mineta. Moje delo mi ni več v zadovoljstvo./</i>	<i>Pomanjkanje zadovoljstva ob delu.</i> DZ3-4	Zadovoljstvo/pomanjkanje zadovoljstva ob delu SD
<i>DZ3-5/Razmišljam, da je zame prevelik izziv in socialno delo sem mi zdi zelo naporno in izčrpavajoče. Zdi se mi prevelik zalogaj in zdi se mi, da temu nisem kos./</i>	<i>Občutenje nekompetentnosti za delo z družino</i> DZ3-5 <i>Ozaveščen odpor do dela z družino</i> DZ3-5	Moje doživljanje
<i>DZ3-6/Za povrhu se pa še nikamor ne premaknemo, ker ni fokusa./</i>	<i>Ozaveščeno pomanjkanje fokusa dela.</i> DZ3-6	Pomanjkanje rabe konceptov
<i>DZ3-7/Kar žal mi je, da še hodim k družini, ko pa bi lahko že zdavnaj nehala./</i>	<i>Obžalovanje vztrajanja pri delu z družino</i> DZ3-7	Moje doživljanje
<i>DZ3-8/ne upam si biti osebna, ker me skrbi, da se mama ne zna zavzeti zase, da je ranljiva, da ima premalo spretnosti, da bi se razjezila./</i>	<i>Strah pred prinašanjem sebe v odnos</i> DZ3-8	Moje doživljanje
<i>DZ3-9/Spoštovanje, varovanje in opolnomočenje uporabnika – ni pa soočanja, ne skrbi</i>	<i>Ozaveščanje pomanjkanja soočanja</i> DZ3-9 <i>Ozaveščanje pomanjkanja skrbi zase</i> DZ3-9	Pomanjkanje rabe konceptov Moje doživljanje

ZASE!// Prav jezo čutim, ko to pišem./	Doživljanje jeze ob pomanjkanju soočanja in skrbi zase DZ3-9	
DZ3-10/Po polurnem razmišljanju sedaj jemljem vse skupaj kot za eno trenutno še nevšečno izkušnjo in priložnost za učenje./	<i>Sprejemanje doživljanja odpora kot priložnost za učenje</i> DZ3-10 <i>Opaženo učenje iz odnosa z mamo</i> DZ3-10	Zaznavanje
DZ3-11/Zelo težko priznam, ampak čutim odpor. Težavo vidim v nihanju med pretirano odgovornostjo in prenizko./	Doživljanje odpora DZ3-11 <i>Zaznavanje pretirane in prenizke odgovornosti</i> DZ3-11	Moje doživljanje Prepoznavanje ravnanja
Zapis o doživljanju dela 4 (po ZS24)		
DZ4-1/Razmišljam, da doživljam družino kot ranljivo in kateri je potrebno pomagati. Vsako njeno tožarjenje sem vzela resno, kar je ves čas potrjevalo mojo predstavo o njihovi ranljivosti, nisem pa širše pogledala in je soočila, da kljub matranju tudi uživa./	Zaznavanje družine kot šibke DZ4-1	Zaznavanje
DZ4-2/Sočasno pa zaznavam potrebo po tem, da me nekdo potrebuje, s čimer sama prispevam k odvisnosti družine od moje pomoči./	Potreba po biti potreben DZ4-2 <i>Ozaveščanje svojega prispevka k oblikovanem vzorcu interakcij z mamo</i> DZ4-2	Moje potrebe Zaznavanje
Zapis o doživljanju dela 5 (po ZS25)		
DZ5-1/Krepitev moči uporabnikom sem se naučila preko svoje predstave o tem, kaj to pomeni skrbeti za druge, krepiti moč in osebno voditi. Kot otrok sem se naučila skrbeti za druge in ob tem en zavzeti prostora zase, za svoje	Zaznavanje motnje v percepciji – napačno razumevanje koncepta perspektive moči in osebnega vodenja DZ5-1	Zaznavanje

potrebe./Imela sem slepo poge. Teorijo sem razumela preko svojih predstav o tem, kaj pomoč pomeni.		
DZ5-2/Ko sem izkusila, kako osebno voditi, je meni pogled na pomoč, na mojo vlogo močno spremenilo./	Zaznavanje motnje v percepciji – napačno razumevanje koncepta perspektive moči in osebnega vodenja DZ5-2	Zaznavanje
DZ5-3/Osebno vodenje mi predstavlja velik izziv./	Doživljanje osebnega vodenja kot izziv DZ5-3	Doživljanje

ZAPISI O DOŽIVLJANJU DELA IN REFLEKSIJE IZ ZAPISOV SREČANJ – OSNO KODIRANJE

Moje potrebe	Moje doživljanje
Potreba po prevzemanju odgovornosti ZS1-17 Zaznavanje prevzemanja odgovornosti za življenje družine DZ1-1 Potreba biti potreben ZS1-19, ZS5-23, ZS22-16, ZS22-18, DZ4-2 Razmišljanje o svoji potrebi po pomoči drugim ZS21-11 Potreba po potrditvi DZ2-3 Potreba po skrbi za njeno dobro počutje ZS2-13, ZS3-10, ZS3-13, ZS4-6, ZS13-14	Ozaveščanje obremenjenosti z močnimi emocionalnimi odzivi ZS3-18, ZS3-19, ZS5-23, ZS29-8 Ozaveščanje svojih emocionalnih odzivov na poslušanje težkih zgodb in vpliv teh odzivov na odnos ZS21-8, ZS21-9 Stiska ob nepriznavanju potrebe hčerke ZS18-18 Strah pred tem, da se bo mama samopoškodovala ZS7-12, ZS13-4 Občutenje tesnobe ob čakanju na klic ZS13-8

	Proces doživljanja dela
Doživljanje zadovoljstva ob delu	Zadovoljstvo ob delu ZS9-9, ZS11-13, ZS12-5, ZS13-15
Doživljanje napora, prenasíčenosti s problemi	Ozaveščen napor pri delu

	ZS16-3 <i>Ozaveščen napor ob delu</i> – ob pogajanju in dogovarjanju ZS20-14 Zaznavanje <i>prenasičenosti</i> s problemi. DZ2-1(poZS19)
Doživljanje nekompetentnosti	<i>Občutenje nekompetentnosti za delo z družino s številnimi izzivi</i> ZS21-10, DZ3-5(poZS23) <i>Prevpraševanje kompetentnosti za delo z družino</i> DZ1-1(poZS19)
Učenje iz odnosa	<i>Opaženo učenje iz odnosa z mamo</i> ZS22-18, DZ3-10(poZS23)
Prepoznavanje oddaljevanje kot posledice pretirane angažiranosti	Zaznavanje <i>birokratizacije dela</i> DZ3-3(poZS23) Zaznavanje <i>zavzemanja distance</i> DZ3-3(poZS23) <i>Ozaveščen sindrom pomaganja, Ozaveščen sindrom distanciranja,</i> Zaznavanje <i>pretirane in prenizke odgovornosti</i> ZS24-17, DZ3-11(poZS23)
Doživljanje odpora	<i>Ozaveščen odpor do dela z družino</i> ZS24-16, DZ3-5, DZ3-11(poZS23) <i>Ozaveščen strah pred doživljanjem odpora do dela z družino</i> ZS24-16
Obžalovanje vztrajanja pri delu	<i>Obžalovanje vztrajanja pri delu z družino</i> DZ3-7(poZS23)
Doživljanje nezadovoljstva ob delu	Zaznavanje <i>pomanjkanje zadovoljstva ob delu.</i> DZ3-4(poZS24)
Sprejemanje doživljanja odpora kot priložnost za učenje	<i>Sprejemanje doživljanja odpora kot priložnost za učenje</i> ZS24-18, DZ3-10(poZS23)
Doživljanje nekompetentnosti	<i>Občutenje nekompetentnosti za delo z družino s številnimi izzivi</i> ZS21-10, DZ3-5(poZS23)
Želja po zaključku sodelovanja	<i>Želja po zaključku sodelovanja</i> ZS28-9, ZS29-10

	Proces doživljanja odnosa
Kvaliteta odnosa	Opažena kvaliteta odnosa ZS13-15
Prepoznavanje prijateljskega odnosa	Ozaveščanje oblikovanja prijateljskega odnosa ZS16-6
Prenehanje prevzemanja celotne odgovornosti za delo	Ozaveščena posledica ob prenehanju izoblikovanega vzorca prevzemanja odgovornosti za delo ZS20-20
Ozaveščanje svojega prispevka k vzorcu interakcij	Ozaveščanje svojega prispevka k oblikovanem vzorcu interakcij z mamo ZS20-18, DZ4-2 (poZS24)
Razvidnost moči mame	Prepoznavanje moči mame za prevzemanje odgovornosti ZS26-2
Spreminjanje interakcijskega vzorca	Ozaveščanje spreminjanje interakcijskega vzorca v odnosu z mamo Ozaveščanje vpliva spremembe v interakcijskem vzorcu ZS27-12

	Prepoznavanje uporabnosti konceptov			
	Pomanjkanje rabe konceptov Potrebe glede rabe konceptov, Prepoznavanje uporabnosti konceptov, Prepoznavanje ravnanja	Moje doživljanje	Raba konceptov Prepoznavanje ravnanja	Zadovoljstvo ob rabi konceptov
Osebnostno vodenje	Ozaveščena potreba po osebnem vodenju, prinašanja sebe v odnos ZS2-15, ZS3-17, ZS4-10, ZS4-29, ZS5-26 , ZS6-21, ZS29-8, DZ1-9 Ozaveščena potreba po skrbi za prepoznavanje svoje meje, Pozabljanje na svoj potrebe	Strah pred prinašanjem sebe v odnos Strah pred zadovoljevanjem svojih potreb znotraj odnosa pomoči ZS2-13, ZS18-1, ZS18-8, ZS22-3, ZS25-29, DZ3-8	Opažen premik na ravni svoje udeležnosti, Prinašanje sebe v odnos Opažanje prepoznavanje osebnih potreb in osebnega vodenja Prepoznavanje svoje meje in ravnanje v skladu z njo ZS8-6	Zadovoljstvu ob zadovoljevanju osebnih potreb znotraj odnosa ZS25-26, ZS25-28, ZS19-10 Zadovoljstvo ob (prinašanju sebe v odnos) osebnem vodenju ZS26-9, ZS20-15

	ZS15-8, ZS29-9, DZ3-1 <i>Ozaveščanje pretirane skrbi zanj</i> ZS29-9 Prevpriševanje sposobnosti za prepoznavanje in postavljjanje osebnih meja. DZ2-2(poZS20) <i>Ozaveščen pomen uporabe osebnih izkušenj za namen terapevtskega vplivanja</i> DZ2-4(poZS24)	<i>Doživljanje jeze ob pomanjkanju soočanja in skrbi zase</i> DZ3-9 <i>Občutenje nemoči za prevzemanje osebnega vodenja</i> ZS10-3, ZS10-5 <i>nezmožnost vzdrževanja meja</i> ZS5-2 <i>Doživljanje osebnega vodenja kot izziv</i> DZ5-3 <i>Strah pred potrebo po osebnem odzivu</i> ZS19-9 <i>Neprijetno ob dobljeni pozornosti in priznanju o potrebnosti</i> ZS3-7, ZS6-3	ZS24-19, ZS22-9, ZS22-11, ZS22-13, ZS22-17 <i>Ozaveščanje procesa nenehnega iskanja meja</i> ZS25-35 <i>Skrb zase ob močnem emocionalnem odzivu</i> ZS25-5 <i>Razlikovanje maminih potreb v odnosu od tega, kar ji jaz želim dati</i> ZS27-13 <i>Opažanje humanizacije odnosa</i> ZS24-20	
Ozaveščanje omejitev	<i>Ozaveščanje pomena zavedanja, kaj lahko dam in kje so moje omejitve</i> ZS3-20		<i>Ozaveščanje omejitev</i> ZS22-15, ZS26-10	
Soočanje	<i>Ozaveščanje pomanjkanja soočanja</i> ZS25-25, DZ3-9	<i>Doživljanje jeze ob pomanjkanju soočanja in skrbi zase</i> DZ3-9		
Udeležnost vseh	<i>Ozaveščanje potrebe po udeležnosti vseh</i> ZS2-14, ZS4-9, ZS5-10, ZS5-19, ZS5-20, ZS18-20, ZS18-21, ZS20-19		<i>Ozaveščeno ravnanje na način udeležnosti vseh, soudeležnosti, soustvarjanja</i> ZS6-18, ZS14-17, ZS22-14, ZS25-27 <i>Opažen premik na ravni udeležnosti mame</i> ZS22-12	<i>Zadovoljstvo ob delu na udeležnosti vseh</i> ZS28-10

	<i>Ozaveščena potreba po preverjanju</i> ZS5-8, ZS11-14			
Usmerjanje dela k oblikovanju delovnih tem	<i>Izpustim dogovor o sodelovanju - medem, pod vplivom SFT ZS6-20</i> <i>Ozaveščena potreba po izboru delovne teme ZS4-30, ZS5-21</i> <i>Ne stopiti v delo – ostati pri pogovorih</i> ZS14-2 <i>Ozaveščeno pomanjkanje fokusa dela</i> DZ3-6 <i>Ozaveščena potreba po držanju fokusa dela</i> ZS20-17 <i>Ozaveščeno izogibanju delu na izbrani delovni temi</i> ZS6-19 <i>Ozaveščeno menjavanje delovnih tem</i> ZS24-10			
	<i>Potreba po usmerjenosti v uresničljivo</i> ZS1-18			<i>Zadovoljstvo ob usmerjenosti v uresničljivo</i> ZS1-20
Raziskovanje definicije problema	<i>Ozaveščeno pomanjkanje dela na raziskovanju njihove definicije problema</i> ZS20-9 <i>Ozaveščeno usmerjanje</i> ZS28-8	<i>Olajšanje ob spoznanju, kje me potrebujejo in kje ne</i> ZS20-4, ZS20-22, DZ3-2 <i>Ozaveščen občutek odgovornosti za pomoč, kot jo jaz vidim</i> ZS20-8		<i>Zadovoljstvo ob raziskani definiciji problema</i> ZS20-10

Raziskovanje možnih izbir	<i>Ozaveščena potreba po razvidnosti možnih znanih izbir</i> ZS5-16, ZS7-7		<i>Zaznala spretnost v raziskovanja možnih izbir</i> ZS8-7	
Delo z otroki	<i>Ozaveščena potreba po opolnomočenju otrok</i> ZS15-6 <i>Ozaveščena potreba po vzpostavljanju osebnega stika in raziskovanju potreb (definicije problema) otrok</i> ZS17-25, ZS25-31 <i>Ozaveščena potreba po varovanju prostora za otroke</i> ZS17-26			
	<i>Ozaveščena potreba po povezovanju s skupnostjo</i> ZS7-13			
soprisotnost	<i>Potreba po odzivanju na dogajanje tukaj in zdaj</i> ZS18-18, ZS27-1 <i>Ozaveščena potreba po soprisotnosti in radovednosti</i> ZS27-14		<i>Občutek resničnega poslušanja</i> ZS21-3 <i>Prepoznavanje prisotnosti</i> ZS25-33, ZS25-34	
Odvzemanje moči	<i>Ozaveščanje potreba po vračanju odgovornosti za delo</i> ZS20-21 <i>Ozaveščanje odvzemanja moči</i> ZS3-16, ZS5-18 <i>Zaznavanje družine kot šibke</i> DZ4-1 <i>Zaznavanje motnje v percepciji – napačno razumevanje koncepta perspektive moči in osebnega vodenja</i> DZ5-1, DZ5-2			

Delo na drugi ravni	<i>Ozaveščen pomen dela na drugi ravni</i> ZS25-32			<i>Zadovoljstvo ob delu na drugi ravni</i> ZS25-30
----------------------------	---	--	--	---

Zadovoljstvo ob ravnanju
<i>Zadovoljstvo ob podelitvi razmišljanja glede pomena medosebnega odnosa med člani družine</i> ZS14-18

Prevpriševanje	<i>Razmišljanje o razlogih za spremenjeno vedenje mame</i> ZS11-4 <i>Razmišljanje o pomanjkanju razvidnosti različnih potreb in pogajanje</i> ZS26-11
Iskanje novih znanj za delo	<i>Ozaveščena potreba po uporabi novih znanj</i> ZS5-22 <i>Olajšanje ob novih spoznanjih za delo</i> ZS20-22

9.3 Analiza intervjuja

VODILA ZA IZVEDBO INTERVJUJA

Uporabnosti soustvarjenega procesa podpore in pomoči

Kaj bi najprej želela sporočiti, kako ti je bilo sodelovanje v procesu dela soustvarjanja zelenih rešitev?

Kaj ti je bilo pri delu soustvarjanja zelenih rešitev všeč?

Kaj ti pri delu soustvarjanja zelenih rešitev ni bilo všeč?

Kaj pogrešaš pri delu soustvarjanja zelenih rešitev?

V kolikšni meri ocenjuješ, da si dobila priložnost povedati svoje mnenje, misli, počutje?

Kako razumeš svojo vlogo pri delu soustvarjanja zelenih rešitev, kakši so bili tvoji prispevki k delu?

Kako si doživljala najin odnos?

Morebitne spremembe v procesu podpore in pomoči

Kaj je zdaj bolje, kot je bilo prej, predno sva začeli z delom v procesu soustvarjanja rešitev?

Kako si doživljala najin odnos, na začetku dela, kako ga sedaj?

Kako si sebe doživljanja na začetku sodelovanja in kako sedaj sebe doživljaš?

Doživljanje procesa podpore in pomoči

Kaj si pričakovala, da boš dobila/ne boš dobila od dela v procesu soustvarjanja zelenih rešitev?

Česa te je bilo strah, da boš dobila/ne boš dobila, se bo zgodilo/se ne bo zgodilo v procesu dela soustvarjanja zelenih rešitev?

Za člana družine s številnimi izzivi pomembne kompetence socialne delavke

Kakšne naravnosti socialnih delavk si ljudje s številnimi izzivi želite?

Kakšne naravnosti socialnih delavk si ne želite?

Bi za konec želela še kaj sporočiti?

DOLOČITEV ENOT KODIRANJA

Kako se ti je zdelo najino delo, kaj je prvo, na kar pomisliš?

/Fenomenalno./IM-1a

V čem?

V čisto vsem, */v pogovoru s tabo/IM-1b, /podpiranje s tvoje strani glede prihodnosti, iz danes na jutri/IM-2.* Kaj bom delala par dni na prej je bilo tvoje vprašanje. Vse mi je bilo ok, saj sploh ne vem, da mi kaj ni bilo ok.

/Najboljši je bil vrtilček na balkonu./IM-3a

Ker? Ko se spomniš na to pomisliš na kaj?

Tako, /prav sproščeno je bilo vse./IM-3b Prav tako, /tisti paradižnik, tista solata, ko si potem kar trgal, šel na balkon, na svoj vrt./IM-3c

Takrat, ko sva delale, ali po tem?

Takrat ko sva delali in po tem. Ne vem, tako sproščeno mi je bilo, /kot en majhen otrok v peskovniku. Zato ker si prav poskusila nekaj narediti, kar me veseli. Pogovarjali sva se, koliko me te rože veselijo, koliko me vrt veseli in kaj me najbolj veseli/IM-3d in dejansko /dala si mi veliko dela, da sem morala potem veliko zalivati./IM-3e

Vsak dan skrbeti za to?

Ja.

OK. Imaš kakšno stvar, ko ti pa ni bila všeč?

Ne. /Edino tisti začetek, ko nisem vedela, kako mi bo, ko nisem bila sproščena, pač nisem zaupala takoj na začetku, kar sem ti tudi povedala./IM-4 Drugače pa ne, vse je bilo ok. Ne, saj sploh ne vem, kaj hočeš slišati od mene.

Dobro, greva naprej. Koliko misliš, da si imela priložnost, da poveš kar ti misliš, kako se počutiš?

Koliko sem ti povedala? Ja, zelo. /Lahko sem stabo govorila, ko se nisem dobro počutila, da sem ti rekla, ne počutim se dobro, danes mi ni do pogovora/IM-5 si se ukvarjala z otroki, mene si pustila. Čeprav si vsake toliko /poskušala malo silit vame./IM-6a

In ko sem silila vate, ti je bilo kako?

Mi ni bilo všeč.

Kaj to pomeni, sem silila vate?

Ni mi dober občutek, ker takrat hočem samo svoj mir imeti. Tudi, če bi mi kdo skakal po glavi, karkoli, samo hočem svoj mir, da ne dreza kdo vame.

In kaj sem jaz počela, kar si ti čutila kot drezanje?

Vsaka ta druga, vsaka ta tretja, malo si z otroki, potem pa si mene nekaj vprašala, ne vem.

Se spomniš kakšnega primera?

Ne.

Kaj drezanje pomeni?

Ne pomeni nič slabega, to je tisto kot če nekdo dreza vate, daj a boš jedla, daj jesti moraš, nič tako v slabem smislu.

Ok? V kakšnem smislu pa?

/Dejva delati, a tisti dan sem pa ravno tako, da ne morem nič./IM-6b

Ok? Prav, potem imam eno vprašanje, če si kdaj želela, da pridem oz. si si kdaj želela, da ne bi prišla na srečanje?

Vprašanje, če sem si kdaj želela, da ti ne prideš na srečanje?

Ja.

/Jaz sem skos čakala, da ti prideš. Sem se veselila./IM-7

Ok, si se veselila in si pričakovala kaj, da boš takrat dobila od najinega srečanja?

/Pogovor s tabo, ki mi je manjkal, da sem ti lahko povedala, kako mi je potekal teden, ali pa katere težave imam že spet. Ker ko sem se s tabo pogovarjala sem zraven dajala tudi ven iz sebe, da mi je bilo lažje. Ti si meni kakšno tako besedo rekla, da si me malo dvignila, da nisem vse črno gledala./IM-8

Ok? In to je drugače kot drezanje vate?

To je drugače ja.

Torej te spodbudne besede na primer, ja lahko si predstavljam, da ti je težko ... ?

/To je tisto drezanje/IM-9a, jaz ko sem depresivna meni včasih paše, da se z mano kdo pogovarja, včasih pa dan dva ali pa mesece in mesece ko mi ne paše. Ti pa tiso, /ko si mene spraševala, meni je to šlo na živce. Ne za to, da meni ni pasalo, da si ti zraven/IM-9b, ampak zato, ker to meni ni pasalo.

Jaz sem sedaj zmedena. Najprej si rekla, da ti je pasalo, da si se vedno veselila, da pridem, da si mi vedno lahko povedala stvari, ta drugi del, ko sem te pa jaz spraševala, ti pa ni bilo ok.

Ne, ko /na primer si videla, da sem slaba in na primer midve sva govorili in pogovor je šel vedno bolj v to smer, da se meni ni dalo več govoriti./IM-9c Glej ne vem, ne znam ti opisati svojih občutkov no.

No, ampak nisi mi pa upala tega povedati?

Ne sem ti tudi sama rekla, da mi ni do pogovora.

Ja ampak jaz sem vztrajala.

Ja in meni je to šlo že na živce. Ker sem bila že tako utrujena, ti pa kar vztrajaš in vztrajaš. Jaz bi se pa najraje pokrila čez glavo.

Ja, to mi je sedaj pomembno slišati.

/Ampak meni je bilo to všeč, da si ti vztrajala, da me nisi pustila./IM-9d

Bilo ti je všeč, da te nisem pustila. Kaj to pomeni?

Ja če bi ti mene pustila, jaz bi lahko padala. Tako padeš, tako ti začneš z depresijo. Jaz bom tebe vprašala enkrat dvakrat in ti boš odgovorila z ne in jaz te bom kar pustila.

Kaj si ob tem občutila, ko sem jaz kar vztrajala?

/Ja fajn ja, ker jaz bi padala in da bi ti mene drugič pustila tako, bi padala. Vedno bolj bi bila v depresiji./IM-10a

Kakšen bi bil najin odnos?

/Ne vem, če bi do tako daleč prišle, kakor sva./IM-10b

Če te prav razumem ti je bilo fajn, da sem drezala vate, ti s tem sporočala, pomembno mi je, kar govoriva, a hkrati, dajva že nehat govoriti, ker je naporno.

Ja.

Se ti zdi, da je na to vplival tudi časovni okvir najinih srečanj, torej to kako dolgo so trajala najina srečanja?

/Meni je bilo v redu./IM-11 /Včasih je bilo premalo./IM-12 Drugače mi je bilo v redu časovno. Časovno mi je bilo čisto vseeno. */Ti bi lahko sedela, ampak samo da me ne sprašuješ./IM-13*

Če prav razumem, ti je bilo pomembno, da sem bila ob tebi, ampak da ne delava, v smislu, ne sprašuj me.

Ja.

Jaz bom pa govorila, ker rabim, da ti povem, ti me pa ne sprašuj in ne raziskuj, kaj bi potrebovali narediti.

Ja.

Ok. Meni je bil ta drugi del raziskovanja pomemben, da kaj narediva v smeri zelenih ciljev.

Ja, saj vem. */Ti si z mano zelo veliko naredila. Zelo./IM-14*

Se pravi, če te prav razumem, si se vedno veselila, zato, da si mi lahko pripovedovala. Kar si si želela, da boš dobila, je to, da mi lahko pripoveduješ. Česa te ji bilo strah, da ne bi dobila, ali pa česa te je bilo strah, da bi se na srečanju zgodilo?

/Da bi me obsojala/IM-15, pa /da bi me samo poslušala./IM-16 Jaz bi bila nula, ti si pa, ne vem. Tako kot sem doživela pri svoji nekdanji socialni delavki. */Obsojanje/IM-17, /ne razumevanje/IM-18.*

Ok, si ti to kdaj pri nama začutila?

/Da bi me obsojala, ne. Potrebovala sem na začetku čas, da sem se začela odpirati. Sem zelo pazila, kaj rečem, da me ti ne bi obsojala./IM-19

Kaj pa srečanje, ko sem ti rekla, da se me ni dotaknila zgodba, ko si mi pripovedovala, kako si srečala sestro in ugotovila, da je noseča?

A tisto, da bi mene kaj prizadelo, ne. Zanimivo, tudi če jo imam rada, je bila zelo zelo nesramna.

Ti mi sedaj govoriš, kako doživljaš sestro, mene pa zanima, kako si takrat, ko si mi o tem pripovedovala, doživljala najin odnos.

Jaz sem bila razočarana iz strani sestre.

Jaz sem imela občutek, da si me doživela, kot da te ne razumem.

/Ja to pa je mogoče, ne vem./IM-20 Še sedaj tega ne morem razumeti (sestrino nosečnost). A sem jaz kaj rekla na to, ko si mi rekla, da se te zgodba ni dotaknila?

Rekla si, ti tega ne razumem in na jok ti je šlo.

Aja, sploh ne vem. Ne vem Katja.

Sedaj želim odpreti meni pomembno temo in sicer, doživljanje najinega odnosa. Si lahko predstavljam, da ti bo to, kar bom povedala težko slišati, a želim ti sporočiti, da sem se zelo razjezila na to, da se mi nisi javljala

na telefon. Nazadnje sva se slišali, ko si prišla z mlajšo hčerko iz bolnice potem te pa en mesec nisem uspela priklicati.

/Sva se slišali, dokler sem bila doma na bolniški. Tvoja sporočila imam shranjena/IM21a, ampak jaz /delam štiri izmene v službi/IM21b. In ko mi je prijateljica rekla, da si spraševala, kako sem, /sem si rekla, da te moram poklicat/IM-22, ampak še prijateljici sem rekla, jaz ne morem več. /Sina sem imela v bolnici, pa sem bila še v službi, potem ko mi je mlajša hči zbolela, sem bila pa na bolniški, mami mi teži, ob vikendih delam, nočne izmene/IM-21c.

Ampak to je bilo en mesec in nobenega tvojega klica, sporočila nazaj. Prijateljico sme spraševala in mi je celo rekla, da si ji rekla, da si z mano zaključila.

/Ne nisem rekla, da sva zaključili, ampak, da že dolgo se nisva srečali odkar sem tukaj pri mami/IM-23, da pa je ona rekla, pa sedaj si že začela delati, a ni že čas, da nehata.

Meni je manjkala komunikacija. Nisem vedela, zakaj te ne priključim in ostala sem v svojih predstavah, zakaj si ti ne želiš več stika z mano. In iz te predstave, se je razvila moja jeza, ker sem veliko truda vložila v najin delovni odnos, sedaj pa ne dobim odgovora.

Jaz ne bom nobenega zafrkavala, ampak */jaz rabim svoj mir/IM-24.*

Ampak jaz pa rabim to slišati, da si lahko predstavljam, zakaj te ne uspem priklicati.

Ampak */jaz to težko rečem/IM-25.*

Jaz pa ti sporočam, da je to meni pomembno, da mi je to tvoje sporočilo manjkalo.

/Dobro bodi jezna, zmenjeno. Naslednje vprašanje./IM-26

Meni je bilo pomembno, da sem, ko sem te dobila na telefon, slišala, zakaj se ne uspeva slišati in sem razumela tvoje razloge.

/Bila sem v postelji takrat, ko si me dobila na telefon./IM-27 V postelji sem bila vidiš, kot da me je sam bog zagrabil za to, da ti mene dobiš na telefon.

Ko sva se potem dobili v zdravstvenem domu, sem slišala tvojo trenutno stisko in razumem, da se težko javljaš, a potrebujem informacijo, pogledj ne morem, to se mi dogaja.

/Rabim mir./IM-28

Dajva se slišati takrat pa takrat.

Zanima me, kako si ti to doživela, kar sem ti sedaj povedala?

Takole, */prizadelo me je/IM-29a. Ne to, da si ti kaj narobe rekla, ampak /počutim se krivo/IM-29b. /Težko mi je to slišati, ker res imaš prav, lahko bi se oglasila pa rekla, dej pusti me, ali pa karkoli./IM-30 /Ni mi vseeno, kar si mi rekla. Prav dotaknilo se me je zelo. Pač navezala sem se tudi nate./IM.31*

Mene se je tole sedaj zelo dotaknilo. Meni je pomembno slišati, kako si ti sedaj s tem. Sem ti tudi zelo težko to izrekla, sem si želela ti to sporočiti že na srečanju v zdravstvenem domu, pa ti nisem mogla. Ravno zaradi skrbi, ali boš to prenesla ali ne, mi je pa pomembno to ubesediti, ker se mi zdi pomembno za najin odnos. In

je to tudi nekaj, kar jaz sama ne znam v svojih odnosih ubesediti. Se mi pa zdi to, da sem ti ubesedila moje doživljanje ena prilika za poglobitev najinega odnosa.

Ja res je. In meni je */teško slišati to od tebe, ker sme se navezala nate zelo/IM-32.*

Kot da sva sedaj prekinile odnos, ker sem bila jezna nate?

/Ja./IM-33

Meni je pomembno, da ti povem, da je meni v odnosu z ljudmi to pomembno, da veva, kako ravnati ena z drugo v odnosu. Manjkala je komunikacija in želela sem preveriti, da ne bi ostala v svojih predstavah o razlogih za tvoje ne javljanje in gojila kakšnih zamer do tebe.

Jaz se nimam za napačno, imaš pa rav.

Da ne ostaja to nekaj neizrečenega. In če bi se še kdaj podobna situacija zgodila, bova vedeli, kako ravnati, sicer a bi se moje predstave o razlogih za kaj se ne javljaš le še podvojile.

Zanima me, če si počela stvari tako kot si čutila, mislila, ali si delala stvari tako, kot s mislila, da jaz tako hočem?

Ne. */Govorila sem tisto, kar jaz mislim./IM-34a*

Glede tvojih problemov, kaj pa glede odnosa z mano?

Isto Katja. Jaz se ne pustim več nobenemu, da bi mi svoje mišljenje vsiljeval. Na primer, ko si ti rekla, to je pa tako in sem jaz rekla, ne ni to tako.

Ja to se spomnim. Ko pa sem na primer ti rekla, kaj bo naslednji najmanjši možni korak v smeri rešitve, si me doživljala, kot ne drezaj vame? Si že kdaj prej pomislila na to, da imaš dosti dela z mano, a si si takrat upala povedati to?

Ne, saj */sem ti rekla, pusti mene danes, pusti me malo./IM-34b* Saj sem ti to govorila. */Ne nisem bila tiho./IM-34c*

A bi mi rada še kaj sporočila, pa mi nisi oziroma mi ne upaš povedati o stvareh v odnosu med nama?

Najin odnos je bil zame super. Jaz ne vem, kaj ti želiš od mene slišati. */Meni je bilo super, da si ti mene sprejela med svojo družino, da smo taborili, da si ti pekla z mojimi otroki pizzo./IM-35* */Najin odnos je meni bil super. To da me razumeš, ker tudi tiste zelo grde stvari, sem tebi govorila. Zato ker sem čutila, da me poslušáš./IM-36*

Kako si sebe dojemala predno sva začeli z delom in kako sedaj sebe doživljaš?

/Zelo sem močnejša./IM-37a Tako, močnejša sem. */Znam se sedaj postaviti zase na primer v šolo pridem, pa znorim, pa tolčem po mizi, kar prej nisem. Sedaj pa to naredim./IM-37b*

Ko to narediš, ti je kako?

Zelo dobro. Dam ven iz sebe. */Prej sem samo kimala z glavo, bomo tako, bomo tako./IM-38a* Vaš otrok je len. V redu moj otrok je len, moj otrok je len (starejša hči za katero so na podlagi mamine vztrajnosti ugotovili, da ima disleksijo). */Sedaj pa ne, sedaj pa pridem in začnem./IM-38b*

Kako se po tem počutiš? Si predstavljam, da imajo tudi ljudje neke odzive nate.

Presenečeni so. */Pravijo, da so presenečeni, ker me nikoli tako niso videli. In meni je zelo dobro. Potem čez dva dni sem že pila kavo z njimi./IM-38c* Zelo dobro.

Dobro. To si sedaj eno stvar naštela, da se postaviš zase in se pogajaš za svoje potrebe in potrebe tvojih otrok v šoli, kaj še?

/Če mi gre mami na živce, se obrnem, ignoriram to njeno nakladanje, kar prej nisem./IM-39 Prej sem poslušala, toliko časa, da me je stolkla do konca, da sem jokala, sedaj se pa obrnem in grem. Res sem zelo močnejša.

Kako pa v odnosu do otrok?

Sem mislila, da bo s sinom kaj bolje, a sin je hujši.

Kako se ti čutiš v donosu do otrok?

Aha. Zelo dobro se pogovarjamo, se vse zmenimo.

Kaj misliš, da je k temu, da se sedaj drugače dojemaš, kaj je k temu najbolj prispevalo?

To vse. */Pogovori s tabo./IM-40* Služba. */Služba, da se ne počutim odvisna od koga drugega./IM-41* /Mogoče tudi to, da sem sedaj postala bolj močnejša, ko je on (nekdanji partner) zunaj, da ne bom pustila, da se kaj zgodi./IM-42 Jaz se prej nisem imela s kom pogovarjati. Jaz sem vse držala v sebi. */Pomembno mi je bilo, da sem jaz povedala svojo stisko, da me nisi obtoževala, ampak svetovala. Kaj narediti, kako začeti./IM-43*

Pa ti je bilo to v redu, da sem ti jaz povedala, kako se česa lotiti?

/Ja, ker po mojem mnenju, jaz ne bi nič naredila./IM-44

Res, ker jaz sem sebe doživljala ob prebiranju zapisov za nazaj, da sem ti vsiljevala mnenje.

/Ne nisi, ti si meni svetovala./IM-45a Poglej, */nisem hotela, ampak ti si meni to delala in to je dobro, da si ti pri meni to delala. Ker če ti tega pri meni ne bi delala, jaz ne bi nič naredila. Ne za stanovanje, čisto nič, nič, nič. Ne da sem bila toliko močna, da sem dokazala, da moj otrok ni len, ampak da je nekaj na robe, da ima disleksijo. Ti si prav težila, tako začni, tako začni, da sem šla na zavod za zaposlovanje./IM-45b* Ti si tista bila tudi. */Ne samo, da si mi rekla. Močna si, zmogla boš, ampak da si prišla s papirjem in rekla, poglej tole moraš narediti, tukaj bi bilo treba poklicati./IM-46*

A to ti je bilo ok?

/To (da si me usmerjala, kje naj začnem delo) mi je bilo dobro, čeprav mi je šlo na živce./IM-47

Jaz sem pa pomislila, ko sem ti govorila, kaj vse bi bilo dobro narediti, potem pa sem se enkrat vprašala, ali me ti sploh hočeš, da ti pomagam na vseh teh področjih. Pomislila sem, da si tudi sama želiš, te stvari urejati. In potem sem te enkrat vprašala, kje me potrebuješ in povedala si mi da pri pridobivanju neprofitnega stanovanja in da grem s tabo na CSD pridobiti potrebne papirje.

Ne, ampak */ti si vseeno klicala. Takrat pa takrat so neprofitna stanovanja, takrat je zavod odprt. In to je meni dobro, ker sama ne bi. Ti si meni dejansko dajala spodbudo, da grem danes sama tja. A vidiš, sedaj sem zmožna spet it v šolo in težiti, pa spet sem to mogla urediti, pa to pa tist./IM-48*

Če bi sedaj potrebovala poklicat na občino?

Bi poklicala. Če bi potrebovala nekoga za stanovanje, bi ga poklicala, ali pa bi šla tja direkt. Ker prej tega ni bilo. In čeprav mi je šlo na živce, mi je bilo to dobro. Jaz sem zelo močnejša postala glede teh stvari. Vse to je meni uspelo s tabo. Resno ti govorim, ti si pa misli, kar si češ.

Kaj ti je bilo odveč v najinem odnosu?

/Nič mi ni bilo odveč edino to, da si mi šla včasih na živce./IM-49 kar sem ti prej govorila.

A si zaznala kakšno razliko v najinem odnosu od začetka najinega dela do danes?

Ne ni bilo razlike. No, zdej ne drezaš vame. Če ne bi tukaj sedela in jedla.

No na primer na srečanju, ko sem ti pomagala selit in ko sva govorila, kdo misliš, da bi cenil ali ceni to, za kar se trudiš. Ti je bilo takrat kako drugače kot pa na primer na prvih srečanjih?

/Vedno mi je šlo na živce, pa kaj moram naredit. Ko pa sem naredila, mi je bilo pa zelo dobro. Koristno sem se počutila. Šla sem s tem, to moram, ker je Katja to rekla, potem pa ko sem naredila, sem se pa sama sebi zdela zelo koristno. Zase sem bila vesela, da sem nekaj naredila./IM-50a Ti si mene silila, da sem nekaj naredila in takrat si mi šla na živce, a to ni bilo nič slabega, to je bilo dobro. */Priganjala si me./IM-50b*

Primer Božiča. Se spomniš, ko sem vam rekla, da se meni zdi pomembno, da govorite o tem, kako boste preživeli praznike, da si boste naredili tako, da bo vsakemu ok. Se spomniš tega srečanja?

Kako je že bilo?

(Tu sem ji obnovila potek srečanja.) Kako ti je bilo takrat, kako si me doživljala?

/Nisi mi šla na živce, a zame je to zelo občutljiva tema. Pomembno mi j bilo, da smo skupaj z otrokoma govorili. Tako kot pri pogovoru o playstation. Bilo mi je zelo dobro, a grozno mi je bilo slišati želje sina./IM-51 /Bilo mi je dobro, ker sedaj včasih rečem starejši hčeri, reči bratu to pa to. Sin reče hčeri, daj reči mami to pa to. Take imamo sedaj./IM-52a

Da si poveste pomembne stvari med sabo preko posrednika?

Ja.

Je to nekaj novega za vas?

Ja. */Govorimo tako kot smo s tabo, preko posrednika./IM-52b*

In kako ti je to?

Pa tako smejimo se. *(Potem je začela opisovati, kako veliko sedaj mlajša hči govori.)*

Kaj si misliš, kakšen pa je bil tvoj prispevek v najin odnos? Kaj si ti počela, da sva v odnosu »prišli tako daleč«?

To, */kolikor si se ti trudila, sem se jaz trudila./IM-53* Tako kot si ti dajala ene moči in tvojega znanja, sem jaz */pobirala od tebe ta znanja, poslušala sem tvoje nasvete, sem poskusila tako naprej./IM-54* /Trudila sem se ampak ne da sem se sama trudila, ampak trudili sva se skupaj./IM-55 /Sama se nisem trudila, razen to, da sem te poslušala, ko si mi sporočila, da si se pozanimala to pa to, to lahko narediš./IM-56a Si mi dajala eno moč, da

sem lahko /naredila en korak, ali pa eno stopničko. Pa sem čez ene štirinajst dni stopila pa na drugo stopničko, pa tretjo, pa tako naprej./IM-56b Ker prej tega nisem počela, ampak sem hodila samo vzvratno nazaj. /Psihično sem se dvigovala, da nisem ležala, da nisem bila zaprta. Pa si rekla, lahko greste na igrišče pa ste tam, pa smo šli na bazen skupaj, kar je bilo meni vau. Pa bila sem med ljudmi, ker veš, da sem se izogibala./IM-57 Šla sem v trgovino in mi je šlo vse na živce, pa je šel sin v trgovino. Ko pa sva midve govorile, kolikor si mi svetovala, začni počasi in tako je bilo. /Pa si rekla, pojdi na občino in vprašaj. Pa si bila pri meni, pa si mi dala telefon, pa sem jaz klicala. Si rekla, ne bom jaz, daj ti pokliči. Pa čeprav je bilo meni zelo težko, da jaz kličem, pa govorim, ampak sem to naredila./IM-58 /In če ti ne bi vztrajala, jaz ne bi nič naredila. Ti si vztrajala, zelo si vztrajala, zelo, zelo, zelo. Ne vem, kaj bi bilo danes, če ne bi ti tako vztrajala./IM-59

Tvoji prispevki so bili tudi znotraj najinega odnosa v smislu komunikacije, da si se tudi uprla in povedala, kaj misliš.

Ja to sem začela s tabo početi. /Na začetku tega nisem počela, sem bila samo tiho, pa kimala z glavo. Potem s časoma, pa sem začela to početi./IM-60 Ker /čez pogovor, ki sva ga midve imele, si ti mene dvigovala./IM-61 Jaz prej takih odprtih pogovorov nisem imela. Če bi imela odprte pogovore z ljudmi, ne bi bila zaprta med štiri stene in se bala zunanjega sveta.

Razmišljam, da je bil tudi to tvoj prispevek v najin odnos, ko je tebe zanimal, kako sem pa jaz.

/Ja, zato ker sem vedela, da si zelo občutljiva za te teme. Mislim, da ti je zelo težko zaradi nas. To sem začutila in videla pri tebi./IM-62a

V kakšnem smislu?

Ne samo zaradi mene, ampak zaradi mojih otrok. /Da si videla, kako smo živeli. Nisi hladna oseba. Vprašala sem te, kako si ti. Si poslušala mene, pa si se zamislila./IM-62b Ti si se postavila v mojo kožo.

In potem si ti preverila pri meni, kako sem pa jaz s tem?

/Ja. Kako si ti sedaj s tem, kar sem ti povedala./IM-62c Ker ti pač imaš svoje življenje in jaz nočem, da ti hodiš domov z mislimi o nas. Ker si videla mene in otroke, videla si mene zlomljeno. Videla si, da se trudim.

Meni je zanimivo, da si se ti čutila skrbeti zame?

Ja, taka sem.

Načeloma je to prav in fino za odnos, ampak načeloma, če sem jaz pomagajoči, bi jaz potrebovala sama zase skrbeti. To je pa nekaj, na čimer moram delati. Zanimivo, kako se potem to vse prenese.

/Zato se je mene tudi to dotaknilo (ko si nas poslušala in se zamislila). Da si se postavila v mojo kožo, da nisi zavijala z očmi, da si oseba, ki ima občutke, ne da si hladna. In čedalje bolj sem se ti odpirala, se s tabo pogovarjala, čedalje bolj pogovarjala o vseh stvareh./IM-63 Upam, da to ni narobe.

Ne, meni je to pomembno slišati in pomembno, da se o tem pogovarjava. Bi želela še kaj dodat k temu vprašanju?

Ne nimam več, kaj dodati.

Še eno vprašanje imam. Zanima me, kako ti je bilo sodelovanje z mano skupaj z delavkama na ZPM ali pa z delavko, ki dela z ljudmi brez zdravstvenega zavarovanja?

Grozno mi je bilo z delvako na ZPM.

Ok, ampak kako ti je bilo jaz - ti tam?

/Dobro mi je bilo, da si bila ti tam zraven, da dejansko nisem samo jaz videla, da ni nič, nič, da si tudi ti videla, da se nekaj premika pri nas./IM-64 Dejansko jaz govorim eno, dobivam pa drugo. Ves čas so ciljali na eno temo. Ne vem točno kaj.

Kako si ti v odnosu s sinom?

Ja, to ja.

Kako ti je bilo takrat biti z mano tam?

/Dobro mi je bilo, da nisem bila sama, ker sem bila vse povsod sama./IM-65a Povsod sem se sama borila. V vrtcu v osnovni šoli. Celo življenje sem bila sama. Sem rodila prvega otroka, sem bila sama, sme rodila drugega otroka, sem bila sama in tako naprej. Tam pa nisem bila sama. */Dejansko, da si ti tam sedela, mi je bilo že dovolj./IM-65b*

Ok, sedaj pa me za konec zanima, če mi, lahko z enim stavkom, poveš nam socialnim delavcem na splošno, kaj bi nam socialnim delavcem rada sporočila, kaj je tisto, kar vam je pomembno dobiti v odnosu z nami?

/Jaz si od socialne delavke želim tak odnos, da me zna poslušati in se postaviti v mojo kožo. Ni treba, da ona kaj naredi, je že dovolj, če je taka oseba, da me samo posluša./IM-66

Je to dovolj?

/Pa da te ne obsoja./IM-67a Veš koliko to pomeni. Veš koliko to pomeni Katja. */Pustimo potem te dodatne stvari zraven. Že to, da te ne obsoja, pa da te posluša./IM-67b*

Ampak prej si pa rekla, če bi te samo poslušala, pa ne bi skupaj s tabo raziskovala najmanjše možne korake v smeri rešitev, da bi pa me doživela, kot da mi je vseeno zate.

Jaz ti tako pravim. */Materialna pomoč ni toliko pomembna, kolikor je samo poslušanje, pa da se poskuša postaviti v tvojo kožo./IM-68* Ne da me bo socialna delavka poniževala. Socialni delavci morajo biti samo tisti, ki so dali kaj v življenju skozi.

Človeški?

Pa ne, da imajo tud oni težave, ampak */da imajo občutek zate/IM-69*. Ne da imajo stranko v pisarni deset minut potem pa jo morajo vreči ven. */Treba je, da te posluša. Na primer, da prideš po pomoč in socialna delavka vidi, da imaš krizo pa ne finančno, ampak da ona poskusi te tretjič, četrtič vprašati, ja gospa, a je z vami kaj narobe. Pa da ti rečeš ne, pa da te ona še petič vpraša, bo stranka sigurno rekla ja in začela govoriti./IM-70*

Vztrajnost?

Ja. Ne da pa že tam pri ta tretjem vprašanju reče tam imaš vrata, deset minut je mimo, pojdi ven.

Torej bi ti potrebovala več časa, da bi lahko povedala, da rabiš pomoč?

Ja, pa */tudi vztrajnost./IM-71* In nisem po mojem mnenju samo jaz takega mnenja.

Prav hvala. Za konec pa me zanima, če bi mi še kar koli želela sporočiti, kar te morda nisem vprašala, pa bi želela povedati?

Ja nič Katja tebi imam za povedati res, hvala ti za vse, ampak tako ali tako se bova še videle. Imam še veliko za govorit. To je to.

Hvala ti, se me je dotaknilo to, da si se mi zahvalila. Mi je pomembno to slišati. Hvala. Hvala tudi tebi, da si bila pripravljena sodelovati v moji raziskavi. Hvala.

ANALIZA INTERVJUJA – ODPRTO KODIRANJE

<i>IM-1/Fenomenalno (prva misel na najino delo)./v pogovoru s tabo/</i>	Ocena dela Dobro ocenjen vidik dela Pogovor <i>IM-1</i>
<i>IM-2/podpiranje s tvoje strani glede prihodnosti, iz danes na jutri/</i>	Ocena dela Dobro ocenjen vidik dela Podpiranje glede prihodnosti <i>IM-2</i>
<i>IM-3/Najboljši je bil vrtiček na balkonu./prav sproščeno je bilo vse./tisti paradižnik, tista solata, ko si potem kar trgal, šel na balkon, na svoj vrt./kot en majhen otrok v peskovniku./ /Zato ker si prav poskusila nekaj narediti, kar me veseli. Pogovarjali sva se, koliko me te rože veselijo, koliko me vrt veseli in kaj me najbolj veseli//dala si mi veliko dela, da sem morala potem veliko zalivati./</i>	Ocena dela Dobro ocenjen vidik dela Vrt, nekaj kar me veseli (kot otrok v peskovniku), potrebno delo <i>IM-3</i>
<i>IM-4/(ni mi bilo všeč)Edino tisti začetek, ko nisem vedela, kako mi bo, ko nisem bila sproščena, pač nisem zaupala takoj na začetku, kar sem ti tudi povedala./</i>	Ocena odnosa Negativno ocenjen vidik odnosa na začetku, ne sproščena zaradi pomanjkanja zaupanja <i>IM-4</i>

IM-5/(priložnost, da povem, kaj mislim, kako se počutim)Lahko sem stabo govorila, ko se nisem dobro počutila, da sem ti rekla, ne počutim se dobro, danes mi ni do pogovora/	Ocena priložnosti udeležnosti imela priložnost povedati, kako se počuti IM-5
IM-6/poskušala malo silit vame.//Dejva delati, a tisti dan sem pa ravno tako, da ne morem nič./	Ocena dela Negativno ocenjen vidik dela siljenje, delo IM-6
IM-7/(želela, da prideš na srečanje)Jaz sem skos čakala, da ti prideš. Sem se veselila./	Ocena dela Dobro ocenjen vidik dela Veselila, komaj čakala IM-7
IM-8/(pričakovala sem, da bom takrat na srečanju dobila)Pogovor s tabo, ki mi je manjkal, da sem ti lahko povedala, kako mi je potekal teden, ali pa katere težave imam že spet.//Ker ko sem se s tabo pogovarjala sem zraven dajala tudi ven iz sebe, da mi je bilo lažje.//Ti si meni kakšno tako besedo rekla, da si me malo dvignila, da nisem vse črno gledala./	Pričakovanja o delu Pogovor o težavah, dogodkih IM-8 Ocena dela Dobro ocenjen vidik dela Ubesedila težave, dogodke – olajšanje IM-8 Dobro ocenjen vidik dela Dvigovanje, da ni črno gledala IM-8
IM-9/To je tisto drezanje//ko si mene spraševala, meni je to šlo na živce. Ne za to, da meni ni pasalo, da si ti zraven//na primer si videla, da sem slaba in na primer midve sva govorili in pogovor je šel vedno bolj v to smer, da se meni ni dalo več govoriti.//Ampak meni je bilo to všeč, da si ti vztrajala, da me nisi pustila./	Ocena dela Negativno ocenjen vidik dela drezanje – spraševanje IM-9 Dobro ocenjen vidik dela

	drezanje – vztrajanje, ostajanje tam zanjo IM-9
<i>IM-10/(ko si vztrajala sem se ob tem počutila)Ja fajn ja, ker jaz bi padala in da bi ti mene drugič pustila tako, bi padala. Vedno bolj bi bila v depresiji.//(najin odnos bi bil)Ne vem, če bi do tako daleč prišle, kakor sva./</i>	Ocena dela Dobro ocenjen vidik dela drezanje – vztrajanje, ostajanje tam zanjo, ima pomen za vztrajanje v odnosu IM-10
<i>IM-11/(časovni okvir)Meni je bilo v redu./</i>	Časovni okvir V redu <i>IM-11</i>
<i>IM-12/(časovni okvir)Včasih je bilo premalo./</i>	Časovni okvir Premalo časa <i>IM-12</i>
<i>IM-13/Ti bi lahko sedela, ampak samo da me ne sprašuješ./</i>	Pričakovanja o delu ostajanje tam brez spraševanja <i>IM-13</i>
<i>IM-14/Ti si z mano zelo veliko naredila. Zelo./</i>	Ocena dela Dobro ocenjen vidik dela jaz z njo veliko naredila <i>IM-14</i>
<i>IM-15/(strah, da bi se na srečanju zgodilo)Da bi me obsojala/</i>	Pričakovanja o delu Strah pred obsojanjem <i>IM-15</i>
<i>IM-16/(strah, da bi se na srečanju zgodilo)da bi me samo poslušala./</i>	Pričakovanja o delu Strah pred samo poslušanjem <i>IM-16</i>

IM-17/(strah, da bi se na srečanju zgodilo)Obsojanje/	Pričakovanja o delu Strah pred obsojanjem IM-17
IM-18/(strah, da bi se na srečanju zgodilo) ne razumevanje/.	Pričakovanja o delu Strah pred ne razumevanjem IM-18
IM-19/Da bi me obsojala, ne (nisem pri tebi začutila). Potrebovala sem na začetku čas, da sem se začela odpirati. Sem zelo pazila, kaj rečem, da me ti ne bi obsojala./	Ocena dela Dobro ocenjen vidik dela Ni obsojanja – pazila, kaj naj reče, a je ne bi obsojala IM-19
IM-20/(občutek, da sem te doživela, kot da me ne razumeš)Ja to pa je mogoče, ne vem./	Ocena dela Neocenjen vidik dela Občutenje nerazumevanja – mogoče, ne ve IM-20
IM-21/(doživljanje najinega odnosa, nisem se ti javila na telefon)Sva se slišali, dokler sem bila doma na bolniški./ /Tvoja sporočila imam shranjena//delam štiri izmene v službi//Sina sem imela v bolnici, pa sem bila še v službi, potem ko mi je mlajša hči zbolela, sem bila pa na bolniški, mami mi teži, ob vikendih delam, nočne izmene/	Ocena njenega dela Dobro ocenjen vidik dela Javljanje na telefon ko je na bolniški IM-21 Shranjena sporočila IM-21 Ne javljanje na telefon – služba, v bolnici IM-21
IM-22/sem si rekla, da te moram poklicat/	Ocena njenega dela Dobro ocenjen vidik dela Potreba po tem, da me pokliče

	IM-22
IM-23/Ne nisem rekla, da sva zaključili, ampak, da že dolgo se nisva srečali odkar sem tukaj pri mami/	Ocena njenega dela Dobro ocenjen vidik dela Ni govorila o najinem zaključku IM-23
IM-24/jaz rabim svoj mir/.	Ocena njenega dela Dobro ocenjen vidik dela Ubesedila potrebo - mir IM-24
IM-25/jaz to težko rečem (zakaj te ne pokličem)/.	Ocena njenega dela Dobro ocenjen vidik dela Ubesedila oviro – težko ubesedi, zakaj ne vrača klica IM-25
IM-26/Dobro bodi jezna, zmenjeno. Naslednje vprašanje./	Doživljanje dela tukaj in zdaj razvidnost doživljanja njene nedosegljivosti Želja po menjavi teme IM-26
IM-27/Bila sem v postelji takrat, ko si me dobila na telefon./	Ocena njenega dela Dobro ocenjen vidik dela Javljanje na telefon ko je na bolniški IM-27
IM-28/Rabim mir./	Ocena njenega dela Dobro ocenjen vidik dela Ubesedila potrebo - mir IM-28

<i>IM-29/(kako sem doživela, ka si mi povedala) prizadelo me je//počutim se krivo/</i>	Doživljanje dela tukaj in zdaj razvidnost doživljanja njene nedosegljivosti prizadetost IM-29 krivda IM-29
<i>IM-30/Teško mi je to slišati, ker res imaš prav, lahko bi se oglasila pa rekla, dej pusti me, ali pa karkoli./</i>	Doživljanje dela tukaj in zdaj razvidnost doživljanja njene nedosegljivosti teško slišati IM-30 ubesedeno sklada z njeno predstavo IM-30
<i>IM-31/Ni mi vseeno, kar si mi rekla. Prav dotaknilo se me je zelo. Pač navezala sem se tudi nate./</i>	Doživljanje dela tukaj in zdaj razvidnost doživljanja njene nedosegljivosti ni vseeno, dotaknilo IM-31 navezanost name IM-31
<i>IM-32/teško slišati to od tebe, ker sme se navezala nate zelo/.</i>	Doživljanje dela tukaj in zdaj razvidnost doživljanja njene nedosegljivosti teško slišati IM-32 navezanost name IM-32

IM-33/Ja (kot da sva sedaj prekinile odnos, ker si jezna name)./	Doživljanje dela tukaj in zdaj razvidnost doživljanja njene nedosegljivosti doživeto kot prekinitev odnosa IM-33
IM-34/Govorila sem tisto, kar jaz mislim./sem ti rekla, pusti mene danes, pusti me malo./Ne nisem bila tiho./	Ocena priložnosti udeležnosti imela priložnost povedati, kar misli, povedati da naj jo pustim IM-34
IM-35/(kaj bi ti še rada sporočila glede najinega odnosa) Meni je bilo super, da si ti mene sprejela med svojo družino, da smo taborili, da si ti pekla z mojimi otroki pizzo./	Ocena odnosa Dobro ocenjen vidik odnosa Super, sprejetost med mojo družino, taborjenje, peka pice IM-35
IM-36/Najin odnos je meni bil super./To da me razumeš, ker tudi tiste zelo grde stvari, sem tebi govorila./Zato ker sem čutila, da me poslušáš./	Ocena odnosa Dobro ocenjen vidik odnosa Razumevanje, lahko govorila o grdih stvareh, občutek slišnosti IM-36
IM-37/(kako se sedaj doživljam v primerjavi z doživljanjem na začetku dela)Zelo sem močnejša./Znam se sedaj postaviti zase na primer v šolo pridem, pa znorim, pa tolčem po mizi, kar prej nisem. Sedaj pa to naredim./	Ocena dela glede doživljanja sebe Dobro ocenjen vidik dela sedaj močnejša, zna postaviti se zase, ubesediti potrebe IM-37
IM-38/(kako se doživljam) Prej sem samo kimala z glavo, bomo tako, bomo tako./Sedaj pa ne, sedaj pa pridem in začnem.//(kako se ljudje na to odzovejo)Pravijo, da so presenečeni, ker me nikoli tako niso videli. In meni je zelo dobro. Potem čez dva dni sem že pila kavo z njimi./	Ocena dela glede doživljanja sebe Dobro ocenjen vidik dela prej podrejala, sedaj ubesedi potrebe, z ljudmi ohranja odnos

	IM-38
IM-39/(kako se sedaj doživljam v primerjavi z doživljanjem na začetku dela) Če mi gre mami na živce, se obrnem, ignoriram to njeno nakladanje, kar prej nisem./	Ocena dela glede doživljanja sebe Dobro ocenjen vidik dela prej ni postavljene meje (se ne umakne) pred nasilnimi reakcijami mame, sedaj postavlja mejo (se umakne) pred nasilnimi reakcijami mame IM-39
IM-40/(kaj je k temu prispevalo, da se danes drugače dojemam) Pogovori s tabo./	Ocena dela glede doživljanja sebe Dobro ocenjen vidik dela prispevek k drugačnemu doživljanju sebe - pogovori IM-40
IM-41/(kaj je k temu prispevalo, da se danes drugače dojemam//Služba, da se ne počutim odvisna od koga drugega./	Ocena dela glede doživljanja sebe Dobro ocenjen vidik dela prispevek k drugačnemu doživljanju sebe - služba - občutek neodvisnosti IM-41
IM-42/(kaj je k temu prispevalo, da se danes drugače dojemam) Mogoče tudi to, da sem sedaj postala bolj močnejša, ko je on (nekdanji partner) zunaj, da ne bom pustila, da se kaj zgodi./	Ocena dela glede doživljanja sebe Dobro ocenjen vidik dela sedaj bolj močnejša, ne dovoli, da se kaj zgodi IM-42
IM-43/Pomembno mi je bilo, da sem jaz povedala svojo stisko, da me nisi obtoževala, ampak svetovala. Kaj narediti, kako začeti./	Ocena dela Dobro ocenjen vidik dela

	priložnost, da je ubesedila stisko IM-43 ne obtoževanje IM-43 svetovanje - kaj in kako se česa lotiti IM-43
IM-44/Ja (pomembno mi je bilo, da si mi povedala, kako se česa lotiti), ker po mojem mnenju, jaz ne bi nič naredila./	Ocena dela Dobro ocenjen vidik dela svetovanje – kako se česa lotiti IM-44
IM-45/Ne nisi (mi vsiljevala mnenja), ti si meni svetovala./nisem hotela, ampak ti si meni to delala in to je dobro, da si ti pri meni to delala. Ker če ti tega pri meni ne bi delala, jaz ne bi nič naredila. Ne za stanovanje, čisto nič, nič, nič. Ne da sem bila toliko močna, da sem dokazala, da moj otrok ni len, ampak da je nekaj na robe, da ima disleksijo./ /Ti si prav težila, tako začni, tako začni, da sem šla na zavod za zaposlovanje./	Ocena priložnosti udeležnosti Ni vsiljevanja mnenja ampak svetovanje IM-45 Ocena dela Dobro ocenjen vidik dela Svetovanje glede stanovanja IM-45 moč, da je dokazala, da ima njen otrok disleksijo IM-45 teženje, da je odšla na zavod za zaposlovanje IM-45
IM-46/Ne samo, da si mi rekla. Močna si, zmogla boš, ampak da si prišla s papirjem in rekla, pogledaj tole moraš narediti, tukaj bi bilo treba poklicati./	Ocena dela Dobro ocenjen vidik dela več kot spodbujanje – konkretno delo, kaj je potrebno narediti IM-46

<i>IM-47/To (da si me usmerjala, kje naj začnem delo) mi je bilo dobro, čeprav mi je šlo na živce./</i>	Ocena dela Dobro ocenjen vidik dela Usmerjanje v to kar je potrebno narediti – čeprav šlo na živce IM-47
	Ocena dela Dobro ocenjen vidik dela Klicala za stanovanje, na zavod - sama ne bi IM-48 dajanje spodbud – sedaj gre sama na zavod, na občino za stanovanje, v šolo IM-48
<i>IM-49/Nič mi ni bilo odveč (v najinem odnosu) edino to, da si mi šla včasih na živce,/</i>	Ocena odnosa Dobro ocenjen vidik odnosa Nič mi ni bilo odveč IM-49 Negativno ocenjen vidik odnosa Včasih šla na živce IM-49
<i>IM-50/Vedno mi je šlo na živce (nič ni drugače, kot na prvem srečanju), pa kaj moram naredit. Ko pa sem naredila, mi je bilo pa zelo dobro. Koristno sem se počutila. Šla sem s tem, to moram, ker je Katja to rekla, potem pa ko sem naredila, sem se pa sama sebi zdela zelo koristno. Zase sem bila vesela, da sem nekaj naredila.//Priganjala si me./</i>	Ocena dela Negativno ocenjen vidik dela Šlo na živce to kar mora narediti IM-50 Dobro ocenjen vidik dela Zelo dobro, ko je naredila, kar je morala narediti, počutila koristno,

	zase bila vesela, da je nekaj naredila, priganjanje IM-50
<i>IM-51/Nisi mi šla na živce, a zame je to zelo občutljiva tema (kako bomo preživeli praznike). Pomembno mi je bilo, da smo skupaj z otrokoma govorili. Tako kot pri pogovoru o playstation. Bilo mi je zelo dobro, a grozno mi je bilo slišati želje sina./</i>	Ocena dela skupaj z otroki Dobro ocenjen vidik dela pogovor skupaj z otroki - zelo dobro - nisem šla na živce IM-51 pogovor skupaj z otroki – pomembno IM-51
<i>IM-52/Bilo mi je dobro (govoriti o temi o obdarovanju), ker sedaj včasih rečem starejši hčeri, reči bratu to pa to. Sin reče hčeri, daj reči mami to pa to. Take imamo sedaj.//Govorimo tako kot smo s tabo, preko posrednika./</i>	Ocena dela skupaj z otroki Dobro ocenjen vidik dela pogovor skupaj z otroki - dobro - pogovor z otroki preko posrednika IM-52
<i>IM-53/(moj prispevek v najin odnos) kolikor si se ti trudila, sem se jaz trudila./</i>	Ocena njenega dela Dobro ocenjen vidik dela Trud skupaj z mano IM-53
<i>IM-54/(moj prispevek v najin odnos) pobirala od tebe ta znanja, poslušala sem tvoje nasvete, sem poskusila tako naprej./</i>	Ocena njenega dela Dobro ocenjen vidik dela Prevzemanje znanja, poslušanje nasvetov, preizkušanje nasvetov IM-54
<i>IM-55/(moj prispevek v najin odnos) Trudila sem se, ampak ne da sem se sama trudila, ampak trudili sva se skupaj./</i>	Ocena njenega dela Dobro ocenjen vidik dela Trud skupaj z mano IM-55
<i>IM-56/(moj prispevek v najin odnos) Sama se nisem trudila, razen to, da sem te poslušala, ko si mi sporočila, da si se pozanimala to pa to, to</i>	Ocena njenega dela

<i>lahko narediš./naredila en korak, ali pa eno stopničko. Pa sem čez ene štirinajst dni stopila pa na drugo stopničko, pa treto, pa tako naprej./</i>	Dobro ocenjen vidik dela Samo poslušanje IM-56 Naredila en korak, čez čas naredila drug korak IM-56
<i>IM-57/(moj prispevek v najin odnos) Psihično sem se dvigovala, da nisem ležala, da nisem bila zaprta. Pa si rekla, lahko greste na igrišče pa ste tam, pa smo šli na bazen skupaj, kar je bilo meni vau. Pa bila sem med ljudmi, ker veš, da sem se izogibala./</i>	Ocena njenega dela Dobro ocenjen vidik dela Psihično se je dvigovala, da ni ostajala zaprta, šla na bazen, se družila z ljudmi <i>IM-57</i>
<i>IM-58/(moj prispevek v najin odnos) Pa si rekla, pojdi na občino in vprašaj. Pa si bila pri meni, pa si mi dala telefon, pa sem jaz klicala. Si rekla, ne bom jaz, daj ti pokliči. Pa čeprav je bilo meni zelo težko, da jaz kličem, pa govorim, ampak sem to naredila./</i>	Ocena njenega dela Dobro ocenjen vidik dela Klicala na občino – zelo težko to naredila <i>IM-58</i>
<i>IM-59/In če ti ne bi vztrajala, jaz ne bi nič naredila. Ti si vztrajala, zelo si vztrajala, zelo, zelo, zelo. Ne vem, kaj bi bilo danes, če ne bi ti tako vztrajala./</i>	Ocena dela Dobro ocenjen vidik dela vztrajanje, da je naredila kaj <i>IM-59</i>
<i>IM-60/(moj prispevek v najin odnos – upala povedati, kaj si mislim) Na začetku tega nisem počela, sem bila samo tiho, pa kimala z glavo. Potem s časoma, pa sem začela to početi./</i>	Ocena njenega dela Dobro ocenjen vidik dela Upala povedati, kar si misli, čuti – čez čas <i>IM-60</i>
<i>IM-61/čez pogovor, ki sva ga midve imele, si ti mene dvigovala./</i>	Ocena dela Dobro ocenjen vidik dela Pogovori so jo dvigovali

	IM-61
IM-62/(moj prispevek v najin odnos – zanimalo me je, kako si ti) Ja, zato ker sem vedela, da si zelo občutljiva za te teme. Mislim, da ti je zelo težko zaradi nas. To sem začutila in videla pri tebi.//Da si videla, kako smo živeli. Nisi hladna oseba. Vprašala sem te, kako si ti. Si poslušala mene, pa si se zamislila.//Ja (preverila pri tebi, kako si). Kako si ti sedaj s tem, kar sem ti povedala./	Ocena njenega dela Dobro ocenjen vidik dela Začutila in videla pri meni, da sem občutljiva za njihove teme, da mi je bilo zaradi tega težko Vprašala, kako sem s tem, kar mi je povedala IM-62
IM-63/Zato se je mene tudi to dotaknilo (ko si nas poslušala in se zamislila). Da si se postavila v mojo kožo, da nisi zavijala z očmi, da si oseba, ki ima občutke, ne da si hladna.//In čedalje bolj sem se ti odpirala, se s tabo pogovarjala, čedalje bolj pogovarjala o vseh stvareh./	Ocena dela Dobro ocenjen vidik dela Dotaknilo se jo je poslušanje, IM-63 postavljanje v njeno kožo, IM-63 ne zavijanje z očmi, IM-63 oseba z občutki, IM-63 nisem hladna IM-63 Čedalje bolj se je odpirala in pogovarjala IM-63
IM-64/Dobro mi je bilo, da si bila ti tam (na sestanku z delavkama iz ZPM) zraven, da dejansko nisem samo jaz videla, da ni nič, nič, da si tudi ti videla, da se nekaj premika pri nas./	Ocena dela skupaj z drugimi strokovnimi delavkami Dobro ocenjen vidik dela Bila tam zraven IM-64

	da sem tudi jaz videla, da se nekaj premika IM-64
<i>IM-65/Dobro mi je bilo (na sestanku z delavkama iz ZPM), da nisem bila sama, ker sem bila vse povsod sama.//Dejansko, da si ti tam sedela, mi je bilo že dovolj./</i>	Ocena dela skupaj z drugimi strokovnimi delavkami Dobro ocenjen vidik dela Bila tam zraven <i>IM-65</i>
<i>IM-66/Jaz si od socialne delavke želim tak odnos, da me zna poslušati in se postaviti v mojo kožo.//Ni treba, da ona kaj naredi, je že dovolj, če je taka oseba, da me samo posluša./</i>	Ocena kompetenc socialnih delavcev Zna poslušati IM-66 samo posluša -ni potrebna, da kaj naredi IM-66 postavljanje v njeno kožo IM-66
<i>IM-67/Pa da te ne obsoja (socialna delavka).//Pustimo potem te dodatne stvari zraven. Že to, da te ne obsoja, pa da te posluša./</i>	Ocena kompetenc socialnih delavcev Ne obsoja IM-67 Zna poslušati IM-67
<i>IM-68/Materialna pomoč ni toliko pomembna, kolikor je samo poslušanje, pa da se poskuša postaviti v tvojo kožo./</i>	Ocena kompetenc socialnih delavcev materialna pomoč manj pomembna (kot poslušanje in postavljanje v njeno kožo) IM-68

	Zna poslušati IM-68 postavljanje v njeno kožo IM-68
<i>IM-69/da imajo občutek zate (socialni delavci)/</i>	Ocena kompetenc socialnih delavcev Občutek zanjo <i>IM-69</i>
<i>IM-70/Treba je, da te posluša(socialni delavci)./ /Na primer, da prideš po pomoč in socialna delavka vidi, da imaš krizo pa ne finančno, ampak da ona poskusi te tretjič, četrtič vprašati, ja gospa, a je z vami kaj narobe. Pa da ti rečeš ne, pa da te ona še petič vpraša, bo stranka sigurno rekla ja in začela govoriti./</i>	Ocena kompetenc socialnih delavcev Zna poslušati IM-70 vidi, da ima krizo IM-70 vztrajno sprašuje, če je kaj narobe z njo IM-70
<i>IM-71/tudi vztrajnost (socialni delavci)/</i>	Ocena kompetenc socialnih delavcev Vztrajnost <i>IM-71</i>

ANALIZA INTERVJUJA – OSNO KODIRANJE

Ocena dela

Dobro ocenjen vidik dela

jaz z njo veliko naredila *IM-14*

pogovor, svetovanje, podpiranje, dvigovanje

Pogovor *IM-1*

Pogovori so jo dvigovali *IM-61*

svetovanje - kaj in kako se česa lotiti **IM-43**, *IM-44*

Svetovanje glede stanovanja IM-45

Podpiranje glede prihodnosti IM-2

Dvigovanje, da ni črno gledala IM-8

Drezanje, teženje, vztrajanje, usmerjanje v konkretno delo, klicanje

drezanje – vztrajanje, ostajanje tam zanjo IM-9

drezanje – vztrajanje, ostajanje tam zanjo, ima pomen za vztrajanje v odnosu IM-10

teženje, da je odšla na zavod za zaposlovanje IM-45

več kot spodbujanje – konkretno delo, kaj je potrebno narediti IM-46

Usmerjanje v to kar je potrebno narediti – čeprav šlo na živce IM-47

Zelo dobro, ko je naredila, kar je morala narediti, počutila koristno, zase bila vesela, da je nekaj naredila, priganjanje IM-50

vztrajanje, da je naredila kaj IM-59

Klicala za stanovanje, na zavod -sama ne bi IM-48

Lahko ubesedila stisko, težave

Ubesedila težave, dogodke – olajšanje IM-8

priložnost, da je ubesedila stisko IM-43

Iskanje nečesa, kar ima zanjo smisel

Vrt, nekaj kar me veseli (kot otrok v peskovniku), potrebno delo IM-3

Veselila, komaj čakala IM-7

Kompetence

Poslušanje - Dotaknilo se jo je IM-63

postavljanje v njeno kožo IM-63

oseba z občutki IM-63

Ni obsojanja – pazila, kaj naj reče, a je ne bi obsojala IM-19

ne obtoževanje IM-43

nisem hladna IM-63

ne zavijanje z očmi IM-63

Pridobitve

moč, da je dokazala, da ima njen otrok disleksijo IM-45

dajanje spodbud – sedaj gre sama na zavod, na občino za stanovanje, v šolo IM-48

Čedalje bolj se je odpirala in pogovarjala IM-63

Negativno ocenjen vidik dela

siljenje, delo IM-6

drezanje – spraševanje IM-9

Šlo na živce to kar mora narediti IM-50

Neocenjen vidik dela

Občutenje nerazumevanja – mogoče, ne ve IM-20

Ocena priložnosti udeležnosti

imela priložnost povedati, kako se počuti IM-5

imela priložnost povedati, kar misli, povedati da naj jo pustim IM-34

Ni vsiljevanja mnenja ampak svetovanje IM-45

Pričakovanja o delu

ostajanje tam brez spraševanja IM-13

Strah pred samo poslušanjem IM-16

Pogovor o težavah, dogodkih IM-8

Strah pred obsojanjem IM-15, IM-17

Strah pred ne razumevanjem IM-18

Časovni okvir

V redu IM-11

Premalo časa IM-12

Ocena njenega dela

Dobro ocenjen vidik dela

Odzivi na razvidnost doživljanja njene nedosegljivosti

Javljanje na telefon ko je na bolniški IM-21, IM-27

Ne javljanje na telefon – služba, v bolnici IM-21

Shranjena sporočila IM-21

Potreba po tem, da me pokliče IM-22

Ni govorila o najinem zaključku IM-23

Ubesedila potrebo – mir IM-24, IM-28

Ubesedila oviro – težko ubesedi, zakaj ne vrača klica IM-25

Trud skupaj z mano *IM-53, IM-55*

Samo poslušanje *IM-56*

Naredila en korak, čez čas naredila drug korak *IM-56*

Psihično se je dvigovala, da ni ostajala zaprta, šla na bazen, se družila z ljudmi *IM-57*

Klicala na občino – zelo težko to naredila *IM-58*

Upala povedati, kar si misli, čuti – čez čas *IM-60*

Začutila in videla pri meni, da sem občutljiva za njihove teme, da mi je bilo zaradi tega težko, Vprašala, kako sem s tem, kar mi je povedala *IM-62*

Doživljanje dela tukaj in zdaj

razvidnost doživljanja njene nedosegljivosti

Želja po menjavi teme *IM-26*

Prizadetost *IM-29*

Krivda *IM-29*

težko slišati *IM-30, IM-32*

ubesedeno sklada z njeno predstavo *IM-30*

ni vseeno, dotaknilo *IM-31*

navezanost name *IM-31, IM-32*

doživeto kot prekinitev odnosa *IM-33*

Ocena odnosa

Dobro ocenjen vidik odnosa

Super, sprejetost med mojo družino, taborjenje, peka pice *IM-35*

Razumevanje, lahko govorila o grdih stvareh, občutek slišnosti *IM-36*

Nič mi ni bilo odveč *IM-49*

Negativno ocenjen vidik odnosa

na začetku, ne sproščena zaradi pomanjkanja zaupanja *IM-4*

Včasih šla na živce *IM-49*

Ocena dela glede doživljanja sebe

Dobro ocenjen vidik dela

sedaj močnejša *IM-37*

sedaj bolj močnejša, ne dovoli, da se kaj zgodi *IM-42*

zna postaviti se zase **IM-37**

prej ni postavljene meje (se ne umakne) pred nasilnimi reakcijami mame, sedaj postavlja mejo (se umakne) pred nasilnimi reakcijami mame *IM-39*

ubesediti potrebe **IM-37**

sedaj ubesedi potrebe - prej podrejala *IM-38*

z ljudmi ohranja odnos *IM-38*

prispevek k drugačnemu doživljanju sebe - pogovori *IM-40*

prispevek k drugačnemu doživljanju sebe - služba - občutek neodvisnosti *IM-41*

Ocena dela skupaj z otroki

Dobro ocenjen vidik dela

pogovor skupaj z otroki - zelo dobro - nisem šla na živce **IM-51**

pogovor skupaj z otroki - dobro - pogovor z otroki preko posrednika *IM-52*

pogovor skupaj z otroki – pomembno **IM-51**

Ocena dela skupaj z drugimi strokovnimi delavkami

Dobro ocenjen vidik dela

Bila tam zraven, *IM-64*, *IM-65*

da sem tudi jaz videla, da se nekaj premika *IM-64*

Ocena kompetenc socialnih delavcev

Zna poslušati **IM-66**, **IM-67**, **IM-68**, **IM-70**

samo posluša -ni potrebna, da kaj naredi **IM-66**

postavljanje v njeno kožo **IM-66**, **IM-68**

Ne obsoja **IM-67**

materialna pomoč manj pomembna (kot poslušanje in postavljanje v njeno kožo) **IM-68**

Občutek zanjo *IM-69*

vidi, da ima krizo **IM-70**

vztrajno sprašuje, če je kaj narobe z njo **IM-70**

Vztrajnost *IM-71*

10 POVZETEK

Teoretska znanja sem osvojila preko svojih predstav o tem, kar sem slišala na fakulteti. Z vključitvijo v projekt *Pomoč družinam v skupnosti* sem imela priložnost svoje predstave o tem, kaj vzpostavljanje in vzdrževanje delovnega odnosa pomeni, preizkusiti v praksi in preokviriti svoje dotedanje predstave z novimi na način izkustvenega učenja. Eksperimentirala sem z uporabo in neuporabo elementov delovnega odnosa in sodobnih konceptov, ki jih uporabljamo v socialnem delu. Pri delu sem trčila ob realnost, ki se ni skladala z mojimi pričakovanji o načinu razvijanja in grajenja delovnega odnosa in procesa podpore in pomoči. Naletela sem na ovire pri delu, katerih del so predstavljali moji odzivi pri delu z družino s številnimi izzivi. S pomočjo literature in poizvedovanja pri mentorici ter nazadnje z raziskavo sem iskala odgovore na vprašanja.

V teoretičnem delu magistrskega dela tako predstavim značilne odzive družin s številnimi izzivi ter značilne odzive socialnih delavk pri delu z družinami s številnimi izzivi, ki razloge za ustavitev procesa psihosocialne podpore in pomoči postavi v širši kontekst. Temu sledi razlaga možnih procesov socialnih delavk pri delu z družino s številnimi izzivi, razlaga pogostih načinov odzivanja članov družine s številnimi izzivi ter razlaga teoretskih znanj za delo z družinami s številnimi izzivi. V zadnjem delu pa se zaradi vpliva pogostih travmatičnih izkušenj, s katerimi lahko pridejo v stik socialne delavke pri delu z družinami s številnimi izzivi, posvetim razlagi procesa razvoja travm, medgeneracijskega prenašanja ter njenega vpliva na vzpostavljanje zadovoljujočih odnosov ljudi z izkušnjo travme.

V raziskovalnem delu sem analizirala svoj proces praktičnega učenja dela v smeri soustvarjanja rešitev z družino s številnimi izzivi. Analizirala sem zapise srečanj z družino, zapise o doživljanju procesa dela ter izvedla intervju z mamo družine s številnimi izzivi. Vir podatkov raziskave predstavljajo mama, zapisi srečanj ter zapisi o doživljanju procesa dela. Podatke sem obdelala s pomočjo kvalitativne analize.

Raziskava je pokazala uporabnost elementov delovnega odnosa in konceptov, ki jih uporabljamo v socialnem delu, saj vzdržujejo proces dela na način, da le ta odgovarja na dejanske probleme družine in zadovoljuje kompleksne potrebe družine. Vabilo k delu, raziskovanje definicije problema ter soustvarjanje rešitev prispevajo k delovni naravnosti v procesu podpore in pomoči, h konkretnem iskanju rešitev, kar udeleženi krepí občutek vrednosti vztrajanja v procesu podpore in pomoči. Koncept etike udeležnosti prispeva k delu na številnih izzivih, ki jih doživljajo člani družine in ne na, s strani socialne delavke,

prepoznanih izzivih družine. Zavedanje procesov socialne delavke znotraj delovnega procesa pomoči ter element osebnega vodenja prispevata k dejavnemu vplivanju, k ozaveščanju načinov vzpostavljanja odnosov udeleženih in njihovem prostem izbiranju novih načinov ravnanj za doseg želenih izidov. Omenjeno prispeva k oblikovanju delovnega in neprijateljskega odnosa, ki lahko predstavlja dejavnik k zaustavitvi procesa dela v smeri soustvarjanja rešitev. Koncept soprisotnosti v družinskem obdobju prenasičenosti s spreminjajočimi se izzivi prispeva k odpiranju prostora, da člani družine lahko ubesedijo stisko ter izrazijo potrebo v trenutku tukaj in zdaj, krepi njihovo osebno podporo, da bi zmogli spremembe ter zadovoljuje potrebe članov družine tukaj in zdaj. Koncept perspektive moči pa v različnih obdobjih v delovnem odnosu na različne načine pri posameznih članih družine prispeva h krepitvi njihovega občutka sebe, k širjenju ideje, kaj prispevajo v življenja drugih, ter k ozaveščanju njihovih načinov vzpostavljanja odnosov in k prostem izbiranju novih načinov ravnanj za doseg želenih izidov.

Raziskava je pokazala povezanost osebnih odzivov socialne delavke z vzpostavljanjem in vzdrževanjem delovnega odnosa, kjer socialna delavka iz potrebe po tem, da jo nekdo potrebuje, spodbuja uporabnikovo težnjo po ljubečem zlitju.

Z raziskavo sem prišla do ugotovitve, da k prekinjanju procesa dela v smeri soustvarjanja rešitev prispevajo pretirana angažiranost socialne delavke, neozaveščeni odzivi socialne delavke, težave socialne delavke z osebnim vodenjem procesa podpore in pomoči, pomanjkanje udeležnosti družine, pomanjkanja upanja, da je družinam s številnimi izzivi moč pomagati ter izoblikovan prijateljski odnos med socialno delavko in člani družine.

Dejavniki, ki prispevajo k pomembnim premikom v procesu dela v smeri soustvarjanja rešitev, so kot taki prepoznani zmožnost socialne delavke reflektirati in ozavestiti svoje odzive, ki jih v njej sproža kontekst dela podpore in pomoči, zmožnost socialne delavke, da prepozna razlike med seboj in uporabnikom ter elementi delovnega odnosa in koncepti socialnega dela.

Omejitve moje raziskave se nanašajo predvsem na analizo. Zaradi svoje osebne vpletenosti in študije primera lastnega dela sem se težko osredotočala zgolj na analizo podatkov. Poleg tega zaradi nerealističnih pričakovanj o poteku procesa dela in bolečih izkušenj, ki sem jih pridobila znotraj praktičnega dela z družino s številnimi izzivi, v rezultatih in razpravi izpostavljam zame nove in boleče izkušnje pri delu z družino s številnimi izzivi in tako premalo pozornosti posvečam ostalim pridobljenim rezultatom. Tako ne prikažem celotne slike svojega strokovnega razvoja procesa dela z družino s številnimi izzivi.

Za konec želim izpostaviti nemoč socialnih delavk, ki jo lahko doživljajo pri delu z družinami s številnimi izzivi. Kljub ozaveščenim osebnim potrebam, odzivom in uporabi prepoznanih zanje uporabnih elementov delovnega odnosa ter konceptov socialnega dela, menim, da je pri socialnem delu z družinami s številnimi izzivi lahko težko prepoznati zadovoljstvo ob skupnem pridobivanju novih izkušenj bivanja v odnosu z drugim in danostih življenja. Menim, da sem bila zaradi svoje identifikacije s člani družine in z doživljanjem njihove stiske kot svoje lastne prikrajšana za doživljanje lepega ob iskanju novega, drugačnega, za družinske člane osvobajajočega. Zato vsem, ki so pripravljeni vložiti trud v prepoznavanje zadovoljujočega v delu z družinami s številnimi izzivi, želim moč in naklonjenost okolice, da bi zmogli in znali delovati v tej smeri.